

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

arife kalender

şii ırmakları

şii ırmakları

arife kalender

phoenix

Şiir Irmakları

Arife Kalender

phoenix

Şiir Irmakları

Arife Kalender

1954 yılında Malatya'nın Arguvan kazasına bağlı Ermişli Köyü'nde doğdu. Lise son sınıfa kadar doğduğu ilde okuduktan sonra İstanbul Fenerbahçe Lisesi'nden mezun oldu. 1977 yılında İstanbul Üniversitesi- Yabancı Diller Yüksek Okulu- Almanca bölümünü bitirerek Kadıköy Orta Okulu'na, sonra da Kadıköy Anadolu Lisesi'ne Almanca öğretmeni olarak atandı. Uzun yıllar öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. 1997 yılından bu yana emekli.

1999-2001 yılları arasında PEN Yazarlar Derneği'nin yönetim kurulunda genel sekreter olarak çalıştı. 2002 yılından bu yana Besam (Bilim ve Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği) da yönetim kurulu üyeliği yapmakta.

Alman Edebiyatından çeviriler yapıp, Çağdaş Türk şiirinin önemli ustalarını inceleyen şairin yedi adet yayımlanmış kitabı bulunmaktadır.

phoenix

Şiir Irmakları
Arife Kalender

© *Phoenix Yayınevi, Ekim, 2005*
Tüm Hakları Saklıdır.
ISBN: 975-6565-95-0
I. Baskı: Ekim 2005

Kapak Tasarımı
Sadullah Hatam

Mizanpaj-Ofset Hazırlık
Asuman Köse

Kapak ve İç Baskı
Cem Web Ofset.
(0312) 385 37 27

Phoenix Yayınevi
İrtibat Bürosu: Dirim Sok. 23/2 Cebeci-ANKARA
Tel: (312) 320 44 57-58 pbx **Faks:** (312) 362 53 93
Merkez: Yeniacun Sok. 3/D Cebeci-ANKARA
Tel: (312) 319 59 61
Şube: Karanfil Sok. 5/11 Kızılay-ANKARA
Tel: (312) 418 35 93

Web: www.phoenixkitap.com
E-posta: info@phoenixkitap.com

İÇİNDEKİLER

Şiir Irmakları.....	1
Yaşam Öyküsü.....	5
Ahmet Muhip Dıranas.....	7
Oktay Rifat.....	19
Behçet Necatigil.....	39
İlhan Berk.....	59
Özdemir Asaf.....	79
Arif Damar.....	91
Metin Eloğlu.....	109
Şükran Kurdakul.....	121
Turgut Uyar.....	137
Edip Cansever.....	161
Cemal Süreya.....	185
Gülten Akın.....	205
Melisa Gürpınar.....	229
Ataol Behramoğlu.....	279

ŞİİR IRMAKLARI

Bir şair için yalnızca şiir yazmanın yetmediğini, başka şairlerin şiirlerini de iyi tanımak gerektiğini çoğumuz biliriz. Benden öncekiler neyi, nasıl yazmışlar?.. Yaşamın gerçekleri aynı olduğu halde, bu “aynı olan”ı nasıl farklı yansıtmışlar. Onları birbirinden ayıran özellikler neler?.. Bu soruların yanıtlarını bulmak için daha önce birçok şiirini, birkaç kitabını okuduğum halde, yine de şiirine yabancı olduğumu düşündüğüm Edip Cansever’in tüm kitaplarını alarak okumaya başladım. Bu uzun bir yolculuğa çıkmak ya da uzun bir romana başlamak gibi bir duygu yaratmıştı bende.

Okuyup beğendiğim bir cümlemin veya dizenin altını çizmek, kurşun kalemle sayfa kıyısına notlar almak eskiden beri alışkanlığım olmuştur. E. Cansever’in ilk şiirinden son şiirine kadar okuyup araştırmam sanırım beş altı ayımı almıştı. Bu sürenin sonunda o kadar çok notlar almıştım ki, birden “bunları niye yazmıyorum” sorusu belirdi. Yazmaya karar verdiğimde ise, O’nu yeterince tanıtabilecek miyim kaygısına kapıldım. Şairin ölümünün onuncu yılında (23 Mayıs 1996) bu incelemem Cumhuriyet Kitap ekinde yayımlandı. Daha sonra bunu başka şairler izledi. Her incelemede kendimi biraz doygun hissetsem de hemen ardından bir başkasıyla tanışmak için açlık duyuyordum.

Şairleri seçerken; ya o şairin şiir anlayışımla örtüşmesi ya da apayrı duruşu beni ilgilendirmişti. Başlangıçta bunları kitaplaştırma amacıyla yola çıkmadığım için, birisinin bir dizesinden, birinin bir şiirinden, ötekinin kitabından yola çıkıyordum. Bu, iki şairin buluşarak birkaç ay birlikte yaşaması gibi bir duygu yaratıyordu bende. Hangi şiirde yeni bir aşkın ipuçları veriliyor, ne zaman ölümü düşünmüş, evlerden neden sıkılmış, oteller onun için neler ifade

ediyor, hangi içkiyi kimlerle, nerede içmiş, Türkiye’de olup bitenler, yaşam ve durumlar onu nedenli ilgilendiriyor, en çok hangi imgeleri, hangi sözcükleri kullanmış, ilk şiirinden son şiirine kadar şiirindeki değişimler, etkilendiği şairler, şiir beğenisi nasıl vb... Bu birliktelikte tüm bu soruların yanıtlarını bulduğumu sanıyor, hatta sanki bir tek ben biliyormuşum, tek bana sırrını vermiş duygusuna kapılıyordum. Şiirlerindeki özgünlüğün yanı sıra, yaşamlarına ilişkin ipuçlarını sezmek de inceleme ve araştırmamı zevkli kılıyordu.

Bazen de ‘şiir böyle yazılır mı, bu da olur mu’ sorularıyla şiir anlayışımı gözden geçiriyor, şiirin belli bir kalıba sokulamayacağını, tek bir biçime sımayacağını görüyor, her şairin kendine özgü anlayış ve duyarlılığıyla şiire yaklaştığına tanık oluyordum. Arada, bana göre, sağlığa düştüğü, kendisini tekrarladığı yerde düş kırıklığı yaşıyordum. Ancak bu kaygılarım uzun sürmüyor bir sonraki şiirleriyle yeniden okumayı sürdürüyordum.

İncelemesini yaptığım bu şairlerin çoğunda bir iki nokta ilgimi çekti. Bugün ders kitaplarında bir akımın öncüsü olarak anılanlar bile, ‘şiirde akım’ olgusuna sıcak bakmadıkları gibi, çoğu bunun karşısındalar. Ayrıca bu şairlerin şiirleri, yazıldıkları dönemlerde birçok olumsuz eleştiriler almış oldukları halde, onlar şiir anlayışlarından ödün vermemişler. Belki de bu özgür durma istemi, şiirde kararlı ve ısrarlı çaba, onları bu günlere taşımıştır. Varoluşlarının nedeni saydıkları şiirlerini hiçbir şeye aldırılmadan yazmak ve yaşamda tutmak...

Bir şair olarak, şiir çevirilerimin ve incelemelerimin şiirime çok şey kattığını söylemeliyim. En azından bir şairin daha önce söylediğini, aynı şekilde söylemekten alıkoydu beni. Şiir renklerini, kokularını, tatlarını algıladım. Belki de bilinçaltı bir tepkiyle ölümün yokluğunu, şiirin varlığını gösterme istemiydi bu. Her birinin söylemi, biçimi sorgulatıp, düşündürdü beni. Bir bakıma zenginleştiğimi söylesem de bir yanımda hala yoksul. Bu yolculuğa birlikte

çıkamadığım daha birçok şair var. Ayrıca, yalnızca çağdaş şiirimizi, ulusal şiirimizi bilmek tanımak yeter mi?..

Ömrünü şiire adayanlara, yaşamlarından şiiri eksik etmeyenlere bir kez daha merhaba...

Arife Kalender

YAŞAM ÖYKÜSÜ

1954 yılında Malatya'nın Arguvan kazasına bağlı Ermişli Köyü'nde doğdu. Lise son sınıfa kadar doğduğu ilde okuduktan sonra İstanbul Fenerbahçe Lisesi'nden mezun oldu. 1977 yılında İstanbul Üniversitesi- Yabancı Diller Yüksek Okulu- Almanca bölümünü bitirerek Kadıköy Orta Okulu'na, sonra da Kadıköy Anadolu Lisesi'ne almanca öğretmeni olarak atandı. Uzun yıllar öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. 1997 yılından bu yana emekli.

İlk şiirleri Malatya'daki yerel dergi ve gazetelerde ve sonra da 1970'li yıllarda İstanbul'da 'Yansıma' dergisinde yayımlandı. 1992 yılında yayımlanan 'Maviler de eskidi' şairin ilk kitabıdır.

Şiirlerinin yanı sıra; Erich Fried'den, Gerhard Hauptmann'dan, Georg Trakl'dan, Ulla Hahn'dan, Albert Ehrenstein'dan, Erich Kästner'den şiirler çevirdi. E. Cansever, M. Eloğlu, Ş. Kurdakul, A. Damar, B. Necatigil, T. Uyar, Ö. Asaf, M. Gürpınar, A. Behramoğlu, O. Rifat, G. Akın, C. Süreya, İ. Berk ve A. Muhip Dıranas incelemeleri yaptı.

1999-2001 yılları arasında PEN Yazarlar Derneği'nin yönetim kurulunda genel sekreter olarak çalıştı. 2002 yılından bu yana Besam (Bilim ve sanat eseri sahipleri meslek birliği) da yönetim kurulu üyeliği yapmakta. 2000 yılında Uluslararası Struga Sanat Festivali'ne katıldı. TYS, Pen, Edebiyatçılar Derneği üyesi. 3. Kitabı 'Suskun Resimler Durağı'yla TTB'nin düzenlediği Behçet Aysan Ödülü'nde şiirleri övgüye değer bulundu ve 7. Kitabı 'Deli Bal' ile 2005 Orhon Murat Arıburnu ödülünü aldı.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Maviler de eskidi 1992 Cem Yay.
- 2- Göçebe Sevinçler 1994 Cem Yay
- 3- Suskun Resimler Durağı 1995 Hera Şiir(TTB. Behçet Aysan Ödülünde övgüye değer)
- 4- Gül Küstü 1997 Hera Şiir
- 5- Kırmızı Firari 1999 Cem Yay.
- 6- Kadın Burcu 2001 Hera Şiir
- 7- Deli Bal 2004 Telos Yay. (2005 Orhon Murat Arıburnu ödülünü aldı)

AHMET MUHİP DIRANAS

1909 Yılında Sinop'ta doğdu, 1980 Yılında Ankara'da öldü. Ortaöğrenimini Ankara Erkek Lisesi'nde tamamladı. Hukuk ve felsefe okuduktan sonra Çocuk Esirgeme Kurumu, Anadolu Ajansı, Devlet Tiyatrosu ve İş Bankası gibi yerlerde yöneticilik yaptı. İlk şiirlerinde Baudelaire'nin sembolizminden etkilenen Dıranas, şiirlerinde aşk, doğa, mutluluk gibi temaları işledi. Filme de konu olan 'Fahriye Abla' şiiriyle ünlendi. Tiyatro oyunları yazdı. Tevfik Fikret'in şiirlerini günümüz diline uyarladı.

Yayımlanmış Kitapları

1-Şiirler 1974, Adam Yayınevi.

SERENAD

Yeşil pencereden bir g l at bana,
I ıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim i te mevsim gibi kapma
Gözlerimde bulut, saçlarım da  i .

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben a kımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından ge ti im uzak
 klimden şarkılar getirdim sana.

Şeffaf damlalarla titreyen, ağır
Koncanın altında b k lm   her sak.
Senin in dallardan süzülen ıtır,
Senin in karanfil, yasemin, zambak...

Bir ku  sesi gelir dudaklarından
Gözlerin, gönlümde a an nergisler.
D  en  p  lerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.

Pencereden bir g l attı ın zaman
I ıkla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlerimde bulut. saçlarım da  i .

OLVİDO

Hoyrattır bu akşamüstüler daima.
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa
Yalnızlığımızda doldurup her yeri
Bir renk ılığı içinde bahçemizden,
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta ieğı kokan kederleri;
Hoyrattır bu akşamüstüler daima.

Dalga dalga hücum edip pişmanlıklar
Unutuşun o tunç kapısını zorlar
Ve ruh, atılan oklarla delik deşik;
İşte, doğduğun eski evdesin birden,
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven,
Susmuş ninnilerle gıcırıyor beşik
Ve cümle yitikler, mağlûplar, mahzunlar...

Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir;
İnsan, yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün bir camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçuğunu,
Çöküp peynir ekmek yediğı bir taşı...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.

Aşklar uçup gitmiş olmalı bir yazla
Halay çeken kızlar misali kolkola.
Ya sizler! ey geçmiş zaman etekleri,
İhtiyar ağaçlı, kuytu bahçelerden
Ayışığı gibi sürüklenip giden;
Geceye bırakıp yorgun erkekleri
Salınan etekler fısıltıyla, nazla.

Ebedi âşığın dönüşünü bekler
Yalan yeminlerin tanığı çiçekler
Artık olmayacak baharlar içinde.
Ey, ömrün en güzel türküsü aldanış!
Aldan, gelmiş olsa bile ümitsiz kış;
Her garipsi ayak izi kar içinde
Dönmeyen âşığın serptiği çiçekler.

Ya sen! ey sen! esen dallar arasından
Bir parıltı gibi görünüp kaybolan
Ne istersin benden akşam saatinde?
Bir gülüşü olsun görülmemiş kadın,
Nasıl ölümsüzsün aynasında aşkın;
Hatıraların bu uyanma vaktinde
Sensin hep, sen, esen dallar arasından.

Ey unutuş! kapat artık pencereni,
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkamaz artık sular altından o dünya
Bir duman yükselir gibidir kederden
Macerası çoktan bitmiş o şeylerden.
Amansız gecenle yayıl dört yanıma
Ey unutuş! kurtar bu gamlardan beni.

► AŞKIN VE DOĞANIN ŞAİRİ
AHMET MUHİP DIRANAS

‘Ben büyük şarkıları severim; büyük olsun,
Deniz gibi, gökyüzü gibi her şey ve mahzun
Seviyorsam seni aşk ölümsüzdür gönlümce,
Aşıksam kadını değil tanrıçamsın, ece
Denizler yolculuğa çıkarır durur da beni
Gitmem düşünerek geri döneceğim günü.
Ben büyük rüzgârları severim; büyük olsun
Aşkım da, özlemim de hepsi, her şey ve mahzun
İnsan bir yanınca Kerem misali yanmalı,
Uykudan bile mahşer gününde uyanmalı.

Evet, bu dizeler Cumhuriyet dönemi şiirimizin değişik bir rengi, değişik bir söylemi olan A. Muhip Diranas’ın dizeleri. (1909-1980) yılları arasında yaşamış, bireysel dünyasını estetik ölçülerde şiire taşımış, devletin birçok üst kademesinde (‘Çocuk Esirgeme kurumu yayın md.’lüğü, Anadolu Ajansı Yönetim kurulu Başkanlığı, CHP genel merkezi üyeliği, ve milletvekilliği) görev yapmış şairimizin toplu eserlerini okuduğumda; ‘Büyük Olsun’ şiirinde söylediği gibi, olağanüstü aşklar istediğini, zor ve ulaşılmaz aşkları da ustaca dizelerine sindirdiğini gördüm. İlk şiirlerinden başlayan gizem ve tutku son şiirlerine kadar sürdü. Lirik ve sade bir dille anlatılan bu güzel aşklar gerçek miydi, yaşamışlıkları ne kadardı bilinmez, ama bu aşkların şiirleri hala aynı tadla okunmakta.

‘Selam’ Başlıklı şiirin birinci bölümünde; gece, bahçe, ay ışığı, sabah sözcüklerini sık kullanarak sevgilinin kusursuz güzelliği ve ona duyulan sevdâ coşkulu, lirik ve akıcı bir dille veriliyor.

‘Gece yeryüzü varıp uykuya
İssızlıkta ay inince suya
Benzerdin odamda bir sabaha’

Dıranas'ta aşk; geçmişte yaşanmışlar ile gelecekte yaşanmak istenilenlerle iç içe sürer. Anılar, yaşananlar, özlemler yumağıdır. Geceleri bahçelerde buluşmaların, تنها ve sessizliğin tercih edilişinde yasak ve gizli aşklar duyumsanır adeta.

'Uçuşuyor, duran bir anın havasında
Işıktan kuşları bir akşam seherinin
Gündüzün geceyle buluşan noktasında
Yaklaşıyor musikisi eteklerinin'
'En sevgiliye, en iyiye, en güzele' selam gönderirken; bir yandan da birçok okurda iz bırakmış olan;
'Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ'
'Seranad' şiirini yazar.

Bu bölümdeki birçok şiirde aşkın coşkusuyla birlikte, güzelleşen yaşam şiirle sunulmaktadır. 'Ben ve O' da:

'İşte akşam oldu, bizim artık her yer;
Doldur kutlu ellerinle kadehimi
Bilirsin, hangi güzel kıyılara gider
Senden esen rüzgarlarla bu esrik gemi' der.

A. Muhip Dıranas şiirinde yer yer kadın adları verilse de, gizemli bir kadın geçmişle gelecek arasında görünüp yiter. Düş kadın gerçeğe, gerçek kadın da düşe dönüşür. Aynı şiirde; şairin kıskanç bir aşık oluşunun da kanıtları sunulur.

'BEN
- Kıskanç, kıskanç! Senin için her dediğim.
Yaşamak, yahut ta ölmek istediğim...

Bu şiirde aşkın tutkuya varan boyutu ve ona yaşamak ya da ölmek arasında seçim yaptıran yanı algılanırken; şiirdeki kurgu da ustalıkla kuşatıyor okuyucuyu. ‘Ükerin Gözleri’ni betimlerken, ‘Esmer’i anlatırken; yaz, güneş, deniz, yaprak, gök imlemeleriyle de coşku içinde bir aşğın yollarda şarkı söyleyip, mutlu gezinişini gözler önüne getiriyor.

‘De bana esmer, de bana n’eyleyim?
Gönlümü kuş misali mi eyleyim
Giden yazın peşine takılarak..

Yelin esişi, suyun akışı hayatı sevmek için yeterlidir insan aşık olunca. Şair de bu hali:

‘Her öten kuş ve her akan su beni
Bir yolculuğa davet eder, niçin
Bilemem’

dizeleriyle duyumsatır.

Dıranas şiirinin ana teması aşktır. Bu temanın yanı sıra; şairin inancı, tanrı kavramı, ölüm, melek, günah gibi mistik özcüklerle duyumsanır. İlk şiirlerinde Allah, Rab, Tanrı sözcükleri konuşma öğeleriyle birlikte şiirine yansırken; varoluşu, evreni, yokluğu düşündüğü yerde mistisizm daha çok netleşir. Gökyüzü Tanrı’ya açılımın kapısıdır çoğu yerde. Onun ardındadır yüce güç. Oradan, en yüksek ve en geriden döndürür dünyayı ve yaşamı.

‘Yarabbi, nasıl güzel o serüven
Daha güzeli, serüvende bir de sen;
Şimdi beyaz ve yitik’

Ahmet Muhip Dıranas şiirinin; aşk ve mistisizmden başka türkçü yönü de bilinen bir özelliğidir. Kırmızı içki, in, ece, yurt, kurt, otağ, at sözcüklerini kullanırken; Eski Türk boylarından, akıncılardan da özlemle söz eder.

Gece, bahçe, masal, yağmur, ruh, keder, ufuk, ay ışığı, çeşme, su, bulut, uyku, gölge, mahşer, yalnız, yıldız gibi daha çok soyut anlamlı sözcükler kullanan şair konuşma dilinden, divan şiirinden, tasavvuf düşüncesinden yararlanır. Dıranas şiirini renkli kılan öğelerin başında ritimsel olgu, sesteki uyum gelir.

‘Gecesi’ adlı şiirinde ‘Dumanlarda, uçkun, vücutsuz’ bir aşkı anlatırken; ‘Esenlikle Size’ adlı şiirinde ise:

‘Size geceyi öğrettim
Onda düşlerle çoğaldınız
Yaşantıda yorgun ve yalnız
Değilsiniz; sizi ürettim’

diyerek, var olanın düşle düşünceyle farklılaştığının, daha doğrusu sanatın mevcut gerçeği değiştirdiğinin altını çizer. Olmayan, olduğu da düşünülmeyen bir şeyin elbette aşkı da şiiri de yoktur. Dıranas’ın şiirlerinde seslendiği, özleyip beklediği sevgilinin adı nedir, bedeni nasıldır bilinmez ama düş saatlerinde, pencereden dışarıya bakarken, rüzgar sesini dinlerken hep onunladır. O hep alaca zamanları seçer gelmek için nedense..Sabahın ışıkları, akşam gölgeleriyle. Bu aşklardaki sevilenin kimliğinden, özelliklerinden ziyade; şairin onu yüceltişini, sevdasını yüksek sesle haykırışını, ona seranadlar yapışını görüyoruz. Bu tek yanlı gördüğümüz, coşkuyla dillendirilen aşk, divan şiirinin aşklarını ve söylemini de anımsatıyor bazı yönleriyle. Ama aşkın sevilenden çok sevende barındığını da düşünürsek; yukarıdaki dizeler Aşık Veysel’in ‘Güzelliğin on para etmez, şu bendeki aşk olmasa’ dizeleriyle de örtüşüyor.

‘Size yani günahı sundum
Öptünüz ve güzelleştiniz
Çirkindiniz ilkin, tek ve pis
Irmak oldunuz; sizde yundum.’

Sevgiliye sarılarak ‘şuracıkta sabah sabah/Birbirinde başlamış, birbirinde tükenmiş/iki ölü..... Kah kah kah’ diyen A: Muhip ‘İhanet’ şiirinde düş kırıklığına uğrar.

‘Bir gülümseyiş, yanıp sönen bir ampul gibi,
Derinlikten sinsice ele veriyor kalbi;
Aşk bir yalan üstüne kuruluydu- çaresiz!’

‘Olvido’ şairin 12’lik hece ölçüsüyle yazdığı, yedilik dizelerle yedi kıtadan oluşan uzun ve tanınmış şiirlerinden biridir. Bu şiirde de ‘Bir gülüşü olsun görülmemiş kadın’ bir parıltı gibi akşam saatlerinde görünüp yiter. Bu yitişler için şair: ‘Ey ömrümün en güzel türküsü aldanış’ derken; ‘ölüm-süzlüğün aynasında’, ‘sevdaların anıların uyanma vaktinde’ yeniden canlanacağını bilir. Aşkta ihaneti de tanıyan şair: ‘Ey unutuş! Kurtar bu gamlardan beni’ dizeleriyle biten se-rüvenin anılarından da uzaklaşmak ister.

Anıların kapıları hep geceleri aralanır, hasretleri çoğaltan, hüznü çoğaltan da onlar.. Ay ışığında güzel bir yüz anımsanır, yazların sonbahara göçüyle biten sevgiler duyumsanır. ‘Yaz Göç Ediyor’ da: ‘ Hiç kuşum yok ki, sen şimdi kalbimde/Bir kış uykusuna yatan böceksin’ diyerek’ onu mevsimler boyunca seveceğini söyler.

Dıranas şiirinde ulusal ve evrensel şiirin izlerini hemen yakalamak mümkün. O tarihten izler sürse de kederi tanıyıp, kadere inanarak aşkın izini sürer. Kendi dünyasının dışındaki yaşamlar, aşklar onun teması değil. Dıranas şiiri bireysel duyarlılığın, estetik kaygılarla, tarihsel estetik ve söz dizininden de kaynaklanan bir şiir. Bu açıdan bakıldığında hem eski, hem de yeni hala. Şiirlerinin temasının lirik ve coşkulu bir özlemle aşk olması ise, romantizmi, yaşama sevincini, sevilme ihtiyacı içinde olan insanı, okuyucuyu onun şiirlerine yönlendiriyor.

Bireyin iç dünyasını, güzelliğe duyulan hayranlığı, tarih, doğa ve metafizik temalarını; Baudelaire’den ve halk şiirinden yararlanarak, destansı bir söyleyişle dile getiren

A.M.Dıranas şiirinde yer yer de A. Haşim şiirinden benzerlikler görülür.

‘Ve sen, güneşi altın bir manto gibi giyerek
Eteklerinde bir yaprak nehri sürükleyerek
İlk yağmurlar altında ve son çiçekler üstünde
Oynar gelin gibisin bu göçebe düğünde.

Bahar gökleri, Kar, Yeni bir yaz umudu adlı şiirlerinde ise biraz bezginlikle birlikte kapalı bir hüznün ve hiçlik duygusu sezinlenir. ‘Fahriye Abla’ şairin bestelenmiş, filmi çekilmiş en çok tanınmış şiirlerinden biri. ‘Kezban’ da ise:

‘Aşkın avlandığı bir zaman
Sevinçli mevsimi hasadın
Uzanmış döşegine Kezban
Uyurdu saçları darmadağın’

O. Veli’ nin ‘Cımbız’ı anımsanırken; ‘Uyku’ şiirinde (günah, melek, ruh..) mistik imgeler netlik kazanır.

Bunca sevdadan sonra yorgun düşen şair; ‘Günler geçiyor, günler;/Pişmanlığa sürgünler/gibi geçiyor günler’ dizeleriyle zamanın geçişinden duyulan hüznünü ve pişmanlıklarını duyumsatır. ‘Doğrulun mezarlarınızdan/Boş yere harcadığım günler’ dizelerinin yer aldığı ‘Heyhat’ şiiri başlı başına pişmanlığı, keşkeleri imler..

‘Rüya, Ağrı, Elif, Osman Binbaşı’ başlıklı şiirlerinde mistisizmin yanı sıra halk söylemi, halk şiiri etkileri yoğun olarak ortaya çıkar. Rüya’da: ‘Birden küçük çocuktum anne dizinde/bir yazılar vardı annemin yüzünde/Denizlerden yüzüme vuran esinde/Diz üstü tanrıya dua ediyordum’ derken; uzun ve destansı bir şiir olan ‘Ağrı’da: ‘Vardım eteğine, secdeye kapandım’, ‘Yolcusu olduğun nihayetsizliğin/Bir ucu Allahta ve sende bir ucu’ der. ‘Bir kavsın altında

şehir' ve 'Sofra' şiirlerinde de benzer mistik söylemlere rastlanır.

'Ağrı' şiiri Dıranas'ın tüm düşünce yapısını, inanç boyutunu, yaşama bakışını özetler. Aşkla dinsel inancı yan yana yürüten şair; son şiirlerinde daha sık eski türk söylenmelerinden şamanizmden, akıncılardan, Ortaasya yaşamından söz eder.

'Kimbilir şimdi nerde? Hangi yıldızda?
Ve hangi obada? içtiği kımızda
Beni anar mı ki o, dişi kahraman?..

dizeleriyle tarihini sezdiren Dıranas; ölmek istediği yerin de Türkiye olmasını diler.

'İçimde sanki sen esersin
Tanrım, Garip kişi kuş ola,
Seni bir yerde bulmak için
Kendini dağdan aşağı sala'

'Maşar Dağı' başlıklı bu şiirde Yunus söylemi karşımıza çıkarken; 'Mektup' un: 'dost dost diye deli derviş gezdiğim, bir ağladığım bir güleyazdığım' dizelerinde de Aşık Veysel sesi duyumsanır.

Dıranas şiiri topluca değerlendirildiğinde; ulusal ve evrensel şiiri iyi bilen, zaman zaman da onlardan etkilenen, yurduna ve değerlerine bağlı, ana dilini sadelikle kullanırken ona coşkuyla başka tadlar katan bir şair çıkıyor karşımıza. Ne var ki ilk şiirlerinde sevinçle, özlemle anılan aşklar, geceleri bahçelere buluştuğu sevgililer son şiirlerinde kirlenmeye başlar. Utanç bulaşır anılara, pişmanlık uzar.

'Zevk, o yosma kadın eski bir bahçede
Ayaküstü günah işlenen gecede
Bir susuzluk kadehi sunmuştu bana'

‘Ağrı’ da bunları söylerken; ‘Bir tren yolculuğu’ adlı şiirinde: ‘Kin duyulmuş bir gün, sevilmiş bir gün/dudakları nefretle, aşkla öptüğün’ diyerek aşkı nefret ve pişmanlıkla anımsar.

Yaşananlar utançla anılırken; sıkıntı ve ölüm imgesi de son şiirlerde karşımıza çıkar. ‘Zaman kesin, bağışlamaz!/ Bulur beni; ben ölürüm’, ‘Her şey uyuduğu zaman/Kıracak zincirlerini/Gecede uyanık duran.’

‘Gün Ucunda’ adlı bölümdeki ‘Parçalar 1,2,3,4’ şiiri ise bir bakıma Dıranas şiirinin özeti gibidir. ‘Yorulmuşum, yorulmuşum, kelimelerde ‘ diyen şair:

‘Doğa; gelip gelip üstüme ordu ordu
Öyle güzeldi ki hayat, doyulmuyordu
Soluk almaya, şarkı söylemeye, seyre
İçmeye, aşka, yatmalara, ölmelere’

dizeleriyle yaşam tutkusunu dile getirir.

‘Görev bitti. Boş artık, kim ya da ne oluş...
Ne Ahmet’im artık, ne Mehmet, ne de durmuş’

Aşkların ve yaşamın unutulduğu, unutturulmaya çalışıldığı günümüzde, şiirimizin geniş penceresinden güller atmayı sürdüren; ‘En sevgiliye, en iyiye,en güzele’ diyen şaire.

OKTAY RİFAT

10 Haziran 1914 de Trabzon'da doğdu 18 Nisan 1988' de öldü. Öğrenimini Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesinde tamamladı. Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Melih Cevdet Anday ve Orhan Veli ile birlikte ' Garip' akımını başlattılar. Yeni şiirin kurucularından biri oldu. Daha sonraları 2. Yeni söyleminde şiirler yazdı. Şiirin yanı sıra romanlar, oyunlar yazdı, resimler yaptı.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Garip (O. Veli ve M.Cevdet ile) 1941
- 2- Güzelleme 1945
- 3- Yaşayıp Ölmek, Aşk Ve Avarelik Üstüne Şiirler 1946
- 4- Aşağı Yukarı 1952
- 5- Karga İle Tilki 1954
- 6- Perçemli Sokak 1956
- 7- Aşık Merdiveni 1958
- 8- İkilik 1963
- 9- Elleri Var Özgürlüğün 1966
- 10- Şiirler 1969
- 11- Yeni Şiirler 1973
- 12- Çobanlı Şiirler 1976

- 13- Bir Cigara İçimi 1979
- 14- Elifli 1980
- 15- Denize Doğru Konuşma 1982
- 16- Dilsiz ve Çıplak 1984
- 17- Koca Bir Yaz 1987
- 18- Bütün Şiirleri 1991

MISIR DÖNÜŞÜ

Doldur kadehimi, Hasan Can! Güneşe
Tutsam derimi, ısıtmıyor. Bu mintan
Kefenden daha soğuk! Versem ateşe
Girit ve Rodos'u, kızıoğlankız, civan.

Kırk Macarlı odalık, bel, kasık, meme,
Dizsem karşıma, nafile! Ne Çaldıran,
Ne Şam, Mısır,su serpmez yavuz gönlüme
Bir çeki taşı gibi üstümde Zaman

Ve soyulmuş etimde bin sırtlan anı
Varın gidin cellada, vurulsun boynu
Yunus vezirimin! Hasan Can, şarap koy

Ki dönsün fırıl fırıl yer gök ve saray,
Arap, Acem mülkü bütün, diyar-ı Rum!
Ayna tut, yüzümü görmek istiyorum!

AĞZIMIN TADI

Ağzımın tadı yoksa, hasta gibiysem,
Boğazımda düğümleniyorsa lokma,
Buluttan nem kapıyorsam, vara yoğa
Alınıyorsam, geçimsiz ve işkilli,
Yüzüm öfkeden karaya çalıyorsa,
Denize bile iştahsız bakıyorsam,
Hep bu boyu devrilesi bozuk düzen,
Bu darağacı suratlı toplum.

► OKTAY RIFAT

“Şarabım bir sabra erişmiş küpte,
Bir elim ay, bir elim körpe güneş,
Bir göl gibiyim akşamlara dönmüş,
Yıldızları kendinden daha dipte.”

“Bir eli ay, bir eli güneş’te olan, yüreği insan için çarparken şiir atını sabırla eğitip, imgeyi şaraplaştıran engin birikimiyle şiirimizde kapılar açan Oktay Rıfat şiirine girdikçe, en dipteki ışıltılara, zenginliğe şaşkırmamak olası değil.

Çocuklumuzun kitaplarında yalnızca 1. Yeni adı altında Orhan Veli ve Melih Cedet Anday’la birlikte adını öğrendiğimiz (hangi yeni? nasıl ve niye yeni sorularını da sormadığımız) yeni şiir arayışının kurucularından biri şair Oktay Rıfat...

1914 yılında, Milli Kurtuluş dönemi şairlerinden Samih Rıfat’ın oğlu olarak Trabzon’da doğan Oktay Rıfat, yazım dünyamızda şiirleriyle çığır açtığı kadar, oyun yazarlığı, ressamlığı, çevirmenliğiyle sanatın diğer dallarında da etkili olmuştur.

İlk şiirlerinde ressam bakışıyla tüm ayrıntıları belirleyerek yaşamdaki görüntüleri fotoğraflastıran O. Rıfat, sözcük dağarcığının genişliği, halk dilini kullanmadaki ustalığıyla okuyucuyu şaşırtır. Günlük, anlık duruşlar gözler önüne getirilirken ironiyle de okuyucu gülümsetilir, şaşırtılır.

“Uçaklar gelecekmiş
Korkum yok benim
Kâğıt gemilerim
Kurşun askerlerim hazır
Hem bunlar bozulursa
Babam yenilerini alır”

diyen şair, ilk kitaplarının toplandığı: “Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik üstüne şiirler” (1945) adlı (1945-1962) eserinde oldukça fazla halk şiiri öğelerine rastlanır. Masallardan, destanlardan, türkü ve manilerden yola çıkan O. Rıfat halk dilinin tüm yollarını kullanarak yaşadığı dönemden kesitler sunar, yaşanmışı yaşanana uyarlar.

“Oktay derki mor kalemim bir tane
Güzeller emrine gelmiş cihana
Gayrı ela gönlüm olsun bahane
Haydi kalem nazlı kalem mor kalem”

dizelerinde olduğu gibi birçok şiirinde: “bülbul, canevi, yâr, has bahçe, Mevlâ, dost, kalem, şerbet, gönül, elâ göz vb. gibi sözcüklerin yanı sıra def vurup saz çalmak, remil atmak, ölen ile ölmek, ciğerinin kanaması, boyun burmak, derdin tazelenişi, Halil İbrahim bereketi, ayağına düşmek, imdada yetişmek, iki dirhem bir çekirdek, yol yordam bilmek, bulunmaz hiit kumaşı, her telden çalmak vb... deyimleri kendi söylemi içinde sıkça kullanmıştır. Birçok şiirinin son dörtlüğünde Oktay derki (mahlas) ifadesini kullanışı da halk şiirinin göstergesidir.

“Güzelleme” (1945) adlı kitabında da daha sonraki kitaplarındaki şiirlerinde de 12 lik hece ölçüsüyle şiirler yazan O. Rıfat biçim ve ses olarak eski şiirin kurgu, uyak ve cinasını birçok şiirinde kullanırken “Aşağı Yukarı” adlı kitabında on dört sayfa süren “İstanbul Şiiri”nde ve “Fadik ile Kuş” (beş sayfa) da masal, destan öğelerinin yanında gerçeküstü anlayışla tekerlemeler, yinelemeler ve konuşma dilinden yararlanarak uzun şiirleri dener. Bu şiirler yer yer semt ve şahısların adları ve görüntüleriyle düzyazı, konuşma, açıklama ve anlatılarla sürer. Ağaç konuşur Fadik konuşur. “Yerik yemezik yerik” gibi yöre söylemlerine rastlandığı gibi “Şu yukarda lafı geçen kuş/Kaptığı gibi Fadik’i/Gak deyince et/Guk deyince su/yerden yedi kat arşa kanatlandı o hızla.. dizeleriyle de masalı gerçeğe uygular. Bu şiirlerin

gerek uzunluğu gerekse kullanılan dili şairin oyun yazarlığının, teatral yazımın ipuçlarını verir. Yine İstanbul şiirinde de “Şingir mıngır”, tekerlemeleriyle “Elini öpeyim beyim/ ayağını öpeyim beyim” yineleme ve pekiştirmelere sık rastlanır. Günlük hal, hatır sormaları, selamlaşmalar ve yarı argo şakalaşmalar da bu şiirler boyunca kullanılmıştır. “işim acele de/Ne var ne yok/Berber nasıl/Kedi nasıl/Komşular ne âlemde”

“Karga ile Tilki”(1954) şairin Yeditepe Şiir Armağanı alan bir kitabıdır. Bu kitabındaki çoğu şiirler (Bulut, Telefon, Elimi gördüm, Hürriyet ve Karga ile Tilki) İroninin, erotizmin, öne çıktığı destan söyleminden yararlanılmış (Aldı Esmâ Bacı-Aldı Bulut) halkın özlemini, yaşayış biçimini, emeğin ve hakkın bölüşümünü doğa görüntüleriyle süsleyerek okuyucuya sunduğu ürünlerdir. Tilki ile Karganın öyküsü öğrendiğimiz biçimde bitmez. “Raviyan-ı ahbar, münakalan-ı asar rivayet ederler kim/tilki peyniri olduğu gibi yutmamış, ne hikmetse, cık kadarını yine kargaya sunmuş” “Bu şiirlerin çoğunda ağaç kuşa. kuş ota, ot insana ulaşmaya çalışırken çıkar çelişkileri, yaşam sevinçleri. yardımlaşma ve ayrışmaları gerçeküstücü yaklaşımla anlatılmaya çalışılır. Bu bağlamda Oktay Rıfat şiiri gözlemleyen, gördüğünü gösteren özelliğinin yanı sıra görünmeyen, ya da göre göre alıştığımız gerçeğin karanlık tarafını da düşündürür, algılatmaya çalışır. “Hürriyet” adlı şiirinde “Canım ciğerim mavi gök/bu hürriyet bize çok /...../ Bize yaraşır/ Bize uygun/Bir hürriyet gönder” derken özgürlüğe alışmamış, onu tanımlayamayan toplumun yaşamdan beklediği somut şeyleri gülümseterek duyumsatır. “Şimdi” başlıklı şiirde ise tarihler ve aylar kullanılmıştır. (Uğurlar olsun 1952/Güle güle 1952/Güle güle)

“Telefon” şiiri:

Çocuklara bakma dayanırım
Gide gele çoğaldım halkım ben artık
Dağ taş kalabalık kalabalık
Satar mıyım onları onlar da çocuklarım
Ben kadının çocuklarımla varım
Telefon nafile açmam seni
Söylemez dillerim yarınla bağlı
Tutmaz parmaklarım kocamdan belli
Telefon benimki de analık

“Belki korkmuş, belki de susamıştır/Geceleri su içmeye alışık/Çorap öyle mi giydirilir don öyle mi bağlanır/Gömlüğü bir tuhaf sarkıyor arkasından” diyen anaların “Hatırlayın onların vahşetini” korkusuyla kesik kesik çalan telefon sesindeki ürpertiye sezdiren, analığın vahşet ve kısımlardaki çılgılığıdır... Yine “Ahmet” şiirinin birçok dizesi de şiir okuyucusunun dilinde ve belleğindedir.

“Büyük balık küçük balığı yutar demişler
Bok yemişler
Onu sardalyeler düşünsün
Sen balık değilsin ki Ahmet
Mek parmak mek parmak daha
Sonu selamet”

O. Rıfat yaşamın içindedir hep. Bazen balıkçıların yanında denize yakın, bazen bir bulutun altında, karıncalar, kaplumbağalarla üstündedir toprağın. Nerede hangi görünüşünün içinde olursa olsun dilinde halkın sözleri, gönlünde onların kahramanları, ozanları vardır. (Sağımızda Pir Sultan/ Abdallarıyla rüzgâr gibi/Solumuzda Köroğlu/Kırk atlısıyla dolu dizgin...) dizeleriyle yönünü, yüreğinin kaynaklarını göstermek ister. Kendi bedeniyle de barışıktır. (Su içerken

elim i gördüm/Pembe delikli usulca tüylü/Dedim ki merhaba merhaba elim...)

O. Rıfat 1954 yılına dek yazdığı şiirlerde şekil olarak heccileri izlemese de kısa şiirleri, ironisi, günlük konuşma dili, düzyazı şiir anlatımları, tekerlemeler, söylence biçemleriyle yeni şiirin öncülüğünü gözler önüne serer. Ancak Eza şiirinde “Bu gördüğüm rüya bu billur mahfaza/Nedir bu içinde yıldız dolu sular/Ve mercan dallarında aydınlık balıklar/Sulardan içine yayılan bu eza. dizelerinde Ahmet Haşim şiirine, “Halka” adlı şiirinde de çağdaşı şair: “Beni mi boğmak istiyor dalga/Kuşlar dönüyor başımda neden/Sahil bir çizgidir üzüntüden/ ve gittikçe daralmada halka” dizeleriyle de Cahit Sıtkı söylemine yaklaşır. Paul Valery’e Ağıt’ta:

“Herkes için doğruyum ömür dışı
Bir kuşum belki de hiçten kanatlı
Ben özü âlemin ben mihenk taşı
Heybesinde yıldız kaçır an atlı”

şiirinde de batı şiirinin etkileri sezinlenir. Karısı Türkân için yazdıklarının yanı sıra, şiir yoldaşları M.Cevdet Anday ve Orhan Veli doğal olarak dizelerinde yer alır. (Karım daha dün girdi hayatıma/Kim var bana ondan yakın/Ne Melih ne Cahit işte yalnızım/Tenha iskelesinde Üsküdar’ın) derken “Ağıt”da:

“Of ne kötü dünyaymış
Bir Orhan Veli varmış
Gel Gel kardeşim Orhan
Benim ellerimi al
Benim gözlerimi kullan”

diyerek arkadaşının ölümüne duyduğu üzüntüyü duyumsatır.

“Uykusuz camların kırmızı boynuzlu öküzü ellerimi yaladı mı yemyeşil kesilirim. Alnımın kuşları havalanır. İçim dışım gözle görünmeye başlar. Başkaları seyrime dalmış ne fayda, ben mühürlerin yalnızlığında erir giderim.” XVII başlıklı şiirinde görüldüğü gibi “Perçemli Sokak” kitabıyla söyleminde, sözcükleri kullanımında farklılıklar göze çarpar, gerçeğin çıplak görüntüsü, sözcük ve dizelere başka anlamlar yüklenerek çağrışımlarla zenginleştirilir. Nesneler ve durumlar farklı sesler ve renklerle duyumsatılmaya çalışılır. Bu kitabın ilk bölümünde: “Halbuki kelimeleri kullanmak, göz önüne bir takım görüntüler getirmek, gerçeğe oynamak, gerçeği kurcalamakla birdir. Kelime bu bakımdan bizi resmin çizgisinden, renginden, musikinin sesinden daha çok gerçeğe yaklaştırır” diyen şair gerek “Perçemli Sokak” (1956) da gerekse “Aşık Merdiven”indeki (1959) şiirlerinde kullanılan dilin boyutlarını genişletmeye başlar. Bu şiirlerinden başlamak üzere denebilir ki O. Rıfat şiirlerinin 2.Evresinde 2.Yeni şiir anlayışının kapılarını açmıştır. “P Sokak” kitabında şiir adları yerine rakamlar kullanılırken hececi şiirin halk şiirinin, özelliklerinden uzaklaşan şair kısa şiirleriyle yeni söyleyişler dener. “XXXI” başlıklı şiirinde “Köşe başını tutan leylak kokusu/Yakamı bırak da gideyim” derken “XXXII” şiirin sonunda “Eski ellerim kim bilir neredeler şimdi” sorusunu sorar.

O. Rıfat “Aşık merdiveninde de düzyazı şiir, kısa şiirlerle aynı biçemi aynı söyleyişini sürdürür.

“Her ağacın arkasından karşıma siz çıktınız
Öylesine çoktunuz ki bunaldım yalnızlıktan
Rüzgârınız esiyordu dağ taş deli gibi
Savruldu kulelere dayadığım merdiven”

“Seni İniyorum” şiirinde: “Bir sen varsın senden öte/
Seni geçiyor/Seni gidiyor” dizeleriyle içselliği genişleten şair “Yaylada” da: “Bizim orda, güneşle aydınlanır ev, başka yağmur bilmeyiz. Güneşle oynar çocuk, başka çember

bilmeyiz. Güneşi böler ağaç, güneşi meler koyun, güneşi sürer saban, başka çalgı bilmeyiz. Yaz gelince dişi bulut ışımadan güneşe göçer köylü, başka ölüm bilmeyiz.” Şeklinde nasıl yazılırsa yazılsın, şekli nasıl olursa olsun şiiri, şiirin müziğini okuyucuya duyumsatır.

“Çobanlı Şiirler” adlı toplu eseri şairin “Bir cigara içimi” (1979-80) Sedat Simavi Edebiyat ödülü alan kitabıyla “Elifli” adlı üç kitabının toplamıdır. Bu kitabın arka kapığında: “Öyleyse nasıl türemiştir bu şiir” Bana kalırsa, her toplumda olduğu gibi, yeni Türk toplumunda da doğal olarak ozanlar çıkmış, bunlar türlü etkiler altında, daha çok batı etkisinde şiirler söylemişler ve bugünkü şiirimiz meydana gelmiştir. Böylece doğuştan yeni olan bu şiir sonradan gözlerini geriye çevirerek, divan şiiriyle hele Halk şiiriyle sıkı bağlar kurmak istemiştir.” diyerek çağdaş şiirimizin kaynaklarını, çıkış noktalarını belirlemeye çalışmıştır.

OKTAY RIFAT ŞİİRLERİNDE EROTİZM

“Bırak ki gemi aزی almış
Azgın aygırlar kısraklar gibi
Çizsinler kendi yokuşlarını.
Duy o baş dönmesini, devrilen
Ormanı uçan dağ yolunda
Tam göbeğine doğru Doğa’nın”

O. Rıfat şiirinde erotizm ironiyle atbaşı gider. Sokaktaki, bahçede tarladaki birçok kadın şairin şiirlerinden bakar, el edip göz süzer. Bir de “Sen” dediği adsız, görüntüsüz kadınların gizil varlığını duyumsarız. “Sen” belki birçok ad, birçok yüzdür. Belki de olmasını düşündüğünüz biri. Ancak aşk ve cinsellik yaşamın içindedir ve O. Rıfat şiirinin de ana temalarından biridir.

“Sözde
Bir şarkı tutturmuş dalgın
Tövbe tövbe
Bir gözü kedilerde çıfıtın
Bir gözü bende”

dizeleriyle gülümsetirken, “Aşk” adlı şiirde: “Kavaklarını görüyordu düşünde, arkalarında gök/Dönüp avradına yanaşıyordu/maviydi aşk) aşkın rengini söyler.

Yaşamı büyük kentlerde geçen şairin kırsal kesim sözcüklerini ustalıkla kullanışı da dikkati çeker. Kesek, seki, peşkir, sundurma, çoban, hızarıcı, pekmez, sini, senet, eşek, mahzun gözlü bozkır inekleri, tuman, mintan, buğday, koyun, hevenk, avrat, mertek, cücük, yanaşma, çit, horoz, kasket vb. sözcükleri şiirde kullanılışı da şairin dilimizdeki her türlü ayrıntıya dikkatle eğilişinin bu zenginliği fark edişinin bir kanıtı olsa gerek.

“Bitmez bir öpüştür yaşamak” diyen O.Rıfat doğa, insan ve yaşam tutkunudur. Bu tutkuyu aşkla pekiştirir.

“Karşı avluya ne zaman dönse
Dikmiş dizlerini çömelmiş
Apış arasında güllü şalvar
Ak kolları dirseklerine dek köpük
Koca leğenin önünde
Körpe gelin çamaşır yıkar....”

dizeleriyle görüntüyü yakınlaştırırken, “Sağnak” ta: “Tane tane konuştu ilkin/Sonunda boşandı sağnak gibi/Kınalı kuzum benim/Kekliğim” de de kadının sustuğu acıları duyumsatır. “Gitme, diyordu, gider yalnızlığımı, sarıl bana, sıkı sarıl,/Ko beklesin patatesler ambarda, üzüm çardakta!” dizeleri de susturulmuş kadın cinselliğinin yakarışıdır. “Şiirler” adlı çalışmalarında da mercimek ayıklayan, çorba

suyu kaynatan, yaşmak altından bakan kadınlar "Sen" leşir.
"Senin ne varsa bir kez sana değen,/Eski sokak, gökyüzü ve
fesleğen"

"Bir sen yürürsün sokakta, yürürken;
Oturursun koltuğa, oturunca.
Su, bir senin bardağında en çok su
Bir senin kolların bileziklidir.
Bir senin ağzın dudaklı ve sıcak.
Bir sen memelisin, ince bellisin.

Başkaları gitmiş olur, gidince.
Bir sen yakınsın uzakta kalınca"

"Sen ve Başkaları" adlı bu şiirde sevgiliye duyulan aşk
onu görmediği zaman da "Yüzüne bakmadığım zaman, baş-
ka gözüm var seni gören" dizeleriyle farklı biçimde söylenir.

"Çobanlı şiirler"(1976) kısa, öz yalın ve duru şiirlerle
verilirken "Bir sigara içimi"nin (1979) 1. bölümü de farklı
temalarla sürer. 2. bölümde ise uzun dize, kırık dizelerle ya-
nılmış şiirleri içerir. Bu dizelerde de vazgeçmediği bulut,
deniz, yağmur, yaz, ilkyaz, su, ağaç, ot, gökyüzü sözcükleri
gerçeküstü anlatımlar, deyimler ve 2. Yeni söylemiyle yer
yer de alaysamayla kullanılır. Basamakta-adlı şiirde: "Yarın
bir kıyamet kopabilir, diyordu, deniz dağlara çıkabilir, savu-
rarak salaş iskeleyi ve sandalı ama madem şimdi sütliman.
duy ırıp dizlerinin geçişini üstümüzden, sürüyerek yıldız ka-
ranlığında sarkan ağlarını, susuyordu. Bir balık üç kez atlı-
yor suda. Çıt yok."

"Elifli" (1980) O. Rıfat'ın ustalığının sergilendiği, o
güne kadarki şiir birikiminin dışavurumudur. Farklı temala-
rın işlenmeye başladığı özgün şiirlerle doludur. Bu şiirlerde
daha önce de ara sıra rastlanan alkol, ölüm, zaman, yaşlılığa
özgü imgeler fazlalaşmıştır bir bakıma. "Rakının çıldırtan
bulutu altında" "ölen": "Anlatan rakı kadehine uzan aralı

aşk, yanı başında duran kadehine:” işte böyle, diyecek, kavun almak için uzanmış ve ölmüş. “Kaval” şiiri ise ölümün kol gezdiği dizeleri içerir.

“Mezarlığı bir koyun sürüsüne benzettiği gün ya da ona öyle geldiği gün: “Ölüm sürüye katılmaktır” diye yazmıştı bir kâğıda. Oysa ne mezarlık vardı bu tümcede, ne kaval sesi, ne de çoban.”

İlk dönem şiirlerinde güneş sıcaklığını, toprağı, deniz kokusunu, kuşu, yaprağı, böceğı, hayvanı dünyanın devinimi içinde sevecenlikle buluşturup konuşturan şair yaşama sevincini, tutkusunu her fırsatta yinelerken “Aşık merdiveni’nden sonra kaygılarını, kuşkularını, korku ve bezginliklerini de yer yer sezdirmeye başlar. “ Denize dönük, pencereden bakıyor, umutsuz, kendimi görmek için” diyerek çok sevdiği denize mutsuz bakan şairin “Bir cigara İçimi” adlı kitabındaki “Fotograf” şiiri de bir çoklarımızın usunda yer edinmiştir.

“Evin en çarpıcı yeri diye duvarın ortası
güveylik resmini asmış, yaldız çerçevesi.
İlçede çekilmiş, ikisi de ayakta. Bir bez gerili arkada.
Boynunda kravat, sırtında lacivert takım.
Karısı gelinlik fıstaniyla, tel duvak ve altın bilezikler
Görünsün diye sıvanmış gelinliğin kolu...

OKTAY RIFAT ŞİİRİNDE TOPLUMSALLIK

“Elleri var özgürlüğün” adlı toplu eseri ise “Şiirler” (1970-T.Dil Kurumu Şiir Ödülü) ve Yeni Şiirler (1973) olmak üzere üç kitabın toplamıdır.

“Öpüşmek yasaktı, bilir misiniz,
Düşünmek yasak,
İşgücünü savunmak yasak.

“Toplu eserlerinin bu 2. cildinin başındaki şiirlerde O. Rıfat haktan, eşitlikten, daha güzel bir yaşamdan yana dizeler yazar. Elleri var özgürlüğün başlıklı şiiri aydın kimliğinin özgürlük istemidir.

Elleri var özgürlüğün
Gözleri, ayakları,
Silmek için kanlı teri,
Bakmak için yarınlara,
Eşitliğe doğru giden.”

Şair bu şiirinde ülkesinin siyasal çalkantısı içinde yalnızca toplumsal çelişkileri, haksızlıkları fotoğraflaştırmakla kalmaz, dünya görüşünü de açıkça belirler. Daha önceden de yer yer Mitolojiden yararlanan Rıfat Agamemnon başlıklı uzun ve destansı şiirlerinde mitolojik olayları güncel yaşama uyarlar.

Şiirler’de (1969): “İnsancıl koyun bu, iyimser yaratık;/ Yürür, tarihsel dengesinde ovanın.” dizelerinde olduğu gibi insanı ve tarihi sorgular. Yerle Gök’de

“Hani gök vardı,
Hani yer vardı,
Hani gökle yer vardı!
Hani nerde herkesin ekmeği?”

Sorularıyla ekmeği, emeğin değerini araştırırken, “Gece Gündüz” de de:

“Bakıyorum, ne insanım yeteri kadar.

Bakıyorum, ne yeteri kadar ağacım, ne çakalım, ne insanım yeteri kadar.

Türlü giysilerle çıplağım, üşüyorum.

Bakıyorum yalnızım, bir türkü sadece

Ondan, ondan işte bu türkü gece gündüz.”

insan olmanın türküsünü söyler. Şiirlerin 3. Bölümünde ise Metin Eloğlu'na ithaf ettiği "Az gelişmiş" şiirleriyle: "Geri kalmak, toprağın düşmesi sabanla;/Çeliği kâğıt gibi doğramak dururken,/Ütülemek zamana." Geri kalmışlığın üzüntüsünü çeker. "Özgür sofrada kardeşçe yenen/Ekmek için, ekmeklere doğru düşünen," şair "Güller" i görünce de: "Sen mi o gülleri takından, Güzel,/Yoksa o güller mi seni takındı." demeden de geçemez. "Eski ölülerin köyüne doğru,/Baştan söyledim eski şiirleri" diyen O. Rıfat "Buraları rüzgâr, buraları yağmur,/Sol omzuna güneşi asmadan gelme." dizeleriyle de içinde bulunduğu mevsimi betimler, güneşe özlem duyar.

"Rüzgârlı" daki şiirlerde yer yer bunalan, ürken, kaygılanan coşkusu tümden yitirmese de yaşama ve olaylara toz-pembe bakmayan bir şairin iç dünyasıyla karşılaşırız. "Boş, boş! Sevgiler ucuz, kitaplar nafîle./Yel aldı hepsini harmanda birer birer." Ya da "Bakarsın düşü düşüverir içine./Bakarsın kapı çalınır biri gelir./Elimdeki elmayı yer." dizeleri gibi "Ufaldın, ufaldın, ufaldın karanlıkta zavallı ozanım, ateşböceğim benim" diyerek yılgınlığını anlatır.

"Ağzımın tadı yoksa, hasta gibiysem,
Boğazımda düğümleniyorsa lokma,
Buluttan nem kapıyorsan, vara yoğa
Alınıyorsam, geçimsiz ve işkilli,
Yüzüm öfkeden karaya çalıyorsa,
Denize bile iştahsız bakıyorsam,
Hep bu boyu devrilesi bozuk düzen,
Bu darağacı suratlı toplum."

"Şiirler" dönemi ölümlerin, öldürmelerin, hapishanelerin gündemde olduğu, birçok aydının ağzının tadının bozulduğu, tutuklanıp, işkence gördüğü dönemlerdir. "Ağı" şiiri: "Kopardılar dalından yemişi, Çiğnediler nalçalı topukla" dediği baskının kol gezdiği soluk alınmaz günlerdir. Resim

yapan, oyun yazan, dize düşünen şair birçok aydın gibi “Kurdu gözlerimin sevinci” der. Yılgındır” Korkumdan geçenlere benziyorum, yorgunum/Güzel günlerin yonuları, unutulmuş,/Körelmiş, bakmıyorlar artık aydınlığa” dizelerinin yer aldığı “uysal bir köpek” şiirinde de korku ve umutsuzluk yılgınlıkla belirginleşir.

“Rüzgârlı imgelere kurdum çadırı
Göklerimi yaşıyorum delibozuk
Dağ yollarından denize iniyorum
Taşın yalnızlığı içindeyim, diri.
Sütün beyazlığı içindeyim, duru.”

Rüzgârlı adlı şiirinde bir bakıma bu dizelerle tanıtır kimliğini. Başkalarına sunduğu güzellikleri de hem diri hem duru olan şair: “Nara benzerdin”de “Nara benzerdin bir zamanlar, çoktun: N’oldu/Sana! Kırk atlı çıkardım dağa, yüz atlı/İnerdin dağdan. Kurşun bitmez tabancanda,/Atım şahlanır, kırbacın ıslık çalardı” dizeleriyle gençlik günlerini anarken, Güneşin Kuşları’nda-aşkları, yalnızlığı, derinliği-düşünür. Onun penceresinden gözlediği “sen” dediği şey umuttur, dirençtir. “Sen benim penceremde olmasan./Geçmesen önümdeki sokaktan,/inan ki bitmişti.....

Kitaplarında şair ve edebiyatçı dostları: O. Veli, Cahit Sıtkı, M. C. Anday, C. Çapan, M. Eloğlu, A. Erhat’ı anan O. Rıfat “Yeni Şiirler”inde gerek söyleyiş, gerek dize güzelliği, anlam zenginliğiyle 1. 11. Yeni şiir anlayışlarıyla yoğrulmuş, çağdaş şiirimizin kapılarını aralamış bir usta olarak şiirler sunar. “Benim gözüm her seferinde gökyüzüne gider,/Ben göklere bakarım ta içine kadar.” Artık şiirin ta içine bakıyordur şair uçsuz bucaksız maviliği içinde. “Eskidim sana, bir mintan kaldım, yamalı;/Kullanmaktan, sevmekten geceli gündüzlü. ”Evet, O. Rıfat sevmekten yorulmuştur. Yaşamı, kadınları, sokaktan geçenleri, emekçileri, gökyüzünü, bulutu, denizi.... Sevmeden bunca ürün bunca güzellik nasıl gelirdi bu zamana?..” Oktay Rıfat’ın Varlık’ta

Şubat sayısında “Mısır Dönüşü” adlı bir şiiri çıktı ki şiir işte. Son yıllarda O. Rıfat benim için başta şair” bu sözler çok değerli şairimiz Behçet Necatigil’in sözleri (Bile Yazdı)

“Ki dönsün fırl fırl yer gök ve saray
Arap, Acem mülkü bütün, diyar-ı Rum!
Ayna tut, yüzümü görmek istiyorum!”

Yıllar sonra Oktay Rıfat’ın yüzüne ayna tutuyorum işte. Buğday kadar ekmeğe, ekmeğe kadar insana yakın diri ve duru...

“Uzak geldim, uzağa gidiyorum
Ak bir çizgi ardımda, değirmende
Öğüttüğüm güzel buğdayın izi”

Büyük ustanın diliyle, yüreğiyle, gözleriyle derininde öğüttüğü “ak çizgi” ye saygıyla...

Kaynaklar:

- 1- Yaşayıp ölmek Aşk ve avarelik üstüne şiirler (Toplu Eserleri !. Adam Yay.)
- 2- Y.ölmek, Aşk ve avarelik üstüne şiirler (1943)
 - 1.Basım:Eylül 1982
 - 2- Güzelleme (1945)
 - 3- Aşağı Yukarı (1952)
 - 4- Karga ile Tilki (1954)
 - 5- Perçemli sokak (1956)
 - 6- Aşık Merdiveni (1958)
- 3- Çobanlı Şiirler (Toplu Eserleri 11.Adam Yay. 1. Basım: Temmuz 1983)

- 1- Çobanlı şiirler (1976)
- 2- Bir Cigara İçimi (1979)(Sedat Simavi Edebiyat Ödülünü aldı.1980)
- 3- Elifli (1980)
- 4- Elleri var özgürlüğün (1966) (Toplu Eserleri 111. Adam Yay. 11.Basım: Ekim 1994)
 - 1- Elleri var özgürlüğün (1966)
 - 2- Şiirler (1969)(Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü)
 - 3- Yeni şiirler (1973)
- 5- Bilc Yazdı –Behçet Necatigil
- 6- Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü-Seyit Kemal Karaalioglu

BEHÇET NECATİGİL

16 Nisan 1916' da İstanbul'da doğdu, 13 Aralık 1979'da İstanbul'da öldü. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Kars, Zonguldak ve İstanbul Enstitülerinde öğretmenlik yaptı. Varlık dergisinde yayımlanan şiirleriyle edebiyata atıldı ve şiirimizin çağdaş ustaları arasında yer aldı. Kent insanının gündelik yaşantısını, bireyin sorunlarını kendine özgü dili ve biçimiyle işledi. Şiir dışında radyo oyunları ve Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü gibi başvuru kitapları hazırladı.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Kapalı Çarşı 1945
- 2- Çevre 1951
- 3- Evler 1953
- 4- Eski Toprak 1956
- 5- Arada 1958
- 6- Dar Çağ 1960
- 7- Yaz Dönemi 1963
- 8- Divançe 1965
- 9- İki Başına Yürümek 1968

- 10- En/Cam 1970
- 11- Zebra 1973
- 12- Kareler Aklar 1975
- 13- Sevgilerde 1976
- 14- Beyler 1978
- 15- Söyleriz 1980

GÜNDÖNÜMÜ

Dönem dönem
Aynı yere gelirem
Çapraşık sokaklar eğleniyor benimle

Yerinde rahat uyu gerisini görme
Diye birden çekilir
Bizden ayan bir perde.

DURAKLAR

Bir kişiyi sevgilerde göremeye

Kaç kapıdan geçceksin:

1) Kimlik kartı

2) Yanına katılanlar

3) Bırakın eşyanızı --

Son kapı açılınca karşınızda başkası.

Kaç merdiven çıkacaksınız:

1) Görmek şart mı

2) Ya yoksa

3) Bakalım ister mi --

Son merdiven bitince

Bir boşlukta kalacaksınız

Yan yana daireler

1) Gecikme

2) Çok geç

3) Gitti—

Aradığın hangisi

Kime, neyi soracaksın?

Hayal mi, gerçek mi

Kollaya önleye

Düşleri düşmeleri

İşte gene sokaktasın.

(***)

Nerelere gideriz
Bir ülkeye gitsek
Kiliseler, camiler, büyük yapılar
Taşlara gideriz.

Ne yazlar, ne yazılar
Kıştır kalan
Taşlara gideriz.

► BEHÇET NECATİGİL

“Ne biter
Ne kalır geçmiş kitaplarda
Ölümden sonra da
Söyleriz.”

Evet, öldükten sonra da söylemeye devam eden şiirimin ustalarından Behçet Necatigil’in dizeleri bunlar.

Daha ilk dizelerinde kapalı örgüsünün altında bir burukluğu, hüznü ve suskunluğunu duyumsatır. Şiirinin kurgusu ve işlediği temalarla alacakaranlığa benzetilebilir çok kez. Görsellik yer yer verilse de çok açık, çok net değildir. Sisli ve çağrışımlı söylemlerle sözcüğü, dizeyi böler, anlamı sözün kendisinden farklı uzamlara çeker. Bununla da okuyucuyu şaşırtarak düşünmeye zorlar.

Şiirinin genelinde mistisizmin önemli bir yer tuttuğu gözlenen şairin özgeçmişini incelediğimizde, onun yaşantısı ve kişiliğiyle yazdıklarının örtüşmesine tanık oluruz. Eğitimsizliği, öksüz ve yoksul büyümüş olması, geçim sıkıntısı, aile içi çelişkiler, ülkenin sosyo ekonomik yapısı şairin, içe dönük, çok konuşmayan yapısıyla bütünleşerek, onu şiirin farklı kanatlarından tutmaya, tutunmaya götürmüş olabilir.

“Çoklarından düşüyor da bunca
Görmüyor gelip geçenler
Eğilip alıyorum
Solgun bir gül oluyor dokununca”

“Çoklarından düşen gül”ü alıp, onun soluşuna hüznlenen Necatigil’in –çoklar-ı kimlerdi? Yollarımızın, kenar mahallelerin insanları, Pazar yerlerini dolduranlar, genel taşıtlarda yolculuk edenler, daha güzel bir yaşama özlem duyan memurlar, işçiler... Bunların içinde de en çok yaşlılar,

kadınlar ve çocuklar. Türkülerdeki gibi: “Bir yoksulluk, bir ayrılık, bir ölüm” şairin temalarını oluştururken, onu diren- genlikten çok yılgınlığa, sıkıntıya götürür.

NECATİGİL ŞİİRİNDE DİL

Behçet Necatigil şiirinin en çarpıcı özelliklerinden birisi sanırım Türkçeyi bilgece kullanması, dilin tüm olanakların- dan çok fazla yararlanmasıdır. Onun şiirlerine çoğu kez bir soruyla başladığı, soruyla şiirini yürüttüğü ilk okunuşta dik- kati çeker.

“Hangisinden çıkınca, hangisine girince
Evlerin birinde, nerden gelindi
Kimin akli, kim haklı düğümler içinde
Biri biri ne karışıyor.”

“Masa” adlı bu şiirde altı soru zamirini dört dize içinde kullanırken, “birine” sözcüğünü de “biri ne” olarak ayırarak anlamı farklılaştırır. Soru zamirlerinin yanı sıra belgisiz za- mirler de hemen her şiirinde belirgin olarak kullanılır. Bir, birisi, birkaç, bir zaman, biraz, birinden.

Nesneler, Behçet Necatigil şiirinde çağrışım aracıdır. Tüten kömür sobası, ocakta kaynayan çorba, öğrencinin ta- şıtta unuttuğu beslenme çantası, evin bir yanına ustalıkla yı- ğılmış odunlar, çürümeye bırakılmış çamaşır ipi, kirlenmiş gözlük camı, kül tabağında yanan sigara, penceredeki ölü sinekler, kağşamış kapak, durmadan damlayan musluk vb... Onun söylemek istediklerine birer simgedirler. Bir memurun evinde ne varsa, yaşamında, yollarında hangi gö- rüntü varsa bunu usta dil bilinciyle alıp düşe, düşünsele bağlayarak gerçeğin soyutla bütünleşmesini sağlar. Aynı şi- irlerde uzak-yakın, ileri-geri, geniş-dar, aşağı-yukarı gibi zıt anlamlı sıfatları da kullanarak şiirin yatağını derinleştirip, boyunu uzatır.

“Ve elleri çiçek dolu hepsinin
Ve birazcık ileri her gidişte elleri
Varsın kısa bir süre yürünüyor uzakken
Her birinin yolları..”

“Gelseler, oturulsa” gibi kipleri kullanımının yanı sıra günlük dilde söylene söylene aşınmış sözcükler de, şiirde yadırganan sözcükler de dizelerde yer alır.”Yoyo” sık kullandığımız “yok yok” söyleminden başka bir şey değilken yan yana ve “k”sız yazılışı sözcüğü farklı kılar. Teknolojiyle ilgili terimler, adlar genel olarak şiirimizde fazla kullanılmazken Necatigil: Buldozer, sentetik, plastik kordon, kezzap, deterjan, travmatoloji, far, sert fren, kamyon, özel sektör vb. sözcüklerini şiire sokarken bir yandan da (yenmelik, okunmalık, bal bal, yitim, gelensiz, duyuseptil, tiryak, bisütun, fligran, eskilemek, siyasetgâh gibi kendi türettiği ifadelerle de dizelerini renklendirir. “Nişadır” da:

“Her tepki bir direnme ve değişmez yolunda
Kopar lehim, uçup gider nişadır.”

derken “Giz” şiirinde: “Parlayarak gözleri yaklaşırlar/Geçse ellerine diderler tiftik” dizelerindeki gibi devrik cümlelerden de yararlanır.

Cinaslara, ses oyunlarına sıkça başvuran şair benzer sözcükleri, arada da aynı harfi sık yenileyerek şiirin müziğini oluşturur. “yalnız ben neden böyle sonra günlerce morfin/ gibi uyuşuktur kim suçlu bir zaman/Sen ben biraz din biraz. “Siyah beyaz” şiirindeki bu dizeler söz dizimi bakımından karmaşıklığına karşın bütünlük içinde yerini bulur.

“Çevre daralmalı uzak
Lardan el çekmeli
Azaldıkça güzel birden
Bire kesilmeli.”

dizelerinde uzaklardan ve birdenbire sözcükleri dize sonlarında bölünüp bir sonraki dizede büyük harfle başlarken okuyucuyu şaşırtır. “Sekiz sakız biz yokuz sülük salak sinekler” ve “kapkaçtı kaç kapı tarla ekin/Bize göre bilmiştir.” dizelerindeki sık kullanılan tek ses Necatigil şiirine hız kazandırır. “Kareler” kitabında dille fazla uğraşan şair halk deyişlerinden, dilimize girmiş yabancı sözcüklerden de yararlanır. (divane, zülûf, gönül, yar-ağyar, andan vb..)

BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNDE BİÇEM

İkiliklerden beşliklere, kısa yazım biçimlerinden uzun anlatılara varıncaya dek birçok ürün bırakan şairin, genel tarzında dizeyi yarım bırakıp (--) iki üç çizgi koyarak boşluğu okuyucuya tamamlatma isteği sezilir.

“Bir zaman belki güzel, değişen bir model---
Yeniler derken eski vitrinleri, çocukluk..
Ne kadar çevirseler yüzünü
Geriler.”

dizelerinde ve “Neden/siz” şiirindeki: “sargılarda tedirgin/
Bir size seslenen ses neden/siz” söyleminde tamamlatılmak istenen sözcük ya da ekler dize ortasında, sonunda ya da başında bulunabilirler. Dizeler arasındaki bağlantıyı ise ya üstteki dizenin son sözcüğünü kesip, bölerek:

“Silinmiş bir den/iz
Eğilip bakmam sulara.
Daha çok yüzüm olur.”

Ya da “Gitmiş kadar olmak insanın gideceği/Yerde gelişimiz biz gelelim içerler” dizelerindeki gibi uzun bir söylemi anlam olarak alt dizelerde devam ettirir.

“Duraklar” adlı şiiri bir sınav kâğıdının görüntüsüyle başlayan hem bir test şiir hem de onun dünyasından alıntılardır.

“Bir kişiyi sevgilerde görmeye

Kaç kapıdan gireceksin:

1) Kimlik kart

2) Yanına katılanlar

3) Bırakın eşyanızı—

Son kapı açılınca karşınızda başkası”

“Kareler-Aklar” kitabı şairin hem seslerle uğraştığı hem de daha çok batı şiirinde gördüğümüz yeni yazım biçimini denediği çoğunluğu kısa şiirlerden oluşur.

“Ararken

Aşk-ı Memnu

Aşksız İnsanlar

Av

Avare Yıllar

Ayrı Dünya

1+1

Bir Açıdan

Bir Ölü Evi.”

“Bir Sözlükte Kitap Adları” adlı üç bölümden oluşan bu şiirde ilk bölümde “A” sesi, ikinci bölümde “B”, son bölümde ise “Y-K” sesleri sık tekrarlanmış olup; alt alta, yan yana yazılışıyla da okuyucuya farklı pencerelerden baktırır. 1972-1979 yılları arasında yazılan şiirleri genellikle kısa dizeli kısa şiirler olan şairin 1948-1972 yılları arasındaki ürünleri daha uzun, yer yer öykümsü ve (İçerde, Evlilik, Her zaman Atatürk, Bir genç konuşuyor vb.) uzun dizelerden oluşur.

Şiirlerinde halk edebiyatı söylemlerinden, divan edebiyatı yazım şeklinden de yararlanan, Necatigil klasik türk şiirinin uyaklarından, rediflerinden cinas ve mecazlarından da şiirine renkler alır, kaynaklarını genişletir.

“Güçlü fırtınalarda direkleri kırılmış

Gemiler bize sığınır--bulduk sanırız.”

“Liman” da beyitleri denerken, “Dalar” da: “Her yol bir yerde biter/Herkes bir yol bir çarşı/Orda alışverişler/Ya bir boşluk, ya Tanrı/Gördüm evlere evlere.” Halk söylemi, “Dar çağlara karşı koymak Atatürk’le” bölümündeki şiirlerinde de hececilerin, meşalecilerin sesleri duyumsanır.

BEHÇET NECATİGİL’İN ANA TEMALARI

Necatigil şiirinde başta ölümün mistisizmle birlikte işlenişinin yanı sıra evler, yollar, okul, çocuk ve kadın temaları sık görülür. Var oluşu, yokluğu sürekli sorgularken, uyku sıkıntı kaçış istemleri, yaşlılık, odalar, evlilik bezginlikleri, yurt ve Atatürk sevgisi, alkol, sigara, teknolojinin ve savaşların etkileri de onun temalarını oluşturur.

“Konumuza dönelim
Yaşamak ilk bölüm
O kolay anlaşıldı
Ölüm son bölümdür”

“Garnitür” şiirinde “Ölümler söyletir/Sağlık sığılık susarız/Gömülü gönlümüzde/Ölümdür.” Dizelerinde de ömrün son bölümüne gelinceye dek yaşam sıkıcı, sığ ve anlamsızdır. Bu boşlukta sürekli gömülü duran şey ölümün kendisidir. “Bir dağda bir tüneli geçe say” diyen şair darlıklardan, karanlık ve bunaltılarından kurtuluşu yok oluşunda, ölümde bulur. “Bazıları yakınları içinde ölür/Gelirler çağrıya/sıkıntılı, gergin hava/Bir şey söyleyebilir.” “İçinde Ölü” adlı bu şiirinde birçok insan arasındayken duyumsadığımız yalnızlıklarımızın da ölümle eş değer oluşunu göstermeye çalışırken, çok sık olarak kendisine yolculuklar yapar. Yaşamın çelişki ve çirkinliklerine, sıradanlığına katlanmadığını yerde arada intiharı düşündüğü görülür.

“Çoktur bekleyenler
Suçtur uzun yaşamak
Ama elimizde mi?
Batı için geçerli intihar.”

Batı için geçerli dediği intiharın töre ve inanışlara uymadığını düşünen şair “İntihar” başlıklı şiirinde: “Çılgılık dondu dudakta/karanlıkta bir nokta/Acıdan kıvranmakta/et tırnaktan ayrıldı.” Dizeleriyle de intiharın görüntüsünü sergiler. “Temmuz Tikleri”nde:

“Bıkkın kapandığın hücrede
Gönlünce ölümleri düşle
Bir uçurum, otobüs –
Yalnız sen kurtulmasan!”

Ölüm yalnız onun için gereklidir, uçuruma yuvarlanan otobüsteki diğer insanlara bir şey olmasın. Aynı şiirin son bölümlerinde serseri bir kurşunun bir bulvarda yalnızca kendisini bulmasını ister. İnmeli, felçli yaşlıları, mutsuz kadın ve çocukları kendisine konu seçen şairin bu da insancıl bakışı, insan sevgisinin göstergesidir.

“Beni bana çiziktir, bana ban/divit divit, divit!” diyen şair sürekli kendisini kendisine çiziktirirken “Ölüm sen her şey bitme misin” sorusu her zaman beynindedir. “Duyuru” şiirinde:

“Ya gittiler uzaklara
Ki bu kurtuluştur
Ya yalnızlık adına
Bir savaşa girdiler
Bundan korkulur.”

Uzak dediği yer bellidir Necatigil’in, bu kolaydır “kurtuluştur” ama zor olan yapayalnız olduğunu bile bile yaşa-

maya devam etmektir. “Yazmıştı birisi/Hangi kitaptaydı/ Onun anlattığı oldum” Ölüm, tanrı ve yalnızlık şiirlerini yazarken Necatigil, bu temaları okuyucuya da sorgulatır onu bu örgünün içine çeker.

Birçok şiirinde; şairlerin kendi aralarındaki çekişmeleri, şairin oturuşu, duruşu, kendi yazdıklarına ilişkin değerlendirmeleri sunulur “Yemek Vakti”nde:

“Karanlıktan usulca bakarlar ne yapıyor
Ne yapsın masasında bir şeyler arıyor
O şeyler nerden mi geldi
Söylemiyor, yazıyor.”

dizeleriyle bir şairin çalışmasını görüntülerken, başlıksız şiirlerinin birinde: “Ben ne batılı bir şair/Ne öyle düşün adam/ Sular akar düşünür/Nasıl onarsa damı” diyerek şiirinin ipuçlarını verir. “Ama bunların topu/Şair mi, nâzım/ben olsam onların yerinde/yazmazdım.” İfadesiyle de “İplik” şiirinde divan şiirine ilişkin görüşlerini belirtir. “Orhan Kemal” başlıklı şiirde “keyif” diye yazdığı şiirden söz ederken, “Bu Ozanlar” da “bu ozanlar birbirini çekemez” deyişiyle edebiyatçıların iç çekişmesini anlatır.

Necatigil şiiri büyük aşkların, ulaşılmaz sevdaların ya da düzene, kurallara baş kaldıran, bunun kavgasını veren yüksek söylemli bir şiir değildir. Küçük durumların, küçük duyarlıkların, özlemlerin, acıların küçük insan dünyalarında başlayıp bittiği, derinlemesine ve çok boyutlu incelendiği bir şiirdir.

Şiirlerinde erotizmi, cinselliği fazla işlemeyen şair kadınlarla ilgili şiirlerde kadının cinselliğinden, görüntüsünden çok onların çıkmazlarını, toplum baskılarını, suskunluklarını sunmaya çalışır.

“Gözleri yaktığımız ölügözü ışıktā
Her an kapısı açık ve geçeriz önünden
İzler kısık bakışları bezgin adımlarımızı
Bir şey yapamıyorsak belki de bu yüzden.”

“Bağ” adlı bu şiirde kadının ezilmişliğini sezdirirken, “Kadınlar” da “İtilmiş gündüzlerde/Çoğu ancak gecelerde vardılar/Çağrıldıkça geçici/fısıltılara kandılar” dizelerinde gündüzlerde ekonomik özgürlüğünü kazanamamış, birey olma haklarını bilemeyen, kullanamayan itilip, horlanan kadının mutlu olma hevesiyle küçücük fısıltılara kanışları, aldanışları anlatılır.

“Neden önce boğulmuşlar bu kadar uzaklarda/Bir daha boğulurlar” derken de bu boğulmuşluğun daha da süreceğini söyler. Komşu kadınların ev içi çıkmazları, felçli yaşlı kadınlar ve birçok şiirinde de evindeki; kaçmak kurtulmak istediğı kendi karısı ve çocukları dizelerinde yer alır..

“Hep kendi çıkarında
Kaçardın, kaç
Bu çocuklar bu kadın
O sabahlar bu gece
İşte gene karşımda
Nefret ya da acıma
Şimdi ne yapacaksın?”

“Sinanpaşa” adlı bu uzun, yer yer konuşma dili, tasfir ve anlatıyla süren şiirde hem kendi özeleştirisini yapar, hem de sorumluluk duygusuyla birlikte toplumun bireyler üzerindeki baskısını sezinletir. Evlilik kurumunun insanları tükettiğı, birini birine yediriş i birçok şiirde karşımıza çıkarken “Evler” temasının sık işlenişinde de bu kurumun yıpratışlarının büyük etkisi olduğu düşünülebilir. “Çatı” da: “Bıkılır, tükendi/Hep aynı/Biçimsiz boşluklar/Dolu sandıklarınızda.” Şair kendi yaşamını anlatırken yığınlarca insanın da

Şiir Irmakları

tazeliğini, rengini, kokusunu yitirmiş, bıkılan, tükenmiş sevmelerden; zorunlu birlikteliklerden söz eder.

Necatigil'in kendi çocukluğunu gördüğü, aradığı çocuklar da neşeli cıvıl cıvıl, yerinde duramayan türden değildir. Verileni alan, sorulana yanıtlayan, otur deyince oturan suskun çocuklardır. "Kısık" şiiri hem özgeçmişini hem de çocukluğunun resmidir.

"Hem ben ne yazdımsa ağırlığı altında
Ezildim de yazdım
Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor
Doğdum dünya harbi, birinci dünya harbi
Çocukluğum veremli inek sütleri
Boynumda kollarımda oyuk lenfa bezleri
Hastane koridoru, beklemek, küvet, irin
Acısını ancak bir ben bilirim.
Derin izleri derinde utanacak değilim."

Birçok şiirinde okullardan, okulların çocuklarından söz eden Necatigil bunları anlatırken sınava, sınıf geçmeye ilişkin durumlardan ve eğitimde kullanılan nesnelerden "Kâğıt, çanta, kalem vb.) de yararlanılan "Yol çantası" nda: hazırlık sınıfına giden bir çocuğun dalgalara dalarak çantasını taşıtta unutuşu, "Dersiniz vardı/Gelmiştim, yakındım" dizelerindeki dersi hep birer verilerdir. "Bir bir daha bir daha" da: Tanrı imtihan eder/Tekrar imtihan eder/Kul hazır ümitler/Kendi öyle zanneder" söyleminde de yine mistisizme başvurur. "Bunlar da ellerim yazgı çizgi", "Okunmuş toprak/Çocukluğumun resmi" diyen şair kaderciliğini, inançlarını gösterir.

"Ağzınızda sigara
Bir yanar bir söner"

Dudaklarından sigarasını eksik etmeyen Necatigil zaman zaman sigaradan, alkolden de söz eder. “Geldik atmaya bir yükü/Karşımız yanımız-sırtlanınız/susmak, içki, gürültü/Birinden biri. “Arada kalabalıklarda sıkıntısını unutmaya çalışsa da gürültü ve gereksiz konuşmalardan rahatsızlığını dizelerine yansıtır.

“Bir iki şey almaya girdiğimiz dükkânlar

-Daha?Başka?

Söyledim. tezgâhtar, yorulma

Olsa.

Bazen sezinleterek, bazen açıkça ironiyi de kullanan şair gereksiz görgü kuralları, gizil insan bencilliklerini, özlemleri gülümseterek sunar. “Geçmiş olsun, neden oldu/Biraz içten, biraz sinsi/Olur ya ilerde/çok hafif bizdeki” dizelerde: başkalarının başına gelen kötü olaylar kendi başına gelmediği için gizlice sevinen, içtenlikten ırak insan egosunun eleştirisi yapılır.

“Gerekliydi uzaklarda bunalınca

İkinci ev!”

Evler şairi en fazla yoran, en çok incelediği, sürekli anlattığı bir konudur. Ahşabı, köşkü, betonu, apartman veya site görüntüleriyle evler. Bunaldığı, sıkıldığı, yazdığı, yediği ve hep ölümü düşündüğü bu duvarların içi... Bu duvarların arasındaki tüm nesneler görüntü ve adlarıyla şiirlerinde yansırken, aile içi kavgalar, çekişmeler, geçim darlığı, dargınlık, dağınıklık da ayrıntılarıyla yansıtılır. “Erte”de:”Evler dediniz, evlerdeydiniz/Anlatın evleri/Anlattı, yetmedi/Artık gün dönemi.” Dizeleriyle evleri bilinçli olarak seçtiğini, incelediğini anlatır. “Eşya gücü” kırılan eşyanın yerine yenisini koyamayan dar gelirli insanı gösterirken, “Sıcak Mut-fak” ta, “Kan. ter, yağ--/Birkaç çeşit:/Fırın, kuyu, kızartma/

Buğu, bastı, kapama/Çengel, kâğıt, kiremit.” dizeleriyle nesneleri simgeleştirerek iç dünyasını duyumsatır.

“Bizi bekleyen evlere
Gitmeyiz, gidemeyiz de
Sürüklendiklerimiz
Dönüşleri pişmanlık.”

Kendisini bekleyen, gitmek zorunda kaldığı evlere isteksiz, bezgince girer. “İkinci Ev”de olsa kendinden kaçışı bitecek midir. İkinci ev neyin istemini simgeler? Aşka, umuda, sorumsuzluğa varış mı?..”Evde zaman Aşımı”nda kullandığı sözcükler (konserve, cips, mısır gevreği, pirinç, torbalarda bulgur, acımuş yağ, böceklenmiş yiyecek) sıkıntısının göstergeleridir bir bakıma.

Yollar, evler kentin genel görüntüsü değiştikçe, gökdelenler-siteler hızla çoğaldıkça şair hem yeni evlere özlem duyar hem de:

“Adım neye verilir
Evlere -- ilerde
Kalmaz böyle evler”

dediği evlerle hep aynı kiri soluyan, gökdelenlerin yanında ufacık kalmış “Batıkta evlerin”, kendi evinin yok olacağını düşünür.

Eve gelen konuktan, ocakta kaynayan yemeğin tuzuna, pencere kıyısında ölmüş sineğe, balkon görüntüsüne, yanmayan bacaya, bacağı kırık iskemleye, toz bezine, deterjana kadar evleri, eviçi konuşma ve nesneleri anlatan Behçet Necatigil’in özgün sesi, özgün şiirleri de yine bu evlerde yazılmıştır.

► BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİRİ DEĞERLENDİRİŞİ

EVLER-"Benim şiirlerime vuran ışık tanıdığım, yaşadığım evlerden gelir. "Çevre"deki "Evler" şiirini en iyi şiirlerimden biri sayarım. "Evler" kitabında ise, istediği kadar sokağa açılsın, sonunda gene evde, kendi evinde yaşamak zorundaki insanın, yerine göre bunalan, yerine göre ümitlerle, küçük, küçüklüğü ölçüsünde büyük sevinçlerle ferahlayan, kendi dünyasını kendi yaratacak olan insanın çeşitli hallerini ayrıntılı olarak anlatıldı."

ŞİİRİN ANLAM- "Kapanık, örtülü, mecazlar altında saklı bile olsa, gene de belli, hiç değilse sezilebilir bir anlam, bir yazılış sebebi görülmeli şiirde."

ŞİİRDE BÜTÜNLÜK-"Birçok şiirler, yer yer güzel de üstelik, biçim, düzen, istif yoksulu oldukları için unutulup gitmişlerdir. Bu seziş, bir buluş, bir tema ne kadar yeni ve güçlü olursa olsun, sağlam bir deyişe erişemedi mi ömürsüzdür. Genç yaşlarda heyecan sonsuz, ilham boldur, ama çokluk, bir şey eksik olur, mısralarda en azından güzellik. Şiirdeki bütün güzelliği, parça güzelliklerinin kesiksiz sürüp gidebilmesinden doğar. Arada, bir mısranın bile aksaması, şiirde verilmek istenen bir hava, yaratılmak istenen bir iklim sahiden varsa onu bozar, zedeler..."

ŞİİR VE SÖZCÜKLER-"Şiire her zaman sözcükten gildi. Rasgele bir duygu veya düşüncenin anlatımında bile yerini yadırgayan bir sözcüğü karanlık, belirsiz diye çizer, daha uygun düşenini ararız. Bu böyle olunca yazının en yüce doruğu olan şiirde sözcüğün özellikle (...) Kralçiçeği olması gerekir. Şu da var ki bir başına sözcük, yani yeter sayıda destekten, yardımcı öğelerden yoksun bir sözcük bir ıssız ada mahkumudur. "Evet, şiir gelir gider, ama bu geliş gidiş, bu dönüp dolaşma bir sözcük dolayında sanılsa bile belli veya gizli atkılarla birbirlerine bağlanması gereken sözcükler arasındadır, yani cümlede. Şiirin gelip sözcüğe dayanması sözünden bunu anlıyorum."

Şiirle SAVAŞ-"Şiir, bilgi mi? Kuramsal bilgilerle mi yazılır? Yoo, hayır, küçültür şiiri bu! Bilgiyi, bildiriği öne ala-

rak, standart maddelerle şiir yazarlar da olur. Ama şiir bir yaşıntıdır; bize el koyuş, içinize taş gibi oturmuş olayları, olguları biçimlere, kalıplara dökme işidir. ” En-telektüel şiiri mi savunuyorum? Öyleye benziyor. “Yaz Dönemi (1963)”ndeki şiirlerimden başlayarak uzun bir süre, bu önerilerini kendim uygulamaya çalıştım. 1970-1972 arasında “Kareler” başlıklı 30-35 şiirde bu işi daha da ileri götürdüm: Sözcüklerin aralarını açtım, sözcüklerden değişik kombinezonlarda başka başka anlam dizileri çıkarmayı denedim. ” amacım okuyucunun rasgele bir şiirde, alışılmış yazışın içinde de böyle şeyler aramasına dikkati çekme isteğiydi. Bütün öğeleri, öznesi, yüklemi, tümleçleri yerli yerinde, kurallı ya da devrik cümlelerle şiir yazmanın, ne diyeyim, öyle pek zor bir şey olmadığını göstermek isteğiydi. Şiirin bazı boşlukları, kopuklukları, eksiklikleri olursa, daha çok şeyleri aynı anda anlatabileceği inancıydı.

”

NECATİGİL ŞİİRİNE TOPLU BAKIŞ

“Şiirime beni ben eden eşyalardan, evlerden, insanlardan silinmez gölgeler düşsün; ortak yaşamlardan yerli bir hava girsin isterdim. Yazdıklarım kendi büyük değerlerimizden, yüzyıllardan bu yana sürüp gelen diri sözcüklerden, deyimlerden, söz ve edebiyat sanatından beslensin isterdim.” diyen şair yazılarının birinde “Çokgen” şiirden yana olduğunu belirtir

Gerçekten de söylemi, kurgusu, dili kullanışı, bir anlamdan binlerce anlam çıkarışı, şiir biçemleriyle “Çokgen”, açılımı geniş, özgün şiirlerdir. Necatigil şiirleri. Türk şiiri içinde aykırı ve ayırıksı duran farklı bir ses, farklı bir renk...

“Ne yazlar, ne yazılar
Kıştır kalan
Taşlara gideriz”

Yaşamın sonu taşlara gitmek olsa da, “Ne gördükse iyi kötü/Ömür biter biz hâlâ/Söyleriz”1979 yılında yitirdiğimiz büyük usta Behçet Necatigil söylemeye devam ediyor hâlâ...

“Bir yere bir şeyler koymuştuk
Gözler, sözler arasında bir yere
Belki işlerine yarar biz yokken
Dilerim görmüş almış olsunlar!”

“Ölüm/kapanmasıdır bir evin” diyen şairin, tüm evlerine girerek, sözler-gözler arasına koyduğu şeyleri dileğine uyararak arayıp bulduk. Belki değil, kesinlikle işimize yaradığından daha da çok yarayacağından kuşkumuz yok. Buldukla-rımıza en içten saygıyla.

Kaynaklar:

- 1- Behçet Necatigil-Bütün Eserleri-Şiirler 1948-1972
Yapı Kredi Yay. 2. Bas.
- 2- Behçet Necatigil-Bütün Eserleri-Şiirler 1972-1979 Y
K. Yay. 1. bas. 1996
- 3- Behçet Necatigil-Bütün Eserleri, Bile/Yazdı Y Kredi
Yay. 1. bas. 1997

İLHAN BERK

1918 yılında Manisa'da doğdu. Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca bölümünü bitirdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yayın Bürosundaki çevirmenlik görevinden emekli oldu. Şiirin yanı sıra çeviri, deneme, günlük türünde eserler verdi. Şiirin çeşitli türlerini denedi. Kitaplarına her gün bir yenisini ekleyip Ankara, İstanbul ve Bodrum gibi kentlerde verimli bir şiir işçisi olarak çalışmalarını sürdürdü.

Yayımlanmış Kitapları

- 1- Güneşi Yakanların Selamı 1935
- 2- İstanbul 1947
- 3- Günaydın Yeryüzü 1952
- 4- Türkiye Şarkısı 1953
- 5- Köroğlu 1955
- 6- Galile Denizi 1958
- 7- Çivi Yazısı 1960
- 8- Otağ 1961
- 9- Mısırkalyonigine 1962
- 10- Aşıkane 1968
- 11- Şenlikname 1972
- 12- Taşbaskısı 1975

- 13- Atlas 1976
- 14- Kül 1978
- 15- İstanbul Kitabı 1980
- 16- Kitaplar Kitabı 1981
- 17- Deniz Eskisi 1981
- 18- Şiirin Gizli tarihi 1983
- 19- Delta ve Çocuk 1984
- 20- Galata 1985
- 21- Güzel Irmak 1988
- 22- Pera 1990
- 23- Dün dağlarda dolaştım evde yoktum 1993
- 24- Avluya düşen gölge 1996
- 25- Şeyler Kitabı 1997
- 26- Çok Yaşasın Sayılar 1998
- 27- Kült Kitap 1999

ÜÇ KEZ SENİ SEVİYORUM DİYE UYANDIM

Üç kez seni seviyorum diye uyandım
Tuttum sonra çiçeklerin suyunu değiştirdim
Bir bulut başını almış gidiyordu görüyordum.

Sabahın bir yerinde düşmüş gibiydi yüzün.

Sokağı balkonları yarım kalmış bir şiiri teptim
Sıkıldım yemekler yaptım kendime otlar kuruttum
-Taflanım! diyordu bir ses duyuyordum.

Cumhuriyetin ilk günleri gibiydi yüzün.

Kalktım sonra bir aşağı bir yukarı dolaştım
Şiirler okudum şiirlerdeki yaşa geldim
Karanfil sakız kokan soluğun üstümde duydum

Eskitiyorum eskitiyorum kalıyor ne kadar güzel olduğun.

AŞK

Sen varken kötü diye bir şey bilmiyorduk.
Mutsuzluklar, bu karalar yaşamda yoktu.
Sensiz karanlığın çizgisine koymuşlar umudu
Sensiz esenliğimizin üstünü çizmişler
Nicedir bir pencereden deniz güzel değil
Nicedir ışımayan insanlığımız sensizliğimizden

Sen gel bizi yeni vakitlere çıkar

► SÖZLE ÇİZİLEN RESİMLER VE ŞİİRİN DENİZCİSİ – İLHAN BERK

Çağdaş Türk Şiirinde, okuyucusunu en çok şaşırtan, böyle de şiir yazılır mı dedirten şair, sanırım İlhan Berk'tir. Tüm şiirlerini incelerken şiirin bunca dallı- budaklı yazılışı, yazının tüm dallarının şiirle yoldaşlığı; onun şiirinin çok yönlü araştırılması gerektiğini baştan duyumsatmıştı. Anı şiir, deneme şiir, günlük şiir, resim şiir. Çok kez okuyucuyu düzyazı görüntüsüyle yazıya başlatıp; farklı coğrafyalarda, antik yaşamların gizemli yollarında şiirle sersemleterek, yönsüz kalan okuyucuyu yeni bir izlekle peşinden sürüklüyor. Bu özelliğiyle İlhan Berk şiirinin; alışılmış şiir kuramlarını yıkıp; yeni ve farklı bir ses, ayrı bir yapı getirerek, şiirimize çok boyutlu bakış açısı kazandırdığı söylenebilir.

İ. Berk'in atölyesi oldukça kalabalık. Burada; gezip gördüğü, yaşadığı yerlerin fotoğrafları, dostlarının-sevdiklerinin portreleri, çocuk ve kadın yüzleri, çarşılar, adalar, kule ve şato görüntüleri, balıkçıların denizi, otlar, kayalar, yan yatmış 'S', Yabancı ülkelerin kafeleri, bulvarları, rakamlarla sesler, kağıtlara karalanmış yüzü gizli kadın bedenleri, lodolu deniz, sevişme ve öpüşmelerin karalama defterindeki şiirleri, gökyüzü, yeryüzü ve suyun haritaları, işaretler, şekiller...Bir şeye el attığınızda binlerce şey ortaya dökülüyor.Çağın ardından çağlar seslenirken, bireyin ya da nesnenin dünyasından binlercesi varlığını duyumsatarak yaşamını sürdürüyor. Evrende var olan her şey İ. Berk'in atölyesinde. Bu nedenle; 'yazmak cehennemdir' diyen şairi, kendince düzenli ama dıştan bakılınca karmaşık görüntüsünden aralayıp, şiirini gün yüzüne çıkarmak çok kolay olmasa gerek. Ana izleklerden başlayarak yola çıkmak, yolculuk boyunca örnekler sunmak en iyisi sanırım.

Şiirlerde görsellik, görüneni gösterme istemi; resim şiir boyutunda şairin en belirgin özelliği. Denizin, sokağın, insanın, sevgilinin, kentin görselliği dizelere taşınırken okuyucuya; çizgiler, şekiller, renkler ve hatta bakılan şeyin ko-

kusu sunuluyor. Halikarnossos yazısı bölümündeki birçok şiirde, Galata'da çok belirgin olarak karşımıza çıkan gözlem ve bakılanın ayrıntıları; şairin tüm şiirlerinin ilk verileri, öne çıkan öğeleri. İlk basımı 1985 olan 'Galata', Abidin Dino resimleri ve eski Galata resimleriyle hazırlanmış; adeta bir belgesel. Lokantalarının yemek listesi ve fiyatlarına kadar, kimlerin yaşadığı yollarında hangi görüntülerin olduğu, tarihçesine kadar bu kitapta verilmiş ve ressam gözüyle de kule anlatılmış. 'Bu bölüm...sokağını, sarayını, kulesini, onu anlatır' diye başlar İ.Berk. 'Minyatür'de İsa'ya benziyor Galata Kulesi. Uzun, mavi gözlü İsa'ya./İsa'nın yüzünün adamakıllı ufaldığı ve iyice saç bıraktığı bıyık uzattığı/Ve yıkandığı kağıt süründüğü ve Allahı ilk gördüğü günü cigara paketlerine yazdığı/Gençlik resmine. Bir koni olan yüzüne İsa'nın bir koni, ucu haçlı/ve bir koni nasıl inerse öyle iniyor' diyerek süren, bu kentin uzun bizans tarihçesini de unutmayarak; 'İki hançerle süslediği ellerini ve ancak ikisinin anladığı bir dille konuştukları/Ve aynı dille çıkarıldıkları Fatih'in önüne Fatih'in hep önüne bakarak dinlediği' şeyi, iki inanç ya da ırkı Galata'da buluşturup, aynı dilde etkin ve yetkin sistemlerin önünde konuşturur. Şairin yaşama dünyaya nesnel ve evrensel bakışının somut bir kanıtı, aynı zamanda da bir şehrin tarihsel kimliğinin belgeselidir bu kitap. Alışılmış şiir biçiminin ve söyleminin dışında. Bakmak, izlemek ve bunu seslendirmek şairin işi. Bedri Rahmi'yi anlattığı 'Atkestanesi' başlıklı şiir; bir şair bir de ressam tarafından (İkisi de hem şair hem de ressam) izlenen, çizilen bir ağacı anlatıyor.

Birisinin çiziminde şiir, ötekinin sözünde resim.

Ve Beyazıt'ta bir ağacı çiziyor Bedri Rahmi, bir atkestanesini ve göğü.

Bir ağaç belki bin yıllık belki daha da (atkestaneleri ne kadar yaşar? o kadar işte).

Girintiler, çıkıntılar, oyuklar, boğumlar. Hep bir ağaç olmak için

Bir ağaç çekilmiş içine, yalnız kendini dinleyen, kendi olan ve
İhtiyar.

Bakıyor Bedri kağıda çıkan ağaca ve hep böyle kalacak olan, değişmeden.

Bakıyor bir dalın kıvrılışına, kara, boğum boğum ve dönüp duran olduğu yerde...

İ. Berk'te soyutla- somut, içselle- dışsal olanın yanında, var olan ya da var sayılan her şey şiire girer. Yukarıya bir bölümünü aldığım şiirin genelinde yoğun bir biçimde yaşlılık temasının işlenişi; şiiri görsellikten aralayıp düşünceye götürür. Şiirin biçimi incelendiğinde; dağınık görüntüsüne karşın, kendi içinde şiirden uzaklaşmadan ince hesaplarla yazıldığı, sesi göz ardı etmediği görülür. Kuralsızlığın ustaca kurallaştırılarak özgün bir biçim yaratıldığı şiirlerdir bunlar.

Yaşadığı toprağa, onun coğrafyasına ve tarihine meraklıdır şair. Yaşamında biriken söylencelerden, antik görüntülerden, inanışlardan yararlanır. Suyun, gökyüzünün, zamanın haritasını çıkarırken; bu uzun yolculuklarında yer yer hepimizin tanıdığı isimleri, bildik şehirleri, öğrenip unuttuğumuz eski yaşamları şiirle aydınlatır. İnsanın yanı sıra dağın, ormanın, bitkinin, kervansarayın, ada burnunun, yolun, koyun, poyrazın da şiirleri elbette yazılmalıdır. İlk basımı 1987'de Adam Yayınları tarafından yapılan 'Atlas' adlı kitabı; yalnızca şairin kendi yurdunda değil, aynı zamanda gidip gördüğü, Taymis, Paris, Belgrat, Roma, Varna gibi yerlerde de okuyucuyu dolaştırır.

'Ve kapanık, durgun bir resim Üsküdar. Kapanık, durgun tarihler düşüren bir imparatorluğa.

Bir imparatorluğa ihtiyar, ihtiyar çünkü giyitleri bol gelmeye Başlamıştır.'

'Bir resim yalnız siyah-beyazlara vuran... diyerek anlattığı Üsküdar kadar; 'İkiye bölüyor

Seine nehri Paris'i ve dökülmüyor hiçbir yere,/hiçbir ölüme' dizeleriyle başlayan Paris,

'Gidilen bir yol mudur Ankara?/Ki kıraç ki düz ve Asur yazısı gibi okunmayan/ve taşlık. Dizelerindeki Ankara da kendi şiirlerini yazdırır.

İstanbul görüntüleriyle sık karşılaşmamıza karşın; Ege Sahilleri, güneyin tarihçesi özellikle de Halikarnassos İ. Berk şiirinin vazgeçilmez ögesi olmuştur. 'Halikarnassos

Yazısı' bölümündeki III. Şiirde:

İndim sonra denize okşadım durdum derisini suyun

Okudum suyu, susan suyu

Biliyorum çok uzak değil doğduğum kent denize

Ama hep bir kara adamı gibi düşündüm kendimi

Onun için uzatmadım saçlarımı ve bıyıklarımı

Belki fakir büyüdüğümdendir belki özlediğimden denizi

Ama bilirim karayı ve suyu. Büyük karayı

Ve suyu. Ben ki

Aynı aşkla bakmışımdır bir porsukla

Bir fokun gözlerine

diyen şair, şiirin bütününde; doğayı sorarak öğrendiğini, yaprağın büyüyüşünü, tepeden tırnağa incelediği otu, diri kökü, düşen suyu inceleyerek yaşamın döl yolunu bulduğunu açıklayarak, bir ölüme geçer gibi ölü bir köke geçer ve usunu sever. Yalnızca yaşamı ve insanı sevmek yetmez. Onu var eden doğayı tanımak, tanımak için sorulardan başlamak şairin ilk işidir. Soruların yanıtını aradıkça; en yüce varlık oluşundan soyutlanarak porsuk ki ceset yiyici bir kara hayvanıdır, porsuk gözleri ve aşkla evrene bakar. Evrene bakışında bir nesnedir İ. Berk. Her nesneyle özdeş kılar duyumsamalarıyla kendisini. Bir gözün ötekine üstünlüğü olmayan, her şeyin kendi yaşamını sürdürdüğü, kendi biçimini koruduğu bir tarih. Burada ayrıksı olan tek şey şair. Ayrı-kotu ya da sarımsak kendi biçimini nasıl tanımlar İ. Berk olmasa!..

Göktepe'den bakıyorum Halikarnassos'a.

Ağmış

Rüzgarlar, demirler, yelkenler ve hurda bir tekne.

Deniz görmeyen bir evde

Uzun uzun camları siliyor bir kadın.

İlhan Berk şiirini denizsiz ve kadınsız düşünmek olası değil. Bir doğa bilimcisi bilinciyle, tarihi araştıran, ona sorular yönelten bir şair için sevişme, üreme ve onun erotizmi şiire yansımaz mı. Bir kayığın koyda duruşu, bir yarımada burnunun denize doğru uzanışı, akasya çiçeğinden bal toplayan arı, kokusunu soyuldukça sunan bir bitki ne denli doğal şiire girmişse kadınlar da en az onlar kadar abartısız, onlar kadar günlüğün bir parçası olarak var. Ama çoğunlukla topuz saçlı görüntüleri, sonra da sevişme halleriyle.

Topuz sözcüğüne birçok şiirde rastlarken; Şairin bu imgeyle kadının gizemini mi yoksa kısa saçlı halini mi beğendiğini düşünüp durdum. Belki de umduğu şey; kendisini bu toplumda ifade edemeyen, etmesine olanak tanınmayan bir kimliğin; erkek yardımıyla onun aşkı ve sevdasıyla saçlarının baskısından kurtulması ya da topuzun çözülmesiydi. Bunca şiirde kadın imgesini topuz saçıyla görünce; yaşama hiçbir ırk-din- cinsiyet ayrımı gözetmeden son derece nesnel bakabilen ve her ayrıntıyla uzun süre uğraşan şairin pence-resinin çok geniş olduğunu düşündüm.

'Atlas' kitabı; bana göre şairin önceki ürünleriyle sonra yazacaklarının odak noktası. Kitabın adından yola çıkarsak; sürekli bir gezginliğin, daha fazla görmek, tanımak ve bunların sonunda edinilmiş duyarlılığın farklı söylemlerle dile getiriliş çabası sezilecektir. Görüntüler farklı biçimlerde sunulsa da bu kitapta ormanın içinde tek bir ağaçtan çok ormanın genel görüntüsü vardır. Çoğulun içindeki tek bir noktaya geçmemiştir ama gerek portreler, gerekse dağ, kış, su, yeryüzü bütün olarak temalarını oluşturmaya başlamış

‘Böylece vardık varacağımız yere ensende toplayıp saç-
larını ve topuzunu
Güneşle başladı gün bir gözü ikiye böler gibi usturayla
Kendi halinde bir gözü
Ne bakan ne bakmayan.
Ve avlusunu yıkadı durdu kadın
Balıklarını temizledi oturdu sonra denize karşı
Başında tokalar ve yığınla firkete
Ve korkunç harnup kokusuna bıraktı kendini.
Vurgun yemiş gibi döndü neden sonra yeniden önündeki
denize
Çözüp saçlarını ve ağzını.
Büyük ağzını.

Firkete ya da tokalarla ensede toplanan saç imgesi; kadın-
nın göstergesi olarak birçok şiirinde karşımıza çıkarken,
sakal-bıyık sözcükleri de sık kullanılır. Şairin şiirini oluş-
turduğu nokta baktığı yerin, nesnenin, kişinin ‘YÜZ’üdür.
Bulutun, suyun, sevgilinin, sokağın, bitkinin yüzüdür ona
yeni gözler kazandırıp, ayrıntılı bakmayı heveslendiren. İlk
şiirlerinden başlayarak somuttan yola çıkarak onun gizini
arar, sorusunu sorar, bulduğu yanıtları da son derece özgür
kalemiyle manzaradan şiir, şiirden resim çıkartarak okuyu-
cuya sunar.

‘Benim bıyıklarım büyümüş, büyümüş bıyıklarımızla
birlikte içiyoruz bir soğan çorbasını gazinoyla
Bir kadın şarkı söylüyor çorbamızda ve yüzü üstümüze
çıkıyor
Sakallarıyla yavaş yavaş katılıyor bir adam yavaş yavaş
katılıyoruz..’

‘Taşbaskısı’ başlıklı şiirinden aldığım bu dizeler belki de
şairin biçimini çok güzel örnekliyor. Bıyık ve sakal erkek
kimliğini (belki Osmanlıyı) simgeliyorsa, gazonoda soğan
çorbası içip, bir kadının cinselliğini düşünen, sakallarıyla

yavaş yavaş katılan adamın içsel serüvenine dışardan katılan şairin ironik eleştirisini duyumsamamak olası değil. Masadaki tüm erkeklerin çorbasında kadının yüzü var. Yenen de yedirten de, usulca kişiyi bıyıklarından dolayı güçlendirerek kahramanlaştıran da kadın. ‘Bir sokak bir deniz sokağını iniyor’ da: ‘Tuzu yok ve yağlı. Kelt. Uzun bıyıklı/ve sarı mavi gözlü’ adam, Fethi Naci’ ye ithaf ettiği ‘Dört Kent’ şiirindeki: ‘Sofya’da Dobruca sokağı’nı arıyoruz bir öğle sonu Hüseyin’le. O durmadan bıyıklarını yiyor.’ dizelelerinde, ‘Gezdirip ıslanmış tütününü yüzümüzde. Uzun/Bıyıklar bırakan/Bir denize/Uzun bıyıklar ve sakal. Diyerek söz ettiği ‘İhtiyar Deniz’ ve daha birçok betimlemelerde sakal ya da uzun bıyıkların görüntüsüyle karşılaşırız

Aynı şiirden devam edilince: ‘içiyoruz bir soğan çorbasını gazinoyla’ dizesi ilginç. ‘Gazino’ sözcüğü birden yadırgatıyor okuyucuyu. Niye ‘soğan çorbası’?, Gazino sözcüğünün, çorbaya yansıyan kadın yüzüyle ilintisi, bıyıkları uzun adamın gazinodaki kadına yönelişi ve tüm bunları izleyen şairin de bunları resmedip, şiirleştirecek ironiyle verişi. 1940 kuşağıyla yola çıkan ancak daha sonra ‘Ben 1953 doğumluyum’ diyerek şiir serüvenini açıklayan ustanın şiirdeki izlediği, ‘İkinci yeni’ salt bu dizelerde bile kendisini gösteriyor.

YÜZ

I

Sabahları gri şiirler mi yazılır

(Dedim ya, bende bir ırmağın yüzüdür yüzün)

II

Böyle hep yüzüne getirip bırakıyorum işte

(Olur olmaz bütün sözcükleri)

(Aşklar aşklar içinde 111)

Yüz önemlidir İlhan Berk şiirinde. Çocuk yüzü, sevgilinin yüzü, sabahın, denizin yüzü, gökyüzü... Çünkü her şey şekildir, her şey biçimiyle vardır. Seslerin, rakamların her birinin duruşuna göre bir yaşamı ve kimliği vardır şair için.

‘Eskilere göre ağaçlar alfabeydi. Bütün harfler ağaçlardı. A, köknar; C, melengeç; O, elma; M, selvi; P, zeytin.

Gerçek benzetmelerde yatar. Hiçbir şey bundan kurtulamaz.

Bundan yeryüzünü bildik bulmamız.’

dizelerindeki gibi, ya ‘Adlarla doldurdum sessizliği.’ Şeyleri kodladım. Gökyüzünün, ağaçların çocukluğunu bilirim. Ağaçlardan arkadaşlarım oldu.

Hala da var. Samanyolunu anlamadım. Sayıları da. (sayılar daha bulunmamış gibi davranıyorlardı.) Yalnız sekizle (5+3) içli dışlı oldum. (Kim olmamıştır ki?) Biraz da sıfırla (sıfırın bulunması kolay olmamıştır. Üç için çok kötü şeyler söylenmiştir. Niçin? Bilmem. Bilmek sayıdır. Bir de biri tanıdım. Bir ile düşünülüyor. Bazı sayılar suçlu doğmuştur. Bir, bunlardan biridir.

Anlamadan sevdim taşları. Çakıtaşının adıyla biçimi arasında hiçbir ilişki kurulamamıştır. Oltu taşının geçmişini bulamadım. Olsun. Gizem her şeydir. Kimi sessiz harfleri sökemedim.

‘Dün Dağlarda Dolaştım Evde yoktum’

‘Ağaçlardan arkadaşlarım oldu’ başlıklı şiirde olduğu gibi her şeyin araştırılacak bir tarafı vardır, her şeyin sözü yüzündedir.

‘Şiir eninde sonunda görmedir. Şiirde dil bu işe yarar.

Görmede her sözcüğü tartma, deneme, tanıma, doğrulama vardır.

Bu yüzden şiir görülmedikçe anlamını tamamlamaz.

Ozan söylerken de görür. Göstermektir, göstererek var etmektir çünkü işi.

(Aşk Tahtı)

diyerek görmenin önemini vurgulayan şair; gördüğünü seslendirirken de onu var ettiğini bir anlamda yazıyla sonsuzlaştırdığını, görülenin ömrünün uzatıldığını söyler. Şeylerin zaman içinde yitip, değişip gideceğinin korkusu ya da telaşı içinde onları kalıcı kılmaya çalışırken; şiirlerinin altına açıklamalar, (ki bunlar da İ. Berk'cedir.) dipnotlar düşer. 'ey bellek, senden kurtuluş yok!' dediği 'Askelopis'da; 'şair korsandır' notunu eklediği O.Rifat şiirindeki gibi.

'Dilin doğasında sözün sifıra indiği bir dil vardır.

Dili o sınırdı tutmak,

Ordan yazmak....

Sözün sifıra indiği yerde durup, orada kendi dilini yaratarak 'yazmak cehennemi'nde durmadan ömür geçiren şair; yalnızca doğayı, kentleri, nesneleri değil aynı zamanda tarihi kimlikleri, birlikte oturup kalktığı, sanatı- zamanı paylaştığı dostlarının da portrelerini yapar. 'Her şeyi ben saptayacağım. Galata'da hangi ağaçlar, hangi kuşlar var? Taşların türü nedir? Evler ne zaman yapılmıştır? Hayvanlara rastlanıyor mu, rastlanıyorsa ne türden?..' sorularıyla yaşamı didikleyen bakış elbette yanındaki arkadaşına da yönelecek, onu da fotoğraflaştırarak ileriki zamanlarda da yaşamasını sağlayacaktır. İlhan Berk bir ölüm kovucusudur.

Yaşadığı süreçlerde kaydedilmemiş, yaşaması kaçınılmaz olan çok az şey vardır sanırım. Tarihin ve coğrafyanın 'belleğini' üstlenmiş, ölümün elinden yaşamı kaçırmayı hedefleyen, çağlar ötesini görebilen bir bilge. Bir yinelemedir dünya..... Göz için yeni bir şey yok./ Korkunçluk bunda. Söylemindeki çok görmüslük, hayatı tanıyan bakış; eskiyle yenisonla sonsuzu aydınlık bir usun penceresinden sunar okuyucuya. Toplumcu gerçekçi şiirle başlayan daha sonra

ikinci Yeni'nin öncüsü olan şair bir söyleşisinde: '1955'ten önceki döneme gelince: Defter tutmadığım için hiçbir iz yok. Yazık.1953'ten izler isterdim. Bir konuşmamda 'ben Zone'dan çıktım dedim. Zone Apolinaer'in ünlü bir şiiri.Onun için, onun o güne değin yazdığı şiirler için tam bir devrim. Birden değişir o şiirle Apolineare'nin şiiri. Benim için de Saint Antoine'ın Güvercinleri öyle oldu. 1953'te yayımlandı o şiir. Benim dünyaya ilk gelişimdir bu. İyi şiirler az çok her zaman yazılır, bu pek önemli değildir. Değildir çünkü yıkmaktır asıl olan şiirde bir yol açmadan hiçbir şey uzun ömürlü olamaz. Benim devrimim o şiirle oldu. Sonra buna adı II. Yeni dendi.' Sözleriyle; şiirinin açılım noktalarını, nerde farklı bir arayışa girdiğini içtenlikle anlatır. Belki de buydu işte. Bu var olanı kabullenmeyip, yaramaz bir çocuk kimliği ve coşkusuyla her şeyi yerle bir edip, kendi düzenini, kendi yazım tarzını oluşturan. Başkalarından ayrı olmak, kimsenin söylemediğine el atmak, yazarken de alışılmışı dışlayarak özgürleşmek... Halk ve divan şiirini, ulusal ve evrensel edebiyatı tanıyarak şiirimizde yer edinmiş bir usta kimlik bugün karşımızda yanımızdaysa onun şiirdeki çok boyutlu emeği elbette gelecek kuşakların ürünlerine de ışık tutacak, yeni yollar aramaya zorlayacaktır.

Portreler de çoğumuzun tanıdığı adlara rastlanılır:

'Bir resimde bağdaş kurmuş oturuyor Hacı Bektaş Veli. Evi gibi yeryüzü.

Bir bulut düşürmüş başını duruyor. Onunla gidip gelen. Uzakta bellibelirsiz.

Beyaz, uzun kavuğu. Demek ki güneş var.

Kucağına almış bir ceylanı, bir aslanı. Duruyorlar. Üç kişiler.

Hayvanları mı severdi Hacı Bektaş Veli? Bilmiyoruz. Ama açtı hep evinin kapısı.

Çizgili mintanı. Yalın. Düz. Ta bileklerine değin uzuyor, uzayıp

Orda kalıyor.

Yüzü? Uzun yüzü. Sakallı, virdi okur gibi de önüne bakıyor.

Delik değil kulağı ve halkasız.

Yanında yeryüzü: Ağaçlar, sular, gök. Her sabah okuduğu Hacı Bektaş Veli, Şeker Ahmet Paşa, Piri Reis, Yahya Kemal, Safiye Ayla, Homeros, Halikarnas Balıkcısı, Cahit Sıtkı Tarancı, Ece Ayhan, Bedri Rahmi, Oktay Rifat, Behçet Necatigil, Turgut Uyar ve kendi kaleminden İ. Berk çıkar karşımıza 'İlhan Berk, 1918, Manisa, Boy: 1.70, göz: kara, renk: buğday. Bir insan. Herkes gibi. diyerek dış görüntüsünü anlattıktan sonra; güneşli bir günde fotoğraf çektirirken yanında duran 'deli ablası'ndan, yalnızca bayramlarda ellerini tuttuğu babasından, birlikte yatıp kalktığı 'hep be-yaz, hep uzun, hep güzel' olan kadından yola çıkarak; şiirinin genel imgelerinden olan sokakları, evleri, suyu ve gökyüzünü betimledikten sonra:

'Bir çocuk su yollarına çıkan ve onun bunun elinden tuttuğu.

(Gök görünmüyordur çünkü evlerinden ve hep dimdiktir saçları.)

Ayakta duran ablasının elinde bir eli

Ve çok sıkılmış

Ve daha o zamandan: Ben sıkıntıyım! mı diyordur

o fotoğraftaki, kendisi olan ve sıkılan çocuğun dünyasından kesitler sunar

Gök, su ve denizsiz düşünülemez İ. Berk şiiri. 'Gökyüzü Gökyüzünün kavranmasıdır' başlıklı: 'Gökyüzü/bilir mi bilmem/benim şimdi/kendisini yazdığımı' dizeleriyle başlayan şiirinden başka; bulutlu, açık, yıldızlı, karanlık 'gök' imgesi sıkça kullanılır. Suyun ve yerkürenin haritasını çıkaran şair bunlara elbette mevsimleri, fırtınayı, Karayeli, poy-

razı da katacaktır. ‘Gece atar. Gökyüzü (sevgili gök) katılır/ çalışmaya. Suyu soyar, güler geçen.....

Gelir dinlenir sonra bir çocuğun defterinde/Yerbilimi’ni açar ve daha ilk satırında Takılır kalır (anlamaz mı?). Kalkar sonra/Yeniden çalışmaya başlar. Gökyüzü bu.’ ‘Yeryüzü çizer haritasını: Bir yusufçuğu/kaldırır. Bir başağı, bir do- ruğu düzeltir.’ Şiirlerinin yeraldığı ‘Atlas’ta:ova, dağ, or- man dillenir; şubat, kış ve ağustos göğünü duyumsatır.

‘Elimi gezdiriyordum yinide.

Ağzının yöresinde dönüyordu Ağustos.

Bir adam çiçek satarak geçti

Çiçek satarak geçtiğini dinledin bir adamın.

Perdeleri aralıyordun sen.

Kuytuna gömülmüştü Ağustos.

Bir sessizlikti yinin.

Yinini yazıyordum.

Havanın, göğün her halini, topraktaki eski yeni her can- lıyı her nesneyi yazan şairin yine de hiç ayrılmadığı imgesi ‘su’dur. Akan su, göl suyu; denizdeki suyun bin bir hali şii- rine girerken; suların kıyıları ‘adalar, burunlar, koylar, ka- yıkhaneler, yarımadalar’ la su insanları ve onların sudaki uğraşları da okuyucuya deniz kokularını duyumsatarak su- nulur. Balıkçılar sahil kasabalarının sokakları, buralarda ye- tişen ağaçlar-bitkiler- kuşlar- böcekler birer birer okuyanın gözünde şekillenirken; şair büyük kentlerin yıldırıcı hava- sından doğaya taşıyarak, şiirle soluklandırır. O, gördüğünü yazıya dökerken bu kaygı ya da düşüncede olmasa da; ya- şam, doğa ve insan sevgisi, sevinci şiirlerini ısıtır, aydınlatır. ‘Şiirin silmeyeceği pislik yoktur. Şiirin umutsuzluğu asıl umududur. İnanılmalı buna.’ diyen şair; yaşamın her rengini göstererek, bunca zenginlikte, bunca varlıkta, umutsuzluk ki bir yoksulluktur; bununla savaşıyor ve yazmaya devam eder.

“LODOS _ Deniz de ihtiyarlar ! dedim. Pruvaya atladım. Demirler alındı./ _ Kayalar! Kayalara sürünerek geçtik. Halatları ve tuzu duydum. Değirmenburnu yarıldı. Durup ağacın sesini dinledik. Gemici fenerlerimiz de yandı mıydı? Harenten’e tuttum dümeni.”

‘Su Günleri’, ‘Galile Denizi’, ‘Deniz Eskisi’ ‘Su Saati’ gibi başlıklar, bölüm ya da kitap adları da İlhan Berk’in su kıyısından ayrılmayışının göstergeleri.

Kitap sayfaları arasında çizdiği, karaladığı oklarla sağa sola yazdığı şiir eskizleri de bir bakıma şiirlerinin ilk çıkışının, ilk yakaladığı imgelerden yola çıktığı şiirlerin oluşumunu göstermesi bakımından ilginç. Fransızcayla bunca yıl iç içe olan şair bu dilde sevdiği bazı sözleri, bazı düşünceleri de dize aralarında veya bölüm aralarında kullanmaktan kaçınmıyor, şiir anlayışından başlayarak, edebiyat ve sanattaki beğenilerine kadar her şeyi okuyucusuna sunuyor. Bir bakıma kitaplarının tümüyle o bir İ.Berk tarihçisi, araştırmacısı da denilebilir.

İlk şiirlerinde yer yer klasik şiirin izleri görülen, daha sonraları da uzun dizeler, kırık dizelerle betimlemelerden, düzyazı anlatımlarından yararlanan şairin son kitaplarında şiiri tek bir cümleye, tek bir söze indirdiği görülür. ‘Avluya Düşen Gölge’ deki hemen hemen iki dizelik üç dizelik şiirlerden oluşurken; ‘Keçi Yolu’nda, ‘Sözcükler’ gibi şiirlerde de yatay ya da dikey dizelerle anlamı çizmeye çalışır sanki.

‘Bir sürgünlüktür aşk/(Sevgilim, birden böyle dedim.)’ dizelerindeki gibi konuşma dilinden de sıkça yararlanan şairin vazgeçemediği temaların yanı sıra tüm eserlerinde karışımıza çıkan vazgeçemediği sözcükleri de vardır. Ağız, boyun, ırmak ses, göz, çocuk, sokak, gök, saç, gövde, tüy, ölüm, zaman, uzun, yavaş, ben sen, güneş, beyaz, yüz, sakal bıyık, İsa, kadın, sonra, aşk vb...

İlhan Berk şiirini denizsiz düşünemeyeceğimiz gibi erotizmsiz de düşünmek olanaksızdır. Aşk ve erotizm her yerde ve her şiirde gerek tek başına kendi şiiriyle gerekse farklı bir temanın içinde her zaman kendisini gösterir. İnce boyunlu,

saçları topuzlu, zarif kadınlara çok çabuk aşık olur, onlarla sevişmelerini; çiçekleri, suyu, sokağı anlatırcasına özgürce şiirleştirir. Kuşağındaki birçok şairde göremediğimiz bir tarz, bir yaklaşımdır bu. Resim öğelerinden yararlanarak şiirlerini oluşturan şair; aşkın da resmini yapar, cinselliğin de...

‘Aşklar Aşklar içinde’ de de aşkı anlatırken; “Güzel Irmak”daki ‘Aşk O Sıvı’ şiirinde; ‘Kirlidir aşk, çocuğum, o sıvı fosil /Döl yatağı o sürgün her şeydir/Düşün durmadan yinelenen taşı/Hem bilmem biliyor musun tarih de tendir/ Ağzın, o alev, ağzımda/_ Sevgilim sevişelim.’der. ‘Korkunç seviyorum gövdeni’ dediği sevgilinin ağzında sözcük olur, onun güzel gövdesi şairin sürgünlüğü olur. Aşk saydamdır bazen de kırmızıdır. İ. Berk için bakmak aşkın kendisidir. Kal böyle aşkım, kal böyle/ve yalnız/Bana bak./Bakmak aşktır’ şiirindeki sevgiliye adeta tapınır.

Her şeyin ölümlü olduğunun bilincindedir elbette. Ölüm-den kaçırarak, ömrünü uzatmak yaşatmak istemiş olabilir her şeyi. Zaman geçtiği her yerde vardır ve kaçınılmazdır. Dün de bugün de.‘Defterlerinde kır çiçekleri kurutan bir ölümü’ anlattığı yerde aşkın eli ölümün elindedir. Şair; ‘Ben ölümü eskittim, geliyorum.’ Derken bazen de nedenini bilmeden ‘..Ölümü artık dikey okuyorum/Siz de deneyin. Değer bu.’ dizeleriyle ölümle dalga geçer. Aşık olmak çok önemlidir, çünkü; ‘Ölümü dışlar aşk.’ ‘Bu kadar ağır basışını ölümün/ve taşları’ sevmez İ. Berk. Bu yüzden keyifli, bu yüzden karamsarlığı azdır şiirlerin. Bunca baktıklarından, gördüklerinden sonra yorulmaz mı insan. ‘Bir akşam durup dururken dünyanın yaşlandığını gördüm./görmek yordu beni.’ Yorulur ama bakmaktan da yazmaktan da vazgeçmeyecektir. Kült kitabın Kült şairidir. Atölyesi için ‘cehennem’ dese de; şiirini her boyutta ve her yerde renklendirerek bugünlere getiren, şiiri parmaklıklarından kurtararak yeni açılımlar kazandıran İlhan Berk; kendi söylemiyle ‘Coğrafyacıdır, iktidardadır, derviş ve keşiştir’ ‘Şairler (ki dünyayı evleri bilmişlerdir) ölçüsüzlüğe kurarlar otağlarını.’

Bu otağlardan atılan ‘şiir oklarına’ ve ‘şairin kanı’na, kalemine saygıyla.

Kaynaklar:

- 1- İlhan Berk Toplu şiirler 1-2-3 YKY
- 2- İlhan Berk Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum Adam Yay. 1993
- 3- İ.Berk Atlas Adam Yay. 1987
- 4- İ.Berk Galata Adam Yay.1985
- 5- İ. Berk Avluya Düşen Gölge Adam Yay. 1996
- 6- İ. Berk Kült Kitap YKY 1998

ÖZDEMİR ASAF

1923 yılında Ankara'da doğdu, 28 ocak 1981 yılında İstanbul'da öldü. Hukuk ve iktisat öğrenimini yarıda bırakıp, gazetecilik, matbaacılık ve yayıncılık yaptı. Asıl adı Halit Özdemir Arun'dur. Yoğun düşünce ve duyarlık yüklü, çelişkili söz oyunlarına dayanan düşündürücü şiirleriyle yeni şiirin özgün bir sesi oldu. İnsan ilişkilerini, çelişkilerini, senben ikileminde ele aldı. Kendi sesinden okuduğu şiirleri 'Yalnızlık Paylaşılmaz' adıyla kaset haline getirildi. Şiirin yanı sıra hikaye, deneme ve çeviriler de yayımladı.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Dünya Kaçtı Gözüme 1955
- 2- Sen Sen Sen 1956
- 3- Bir Kapı Önünde 1957
- 4- Yuvarlağın Köşeleri 1961
- 5- Yumuşaklıklar Değil 1962
- 6- Nasılsın 1970
- 7- Çiçekleri Yemeyin 1975
- 8- Yalnızlık Paylaşılmaz 1978

Şairin ölümünden sonra şiirleri 'Bir Kapı Önünde' 1982 ye, 'Yalnızlık Paylaşılmaz' 1982 adı altında iki ciltte toplandı.

- 9- Benden Sonra Mutluluk (daha önce yayımlanmamış şiirleri) 1983

LAVİNİA

Sana gitme demeyeceğim
Üşüyorsun ceketimi al.
Günün en güzel saatleri bunlar.
Yanımda kal.

Sana gitme demeyeceğim.
Gene de sen bilirsin.
Yalan istiyorsan yalanlar söyleyeyim.
İncinirsin.

Sana gitme demeyeceğim
Ama gitme, Lavinia.
Adını gizleyeceğim
Sen de bilme, Lavinia.

ADINA

Gece, denize yanaştım.
O, sulardan geliyordu.
Duydum.
Ne iyi, dedim.

Baktım,
O, bir gemide geçiyordu.
Bağırdım.
Gel'siz, gitme'siz.

Döndüm çakıllara sordum,
Siz kimdesiniz.
Dediler durandan,
Bizi yakın edenden.

Denizi sorguya çektim.
Dedim,
Görüyor musun yaşadığımı..
Yetinemedim.

Tuttum yakaladım kendimi
Getirdim gözlerinize serdim.
Durdum, size soruyorum..
Yaşadığımı görüyor musunuz.

Yaşadığımı
Görüyor
Musunuz.

► ÖZDEMİR ASAF

“ Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu
Birinciliği beyaza verdiler.’

Özdemir Asaf'ın yaşadığı dönemden daha fazla kirlendi sanıyorum şimdi beyazlar. Hatta daha farklı söylersek süt-beyazın yerini kirli-beyaz aldı çoktan. Su bulanık, sabun kokusuz.. sanatın içinde; ilk önce insana ulaşabilen araç şii- irdi, ki o da artık kiri ve pası aklayamıyor yaşamdan. Beyaz neydi?.. Çocuklar mı, kendini temizleyip – durmadan yenile-yen doğa mı, antik kentlerin ya da bir kentin sokaklarında yüzünü gösteren; eski yaşamların içtenlikli- paylaşımıcı- üretken görüntüsü mü, sanat ve kültürün – bin bir uğraş ve binbir çabayla; niteliğe varmak için harcanan emeği mi yoksa.. “ Seni bir akşam- üstü düşündüre-bilirim” diyerek sevgiliye seslenen aşk mıydı beyaz?.. Beyaz'dan başlayarak şairin dünyasında gezinmeyi yeğledim...

Zaman yolculuğunda karşımıza hep iki şeyin çıkmasına alıştık artık. Sen- Ben.....Üçüncü tekil ve çoğullar ara sıra etkin görünseler de yaşamda geride kaldığının çoktan fakına vardık. Dünyanın- evreninin elbette bir sistemi, onun yanında da her coğrafyanın insanların inancılarına, kültürüne, ekonomisi ve tarihi geçmişine göre belirlediği bir ‘ben’i bir de ‘sen’ dediği dostu- düşmanı, nefreti ve aşkı vardır. Savaşların nedeni, aşk acılarının, katliamların. barışların nedeni bugün de- Sen- Ben- değil mi?..

1923 yılında Ankara’da doğan Ö. Asaf şiirlerinde; doğumla ölüm arasındaki süreçte varlık ve yokluk felsefesiyle yoğunlaşarak yazmıştır birçok şiirini. Yaşadığı dönemde kuşakdaşı şairlerin bir çoğu toplumcu gerçekçi, 1.2. yeni anlayışlarıyla hareket ederken; o kendisine özgü kısa, ironik, şaşırtıcı bir şiir izleği seçmiş. Bu izlekte yürürken; birey olarak ele aldığı insanın zekasını, estetik bilincini, yaşamı alaya alışı, sevinç ve umutlarını; en kısa söyleyişiyle şiirleştirmiş ve insan üzreine düşündürmüştür.

Asaf şiirinde uzun betimlemeler, görsellik, sınıf çatışmaları, sosyo-ekonomik olguların doğrudan işlenişi, eşitlik, hak arama kavgası gibi öğelere rastlanmaz genellikle. O'nun 'Sen' dediği yerdedir tüm saydığımız olgular. 'Sen' yaşamın genel adıdır bir bakıma. Onun içindeki 'ben' de toplumdan, doğadan, insandan soyutlanamaz. Şiirlerinde çok söz harcamayan şair; şahıslar dünyasını da sadeleştirerek iki tekil şahsa indirir. Bu yalınlaşmada; bir bakıma akıllıca evren geneline toplu bir bakış görülebilir.

'Kendimizden bir adadayız,
Dört-yanımız başkalarından.
Aynı önemli kapıdan giriyoruz,
O eski, o beyaz kapıdan

Başkalarından bir adadayız,
Dört-yanımız biz-gibi insanlardan.
Aynı önemsiz kapıdan çıkıyoruz,
O eski, o kırmızı kapıdan'

'Yanılgı' adlı şiirinin bu bölümlerinde de görüldüğü gibi doğumla ölüm arasındaki yolculukta herkes aynı kapıları kullanıyor, ancak doğarken beyaz olan kapı ömür süreci içinde kırmızıya dönüşüyor. Aynı kapıdan giren insanoğlu değişimlerle ayrılıyor birbirinden. Ömür tükendikçe ölüm kapısı da önemini, rengini yitiriyor. Başlangıçta tek başımı-zayken daha sonraları toplumsal bir varlık oluyoruz. Ölüm kadar eskidir doğumlar da, ama gelişlerimizin, gidişlerimizin renkleri farklı.

Ö. Asaf: Düşüncede halkın felsefesinden yararlanırken, dialektik dönüşümle yorumlar hayatı. Yaşayış zıtlıklarla ivme kazanır, çelişkilerle hız alır.

‘Aşk, varlığında, yokluğunda belli olur
Egemenlik, varlığında, yokluğunda belli olur
Bir özgürlük var, sularca, havalarca olağan,
Varlığında değil, yokluğunda belli olur.’

‘Epigram’ başlıklı bu şiirinde de olduğu gibi zıt sözcüklerden yola çıkarak, akıl oyunları ile kurgulanmıştır birçok şiir. Dize sonlarında, şiirdeki bölüm sonlarında aynı söyleyişleri ya da aynı sözcükleri sıkça tekrarlayarak ritmi artırıp, anlamı pekiştirir. ‘Dünya Kaçtı

Gözüme’ kitabındaki ‘Çırılçıplak’ şiiri; her bölüm sonunda: ‘Orda adımlarım var, Orda gözlerim var, Orda ağzılarım var’ dediği ‘Var’ şiiri yinelemelere örnek gösterilebilir.

‘Belki ben birer birer, gene de
anlarım yeni yeni senleri..
Beni yarım kişiliklere götürme.’

‘Aş’ başlıklı bu şiirde de şair yalnızca görünenin değil, görünmeyenin de peşindedir. Görünen bir yüzün gerisindeki binlerce yüzün varlığının bilincinde olarak; geridekini sorgular. İnsanoğlunun kuytularında, karanlıklarında kalan bireysel çıkmazlarını ustalıkla bulup, tersine çevirerek, az sözle şakaya-yergiye çevirerek okuyucuyu gülümsetir.

İroni, Asaf şiirinin genel özelliklerinden birisi. ‘Kendi bahçesinde dal olamayanın Biri/Girmiş bahçeme ağaçlık taslıyor’ diyen şair ‘Elektronik’ şiirinde;

‘Benim bulunduğum noktada durmak zor.
Sanki başka noktalar beni çağırıyor.
Duruyor sayılır mıyım, bir noktada ki..
O durduğum nokta, yerinde duramıyor.’

dizeleriyle de yaşamın durmadan değişmesini bir dörtlükte kısaca özetler.

Çoğunlukla dörtlükleri, ikilikleri, bazen iki üç bölümlük üçlükleri ya da tek dizeli Şiiri yeğleyen Ö. Asaf'ın birçok şiirinde klasik şiirin izleri görülür. Ses ve ritim şiirinde belirgin olarak ortaya çıkar. Konuşma dilinden, deyimlerden de sık yararlanan şair, eşses zıt anlam yapısıyla şiiri zenginleştirir. 'Ne sordularsa söyledim./Ellerim değdi dedim,/Gözlerim değdi dedim,/ Ne sordularsa söyledim.' Dizelerindeki 'Göz değmesi' Şarkım adlı şiirdeki: 'Bak yüzüme, bak sözüme/Dünya kaçtı gözüme/Çıkamaz' dizelerindeki Gözüne ...kaçmak' ifadelerini kullanarak da farklı söylemler yaratır. Günlük dilden yararlanırken halk edebiyatının tekerlemelerini de Asaf şiirine uyarlar.

'Her ne kadar sağırsalar
Aracılar çağırsalar
Ne kadar da bağırsalar
Davul zurna ben çalarım'

dizelerindeki halk şiiri söylemi, 'O Gün' başlıklı şiirinde de; 'Bir mi gördü, tek mi gördü/Var mı gördü, yok mu gördü/Satılanlar satılırken/Alınanlar alınırken/gördüğünü kime sordu.' Gibi masalsı yinelemeleri kullanır.

Adalet
İnsansız adalet olmaz.
Adaletsiz insan olur mu?
Olur, olmaz olur mu!
Ama, olmaz olsun.

Olmak, insan ve adalet gibi üç sözcükle bu denli anlam genişletilip, bir fiil aracılığı ile bir düşünce kısaca özetlenebilir. Şairin güncelliği de belki burada yatıyor. Tek dize ya da iki dizelik şiirlerinin çoğu özdeyiş özelliğinde olan Asaf'ın uzun şiirleri aynı tadı vermez çoğu kez.

‘Ne güzel şarkılar vardı eskiden.
Gençliğimizi donatırlardı.
Hep iyi şeyler hatırlatırlardı
Geçip gitmiş devirlerden.

‘Dünya Kaçtı Gözüme’ kitabındaki birçok uzun şiirde çağdaşı şairlerin ya da yakın bulduklarının etkileri sezil-nirken, dilde de anlatı özelliği şiiri gölgede tutar. ‘Sabaha Kadar’ şiiri yazım biçimi ve temasıyla Cahit Sıtkı’yı çağırış-tırırken: ‘Mum’, ‘Eskiden’, ‘Boğaz Gezintisi’ vb. şiirlerde Özemir Asaf şiirinin çarpıcılığı, ironisi yerini eski söylem-lerle eskiye özlemlere bırakır. ‘Ne güzel insanlar vardı eski-den/Çocukluğumuzu kaplamışlardı./Bize masal anlatırlardı/cinlerden, perilerden’

Şairlerin birbirlerinden etkilenmeleri, benzer duyarlılıkla yazmaları bilinen bir gerçektir. ‘360 Derece’ de: ‘Dünyanın nüfusu ikiye bölünüyor/Yarısı sen oluyorsun yarısı ben..’ dizeleri insana hemen Nazım’ın: Bir Elmanın yarısı sen yarısı ben ikimiz/bir elmanın yarısı biz/yarısı şu koskoca dünya’ dizelerini çağırıştırırken; ‘Seni Seyrederdim’ de: ‘Saçların uçuşurdu rüzgardan./Yanından seni seyrederdim./Güneş yakardı, deniz yanardı/Sen konuşurdun, dinlerdim. Dizeleri de Attila İlhan’ın ‘Üçüncü Şahsın Şiiri’ ne çok yakın söylemi içermektedir.

Ö. Asaf’ın şiir başlıkları da ilginçtir. Bazen şiirin başlığı şiirden uzun olur. Arada başlıklar sayı, arada hayret, şaşkın-lık bildiren ünlemler, bilinmeyen karmaşasında ‘X’ler, di-limize dışardan girmiş yabancı sözcükler başlatır birçok şi-iri... ‘Bir Kapı Önün-de’ Adlı kitapta: ‘Ç’, ‘Mi’, ‘Aynanın Üstünde Ayakta/Durmak Sokağı’, ‘Katmerin Övünüsü/Yalın –Kat’ın Güvenisi’, ‘IX2X3X4, 4X3X2XI’, ‘1=2’, ‘MYTHE’ VB...

Şair sözcükleri böler, kendine özgü kısaltmalar yapar arada da konuşma dilinde söylene söylene kısaltılmış söz-cükleri yadırganacak biçimde asıl yapısıyla kullanır. Söyle-

miyorum yerine; söylemiyorum, ya da gelmiyorum yerine gelmiyorum der.

‘Bilmiyorum ne vardı saçlarında..
Rüzgar mı delice eserdi
Gözlerim mi öyle görürdü yoksa.
Saçlarının her haali hoşuma giderdi..

dediği ‘Saçlarında’ şiirindeki ‘haali’- gibi konuşma dilindeki söyleyişleri olduğu gibi yazı dilinde de kullanır çok kez.

‘Bü-Yük’ başlıklı şiirinde:
Şimdi bekliyo’m
Kim ne ses çıkaracak
Ne kada’n başkasına
O Kada’n kendine.

Siirlerinde ne kadar az dizeye yer verirse; dize içindeki sözcükleri de olabildiğince kısaltmaya bakar. Aynı şiirin ilk bölümünde: ‘Ben öyle eşekim ki diyo’m/kendi kendime’ dizelerinde olduğu gibi argoya kaçan söylemler de şiiri içtenlikli kılarak sokaktaki insana yakınlaştırır.

Somut bir nesneye bakarak bir düşünce kapsını aralayan şair, o düşüncede neyin, nasıl olduğunu ya da olması gerektiğini açıklamaz. Söylediği soyutta yol alır, soyut çağrışımlarla genişler.

‘Ben bir bıçakdım,
Hep kestim.
Ama başkalarına,
Hep başkalarına.’

Bu dizelerde kesilen nedir?, İyi mi kötü müdür?, güzel mi çirkin midir?.. Öfke mi, pişmanlık mı, memnuniyet mi,

üzüntü müdür kesenin kestiğinden duyduğu? Bir eleştiri var ama eleştirilen şey çok boyutlu. ‘Bıçak’ adlı bu şiirinde okuyucuyu birçok kanalda dolaştıran Ö. Asaf: ‘Saatiniz’ şiirinde; Bir bakıyorsunuz üç./Bir bakacaksınız hiç’ diyerek insanoğlunun ömrünü iki dizeye sığdırır.

Asaf şiirine topluca baktığımızda; ölümle yaşam arasındaki süreç içinde; insanın çıkmazları, iletişimsizliği, amaç haline getirerek birçok şeyi ararken hayatın elimizden hızla kayıp gidişi, hırslarımızın, öfkelerimizin, özlem ve sevinçlerimiz ‘ben’lerimizdeki onumu, yüzlerimizdeki maskeler, aşkların ve tutkuların değiştirdiği bireyler; bazen İroniyle bazen de özdeyişler halinde düşündürerek verilir. Bu verilişte; zaman zaman Yunus, Mevlana felsefesinden yararlanarak; hiçliği, varlığı sorgular. Yoldaki bireyin iç çelişkileri, arayışları; atasözlerinden, alaysamalardan, sokaktaki dilden yararlanarak dizeleştirilir. Bu söylemde temalar, durumlar, bildiriler hemen kendisini ele vermez, soyut düzlemde duyumsatır, düşündürür. ‘Hikayeler hep aynı hikaye olmasın./ Onları biz aynı yaparız.’ Deyişinde sezinlendiği gibi; yaşam ister iyi ister kötü sonlansın sonuç aynıdır. Hikayeleri farklı farklı olsa da her ömür ölümle aynılaştır. ‘O merdivenleri bir çıkışım vardı,/Sanki aranızdan kaçıyordum’ dizelerinde de birçok şiirinde olduğu gibi insanoğlunun vazgeçemediği ayrıcalıklı olma, ilerde ya da yükseklerde olma hırsını ironiyle duyumsatır.

Özdemir Asaf günlük durumların gülünç ve değişken hallerini yazarken; yaşamda önemli görünen birçok şeyin gereksizliğini, önemsizliğini vurgulayarak, uçarı- hayatı ciddiye almayan bir görüntü çizse de; küçük insan dünyasını eleştirerek, dünyayı daha güzel yaşanması bir yer, insanı da erdemli, insana yaraşır biçimiyle ister.

‘İkimiz de herkes gibiyiz
Neden kendi bakışlarını bırakıp
Yapmacık gözlerle bakar,

Neden çerçevesini bozarsın dudaklarının.
Allı pullu tavırlara kim kanar.'

Şiirinin ana temaları ölüm, zaman, aşk, insanın yaşamdaki duruşu olan Ö.Asaf; gerek kullandığı dil, gerekse şiirlerinin kısalığı nedeniyle okuyucusuna çabuk ulaşır. Her kesimden, her yaştan insanın severek okuduğu, kendine özgü biçemiyle onun 'Lavinia'sı birçok gencin defterinde, her yaştan insanın ezberinde varlığını sürdürüyor.

Sana gitme demeyeceğim.
İstersen ceketimi al.
Günün en güzel saatleri bunlar.
Yanımda kal.

Sana gitme demeyeceğim,
Ama gitme, Lavinia.
Adını gizleyeceğim
Sen de bilme Lavinia.

Kendisine özgü söylemi, şiir anlayışıyla şiirimizde farklı bir renk olan Özdemir Asaf'a saygıyla diyerek.

Kaynaklar:

- 1- Bir Kapı Önünde- Ö.Asaf- Adam Yay. II.Basım 1995
- 2- Benden sonra Mutluluk-Ö.Asaf Adam Yay.9.Basım 1995
- 3- Yuvarlağın Köşeleri Ö.Asaf-Adam Yay.9.Basım 1996

ARİF DAMAR

23 Temmuz 1925 Çanakkale doğumlu. İstanbul Erkek Lisesi'ndeki öğrenimini yarıda bıraktı. Atatürk Orman Çiftliği'nde memurluk yaptı. Çeşitli işlerde çalıştı. Ant dergisindeki şiirleriyle tanındı. 1960'dan sonra Yön, Papirus, Türk Solu, Türkiye Yazıları, Milliyet Sanat dergilerinde yazdı. 1969'da kurduğu 'Yeryüzü Kitabevi'ni yönetti.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Günden Güne 1956
- 2- İstanbul Bulutu 1958
- 3- Kedi Akli 1959
- 4- Saat Sekizi Geç Vurdu 1962
- 5- Alıcı Kuş 1966
- 6- Seslerin Ayak Sesleri 1975
- 7- Alıcı Kuşu Kardeşliğin (toplu şiirler 1975)
- 8- Ölüm Yok ki 1980
- 9- Ay Ayakta Değildi 1984
- 10- Acı Ertelenirken (seçme şiirler 1985)
- 11- Günden Güne 1986
- 12- Yoksulduk Dünyayı Sevdik 1988
- 13- Onarırken Kendini 1992
- 14- Eski Yağmurları Dinliyorum 1995
- 15- Külliye Red 2002
- 16- Kırık Makara 2004 (Seçme şiirler)
- 17- Yağmurlu Sokak 2005

YOKSULDUK DÜNYAYI SEVDİK

Öyle uzak
Gitgide
Öyle güzelleşti ki
O yüzü hiç görmedim
Hiç yaşamadı belki

Tülin'in yüzündeki
Duru güzellik
Nasıl da benzer
Ben kırgın
Küskünken
Evsiz barksız bir anının
Puslu
Kırık
Yerinden düşmüş camındaki

Güneşsiz bir kış akşamındaki
İnce
Solgun
Esmer

Nasıl da benzer
Ben kırgın
Küskünken
Kimselere görünmeden
Dönüp dönüp baktığım

Saksılara
Deniz kabuklarına
Kitap yapraklarına bıraktığım

Ama zor
Ama kolay
Tavanda yarım ay

Nasıl da benzer
İnce
Solgun
Esmer

Ben kırgın
Küskünken
Evsiz barksız bir anının
Puslu
Kırık
Yerinden düşmüş camındaki
Güneşsiz bir akşamındaki
Tülin'in yüzündeki
Duru güzellik

Ama zor
Ama kolay
Yoksulduk
Dünyayı sevdik

Tavanda bir yarım ay

KIRIK MAKARA

*Akşamdı
Karataşlarda beyazaltalta
İki sayı
6228
Benokudum yalnız*

Eski arkadaş gitti

Biz kendi sessizliğimizin
Birbirinden uzak
Salıncaklarına bindik
Sallandık dirsek dirseğe
Durduk
Sonra ayrı merdivenlerden
Eşiklerimize indik

Akşamdı
Akşamın evcil kentini arkamıza aldık
Sendelerken dayandığımız değnek
Bir elimizde
Ötekinde yiten
Tükenen gündüzümüz
Vurdukça kızılıtsı batı çevrenin
Yazgımızı yeniden çizmek için
Kıvılcımlar saçtı alnımız

Akşamdı
Yürüdük biz
Bilge
Deniz akşamının gecikmeden
Vardık önüne

Dizlerimizi büktük
Kaldık orda
Terli bileklerimizi kurtardık ilkin
Demirinden bir kelepçenin
Ayırdına bile varmadan
Eski dostun vurduğu
Yorgundu deniz su

*"Gece de
Ne gece
Yoğun gece"*

Araladık gizemsiz kapısını yorgun suyun
Yıldız ışıkları içinden
Bildik aydınlığımızı seçtik
Ayırdık usulca

- Hiçbir ortak yanınız kalmamış dedi
Anılarınızdan başka
- Hiçbir ortak yanımız
Kalmamış dedim

Ben dünyada ne öğrendim
Bilmez miydim

Orda
Solarlardı sararır da
Yapayalnız bırakılır
Yaşanmazsa yeniden
Yeniden anılar da

Başka nasıl olacaktık
Suskunduk
“Gece de
Ne gece
Yoğun Gece”

Yıldızlara bakmıyorduk
Kulak verdiğimiz de yoktu
Sese
Sessizliğe de
Okyanus akıntılarında
Biçimlenir gibiydik

Gecese falarını bekletiyorduk
Beyaz sugülleri
Yolumuza bakıyordu
Kokusunu saçmak için
Uysal deniz kulağının
Gökkuşaklı düşü bizdik
Görkemsiz
Yalın çabası

Biz
İkimizdik
İşitilmez türküleri deniz lâlelerinin
Dip sularındaki

Yarın ilk
Dünyayı düzeltecektik
Birlikte
Hele bitsindi gece
“Gece de
Ne gece
Yoğun gece”

Açtı aykırı dalların en incesinde
O doğal
Ölümsüz güzellik
Hadi kalkalım dedik
Hadi
Bir onulmaz düşümüzün
Boşlukta takılı kalan
Kırık makarasından
İki sap beyaz iplik
İnerken yere
Her yere

► ARİF DAMAR-SUYUN SESİ

“Çektim kahvedeğirmenlerinden çok ince ama kahve değil

Vız gelir değirmen taşı öyle bildiğin gibi değil.

Neydi acaba şiirimizin su sesli şairi Arif Damar'ın kahvedeğirmenlerinde öğüttüğü?.. Halktan yana hak isteyişin zorlukları mı, “Kardeşliğin alıcı kuşu”nu, deniz kabuklarının uğultusu, zeytin dallarının suda yansıyan görüntüsü mü?.. Bir dostunun ikram ettiği sigaranın tadı, mapusluğun mahzunluğu mu?.. elbette bunların tümünü harmanlayarak ince ince dizelere döküşüdür, şiirdir.

“Kelepçedir bilekteki
Zincirdir ayaktaki
Önümüz demir parmaklık
ama, yar yoluna değil.”

Arif Damar'ın ilk şiiri 1940 yılında “Yeni İnsanlık” dergisinde yayımlandı. Dönemi şairlerin bir çoğunda olduğu gibi, o da karasevdaya yakalanarak, bu seveda uğruna şiirler yazdı, sürgünler yaşadı, acılara katlandı. Bu “yar”ı içinde yaşadığı toplumdur, ülkesiydi. “İnsanları sevmek büyük hüner insanlarla beraber!...” diyen şair; insan ilişkilerinin güç yanlarını bile bile yine de insanı ayırt etmeden sever ve daha güzel bir dünya için mücadele eder. “Elimden gelen bu;/ İnandığım sevdiğim halbuki bu kadar!...Benim ateşe attığım üç odun” dizelerinde bireyin evrenin boyutları karşısında küçük kaldığını, çoğu şeyleri tek başına değiştirmeye gücünün yetmediğini bilerek yine de mücadele ettiğini göstermek ister. “Kendisini gökyüzünün yerine koyarak” düşünür. Yüreği doğayla. İnsan sevgisiyle, dostluklarla öylesine doludur ki, bazen bunca yoğun duygularla baş edemeyeceğini düşünerek “Ben bu yürekte duramam” der.

1925 yılında Çanakkale’de doğan Damar, yoksulluğun acısı, yaşamın çetinliğiyle erken tanışarak öğrenimini yarıda bırakır. Bir yandan geçim kaygısıyla Anadolu’nun çeşitli illerinde çalışırken, bir yandan da yaşadığı yerlerde toplumun çelişkilerini görerek çarpıklıkların nedenlerini tanır, daha güzel günlerin düşünür. Sevgiyle, acıyla, umutla dolan şair kendini dizelere taşırır sonunda. İlk kitabı 1956 yılında “Günden güne” adıyla, ikinci kitabını da 1958’de “İstanbul Bulut”u adıyla yayımlatır. İlk şiirlerinde Arif Hüsnü adını kullanan şair, bir dönem de Arif Barikat imzasını denedikten sonra Arif Damar kalmakta karar kılar.

“Biz ki Arif Barikat’tık zaman-ı evailde
Bakındık sadece”

diyen Damar aslında sadece bakman biri değildir. Baktığını gören, ayrıntıları inceleyen, bulguları bilinçle birleştirip şiire yerleştiren biridir. Şiirlerinde sıkça doğa çıkar karşımıza. Umutsuzluğu sulara yıkar, toprakta kurutur. Akşamın sabaha varacağı düşüncesi yılgınlığını, kaçışlarını engeller. 1959 yılında “Kedi Akli”ni, 1962’de de “Saat sekizi geç vurdu” adlı kitaplarının yayımlanmasından sonra “Alıcı kuşu kardeşliğin” i yayımlatır. Bu kitabının önsözünde şair şiirinin vazgeçilmez öğesi olan “Umut”u şöyle açıklar: “O kadar yoksul, her şeyden o kadar yoksunduk ki, yarın umudu da olmasa çocuk yüreklerimiz çok erken karanlığa boğulurdu. İyimserliğimi, yarma inancımı, sevgiyi, bencilikten kaçınmayı da ondan bir bakıma halkımdan öğrendim... Şiir, yazın sevgisini de anama, halkıma borçlu olduğumu birkaç kez yazdım, söyledim!” Yaşayabilmek, yenilmemek için umuda bel bağlayan şairin umudunu da besleyen doğadır, doğanın diyalektiğidir.

“Bir ışık gidiyordu gecede karanlıkta
karanlıkta suda

Umut ışığı gibi ardına baka baka

Gidiyordu bir ışık karanlık suda. (K.1)

Arif Damar şiirinde umut, su ve gökyüzü imgeleriyle
karşımıza çıkar.

“Yürür kömür dumanları anılarımdan

Yürür camgöz

Yürür tüylü örümcekler dışı kelebeklere

Tok midyelerin aralıksız uykusu ağırlaşır

Çekilir ay yapraksız göllerin alışkın sularından

Kımıldanır iskorpitler yengeçler

Kımıldanır ellerimde yüzümde

Kımıldanır toprak

Yıkılır evler sular denizler..”

“Soğuk Demirci” adlı şiirinde de görüldüğü gibi denize tutkundur şair. Denizi yanında, penceresinde ister. Onu inceler, söyleşir, onunla ilgili tüm adları öğrenir ve sıkça şiirine sürer. Kuleböceği, denizkestanesi, karayel, martı, batık gemi, yaz kumu, kızgın kayalık, ağ, motor, iskele, lodos, olta, iskele balıkçısı, karagöz sözcüklerini kullanırken okuyucuyu suyun kıyısında, mavinin içinde tutar. Denize çok yakın olamadığı zamanlarda yanında taşıdığı dostlarına hediye ettiği deniz kabukları da bu tutkunun en yalın belirtisidir.

Şair İlhan Berk, Arif Damar şiirini ve kimliğini şöyle tanımlar:

Biliyorum ki,

Onca dağbaşlarında ateş yakmasına,

Yıkıntılar içinde dolaşmasına

Kapalı çeşmeleri açmasına karşın, bağırılmaz şiiri

Hiç mi bağırılmaz?

Bağırır elbet, ama içten içe işler

Yer altı suları gibi yavaş yavaş baş verir
Bir soğuk demircidir sanki
Öyle kurumsuz, tok, insancadır.”

A. Damar dizelerinde ilk bakışta dikkat çeken unsurlardan diğeri de dostluklar ve insan sevgisidir. Kimsenin kimseye şiir yazmadığı günümüzde hatta bir adı anmanın bile yadsındığı ortamda şair; yazar dostlarına, kavga arkadaşlarına şiirler sunar. “En büyük benim” demeden, içtenlikle. Türk şiirinin ustalarına ithaf edilmiş şiirlerin yanı sıra Lorca ve Neruda’ya yazılanlardan da şairin dünya edebiyatından seçtikleri, sevdikleri görülür. “De Bre”yi Niyazi Akıncıoğlu’na, Beyazkakhaha’yı Onat Kutlar’a, “Ozan”ı Oktay Rifat’a “Bir fotoğrafta Nazım Hikmet” Nazım’a, “Bir günün geciken açıklaması”nı Asım Akşar’a, “Tahattur”u A.Kadir’e yazan Damar, Neruda’nın “Gece de/ne gece/yoğun gece” dizelerini “Kırık Makara” şiirinde kendi sesiyle örtüştürerek kullanır.

“Bir şair kendinden başka
Nereye gidebilir ki”

diyen şair gittiği her yere önceleri sigarasını daha sonradan da piposunu götürür. A.Kadir’e: “Sigaramı içmesen de olur Kadir:.... / Fakat bu saatte, senin akşamının “zinciri”/“Ne ağırdır kim bilir:.... Diye seslenir. “Aziz Nesin’le ayaküstü” adlı şiirde de:

“Derken
Kedi gözlerinin sanki
İnatçı parıltısı
Geçti gözbebeklerinden
Direnen o umudu
Caydırılmaz usu gördüm.”

değerli ustanın görüntüsüyle birlikte, kişiliğinin belirgin özelliklerini de duyurur sıcak dizeleriyle.

Şiirde semt, şehir, yöre adlarını da kullanır A.Damar. Çanakkale, Lapseki, Zara, Bozcaada, Gölköy, İstanbul ve semtlerinin görüntüleriyle karşılaşır okuyucu. Bir de çarşamba, cumartesi vb. gün adlarının kullanılışıyla birlikte şiirin tarihin de belirtmeyi yeğ tutar. “25 Haziran 1981” “26 Haziran 1981” şiirleri adeta kısacık günlüklerdir. “Konuşma” adlı şiirinin başındaki şu dizeler de rakamı şiirde kullanılışına örnek olabilir. “1951’di, 1952, 1953 geçti geçiyor derken, dışarıda buluştuk 54’le”, “Dur Dur” şiirinde de aynı söylemlerle karşılaşılır.

“Diyelim saat 24 aşk dinler mi cumartesiye geçmişiz
dinler mi

Akşamları alsak samanyolunu alsak Aksaray’a götürsek
bıraksak

Bir dalı kırdık diyelim şiirden başka nereye konur
Gecem erken inecek dur dur”

“Nice

Yeniden öğretti bana

Güleryüzlü olmanın

güzelliğini”

dizelerinde oğlu Nice’nin şairin umutlarını körüklediği görülür. Denizi çok seven Damar, kuşu, çocuğu, böceği sevmeyi mi?.. Kelebek, uçuc böceği, kışçanı çiçeği, gecese fası, atkestanesi, sugülü, defne, akasya, kiraz, nar çiçeği, gelinböceği, ateş çiçeği adlarının dizelerinde yer etmesi şiirlerine sıcacık toprak kokusu taşırken, ay ve yağmur imgeleriyle de okuyucuyu sıkıntısından, bunalımışlığından aralayarak yaşaması doğaya götürür.

“Nice

Bir erik dalı geçirmiş eline

Uğraşıp duruyor

Giydirmek için papuçlarını

Çiçeklerine

Serçeler pencereden

Bir gelir bir geçerken”

Her sanatçının onsuz yapamayacağı duygudur aşk. Şair Damar, aşksız nasıl yaşar? Yaşayamaz elbette, ama şiirlerinde cinsel aşka dair imgelere rastlanmaz. Bir söyleşide bu konuya değinildiğinde şair: “Yahu hem sevip hem de cinsel ilişki olur mu. Seviyorsun kızı. Bizim aşkımız platonikti, yalnız öpmekle kalırdık. Tabii kendimizi marksist zannediyoruz ama o konuda, o zamanlar romantik düşünüyoruz” der. Tüm kitaplarında yalnızca Nahit Hanım’a ve Tülin’e ithaf edilmiş iki şiir görülür. Şiirlerinde mitolojiden, halk edebiyatından, yer yer türkülerden de izler görünen A. Damar: “Kar yalnız damlara bacalara düşmez/Sokaklara düşmez” derken “Kırlangıç dönümlerini, “Çat kapı ekim ayı kasım yeli”ni düşünerek beyaz saçlarında da karı göstermek ister.

Arif Damar şiirini belki de iki dönemde incelemek gerekir. Birinci dönemde toplumcu kuşak şairlerinin bir çoğunun işlediği hak, emek, özgürlük vb. konularının irdelendiği, bildiriye, gerçeği açıklayıp ve sergileyişe yönelik şiirler, ikinci dönemde de: Sanatta estetiğin bilincine varmış, ince elenip, sık dokunan, anlamla birlikte dize işçiliğini gösteren şiirler. İlk kitaplarında betimlemeye dayanan uzun dizeli uzun şiirlerinin yanı sıra rubailer, beyitler, üçlükler halindeki kısa şiirleri dikkat çeker. Özellikle “Seslerin Ayak Sesleri’ndeki şiirlerin çoğunluğu ve “Alıcı Kuşu Kardeşliği’ndeki şiirler öze, anlatıya yöneliktir. Şiir kavga aracıdır. Bu dönemde şair noktalama işaretlerini de özenle dizelelerinde kullanır. Şiirlerin iletisi ön plânda olsa da şairin şiir kaygısı ve dize özeni yine de sezilir ve sözcüklere yumruk

indirtip, bağırtmaz, su ısıltısıyla kendi toprağında akar. Şiirde toplumcu-bireyci anlayışını benimsemeyen şair “Yenilik nasıl konuda değilse toplumsuluk, bireycilik de konuda değildir, “görüşte, bakıştadır” diyen Damarı sanatçıyı da “önce sanatçı” adlı yazısında (Vatan, 26 Mayıs 1959) şöyle tanımlar: “iri sözlerden kaçınır, kesin konuşmalardan vurup kırmalardan çekinir, korkar. Durmadan kendini yer bitirir. Başına ne gelmişse iyi kötü sezgi yüzünden gelmiştir. Su diplerindeki balık sürüleri gibi ıraklarda atılan bir taşın, geçen bir olayın, bir güzelliğin akıntısına kaptırır kendini. Hep tedirgin, hep içi içine sığmaz, hep koşan arayan, kendisini bıçak sırtında sanan bir durumdadır. Dışındakilerin kıvançını çoğaltır, üzüntülerini giderir, aşklarını pekiştirir, iyimserlik uyandırır yüreklerinde, yüzlerini güldürür.”

Öyle seveceksin ki
Koskocaman dünyada
Tek başına kalınca
Sevdiklerin seni yalnız bırakmasın
Gün ışığı parmaklığı söküp atsın
Taş duvarlar
Ha var
Ha yok

“Ölüm yok ki”, “Ay ayakta değildi”, “Yoksulduk dünyayı sevdik”, “Onarırken kendini” adlı kitaplarında; tek yada iki üç sözcüklü dizelerle kısa söylemi yeğleyen şair, yinelemeleri de kullanarak şiirinin müziğini okuyucuya duyumsatır.

“Aya baktım
Güne baktım
Geceleyin
Kimi zaman

Kimi zaman
Bir çobandım
Geceleyin
Aya bakan”

Cemal Süreyya’nın: “İncelikli, ipek gibi, “lepiska” bir şiir dili elde etmişti” dediği Arif Damar bir söyleşide: “Şiir, her yerde, her an onu düşünmek ve ona kafa yormakla yazılır. Her biri ötekinden farksız şiirler yazmak olmamalı işimiz. Tekdüze bir şiir, şiir olmaktan çıkmış bir yazı toplamıdır. Bu olumsuzluğa düşmemek, sürekli olarak söyleyiş ve içerikte yeni olanı bulmayı gerektirir. Şiiri durmadan kovalamak zorundayız.” dedikten sonra, iş ve yaşam koşulları nedeniyle kendisini şiire tam olarak veremediğini, şiirini beklediği yere getiremediğini belirtir. Son dönem şiirlerindeki ince şiir işçiliğini de “yeniye yakalama tutkusu” olarak açıklar.

“Bir damlasıyım okyanusum/Ama okyanusun” diyen A. Damar 1940 kuşağı şairlerinin şiire işlev yüklediklerini, şiire yalnızca işlev açısından bakılmaması gerektiğini vurgulayarak toplumcu şiir okurunun şiir beğenisine katkıda bulunmak, bu beğeniyi derinleştirmek istediğini belirtir. Kendi şiiri içinse imgelerle anlatma yolunu seçtiğini, bunun yapısından gelen bir özellik olduğunu söyler. Hislerle şiir arasındaki fasilayı üzümle şarap arasındaki fasilaya benzeten şair:”Biri şiir, öteki şarap olduktan sonra sarhoşluk verir, hissettirir, neşelendirir, ağlatır.” diyerek açıklar.

İlk şiirlerindeki Nazım Hikmet etkisini “Şiirlerim yayımlandığında, o şiirleri Nâzım’ın sandılar. Nâzım takma adla yazıyormuş gibi. Hoşuma giderdi. Oysa hiç de iyi bir şey değildi bu, kimseye benzememek gerekliydi.” diye söyleyen Damar bu dönemde şiir üzerine uzun boylu düşünmediğini, kimi şairleri, yazarları örnek alarak doğaçlama yazdığını belirtir.

“Ne iyi etmişim aldım düşündüm kedilerin yarı ak yarı
kara aklında

Kedi işte kedi boğuyordu yavruyu engel görünce aşkında
Çekilmemişti denizlerim

Döndüm hırpalanmış geceden dayanıklı aydınlıklara
Ağlanır kedi yavrularına çocuksuz anaların arasında

Bu kedi nerden çıktı demeyin kapı aralıktı ben bıraktım da
Uyandırılacak çocuklarım vardı uyuyorlardı uykularında

Ne iyi etmişim uyur uykularında”

Toplumcu şiir anlayışıyla yola çıkan Arif Damar şiirinde yer yer 2.Yeni etkileri de görülür. Bu şiir anlayışı Damar şiirinde özün yanı sıra; yeni biçim arayışları, çağrışımlar ve imge zenginliğiyle karşımıza çıkar. “Kedi aklı”ndan sonraki şiirlerde toplumu, doğayı, yaşamı aynı politik görüşle konu alan şair bir yandan da şiirin fazlalığını yontup, az söze fazla anlam katarak; şiirin çekirdeğine ulaşır. Bugünkü şiir anlayışını ve şiir yolunu buluşunu Yeni Tanin’de (1961) şöyle yazar: “Eskiden, şiire ilk tutulduğum yıllarda, sözünü ettiğim kimselerin çok öğüdünü dinlemiştim. Kimi, şiir derdi, aşkı, doğayı, çiçeğe durmuş ağaçları ele alır, şiirin işi değildir bunun dışındakilerle uğraşmak. Kimileri de, toplumdaki düzensizlikleri, baskıları ele almamı, eşitsizliği önleyen engellere karşı çıkmamı öğütlediler, bunun dışında kalan aşkı, gülleri, yaz sularını şiirin dışına itmemi, boş şeylerle uğraşmamamın nedenlerini sayıp dökerlerdi. İkincilerin etkisinde kalmam, (bugünkü usumla çıkarıyorum bunu) kendi gerçeğime uygun düşmesindendi. Her iki görüşte de yanlışlar olduğunu, hem yoksulluğu, hem de onun yanıbaşındaki çiçeğe durmuş ağaçları görmezlik etmemeyi çok güçlüklerle buldum.”

SARMAŞIK

Arsız bir sarmaşık gibiyim
Ta çocukluğumdan
Binbir düşe
Umuda
Sıkı sarılan
Güzde bütün yapraklar
Sarardıkları zaman
-Hemen dökülecekler-
Benimkiler güneş vurmuş
Kızıl bakırdan

Arif Damar (Varlık-Şubat 1997)

“Yaprakları kızıl bakırdan” Arif Damar’ın şiirimizdeki su sesi eksilmesin, sağlıklı günler dileğiyle saygılar.

Kaynaklar:

- 1- Arif Damar-Eski yağmurları dinliyordum (seçmeler)
Yapı Kredi Yayınları
- 2- Arif Damar-Seslerin ayak sesleri -Cem Yayınevi 1975
- 3- Arif Damar-Alıcı kuşu kardeşliğin-Cem Yayınevi
1976
- 4- Arif Damar-Toplu şiirleri (alıcı kuşu kardeşliğin)
1.cilt Can Yayınları 1990
- 5- Arif Damar-Toplu şiirleri (Ay kar toplamaz ki) 2.cilt
Can Yayınları 1990

METİN ELOĞLU

11 Mart 1927 de doğup 11 Ekim 1985 de İstanbul'da öldü. Alaycı bir dille ve taşlamalı anlatımıyla yazdığı şiirlerle tanındı. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünü bitirdikten sonra resim yaparak yaşamını sürdürdü. Toplumsal sorunları irdeleyen, insan ilişkilerini sorgulayan şiirler yazdı.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Düdüklü Tencere 1951
- 2- Sultan Palamut 1957
- 3- Odun 1959
- 4- Horozdan Korkan Oğlan 1960
- 5- Türkiye'nin Adresi 1965
- 6- Ayşemayşe 1968
- 7- Dizin 1971
- 8- Yumuşak G 1975
- 9- Rüzgar Ekmek 1982
- 10- Hep 1982
- 11- Yine (ilk altı kitabının toplamı) 1982
- 12- Şiirce (üç kitabının yeniden basımı) 1982
- 13- Ay Parçası 1983
- 14- Önce Kadınlar 1984
- 15- Toplu Şiirleri Adam yay. 1996

ELOĞLU

Eloğlu binlik bozdurur
Ben bozduramam

Eloğlu başını yastığa kor komaz uyur
Ben uyuyamam

Eloğlunun sofrasında dokuz türlü
Benim aç yattığım olur bazan

Benim evim gecekondur
Eloğlunda apartman

Eloğlunda ince müzik
Benimkisi aman aman

Benim kuru başım bana yeter
Eloğlunda karı kızan

Ben keçileri kaybettim
Eloğlunda usta çoban

Bu soyadı bana haram

ŞİŞEDEKİ

Şişede durduğu gibi durmaz ki kafır
Tutar, insana yaşamayı sevdendir.

ÇİLİNGİR SOFRASI

Bu zıkkımın yanında
Arnavut ciğeri ister, bir
Çiroz salatası ister, iki
Cacık ister, üç.
Adalet müsavat hürriyet demiye,
Sadece yürek ister.

► RESİM-METİN ELOĞLU-ŞİİR

“İnsanoğlu hiç böyle uğurlanır mı
İnsan ölümlerden ölüm beğenir de
İnsanoğlu bibakıma şiir – ekmek karışımı “

Şiire ekmeğe bir de resim eklersek karşımıza şair Metin Eloğlu çıkar. 11 Mart 1927’ de bahçıvan Hasan efendinin çalıştığı Şehzade Yusuf İzzettin’in Çamlıca’ daki konağında doğan Eloğlu, bu bahçelerde kartopu çiçeklerinin yanında emeklemiş – hanımeli, ıhlamur kokularıyla uyumuş denizin maviliğini bu tepelerden seyretmiştir belki de. Karıncayı, kelebeği ve yağmurdan sonraki toprak kokusunu; babasının peşinden –çocuk atlara- binip koşarken fark etmiş olabilir. İlk ne zaman acıyı tanımış, yüreği ne zaman daralmış, ilk sorusu ne olmuştur bilinmez ama şehzade konağındaki aşçının, bekçinin, bahçıvanın, hizmetçinin, seyisin yaşamlarıyla – “sahipleri’nin yaşamları arasındaki emekle ters orantılı durumu fark etmiş olmalı ki; şiirlerinde sıradan insanların sancıları, sorunları, ezilmişlikleri ve suskunlukları ince bir “humour” la karşımıza çıkar. Çelişkileri gördükçe ve yaşamın daha güzel olduğunu, olması gerektiğini düşündükçe “Deli kuşun kanadı uslu rüzgarı bozar..

Uslu rüzgarları bozmaya çalışan deli kuşun kanadı, şiir ile uyuyanları da uyandırmayı amaçlar.

“Birbir anlatayım dinle
Unut sağırlığını o külçe sağırlığını unut
Ve bil ki can kulağıyla
Dinleyen çimdiklenir.”

İlkokulu Bulgurlu ve Kısıklı’da tamamlayan M. Eloğlu daha sonra Üsküdar, Sultantepe ortaokulunu bitirir. Yedinci sınıftayken öğretmeni şair Sabahattin Kudret Aksal ile tanışır. Yeni edebiyat akımı taraftarı olan Aksal ile Eloğlu ara-

sında arkadaşlığa varan bir ilişki kurulur. Edebiyat öğretmeni ile arası ne kadar iyiye resim öğretmeni Selim Turan'la da o denli kötüdür.

Ortaokul yıllarında aktör olmak için Konservatuar'a yazılmak ister. Tiyatroya merakı çok fazladır. Ailesi Ankara'da okumasına karşı çıkar. Bunun üzerine 1943'te Güzel Sanatlar Akademisine girer. Bu dönemde sol içerikli şiirler yazıp, şairlerle dostluk kurar. Bir arkadaşının gevezeliğinden dolayı tutuklanır. İki ay emniyette kalır, suçsuzluğu anlaşılınca salıverilir. Bu arada okuldan kaydı silindiği için akademiye konuk öğrenci olarak devam eder. Güzel Sanatlar Akademisini bitirmeden de askere alınır. Kopuntulu beş yıl askerliği boyunca doğu illerinin bir çoğunu gezer. Askerden sonra resim yapıp satarak yaşamını sürdürür. (K:1)

“Nutuklarda kitaplarda öyle dedik
Biraz efendi gibi durun
Kurağı sıtmayı hasta öküzü
Bir an için unutun
Karnınız tokmuş sırtınız pekmiş gibi
Şöyle güler yüzle bir resminizi çekelim
Torunlarınıza yadigar kalsın
Gülün yahu
Adamı sinirlendirmeyin
Kusura kalma resimci bey
Gülmesini bilmiyoruz ki..

“ Sabah Şarkısı” adlı ilk şiiri 1943'te Kovan dergisinde çıkan Metin Eloğlu birçok dergide Mehmet Metin imzasıyla yazar. 1951'de yayımlattığı ilk kitabı “Düdüklü Tencere ile olumlu eleştiriler alır, büyük ilgiyle karşılanır.

“ Öyle işler gördüm ki
Namussuz namusluya
İnsan hayvana eşit..”

diyen Eloğlunun bu ilk kitabı için değerli yazar Asım Bezirci: “Eloğlu, gerçeküstücü değil, gerçekçi bir şair. Düşle beslenen, şairane, uydurma ürünlerden hoşlanmıyor. Gözlerini kendinden çok çevresine, dış gerçeklere çeviriyor: Yurt sorunlarına değiniyor, halkın acı yaşayışından kesitler sunuyor, varlıklı katın haksızlıklarına ışık tutuyor. Fakat bu sorunları aydınlatmıyor, okurları bu yolu bulmaya isteklendirmekle kalıyor” derken şiir anlayışını da şöyle özetliyor: “Garipçilerin yolunda gittiği ve etkisinde kaldığı halde onların uydusu olmaz, taklitçilik tuzağına düşmez. Garipçilerin şiir anlayışını “kendince” uygulamayı, hatta geliştirmeyi “becerir. Bu becerme ona hem garipçilerin yanında yer açar, hem de onlardan ayrı bir kişiliğin tapusunu verir. İşte, Eloğlu’nu değerli ve önemli kılan da budur.” dediği aynı incelemesine; konuları ve dili kullanım biçimi ile şairin Garip şiirini –“genişlettiğinden söz eder.

“ İçinde cinas olsun, teşbih, istiare olsun,
Yürekler acısı bir şiiriyet
Barışla ne işim var, neme lazım hürriyet..
Veremle, intiharla bitsin sonu;
Ucunda on papel var, boru mu bu !”

“Taş kırmak da önemli, şairlik de önemli” diyen şair, eski şiiri taşlarken, insanın hele hele şair olmanın sorumluluğunu duyar, başkalarına da duyurur.

Adam Yayınlarının okuyucuya sunduğu Şiirce” adlı kitapta; türetilmiş sözcüklerin, sokak dilinin, argonun, zıtlarıyla doğrulanmış ifadelerin, hatta şiirde kullanılmaz var saydığımız öğelerin ustalıkla kullanılabilir olduğu görülebilir. Dille bilinçlice oynayan şair “Ta/Ti”adlı şiirinin sonuna: “Sonra çivilendi topaç/Sevişmeyi severiz ya/Haşım’le Nazım’ı ...aa/Şiir de güç, çağ da güç/anlamla oynamayın” diyor. Anlamla oynanmasını istemeyen Eloğlu şiir dilinde olmayan sözcükleri kullanarak şiir dilinin görünmez

duvarlarını yıkmıştır. Tırmık, testere, tornavida, kürek, çuvaldız, kaşağı, çengelliğne, kerpeten, eğe, törpü gibi sözcükleri sakınmadan kullanır. Bunların yanı sıra halk dilinden aldığı: Mayasıl, yedidüvel, nasır, çiçekbozuğu, nefes darlığı, yılcancık, ince hastalık, peşkir, kaygana gibi sözcüklerle de iyi tanıdığı yurt insanının söyleyişine yaklaşıp. Zurna adlı şiirinde:

“Aman o, Emirgan’da çay kaynattık nargilesiz
margilesiz

Bu solda sıfır ayrılıklar belki de en kavuşuk gezi
İstanbul’un sisine boşver zurna, amanın bu ne çağ hız
Upuzun bir zil-zurna ve de ses kıpkırmızı (K-2)

bu dizelerde de görüldüğü gibi: Zil-zurna, nargilesiz margilesiz, cimcirik, cimcime, güpegündüz, cayışık, haphaziran, bumbuz, allaseniz, dedemcil, avaz avazlık, yüpyüreği, kimkimelik, tarazlanma, cumhurrasi gibi tek başına kullanıldığında şaşırtıcı görünen bu sözcükler, onun şiirinde sesle sözün armonisi olarak karşımıza çıkar.

“Dilin ve yaşamının tadını tepe tepe kullanan şair“ başlığı altında yazdığı yazısında Doğan Hızlan, Eloğlu’nun şiirini – içeriği ve biçimi açısından- iki dönemde iki aşamada incelemek gerektiğini belirtir. Aynı yazıda: “Birinci dönemin Eloğlu’su işlek bir İstanbul Türkçesi kullanır, bütün İstanbul’luların basa basa kullandıkları sözcüklerin en usta istifini yapar. İkinci dönemin Eloğlu’su ise dilin kaldırabileceği dirençten çok dile yaslanmıştır... Birincide alışlagelmiş gündelik bir dilin doyulmaz tadı, ikincide aynı ustalıkla yapılmış deformasyonlar, bunun sonucunda bazı yapay sözcükler...” derken şairin yergi şiirleri ile ilgili olarak da: “Şiirlerinde yergi büyük yer tuttuğundan, şiir tekniği daha doğrudan doğruya, daha yalındır. Eloğlu şiirinin ataklığını “yergici” olması açıklar sanırım. Yergici, hiçbir zaman savunmaz saldırır” diye yazar. (K-:3)

1970 yılında Edip Cansever’in şairle yaptığı söyleşide: “Bunca yoğun dilsel çabayı niçin gerekli gördüğü sorusuna “

Dil + anlam = şiir“ dir yanıtını verir. “ Dil konusunda zorlanış diye yorumlanmaması gerektiğini, bu çabanın her şairin görevi” olduğunu belirtir. Aynı söyleşide Cansever’in “Horozdan Korkan Oğlan” dan sonra “Humour” u tümünden yitirmediyse de keskin yanını törpülediğini ve humourun toplumlarda etkin, yapıcı hatta kaçınılmaz oluşunu belirterek, Eloğlu’na bu verimli özelliği evrensele götürmek yerine neden dilin olanaklarını kurcalamayı seçtiğini sorduğunda: Şair “Humour”u elmadaki şekere benzeterek bu tür dostça eleştirilerin, şairin aşama yasalarına aykırı olduğunu belirtir. Aynı söyleşide “1950 öncesi şiirlerimden hala sevdiklerimi hiçbir betiğime almadığımdan yakınır dururum; onlarda humour mumor var mıydı? Bilmem “hiciv” denebilecek nitelikten yoksundular. Diyeceğim, gerek kişisel yaşama, gerekse “sentetik” denilmez bir şiir özenine yaslı bir şiir serüvenini sürdürüyorum şimdilik” diyerek yanıtlar. (K-4)

Garip akımı ile yola çıkan Metin Eloğlu şiiri, birçok yanlarıyla kendisini onlardan ayırmayı başarırken bazı özellikleriyle de ikinci yeniye yaklaşır. Asım Bezirci’nin bu konuda şaire yönettiği soruya:”İkinci yeni deyimini hep yadırgadım. Zaten İlhan Berk’ten başka da kimse benimsemedi bu deyim. İlkesiz bir akım İkinci Yeni. Ne ki benim şiirim öncelikle içlem, öz olarak hep bir ilkesi, düzeni olan bir şiirdir.” Diyerek açıklama getirir. (K-5)

“ Bu sevi ancak türkü ölüşle biter
Niye mi? Dinle, daha erken
Bir seviden gelme değilim ben
Ama yıllardır seviden seviye giden”

diyen şairin konuları: Sıradan insanların yaşamları, ölüm, doğa, sevgi, alkol, aşk ve kadın, yaşadığı kent görüntüleri, yurt sorunları, anılar ve umuttur. Taşlayarak anlatılan gerçeklerin gösterilişinden sonra yorumu okuyucuya bırakır. Acıları gösterir ama umutsuzluktan söz etmez. “Ölümün eli

kulağında/Ama yaşamanın da” diyerek umutla yaşama tutunduğunu gösterir” Erken Haziranımsı şiirinde:

“ De, bir kırlangıç alacası bile görmedim
O kamçı gibi İstanbul tünelerinde
Hiç kimse çağırmasa da hep kalkıp gittim
Temmuzların Ağustosların sapaşına belki de
Delikanlı ıslığımda sabahlar anadandoğma
Sonra ürperip bir inmeli fıçı güz yağmurunda
Nerde kaldı şu canım hazirancık, de....”

Haziran, Ağustos sıkça girer onun şiirlerine. Yazı sever Eloğlu. Dudulu, İstanbul, Üsküdar çocukluk günlerinin anısıyla sokuluverir onun dizelerine.

“Deli miyim neyim? I-ıh, usumda gürz;/Arkadaş ben aşığım” diyen şairin kendi aşkını anlattığı yerde tüm aşklar çoğul olarak anılır.

“ Bir kuş tüyüne değip de berelenmeden
Bir güz yelinde örselenmeden hiç
Çayırın acıyeşillerine uğramaksızın
Hırpalanmadan günüşığında
Papatya kokularıyla ırgalanmadan
Sen yine orda mısın demeden
Sen hala
Sen hala gel demeden
Geliyorum sana

Kadın imgelerinin geçtiği şiirlerinde de onları severken yaşamının nasıl değiştiğini anlatır.

“ İnsan seni sevince iş güç sahibi oluyor
Şair oluyor mesela...
Meyhaneden cayıyor bir akşam üzeri;

Caysın be güzel,

Caysın be iyi.

Tütünü bırakıyor, tütün neyime zarar ?

Keseme zarar, ciğerlerime zarar, sevdama zarar...

Seni sevince adamın pabuçları eskimiyor,

Beti benzi yeni çarktan çıkmış gibi

Seni sevince insan bilgili, saygılı, gönlü gani, şen...

İçkiyi sevdiği bilinen Eloğlu'nun şiirlerinde alkol imge-leri de sıkça çıkar karşımıza. "Zemheri, zürefam benim, hey gidi zımpara rakı" dizesinde rakıyla törpüleneydi acaba? Sanatçının ters yüz yaşadığı toplumla çelişkisi mi, binlerce resim binlerce imgenin başları deve dikeniyüreğinde duruşu mu bilinmez ama, ellisekiz yaşında ölen şairin yaşamının kısalığında "sevgili ecel alkol"ün yeri önemlidir sanırım. Başka bir dizesinde "Şişede durduğu gibi durmaz ki kafir,/ Tutar insana yaşamayı sevdendir" diyerek tutkusunu dile getirir. Son dönemdeki şiirlerinde ölüm imgesini sıkça kullanan Eloğlu; ölümü "pürüzleri eğerlenmiş pay" olarak betimleyip, ölümün soğukluğunu hissettiği halde: 472006 – 406886 başlıklı şiirinde yine de "Rakı var mı?/Su var..." der.

Kişi, dosdoğru yalanları söyler de, yalancıktan yaşayamaz;

Bunu, irkilmeler ekseninde soramazdım, öyle değil mi?"

Yalancıktan yaşayamayan Eloğlu'nun "Düdüklü Tencere, Sultan Palamut, Odun, Horozdan Korkan Oğlan, Türkiye'nin Adresi, Ayşemayşe" adlı kitaplarını araştırmacı yazar Asım Bezirci, Metin Eloğlu adlı inceleme – antoloji kitabında toplamıştır. Daha sonra 1982 yılında Adam Yayıncılık "Dizin, Yumuşak " ve Rüzgar Ekmek" adlı kitaplarını, "Şiirce" kitabında toplayarak okuyucuya sunmuştur.

" Suysa su topraksa toprak gökse gök

O buluttaki is elbet bizim bacadan"

Yaşamı tüm ayrıntılarıyla; çivisi, cımciriği, tornavidası, hastalıkları, açlık ve açıklıklarıyla içinden geldiği gibi süsüz, özentisiz dizelere taşıyan Eloğlu, yaşamdaki her şeyi şiirleştirir adeta. Birçok şiir akımının içinde yaşadığı halde onlardan etkilenmeyerek, kendine koltuk değneği aramadan ayakta kalabilmeyi başarmış şair ressam Metin Eloğlu, şiirimizin renklerinden birisidir. 1978’de yitirdiğimiz şairin anısına saygıyla....

Kaynaklar:

1. Asım Bezirci – Metin Eloğlu – İnceleme, antoloji – Güney Yayınları, 1971
2. Şiirce – Adam Yayınları, 1982 (1. Basım)
3. Doğan Hızlan – “Dilin ve yaşamın tadını tepe tepe kullanan şair” yazısı
4. Edip Cansever – Metin Eloğlu ile söyleşi – Güney Dergisi, Sayı 32, Mayıs 1970
5. Asım Bezirci – Ayşemayşe üzerine konuşma – Yeni Dergi, Kasım 1968,

ŞÜKRAN KURDAKUL

1927 yılında İstanbul'da doğdu. İzmir Karşıyaka Lisesi'nde öğrenciyken siyasal görüşleri nedeniyle okuldan uzaklaştırıldığı için öğrenimi yarıda kaldı. İzmir Belediyesi'nde ve İstanbul'da bir bankada memurluk yaptı. Gazetelerde düzelti işlerinde çalıştı. Ataç Kitabevi'ni kurdu. Yelken dergisini yönetti. Ataç ve Eylem dergilerini çıkardı. Fikirler, Çığır, Kovan, Kaynak, Varlık, Milliyet Sanat, Gösteri gibi dergilerde göründü. Şiirlerinin yanı sıra öyküler, edebiyat tarihimiz üstüne araştırmalar ve Şairler ve Yazarlar Sözlüğü Gibi kitaplar yayımladı. 2005 yılında İstanbul'da öldü.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Tomurcuk 1943
- 2- Zevklerin ve hülyaların şiirleri 1944
- 3- Giderayak 1963
- 4- Nice Kaygılardan Sonra 1963
- 5- İzmir'in İçinde Amerikan Neferi 1965
- 6- Halk Orduları 1969
- 7- Acılar Dönemi 1977
- 8- Ökselerin Yöresinde 1984
- 9- Ölümsüzlerle 1985
- 10- Bir Yürekten Bir Yaşamdan (toplu şiirleri 1993)
- 11- İhtiyar Yüzyıla 1997

AĞIT DEĞİL

Gücünüz varsa sizin
Sözcüğü tutuklayın.
Öğrenci, kitap, türkçe
En güzel kavramı dilimin
Özgürlüğünü tutuklayın.

Ben ki düşünüyorum
Var olduğundan beri
Silahlar bana dönük
Savaşlar sizin için
Gücünüz varsa artık
Usumu tutuklayın.

Açtı kendini, bir bayrak gibi işte
Ölümün üzerinde Hasan Tahsin...
Bu silah başka silah
Bu ölüm başka ölüm
Gücünüz varsa sizin
Ölümü tutuklayın.

ÖKSELERİN YÖRESİNDE

Her dize bir köprüdür şiirimde
Unutulmaz anılara geçilen.
Yıpranmış bir kıyıda yazlar göçerken
Özgürlüğüne sevinen denizin sesi.
Yazmışım yankıları kalmış cebimde.

Ökselerin yöresinde kuşlar gibi
Direnci dudaklarında ürperen.
Uçan, uçamayan, tuzağa düşen
Birini bekliyor çağın ölümcüleri,
Soluğuma düşman gibi tepemde.

► “SABIRLAR YORGUNU – SÖZCÜKLER VURGUNU”
SORULARIN ŞAİRİ-KÜŞRAN KURDAKUL

“Biri var, sabahı geciken geceler gibi
Yorgun, usanmış ve boşlukta
Öyle bir dünya çiziyor ki
Sahneye çıkarken, kulise dönerken.”

Yaşamını insanın insanca yaşayabileceği bir güzel dünyanın yaratılması için harcamış, ilkelerinden, insanlığından ödün vermemiş öyle biri var. Yazın dünyamızda sıcaklığı, yüce gönüllülüğü, araştırmacılığı, edebiyat tarihçiliği ve şiirleriyle tanıdığımız, siyasi mücadeleciliği ile de ülkemizin karanlığa gidişini kalemiyle, birikimiyle engellemeye çalışan, değerli aydınımız Şükran Kurdakul. Her ne kadar yukarıdaki dizelerde – Yorgun, usanmış ve boşlukta sözcüklerini kullanmışsa da Şükran Kurdakul’un yaşamı ve şiirleri incelendiğinde; dünya görünüşünü sağlam temellere oturtmuş “Karanlık şafağını koynunda getirir” diyen, yılgınlıktan uzaklaşıp direnmeyi ilke edinmiş bir şair buluruz karşımızda.

Kurdakul’da şiirlerinde ilk göze çarpan öge sorular. “Bin yıl yaşadım ve düşündüm sanki/Hesap sordum, hesap verdim kendi kendime/Bir o duvara vurdum, bir bu duvara-Sisif’in kayasına döndü odam.” diyen şairin sanırım ilk sorusu babasıyla ilgilidir. 1927 yılında İstanbul’da doğan şairin babası, kurtuluş savaşı komutanlarından kıdemli binbaşı Mehmet Salih’di. Babasız büyüyen şair bu konudaki duygularını şöyle dile getirir: “Babamı bir buçuk yaşımda yitirdiğim için her çocuğun yaşadığı sevgiden yoksun kalmak uzun süre bir kırılmışlığa, bir boynu büküklüğe neden oldu bende. Sonra anamın anlattıklarıyla babamın resimleri arasında bağlar kurarak özel bir baba kavramı yaratana kadar sürdü bu. Sanki soyutla somut arasında gide gele kendimle baba kavramı arasında uyum aradım. Mistikliğe düşmenin

tüm koşullarına karşın bu uyum, on beşine varmadan alabil-
diğine gerçekçi yaptı beni.”(K:1)

“ Sözcüklerle büyüdü, ezgiler yarattık
Düşlerle saltanat kurduk, benzetiler yarattık
Kurtuldum sandığım gün Pir Sultan Abdal’dan
Sevdamızla Yunus, hüznümüzle Fuzuli’ler yarattık.”

Sevdasıyla Yunus, hüznüyle Fuzuli’ler yaratan Şükran Kurdakul onaltı yaşındayken 1943 yılında “Tomurcuk” adlı kitabını yayımlatır. Bu ilk kitabıyla ilgili olarak araştırmacı yazarımız Asım Bezirci: “Küçük, sevimli, acemice bir eserdi bu, ama kötü değildi. Daha doğrusu şairin yaşına göre umut vericiydi. Belki şiirlerinde öz ve biçimce hececilerin etkileri seziyordu. Sözgelişi akşam, ölüm, hicran, fanilik, çocukluk gibi o günlerin yaygın temleri işleniyordu... Nitekim şiirlerinin ölçüsü aşağı yukarı düzgündü. Zorlama uyaklar azdı. Anlatım sade, dil temizceydi.” değerlendirmesini yapar.

Hececilerin etkisiyle ilk şiirlerini yazan şairin toplumcu sanata yönelmesinde gerek babasının Kurtuluş Savaşı’na katılmış olmasının gerekse Nazım Hikmet’in etkileri olmuştur. Bu konuda: “Öyle sanıyorum ki, Nazım’ın o özgür sesi, gür sesi, nabzında kendi toplumunun nabzını duyması, ahlâkı, Kurtuluş Savaşı’na katılmış bir adamın çocuğunda, aynı coşkuyu yaratmış olabilir. Ben eğer, İzmir’de bir ithalatçının çocuğu olsaydım, şiir duyarlığım da olsaydı, Nâzım Hikmet’in şiirine değil de Yahya Kemal’in şiirine elbet daha yakın olurdum.” Diyen şair şiirlerinin çıkış noktasını ve hangi temlerde konaklayacağını açıklar.

“Zevklerin ve Hülyaların Şiirleri” adlı ikinci kitabını 1944’te yayımlayan Şükran Kurdakul, bu kitabında daha gerçekçidir. Bulunduğu çevreden, doğadan, toplumdan söz eder. Tümünden hece ölçüsünü bırakmasa da, ölçüden yavaş yavaş uzaklaştığı görülür. Yeni şiir anlayışının etkileri sezilir. Şairin bu kitabıyla ilgili olarak yine Asım Bezirci:

“Belki Ahmet Muhip’in, Cahit Sıtkı’nın şiirlerine yakınlık duyar. Fakat henüz bir karara varmamıştır. Nazım Hikmet’in siyasal çizgisinden çekinir, Orhan Veli’nin ussal çizgisinden ise hoşlanmaz. Kendine ikisi dışında yol arar. İşte “Zevklerin ve Hülyaların şiirleri bu arayışın ürünleridir.” der.

“Belki bahtiyar bir nefes almak
Zor değil ama
Bırakıp kaygısını geçmiş ve gelecek günlerin
Şu senin duyar yüreğini
Bu benim içimdeki insanı
Görmezlikten gelmek zor.”

“Zevklerin ve Hülyaların Şiirleri”nde çevresine ve topluma yönelmeye başlayan Şükran Kurdakul’un yaşamıyla birlikte siyasi anlayışı 1946’dan sonra değişmeye başlar. Bu yıl içinde TCK’nın 142.Maddesine aykırı eylemde bulunduğu gerekçesiyle tutuklanır. İzmir Karşıyaka Lisesi’nden çıkarılır. Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin Denizli şubesini kurmaya girişir. Tutuklanır, hapis yatar, beraat eder. 1950 yılına kadar Fikirler, Adım Adım, Genç Nesil, Kaynak dergilerinde toplumcu şiirler yazar. Yeryüzü ve beraber dergilerinin yayımlanmasında Arif Damar ve Fethi Naci’ye yardım eder. 1953 yılında Türkiye Komünist Partisi’ne katılmaktan tutuklanır. İki yıl tutuklu kaldıktan sonra beraat eder ve 1956 yılında “Giderayak” adlı kitabını yayımlar. Yayımlanmasından hemen sonra toplatılan bu kitap şairin deyişiyle “şanssız” dır. Edebiyatımızda 1940 kuşağı adlı kitapta bu şiirler için şair:“Giderayak ise içerik, biçim birlikteliği yolunda ilk savaşımın ürünüdür dilebilirim. Çoğu 1953-1955 arasında hücrede ve cezaevinde yazılan bu şiirlerde gücü sözcüklerin şiddetine bağlı dize anlayışından kurtulduğumu sanıyorum. Bir de en bireysel görünen duyarlıkları öğretiyile, kavgayla birleştirme yolundaki ilk adımları atmış olabilirim.” açıklamasını yapar. Asım Be-

zirce'de: "Elbette bu, bir kavga şiiri, daha doğrusu, alışılmış biçimde bir kavga şiiri değildir. Eylem yolu bulamayan, sıkıştırılan ama inançlarından da vazgeçmeyen bir ülkücünün kendisiyle yaptığı dramatik kavganın şiiridir." diyerek yorumlar.

"Ne günler gelmiş geçmiş memleketten
Ne günler gelip geçiyor
Darağacından kurtarılan düşünceyi
Darağacına çekip asmak için tekrar
Namlular şakaklarda nasıl bekliyor.

Kurdakul şiirin yolunu sora sora bulur. Soruyla yatıp soruyla kalkan şair 1963 yılında "Nice kaygılardan sonra" adlı dördüncü kitabını yayımladığında acılardan, ölümlerden, özlemlerden süzülerek çıkmıştır. Şiirinin ayakları yerdedir artık, dingindir. Mehmet Kemal: " Bu şiirlerde her sözcüğün yanındaki sözcükle birlikte bir yükü var... Bu kuşak belalı şairler kuşağıdır... Şiirlerde kendi gençliğimin acı fakat aranılır kaygılarını görür gibi oluyorum. Ne diyorsa benim de başımdan geçmiş gibi... Tükenmeleri, yıkılmaları, direnci bir kuşak hep beraber yaşadık. Onun için üzerine mısralarla eğilince anılar birleşiyor..." diyerek kitaptaki tüm şiirlerin bir kuşağın ortak duyarlılığını yansıttığını yazar. Aydın Hatipoğlu da Yelken dergisindeki yazısında: " Kurdakul bir öz şairdir her şeyden önce. Söyleyecek bir sözü olduğu için yazar şiirlerini. Ancak bu güçlü yanın daima güçlü bir estetiğe ulaştığı söylenemez. Ama gerekli uyumu yakaladığı zaman büyük şiirleri düşündüren kompozisyonlar buluyoruz diyerek kitapla ilgili düşüncelerini dile getirir. Çoğu, şiirlerini "Giderayak" dan bu kitabına aktaran şair bir dergide Afşar Timuçin'in: "Bir şiirde tek bir konuyu alıp işlemekten çok çağrışıma bağlanarak mısra mısra geniş alanlarda dolaşp soyutlamalara çok yer veriyorsunuz. Bu özelliğinizi besleyen nedenler neler olabilir" sorusuna "Mısra mısra geniş alanlarda dolaşmak çağrışımlara bağlanmanın bir sonucu

olsun, sanmıyorum. “Nice Kaygılardan Sonra”da her şiir kendi içinde bir bütünlüğü yaratan amacı taşır. Ne var ki bu bütünlük içinde düşünce yükünü sınırı zorlayabilir kimi zaman. Bu sınır çokkuya yeni anlamlar aradıkça bildiğimiz kavramlarla yetinmek zorlaşır artık. Sizin “soyutlamalara çok yer veriyorsunuz.. dediğiniz bu yeni kavramlar arama yargısıdır belki de.” diyerek yanıt verir.

“İzmir’in İçinde Amerikan Neferi” adlı kitabını 1966 da yayınlatan şairin söylemi netleşmiş, kuşku ve kaygılarının yerini umut ve direncin sevinci almıştır. Bu kitapla ilgili olarak Hikmet Altinkaynak “Edebiyatımızda 1940 kuşağı..”nda “Alanlarda, toplantılarda okunduğu zaman etki gücü olsun istenen, güncelle bağlantılı şiirler” diye yazarken, Atilla İlhan da Yön dergisinde: “Kitap boyunca mısra mısra yapmaya çalıştığı ne-bakin ne? İkinci Kurtuluş mücadelesi fikrini bir Kuva-yı Milliye heyecanında eritiyor. Bu heyecanı bir koldan geleneksel Türk şiirinin (O zincir seslerinin bir korkunç yankısı vardı) bir koldan halk şiirinin (Yiğit olan evinde durmaz gayrı) rüzgarına katıyor, veriyor ozan yüreğini bu rüzgara, açıyor yelkenlerini; yoğun, kişisel, soluklu bir şiir döküyor arkasından.” Diyerek bu şiirlerle ilgili yorumunu yapıyor.

1966 yılında yayımlanan şairin “Halk Orduları” adlı kitabı değerli yazarımız Vedat Günyol tarafından “yılın şiir kitabı” olarak ilân edilmiş ve “Ölümsüz Tran’Th Li” şiirinden yola çıkarak Kurdakul’un evrensel kurtuluş savaşçılarına dizeleriyle ulaştığını yazmıştır. Rauf Mutluay “Halk Orduları” için “açık sözlü bir toplumculuğun sesi” derken, Doğan Hızlan da kitabı iki bölümde değerlendirerek birinci bölüm için: “ülkesinde olup bitenleri bir tarih çerçevesi içine yerleştiren, dile getirmeye çalışan bir toplumcunun çalışmaları.. Yalın, vurucu, coşkun ama şiir bakımından asgari müşterekleri bile taşımıyor...Marş havasında yazılmış manzumeler.. derken ikinci bölüm içinse “Şiirin sayfalardan alanlara geçmesini gerekli görüp orda daha önemli fonksiyonu olacağını sananlar-ki böyle bir şeyden yana

değilim-Kurdakul'u (İç-ten İç'e'nin dışındaki) sevecekler.” diye yazar.

“Sen bana türkü yaktığın vakitler kederlenince
Ben sana ağlıyorum demektir
Kaç kapı kilitlendi, kaç pencere kapandı,
Uykumuzla boğuştuğumuz bu kadar gece.”

“Halk Orduları”ndan sonra uzun süre şiir kitabı yayımlatmayan şair 1977 de “Acılar Dönemi” adlı dört bölümden oluşan kitabını okuyucuya ulaştırır. “Acılar Dönemi”nde bir hesaplaşmayı göze aldım ben” diyen Kurdakul “Biz ki acılar döneminden/ellerinizi kirletmeden geçtik./Direncim senin olsun, Sevgim senin olsun” dizelerinde hem kendisiyle, hem toplumla, ben de içinde bulunduğu koşullarla hesaplaşır. Bu kitabıyla ilgili olarak Enver Ercan’ın “Şiirinizi belirginleştiren en önemli dönemeç” diye belirtmesi üzerine: “Genel olarak doğru bir yargı. Az önce değindim, eklemek gereğini duyuyorum: 1969’dan sonra partideki görevimden istifa ederek kendimi yüzde yüz edebiyata verdim. Bu yeni bir nefes alış yarattı bende. Bütün olanaklarımı seferber edecek yaşıyordum. Bir yandan sürekli öyküler yazarak şiirin kaldıramayacağı toplumsal öğelerden kendimi arındırmaya çalıştım. Şairce düşünme evresiydi bu. Hem içerik, hem iç yapı özellikleri bakımından, tarih ve toplumsal gerçekler şiirsel öğelerle var oluyordu artık. Bu sadece bir eleştirmenimizin, Mehmet H.Doğan’ın dikkatini çekti. Kuşkusuz daha önce de dizenin yaratım koşullarını belirleyecek disiplinleri arıyordum. Ama “gibi”siz benzetme, tamlama ve imgeler bu dönemin şiirlerinde kendini gösterdi.” diyen şair söyleşisinin devamında bu altı yıl içinde daha çok Divan şiiri okuduğunu, bunun da şiirine farklı söylemler kattığını ekler.

“Kadınlar ana olurken henüz
Silahınız varsa sizin
Masalınız varsa sizin
Masal silahları yapın kendinize
Yaşamı ateşe vermeyin.

Yaşamı ateşe vermekten yana değildir şair, yaşamı özgürce, kardeşçe güzelliklerle yaşamayı düşünür. O güzelliğin bilinciyle davranır, o yaşanası dünyayı ister. “Bir Yürekten Bir Yaşamdan” adlı kitabı 1982 yılında yayımlanır ve Nevzat Üstün şiir ödülünü alır. Bu kitabındaki “Heybe” Kurdakul’un değişimi onun yaşam öyküsüdür. Bu şiirinde çocukluğuna, gençlik yıllarına, İzmir’e uzanmıştır. “Bu kitabımdaki şiirlerde benim bireysel tarihim öne geçti” der. Muzaffer Uyguner: “Bir yürekte bir yaşamdan” da, genel özelliği çok iyi bilinen bir yapı içinde, öyküden, ayrıntıdan uzak durarak, yoğun imgelerle toplumsal şiirin değişik örneklerini buluyoruz” diye yazar. Doğan Hızlan: “En başarılı ürünlerini içeriyor. Yalınlık yoluyla da şiirsel ustalığa varılabileceğini, ölçü ve uyakla da serbest şiir kadar rahat bir söyleyişe ulaşacağını bu şiirleriyle belgeliyor” diyerek kitapla ilgili görüşünü belirtir.

“Uyudum bendim, uyandım ben
Eskimeyen anıların büyüttüğü
Bin yıllık yangını, kanlı düğünü
Yüreğinin dağlarında söndüren.

Kendisine sık sık yolculuklar yapar Şükran Kurdakul. Kervanlar, trenler gider, o gurbetinde kendisiyle baş başa kalır. “Bin yıllık açmazını kendinde deneyen” dir. 1984 yılında yayımladığı “Ökselerin Yöresinde” de “Doğanın bile çok gördüğü özgürlükleri/Kendine dönerek gönlünce seslendiren” dir şair. “Sönen her damara karşı/Yaratmak zorunda” dır yeniden bir damarı. Bu süreye kadar “Yaşarken

görünenleri/Sorarken büyüyenleri” biriktirmiştir yüreğinde. “Çağımın suratına tükürmek elimdeydi” dizelerinde olduğu gibi yer yer öfkelenir, haykırır göl suları gibi durgun şiirlerin yanı sarı taşıdığı da olur.

“Dudakları ilk ışığı gibiydi aşkın
Lavanta kokulu odaların eşiğinde
Kadınlığı gözlerine yansıyan
Şarkılar söylesin, giysilerini çıkarsın
Oynasın kendini, nesi varsa elinde.”

“Ölümsüzlerle” adlı kitabında şairin ölümsüzleştirdiği kimlikleri buluyoruz. Hamlet, Carmen, Cio Cio San, Madame De Renal, Julius Caesar, Robinson vb... “Bu kitabdaki şiirler, klasik ve çağdaş romanlarla, oyunların unutulmaz kişilerinden kaynaklandı. Onlarda insansal olanı, dolayısıyla kalıcı olanı yakalamaya çalıştım. Örneğin Hamlet’in çağını aşan özelliklerine, bir eylem adamı olan Michaud’nun kişiliğindeki farklılığa, Ahab Kaptan’ın tutkular çemberindeki azabına, Fabian’ın doğaya yenildiğini anladığı andaki şaşkınlığına, İhtiyar Balıkçı’nın savaşımındaki görkeme yaklaşarak sürüp gitmekte olanı vermek istedim. Bu şiirler edebiyatın ölümsüzlerini bir kez de dizelerde yaşama girişimidir.” Diyerek kitabın kendince ayrıcalığını belirtir. Enver Ercan’la yaptığı söyleşide de: “Ölümsüzlerde topladığım şiirler bir edebiyat adamının elli yılı aşkın birikiminin ifadesidir. Uzun yıllar Balzac, Stendhal gibi klasiklerle düşüp kalktım ben. Kırmızı ve Siyah’ı kaç kez okudum şimdi anımsanmıyorum bile. İbsen’i Exupery’yi Ehrenburg’u da öyle. Bu yazarın romanlarının kişilikleri giderek yaşamış insanlar gibi köklendi belleğimde. Edimleri, davranışları, yazgıları, sözcükleriyle ilk kez 1953’te –gene hiçbir kitabıma almadığım İhtiyar Balıkçı şiiri ile bu birikimi dizelere yansıtmayı denedim. Bu evrede ilk ilkem başucu kitaplarımın öykülerinden kaçınmak oldu.” der.

“Sen misin dünyayı sırtında taşıyan
Avuçlarına düştü gene başın
Sorular ormanında sahipsiz kaldın
Yorgun geyik, yaralı arslan.

Bunca savaş, bunca kavgadan sonra 1997 yılında yayımlanan “İhtiyar Yüzyıla” adlı kitabında çoğu soruların yanıtını almış olsa da yine de öğrenmek istediği yanıtlar vardır. Bu yaşına dek “dünyayı sırtında taşıyan”, insana yaşama karşı sorumluluk duyan, ülkesinin sorunlarıyla mücadele eden Şükran Kurdakul artık dinlenmek istese de “İhtiyar yüzyılın bitirdiği çocuktan” insanların ve toplumun beklentileri vardır. “Silahlar yüreğini kanattığı zaman” boş duramaz, kayıtsız kalamaz şair. Zaten bu ilkeyle davrandığı için yorulmuştur.

“Yoksa biz
Masalın yiğidi mi sandık kendimizi
Bir solukta meydan okuyan bulutlara,
Elleri var ellerimize benzer
Gözleri bizimkiler gibi
Bir gülüşü dünya kadar umut
Bir gülüşü ölümsüz ve insan”

“Bir gülüşü dünya kadar umut” olan Kurdakul için İlhan Selçuk 50. şiir yılı’nda: “Şairin yüzündeki gülümseme bilincin gülücüğüydü; boş yere tebessüm etmiyordu Şükran Kurdakul; ne zaman görsem iyimserdi şair, ne zaman konuşsam doğal; olanlara şaşırılmayarak, olacaklara hazır, geleceklere güvenli...”diyordu.

► ŞÜKRAN KURDAKUL’UN ŞİİRLERİNE TOPLU BAKIŞ

Onaltı yaşında “Tomurcuk” adlı kitabıyla edebiyat dünyamıza giren Şükran Kurdakul’un tüm şiirleri incelendiğinde; yazımın başında da belirttiğim gibi soru sözcükleri-

nin sıkça kullanılmış olduğu görülür. “İçinde yankıyan karanlık köşeleri/Yıllar yılı bu gözlerle gördüm./Sora sora aynı sorular çemberinden.” Diyen şair doğaya, yaşama, ölüme ve topluma binlerce soru yönelterek şiirinin yolunu açar. 1940 kuşağı içinde özünü, bildirisini ön planda tutsa da Kurdakul şiiri bir anlatı şiiri değildir. Öyküye varmayan söyleminde eski şiir anlayışının biçimsel özellikleriyle, kendine özgü yeni şiir anlayışı iç içe geçmiş olarak karşımıza çıkar. Halkına, halkının sorunlarını çözmeye gönül vermiş şairin şiirlerinde, incelediği divan edebiyatının ve halk şiirinin de izleri görülür.

“Burada gecemde kendimleyim
Düştüm kalktım dünya ile
Gözledim fenayı fenayı
Bir insandan bir insana
Uçtum gittim koşar adım.

Dizelerinde de sezinlendiği gibi halk edebiyatının hem şiir özelliklerinden hem de halkın yaşam felsefesinden yararlanmışır.

İlk şiirlerinde “bir amaç için söylenecek söz”ü olduğundan uzun şiirlerle, uzun dizeleri yeğleyen şair, (İzmir’in içinde Amerikan Neferi, Acılar Dönemi) son kitaplarında şiiri fazlalıklarından yontup; ikilikleri, üçlükleri, dörtlükleri yeğler. Şiirlerinde sözcük oyunlarına, ironiye, erotizme yer vermeyen Kurdakul; dili kullanmada özen gösterir. Açık, duru, yalın söylem biçimine önem verir. “Öyle bizdendi ki kıyı çizgisinden ötesi/ Mavi içinde yiter, mavilerde bulurduk kendimizi. “Söyleminde olduğu gibi rahat, doğal söylemler birbiri ardına sıcak içtenlikli dökülüverir. İlk okunduğunda okuyucuya çok rahat ulaşan bu diziler tüm dünyanın devinimini, şairinin derin dünya görüşünü, yılların birikimini içinde taşır. İçine girdikçe derinleşen bir göl gibidir adeta....

“Yaşasam bende kalan doğanın görkemini
Çiçeklerle koklaşsam, kuşlarla söyleşsem
Esinlerin dalgasına bıraksam kendimi
Sarhoşluğun bordasına vurdukça evren.

diyen Şükran Kurdakul şiirinde “Ben” sözcüğü sıkça kullanılmıştır. Çoğu dizeler birinci tekil şahsın ağzındandır, ancak bu “ben” deyişte binlerce “biz”, tüm insanlık, tüm evren yansır. Acılarını insanlığın acılarından, sevinçlerini, özlemlerini insanlığın sevincinden ayırt etmeyen şair kendisi için istediği, özlediği güzel dünyayı herkes için ister ve özler. Yani bireyselliğini mırıltılı sözcüklerle, kapalı inleyişlerle sezdirmek yerine paylaşma, bölüşme, dertleşip, söyleşme amacıyla açıkça söyler. Bir düşünce insanının taşması, insana varma, onda konaklama isteğidir.

“Şiirimde asıl hesaplaşmayı hapishanede yaptım” diyen Şükran Kurdakul için araştırmacı yazar Albay Kabacalı: “Duygusal, coşkulu, sevecen kişiliği, coşku kıvılcımlarını izleyicilerine aktaran konuşama yeteneği, o yumuşak görünüşü ardındaki inançlarından ödün vermez sertliği, o sertlik için de inatçı gibi görünce de aklın, mantığın gösterdiği yolda yürümekten hiçbir zaman kaçınmayışı... Bütün bunlar belirtilmeyince de sanırım portre eksik kalırdı... diyerek şairin kimliğini edebiyatçı kimliğine bağlar.

Kurdakul şiirlerinde bir birimden (çiçek, hava, su, ışık vb.) yola çıkarken birim etrafında düşünsel boyutlarla genişleyen şiir, sonucunu yine nesneyle değil düşünceyle, tamamlıyor. Hapishane günlerinde sıkça ranza, pencere, tel örgü, kelepçe, umut sözcüklerini kullanırken diğer şiirlerinde tekne, mavi, kanat, peri, ses, ışık, uzak, karanlık, masal, fener, sabır, zaman, çocuk, bulut, gece, korku, düş, rüzgâr, çile gibi çoğunluğu soyut anları içeren sözcükleri yeğler.

Umut ve direncin ana temalar olarak işlendiği şiirlerde şairin elden düşürmediği sigarası, yarım bardak içmeden yatamadığı rakısı, yanında olmadığı zaman yalnızlığa düştüğü Selma’sı da öz yaşamından kesitler olarak karşımıza çıkar. Sen adlı şiirinde:

“Sensin sen..bu kadar Selma olarak
Bunca yıl seyrede seyrede bitiremediğim
Doğanın giysilerini giyinerek soyunarak
Bana hangi ışıklarla ödüllemişsin sen.

Selma’sını kendisine ödül olarak görürken, “kaçıncı kadehin tekmesiyle de bela limanları”ndan uzaklaşır şair. “Canımın toprağında tohum gibi,/ Kadehime bir kez düşen parıltı./ Kapılar kapandıkça yüzüme./Gecenin dehlizlerini sevindiren.” Dizelerinde de kadehine yıldızlardan, aydan düşen ışıltılar şairin gecesini sevindirir bazen.

“Bin yılın gözyaşlarıyla” “Kendisini kadehinde yakalayan” şair tutsaktır, egemendir, yalnızdır ve dirençlidir, “Canlı tarih”tir de aynı zamanda. Toplumsalın içinde bireyselliği, bireyselliğin içinde de toplumsalı gözetirken değişen değerleri gördükçe: “Beyazlarım siyahlarla eksiliyor şimdi/ Heveslerin tükendiği yere gelmeden” der. Savaştığı, kavgasını verdiği bir dünyaya gelmemenin hüznünü yaşar.

“Canımın düğümlerinde çözölmeyi bekleyen
Tutkuların bizden önce biriktirdiği
Düş yumakları, tersine dönen gökyüzü gibi
Dar zamanda ışığını esirgiyor benden.”

Değişimlerin güzele, doğruya daha iyiye gitmesini dileyen şair birikimleri, bilgileri doğrultusunda; ilk insandan bugüne yeniden yaşamı sorgulayarak: “Onlar mıydı şaşarak yıldızlara/ellerinde merakın fenerleri/Geceyi gündüzü kendilerine soran...” “biz miydik Homer’dan en gencimize değin/Kilidine umut tohumları bırakan/Şakaklarındaki kelepçelerin.” diyerek, kelepçelere, kilide umut bırakanların direncini düşünür, coşkulu günlerini anar, yaşamını sorgular.

“Ekmeğin şiirini yitirdi ortalık/Türkiyem nereye götürüyorlar seni” diye sorarken, bir yandan da yorgunluğunu duyumsar. Geçmiş günlerdeki “Kum saatinden sıçrayıp geçiş-

lerine” hayranlık duyarken, aynı zamanda“sarhoşluğun tadına bakan” delikanlı Şükran Kurdakul’u özler.

“Bir yumruk vurup anılara
Kurtulmak kendi kendimden”

Hangi anılara yumruk vurarak kendinden kurtulacaktır Şükran Kurdakul. İnancına mı, ödünsüzlüğüne mi, direncine-direncini geliştiren sevgisine mi, özgürlük, demokrasi, eşitlik anlayışına mı, dostluk-beraberlik anlayışına mı? Hangisini birinden ayırıp atabilecek?.. Sabırlar yorgunu” buralarda olan, olması gereken şairimiz Şükran Kurdakul, “sözcükler tutkunu” nerelerdesin?

Sabırla özlemi, ırakla yakını, coşkuyla hüznü yan yana tutan, bu yazımda araştırmalarından, öykülerinden, düşünce yazılarından söz edemediğimi, 1940 kuşağının kendine özgü sesi Şükran Kurdakul’a saygıyla diyerek..

Kaynaklar:

- 1- Şükran Kurdakul-Yaşamı ve yapıtları-Öner Yağcı Çınar Yayınları
- 2- On şair on şiir-Asım Bezirci-May yayınları
- 3- İzmir’in içinde Amerikan neferi-Ataç Kitabevi-1. baskı 1966
- 4- Acılar Dönemi-Ş. Kurdakul-1985-İzlem Yayınevi
- 5- Ökselerin Yörüngesinde-Ş. Kurdakul-izlem Yayınevi 1984
- 6- Bir yürekte bir yaşamdan-Ş.Kurdakul-Varlık Yay. 1. basım 1982
- 7- Ölümsüzlerle-Ümit yay. 4. baskı 1997-Ş.Kurdakul
- 8- İhtiyar Yüzyıl’a Ş. Kurdakul-Ümit Yay. 1997 1 nci baskı

TURGUT UYAR

1927 yılında Ankara'da doğdu.1985 yılında İstanbul'da öldü. Askeri Liseyi ve Askeri Memurlar Okulu'nu bitirdi. Ordudan ayrılınca da sivil görevlerde çalıştı. Yeditepe, Pazar Postası,Dost, Değişim gibi dergilerde göründü.Şiir üzerine yazılar yazdı, çeviriler yaptı. Bireyin sorunlarını ele aldığı şiirlerinde 1950'lerden sonra yaptığı yeniliklerle İkinci Yeni şiir akımının önde gelen şairleri arasında yer aldı. Türk Şiiri üzerine yaptığı değerlendirmeleriyle de bu alanın en yetkin örneklerini verdi.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Arz-ı Hal 1949
- 2- Türkiyem 1952
- 3- Dünyanın En Güzel Arabistanı 1959
- 4- Tütünler Islak 1962
- 5- Her Pazartesi 1968
- 6- Divan 1970
- 7- Toplandılar 1974
- 8- Kayayı Delen İncir 1981
- 9- Toplu Şiirler (ilk dört kitabının toplu basımı 1981)
- 10- Büyük Saat (Bütün şiirleri 1984)
- 11- Dün Yok mu? 1984
- 12- Sonsuz Ve Öbürü 1985

GEYİKLİ GECE

Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
Her şey naylondandı o kadar
Ve ölünce beş on bin birden ölüyorduk güneşe karşı.
Ama geyikli geceyi bulmadan önce.
Hepimiz çocuklar gibi korkuyorduk.

Geyikli geceyi hep bilmelisiniz
Yeşil ve yabanî uzak ormanlarda
Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağırdan
Hepimizi vakitten kurtaracak

Bir yandan toprağı sürdük
Bir yandan kaybolduk
Gladyatörlerden ve dişlilerden
Ve büyük şehirlerden
Gizleyerek yahut döğüşerek
Geyikli geceyi kurtardık

Evet kimsesizdik ama umudumuz vardı
Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk
Üç güvercin görsek
Meksika geliyordu aklımıza
Caddelerde gezmekten hoşlanıyorduk akşamları
Kadınların kocalarını aramasını seviyorduk
Sonra şarap içiyorduk kırmızı yahut beyaz
Bilir bilmez geyikli gece yüzünden

“Geyikli gecenin arkası ağaç
Ayağının suya değdiği yerde bir gökyüzü
Çatal boynuzlarında soğuk ayışığı”

İster istemez aşkları hatırlatır
Eskiden 'güzel kadınlar ve aşklar olmuş
Şimdi de var biliyorum
Bir sevmiyorum düşündükçe bilseniz
Dağlarda geyikli gecelerin en güzeli

Hiçbir şey umurumda değil diyorum
Aşktan ve umuttan başka.
Bir anda üç kadeh ve üç yeni şarkı
Belleğimde tüylü tüylü geyikli gece duruyor.

Biliyorum gemiler götüremez
Neonlar ve teoriler ısıtamaz yanını yöresini
Örneğin Manastır'da oturur içerdik iki kişi
Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek
Öpüşlerimiz gitgide ısınırdı
Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi
Geyikli gecenin karanlığında

Aldatıldığımız önemli değildi yoksa
Herkesin unuttuğunu biz hatırlamasak
Gümüş semaverleri ve eski şeyleri
Salt yadsımak için sevmiyorduk
Kötüyduk de ondan mı diyeceksiniz
Ne iyiydik ne köküydük
Durumumuz başta ve sonda ayrı ayrıysa
Başta ve sonda ayrı olduğumuzdandı

Ama ne varsa geyikli gecede idi
Bir bilseniz avuçlarınız terlerdi heyecandan
Bir bakıyorduk akşam oluyordu kaldırımlarda
Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında
Büyük otellerin önünde garipsiyorduk
Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte

Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız
Örneğin üç bardak şarap içsek kurtulurduk
Yahut bir adam bıçaklasak
Yahut sokaklara tükürsek
Ama en iyisi çeker giderdik
Gider geyikli gecede uyurduk

“Geyiğin gözleri pırıl pırıl gecede
İmdat ateşleri gibi ürkek telâşlı
Sultan hançerleri gibi ayışığında
Bir yanında üstüste üstüste kayalar
Öbür yanında ben”

Ama siz zavallısınız ben de zavallıyım
Eskimiş şeylerle avunamıyoruz
Domino taşları ve soğuk ikindiler
Çiçekli elbiseleriyle yabancı, kalabalık
Gölgemiz tortop ayakucumuzda
Sevinsek de sonunu biliyoruz
Borçları kefilleri ve bonoları unutuyorum
İkramiyeler bensiz çekiliyor dünyada
Daha ilk oturumda suçsuz çıkıyorum
Oturup esmer bir kadını kendim için yıkıyorum
İyice kurulamıyorum saçlarımı
Bir bardak şarabı kendim için içiyorum
“Halbuki geyikli gece ormanda
Keskin mavi ve hışırtılı
Geyikli geceye geçiyorum”

Uzanıp kendi yanaklarımdan öpüyorum

GÖĞE BAKMA DURAĞI

İkimiz birden sevinebiliriz göğ** **ge bakalım
Şu kaçamak ışıklardan şu şeker kamışlarından
Bebe dişlerinden güneşlerden yaban otlarından
Durmadan harcadığım şu gözlerimi al kurtar
Şu aranıp duran korkak ellerimi tut
Bu evleri atla bu evleri de bunları da
Göğ** **ge bakalım

Falanca durağ** **a şimdi geliriz göğ** **ge bakalım
İnecek var deriz otobüs durur ineriz
Bu karanlık böyle iyi aferin Tanrıya
Herkes uyusun iyi oluyor hoşlanıyorum
Hırsızlar polisler açlar toklar uyusun
Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
Herkes yokken biz oluruz biz uyumayalım
Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda
Beni bırak göğ** **ge bakalım

Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum göğ** **ge bakalım
Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum
Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi
Sularım, ııınsın diye bakıyorum ısınıyor
Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
Bana dönesin diye bir bir kapattım
Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü** **sü güç
Bir ellerin bir ellerim yeter belliyelim yetsin
Seni aldım bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğ** **ge bakalım

► TURGUT UYAR

‘ Ölüm ölüm
üstün değilsin aşka’

Evet, her şeye üstün olabilir ölüm, her şeyin sonu olabilir ama üstün olamadığı tek yer, Turgut Uyar’ın deyişiyle aşktır, aşkın içinde kimlik bulan şiidir. Bir italyan atasözündeki gibi ‘her şeyden biraz kalır’ ama sanattan, sanatçıdan geriye kalanlar birer tarih, birer dünya birer ömürdür... Zamanlı ve mekansız yaşamlarını ölüm engelleyemez...

1927 yılında Ankara’da doğan şair, askeri okulları bitirdikten sonra subay olur, sonra ordudan ayrılarak sivil görevlerde bulunur. 1969’da emekliye ayrılarak İstanbul’a yerleşir.

T. Uyar’ı incelemeye başladığımda; genişliğini, yüksekliğini, derinliğini ölçemiyeceğimi düşündüğüm bir dağla karşılaştım. Şiirinin ana hatları az çok belli olsa da; tema ve sözcük zenginliği ilk kitaplarından başlayarak dikkati çekiyordu. Artık şeklini, rengini bile unuttuğumuz binlerce nesne adı, binlerce görüntü, birçok yer değiştirmiş yaşamlar, alışkanlıklar, sevdalar bir uzun yolculuğa hazırlıyordu okuyucuyu. Bu yolculukta zaman zaman yorulsak da, şair hemen bizleri umuda ve dirence çağırıyordu...

‘taşınmaz hiçbir şeyini tutma
aldığın soluk verdiğin kadar olsun
dağlar ve ateş ve kan varken
şakaklarım zonguldak gibi uğuldarken
şaşıyorum gözyaşına’

Evet, gerçekten de gözyaşına, ağlamalara şaşırır. T. Uyar şiirinde çok şeyi aynı anda, bir arada görmek olası, ama bolca üzüntüye, gizli hıçkırıklara, iç çekişlerine rastlamak zor. O, en dramatik durumları bile anlatırken; şiiri duygusal

karmaşadan ayrı tutar. Anlık görüntüleri, günlük yaşamları, tarihsel olayları nakleder. Bir bakıma sohbet ya da dertleşmedir bunlar.

‘Bir bozguna yukardan bakıyorum’ dizesinde söylediği de budur. Hem o bozgunluğun içinde yaşar, hem de yabancılaşarak gördüğünü dizelerine yükler.

Arz-Hal ve Türkiyem kitaplarıyla şiire adım atan T Uyar; ‘Dünyanın En Güzel Arabistanı’yla uzun soluklu şiir dünyasının kapısını aralar. İlk kitaplarında gerek temalar gerekse biçim olarak klasik şiirin etkisi görülse de ‘Dünyanın En Güzel Arabistanı’yla şiirdeki sesini yükselterek Çağdaş Türk Şiiri’nde kendisine yer edinir.

Toplu şiirlerini incelediğim birçok şairde; başlangıçtan itibaren ana temalar ve şairin biçemi hemen kendisini duyumsatıyordu. Turgut Uyar’ da bunu yakalamak; temel olanlar bunlar demek zor. Çünkü çok geniş bir coğrafyaya dağılan, oldukça renkli ve boyutlu bir şiir T. Uyar şiiri. Ömrü boyunca gördüğünü, düşündüğünü, duyumsadığını, var ya da yok saydığı Her şeyi şiire taşımış. Bu nedenle O’nun şiiri; öykü-şiir, tiyatro-şiir, masal-şiir,- deneme-şiir denebilir.

Yaşamdaki tüm olgular O’nun temaları olsa da; doğal olarak ölüm, dirim, aşk, zaman, dostluk, umut ve direnç, alışkanlıklar, tarihsel olaylar, yaşadığı ülkenin yaşam biçimi, küçük insan çıkmazları, yaşadığı yerler, T. Uyar şiirinin bel kemiğini oluşturuyor. Bu temaları işlerken de; akşam, su, ölüm, kan, gözleri maden, yaz, at. öğle sonrası, akşam alacası, mavi, şiir, türkü ve tekerlemelerden alıntılar, çocuk, alkol, sigara, silah, el vb... sözcükleri sık kullanıyor.

‘Eylül toparlandı gitti işte
Ekim filan da gider bu gidişle
Tarihe gömülen koca koca atlar
Tarihe gömülür o kadar’

Şiirlerinde konuşma dilini oldukça fazla kullanan şair; Arz-ı Hal ve Türkiyem adlı kitaplarında kendi dünyasını, çevresini yansıtırken; klasik şiir öğelerinden yararlandı Kaynak Dergisi'nin açtığı yarışmada; Arz-ı Hal ikincilik ödülünü aldığında Nurullah Ataç'ın beğendiği şairler arasına girdi '1948' 1952' den sonra yazdığı şiirlerde ise bireysellikten toplumsallığa vararak, insanın tarih ve toplum içindeki çıkmazlarını sorgulayan şiirlere yöneldi. Bu şiirler; ikinci yeni şiirindeki birçok şairde görüldüğü gibi uzun dize, uzun bölümler halinde sürüyordu.

Turgut Uyar şiirinin ilk göze çarpan şekilsel özelliği tekrarlar olsa gerek. Bazen bir sözcük, bir dize, başka bir şairden, şarkıdan-türküden alıntılar, önceden yazdığı şiirlerden bölümler, özlü sözler; uzun şiirler boyunca sıkça yinelenir. Dize başlarında, dize sonlarında, bölüm aralarında hatta şiir başlığı olarak karşılaştığımız bu yineleyişler bazen farklı kitaplarında tema tekrarı olarak da karşımıza çıkar. Her Pazartesi' deki 'Ölü Yıkayıcılar' la; Toplandılar'daki 'Ölüm Yıkanması' hem aynı temada, hem de yakın anlamlı başlıklarıyla örnek olabilir.

Halk ve divan şiirinden yararlandığı kadar; batı şiirinin yazım biçimlerinden de örnekler alır. Şair; sözcükler bozarak, sözcük türeterek, eşseslerle, zıtlıklarla da zenginleştirmiş şiirini. Bir sohbet havasında başladığı yerde kullandığı yabancı bir sözcük türkçede nasıl söylenmişse öyle yazmış. Örneğin: Munchen değil de Münşen. Ya da 'yalnız' değil de 'yalağuz', 'umut mumut', uzuneski, epeski vb. Parantez arası ek söylemlerden, ve'lerle sürdürülen dizelerin yanısıra, tek başına harf ya da harfler de dize aralarında ya da başlık olarak kullanılır. 'M/S S/ S', (_), 'MSHPCAHPMCGBP' Tarihler, ay-gün, şehir-semt adlarına, öze isimlere de geniş yer verir. Çünkü, zaten, şimdi-sonra, kimse, bazı, ile, gibi bağlamaların yanında sorularla da şiiri hızlandırır.

En uzun şiirlerinde bile ses ögesinden ayrılmayan şair; şiirde müziğin ve ritmin önemini ön planda tutar her zaman. Bölüm ortalarında, dize aralarında, sonlarda, başlarda; ya

aynı sesleri ya da en yakın olanlarını yineleyerek şiiri yer yer melodiye dönüştürür. Bu ses zenginliği ister düzyazı biçimi şiirlerde isterse alışılmış şiir biçimlerinde olsun değişmez.

‘Bir pasaport, bir okyanus ve biraz uçak
ve biraz ilkel şarkı,
ve biraz ‘geçmiş yazlar, kiraz ağaçları’
Neyi kurtarabilir.
Kovuşturma. Suçlu ve atak...
İki taraf da kararlı. Ve atak..
Akıyor kan gibi, büyük şarkısı, kan gibi
Beden akıyor, kendisi akıyor sulara,
Yadsınan beden. Ölebilen.
Başkaldıran...

‘Bağlı Kalmanın Yeri’ adlı şiirinde de görüldüğü gibi; noktalamalar, sözcük tekrarı, bağlaçlar, tırnak içi söylemler daha başka ürünlerinde de sıkça karşımıza çıkar.

Turgut Uyar ‘su’ imgesini fazla kullanırken; uzun şiirleri de adeta bir nehir görünümü kazanır. Ana su kendi yatağında akışını sürdürürken, başka yönlerden, başka tepelerin arasından geçen dereler, çaylar bir dönemeçte anasuya, nehir sularına karışır. Küçük sularla büyük suyun yan yana yürüdükleri de, ayrıldıkları yerler de olur. ‘Ölü Yıkayıcılar’ şairin biçimini, şiir özelliklerini tam olarak gösteren ilginç bir şiir. Bu şiirde ‘kafiyeye ve ölüme inanırım diyen şair; ondört sayfalık şiir boyunca, ileri geri zamanlara giderek ölümü sorgular. Bu sırada İmanın sorularından tutun da, cenazenin kaldırıldığı yere kadar nasıl gidildiği, orada beklerken olanlardan, siyasete kadar birçok şey, görüntüleri, soru ve yanıtlarla verilirken; ölüm teması da ayrı bölümler halinde bazen iki dizelik özdeyişler, bazen de ayrı bir şiirmiş gibi devam eder. Bu kalabalıkta arada şairi tek başına ‘ben’ olarak, bazen de birçok insanın içinde yitirerek ‘biz’lerle buluruz. Ölümü düşünerek bir ara: ‘iğrenirim şiir-

den, kelime oyunlarından/ sudan, sabundan, sabah içilen sodalardan/ve bir çağda yaşamaktan' diyen Uyar; 'Üşürüz suçluluktan/suçluyuz yaşamaktan' dizeleriyle de, insanoğlunun çok yüzlülüğünü, yaşamın gülünç ya da anlamsızlığını duyumsatır. Her insanın ölüşünde, yaşıyor olmanın sevincini görür ve 'utanıyorum/Birileri daha öldü utanıyorum/Bir pencere kapanır gibi, öyle, her yanımd' der.

T. Uyarın şiirindeki dipnotlar ise bazen şiirin kendisinden uzun olabilir. 'Dünyanın En Güzel Arabistanı' adlı kitabı; dipnotlar halinde sürdürülen şiirle, üstte asıl şiir görünümündeki Akçaburgaz'lı Yekta'nın şiiri neredeyse birbirine paralel ve çok yakın akan iki su gibidir. Aynı temanın kadın ve erkek dünyasındaki yeri, yani aşk, günah, utanç ve erotizm aynı sayfada iki ayrı cinsin penceresinden gösterilir. Sayfalar boyunca; bazen Yekta çok anlatır bazen de seviştiği kadın sözü onun ağzından alır.

Her Pazartesi ve Tütünler Islak adlı kitaplarında da aynı, uzun yazımlı, anlatılı ve tematik şiirleri yeğleyen Uyar; 'Divan' da tümüyle divan şiirinin söylem ve biçim özelliklerinden yararlanarak beyitleri, rubailerini kullanır.

Şairin genel şiir çizgisi içinde ayrı bir duruşu olan 'Divan' kitabına ilişkin: 'Divan'da asla geleneğe dönmek gibi bir niyetim yoktu. Söyleyeceğim şeyleri başka türlü söyleyemezdim: örneğin, halk şiirinden yararlanmayı da düşündüm. Ama halk şiirinin kalıpları o kadar kalıplaşmıştı ki dışına taşmanın pek olanağı yoktu.... Oysa divan şiiri biraz daha, hatta birazdan da çok devinim olanağı veriyor. O günlerde başka türlü yazamadığıma göre demek zorunlu bir konakmış şiirimde. açıklamasını yapar.

'hep böyle süreceği sanılır bu gül hikayesinin
hep böyle sürer gerçi amma bir gün sonu değişir'

'Ben hep accemiyimdir aşk kafiyesinde' diyen şair; Bir rubaisinde de:

‘yük gemileri geçti, biz uzaktan dolduk boşaldık
önce yıldık yükten ve şilepten korkuyla ufaldık
ama bizdik bizdik denize maviyi gemiye yükü veren
hızlandı sonumuz hızlandı iyice, yani çoğaldık’

der. Toplu şiirlerinin tümü göz önüne getirildiğinde temala-
rındaki renklilik, çokluk kadar yazım biçimleriyle de yerel
ve evrensel şiir kuramlarından oldukça yararlanmıştı
T.Uyar.

‘yine sızıyorlar
çaresiz kuşanıyorum başkalarını’

İlk şiirlerinde yurt sevgisi, ulusal duyarlıklar, kırsal ke-
sim yaşantısı, yoksulluk, insan sevgisi gibi temaları işleyen
T. Uyar Dünyanın En Güzel Arabistanı’yla birlikte küçük
insan dünyasının derinliklerine inerek şiirini yoğunlaştır-
maya başlar. 1959’ da Açık Oturum tarafından ilk kez ya-
yımlanan bu kitap ‘Geyikli Gece’ şiiriyle başlar. Şiirlerin
çoğunda adeta bir köyün, bir mahallenin insanları hem o
yerleşim yerinin tarihçesini, hem de günlük yaşamlarında
olup bitenleri anlatırlar. Yaklaşık oniki sayfalık dört beş şi-
irde Akçaburgaz’lı Yekta’nın yaşamı anlatılır. Yekta konuk
olduğu, kendisine elma sularının ikram edildiği, serin ve ra-
hat minderlere oturduğu evde gizli bir aşk yaşar. E.
Cansever’in Yakup’u gibi o da ihanete meyilli bir geçmişin
crkeğidir. Yekta hapse düşer bu gizli aşkın sonunda ve tut-
saklığı sırasında da aşkın kavurucu ateşini, nefreti, pişman-
lığı, ihaneti duyumsar ve sorgular. Kitabın adında Arabistan
adının geçmesi de boşuna değildir herhalde. Çünkü töreler
ve dinsel yasaklar arasına sıkışmış hele de herkesin birbirini
tanıdığı dar alanlarda kısıtılmış yaşamlar; bedensel emirle-
rin hazzını ve cezasını daha çabuk bulurlar. İhanetler, cina-
yetler ve aşklar hızla duyulur. Başlar kınamalar, aşağılama-
lar, hasetlik ve kıskançlıklar. Kocasını aldatan kadının du-
rumu da budur. ‘Toprak Çömlek Hikayesi’ başlıklı şiir adeta

bir tiyato-şiir örneği. Bir tarafta Yekta kendi kendisiyle konuşurken; bir tarafta da ihanet eden kadının adeta kabul günü yapılmaktadır. Oraya gelen tüm kadınlar (Faliha, rüksan, Necla, Şermin, Suzan, Mehlika...) Adile Hanım'ın evine gelerek imalı, imasız kendilerinin yaşamak isteyip de cesaret edemedikleri bir aşkı kıskançlıkla, yergiyle ayıp ve günah sayarlar. Ara Parça bölümlerinde ise tüm insanı aşk için sevdâ ve başka güzelliklere çağıran çok sesli bir koro oluşur.

'Faliha-...Bu iki başlı aykırılık töreye tabiata' deken; 'Rüksan—ötesini umursamıyorum/O şavkıma o güneşler balkıması/O dilim dilim gemi ateşleri bir vursun yaşamama/..... Bir doyurgan yalnızlık geliyor aklıma yelimde duramıyorum.'; 'Şermin—Ama bu günlerde çok iyi görünüyorsunuz Adileciğim, üstelik pek mutlu bir haliniz var.' Konuşmalarından sonra Adile: ' Beni tedirgin etmek istiyorlar, kınamak istiyorlar kendi güçsüzlüklerinde bulamadıklarının yankısı var bende. Ama bu kalabalık iyi bir fırsat, söyleyeceğim. söylemeliyim daha mutlu olmak için' diyerek evine gelenlerin gizli dünyasını yüzlerine vurur. Herkes herkesin zulasındaki yasağı bilmektedir çünkü. Tümü birden Adile'ye yüklenince: 'Sizler sizler hepiniz/çok rahatım artık/Deniz akşamları gibi rahatım/Kötü rüzgarlara karşı koruyorum teknemi/Yaşlı teknemi ama iyi sevgili teknemi/ Birinden aldığım bitkisel huzuru insanca öbürüne taşıyorum' diyerek karşı koyar. Adile kendi savaşını verirken Yekta anılarıyla başbaşadır.... 'Yatağı doldururlar.Yatağın karşısına düşen aynada, birbirlerinin bacaklarını, omuzlarını, göğüslerini, sıkı sıkı,istekle saran kollarını, utangaçlığı, bir orman uğultusunda, önüne durulmaz bir çavlan akıntısında, yitmiş birbirlerine borçlu gözlerini ister istemez, daha çok kaçamak isteklerle gördükçe, sevişmelerine küçük küçük günahlar da katılırmışçasına, sarsılırlar, tatları artar, deniz gitgide unuttukları bir şey olur.' 'Ama ben Yekta, bunları neye kuruyorum. Andıkça içlenmem, inlemem artıyor.

‘İlk iki kitabım, sonrakilere göre teknik bakımdan farklılık gösteriyor. Temalarda ise çok büyük bir ayrım olduğunu düşünmüyorum. Gerçekte değişen benim yapım, dünyayı algılayışimdaki değişme olabilir’ diyen şair; Enver Ercan’ın ‘Arabistan’ı sorması üzerine: ‘Arz-ı Hal’i yayınladığımda yirmi yaşındaydım. ‘Arabistan’ı ise otuz iki. Okuduklarım değişmişti, mekanım değişmişti. Türkiye’ de yeni bir toplumsal siyasal yapı oluşuyordu. Bende bu yapı içindeydim. Değişmeler etkiliyordu ister istemez. Hazır bulduğumuz şiir belki yetmiyordu bu yeni oluşum içindeki insana. Yani bu değişim bir bakıma zoraki bir değişim değildi. Tam tersine kendini zorlayan bir eğilimdi.’ açıklamasını yapar.

Erotizmin, lirizmin, aşkın, ironinin bireylerin dünyasındaki yerini belirleyen bu kitapta; ‘Göge bakma Durağı’ şairin en çok bilinen şiirlerinden biridir.

‘Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum göge bakalım
Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum
Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi
Sularım ısınsın diye bakıyorum ısınyor
Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü güc
Bir ellerin bir ellerim yeter belliyelim yetsin
Seni aldım bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göge bakalım’

Turgut Uyar’ın ‘Tütünler Islak’ adlı kitabı 1962 yılında Dost’da yayımlanır. Bu kitabında da cinsellik ve ölüm ana temalardır. ‘Tükenir dağınık diriliği kaşintımızın bir gün/ Bir kalır uzun kitaplarda anısı çok üşüdüğümüzün’ diyen şair ‘Her Pazartesi’ ve ‘Toplandılar’ adlı kitaplarında yoğun

bir şekilde toplumsal olayları işler. ‘Her Pazartesi’nin ilk basımı 1968 ve ‘Toplandılar’ın da 1974 olduğunu düşünürsek Türkiye’nin de dünyanın da temel konusu toplumsal, siyasal olaylardır. İlk şiirlerinde birinci tekil ağzıyla yazan şair bir süre sonra başka arayışlara girer ve bunu da: ‘Şiirde çoktandır halletmek zorunda olduğuma inandığım bir mesele var sanıyordum, geçende buldum, gerçekliğine kanmak için beklettim. Şiiri bir ‘ben’ açısından kurtarmak. Hiç değilse biçim olarak, deyiş olarak. Onun için uzun zamandır yazamıyordum. Hep tekil birinci kişi geliyordu aklıma. Başka türlü hallettim şimdiki. Birinci çoğul kişiyi besliyorum, onunla söylüyorum’ diyerek daha sonraki şiirlerinde sıkça gördüğümüz ‘biz’e çevirir.

‘ilaç milaç bok püsür
şuramda bir şeyler var
sahiden bir şeyler var
haykırmadan anlatamam’

Dönem haykırışlar, bağırtılar dönemidir, her gün duyulan haberlerle de acılar insanların boğazına yumruk gibi tıkanmaktadır. ‘Ve sanırım bu ilk bende olmuyor, çünkü denize bulaştım/bunu ellerimin maviliğinden anlıyorum’ diyen Uyar’ da yaşamdaki her renge bulaşır. Bu kavganın rengidir, sevdanın rengidir, acının ya da direncin rengi olabilir. Şiirde toplumsal tavır sorulduğunda; ‘Her şiir yazanın şiirdeki ‘toplumsal tavrı’ başka başkadır kuşkusuz. ‘İnsani durumlar’, ‘insani değerler’yanında bir de ‘insani ilişkiler’ var kuşkusuz. İnsani ilişkilerin kapsamını istediğiniz kadar genişletebilirsiniz. Toplumsal-siyasal ilişki ve tercihlerden, ikili aşk ilişkilerine kadar... Genelde şöyle bir şey söyleyebilirim: Bu tavır benim için, bilinçli bir biçimde taraf tutan iyi bir gözlemcinin tavrıdır.’

‘Hele gemi zabitleri ve tayfalar, kokulu büyük sigaralarını
gülüşerek birbirlerinden yakıyorlarsa
ne kadar sürebilir ölümün en son düşünülmesi gereken
bir kurtuluş olduğu’

Direnç, T. Uyar şiirinin özelliklerinden birisi, O gerçekleri en korkunç yanlarıyla sunarken umudu hep yedeğinde tutar. ‘Hüznün bir cephe olarak kullanıldığı/ ve yoksulluğun bir silah’ olduğu günlerinde ‘cepte tabanca da cigara paketi arar gibi aranır’ ve aynı zamanda ‘Kağıt kalem ve kitap suç aleti sayılıyorsa’; şair: ‘Diyorum ki acılığı eksilmesin ağzımızdan/ boyuna tükürmek için/ boyuna’ der.

‘İlkin bir kadını kestiler soyup giysilerini
sora kitapları yaktılar, suları kestiler
su bir ulusun özlemidir bu yüzden dağlara bakarlar
bir silah olarak alınır satılır
ve ıslatır esirgemedi bir rençberin boğazını’

Bunca olaylar yaşanırken; Ey dirim ey dirim tek tanrı sensin/tanrı sendin her defa’ diyerek yaşama ve umuda yaslanır. ‘Çünkü elbet çocuklar bağıra çağıra/ tutmalı bütün köşeleri/piyango satanların köşelerini/pezevenklerin tuttuğu köşeleri/gazetecilerin tuttuğu köşeleri’ ‘Beyaz da çirkin olabilir’ dediği dönemlerde; ‘ölüm yakın olmamalı’dır hele de çocuklara. Çocukların patır patır vurulduğunu gördükçe de: ‘Sakız çiğnemekten bembeyaz olan dişlerin/kap kara kesildi artık küfürden’ der.

Turgut Uyar’ çok iyi bir gözlemcidir. Gördüğü her şeyi en ince ayrıntısına kadar beynine kazır. Her nesnenin biçimi, rengi, dokusu ve kokusu dizelerinde duyumsanır adeta.

Şiire ilk başladığı dönemlerde; şiirde öykülemeyi şiiri zedeleyen bir öge diye düşünen şair daha sonra da şunları

ekler: ‘Öykü yazmayı beceremediğimden, beni etkileyen bazı durumları, duyguları şiir diliyle yazdım. Yani şiirle öykü yazdım. Özellikle Yekta şiirleri.

Çağımızda her kişinin bir öykü içinde, çerçevesinde yaşadığı kanısındayım. Bir roman değil, öykü çerçevesinde. Ve bu çerçeve hep değişebilir. Güncel olmayı, gazete dilini kullanmayı bu yüzden yeğliyorum.’...Başka bir söyleşide ise: ‘Düzyazının ya da ‘düzyazının kıyılarında dolaşmanın’ şiirsel gücüne inanıyorum. Şiirin yararlanamayacağı bir alan düşünemiyorum.’ diye açıklar.

‘Oturum nehirlerden konuşularak bitti-üçte-evet-belki
üçü beş gece-belki üçü beş gece-
radyolar yazmadı- gazeteler söylemedi-
evlerde- üçte- kalktılar
zaten ayaktaydılar- oturma sözgelimi-
söz istemediler- evliliklerini yaşadılar sadece.
(Ah, kolkola gece saatleri, daha ileri saatler,
saatleri o vakte kurmalar. Her şey ne kolayken
pazar gömlekleri kolalıyken,
arada bir birbirlerine dirsek vurmalar
öldüğümüzü, çocuksuzluğumuzu bir hatırlamasalar...’

‘Son Üçü Beş’ şiirindeki; ‘kolalı gömlekler’ ‘katlanır metrelerini ceplerine koydular’, ‘yıkılmış çamaşırlar gibiydiler’, ‘tozlu bir gümüş tabağın, çiçeksiz bir sardunyanın/ bir kadifenin avuçları kamaştıran anısı’ ‘alnı akıtmalı bir atla düğüne gitmek’, ‘dizlerime tutunup kalktım’, ‘iplere asılı çocuk bezleri,işçi tulumları’ vb.g.. şiir içinde insanı şaşırtan binlerce ayrıntı dizelerde yerederken; toplumdan seçtiği insanlar da bir o kadar ilginçtir. Vaftizci Yahya, suları kötüye kullanmış yemişçiler, sigarası ağzında şoför, bağ budayanlar, makas tutanlar, çığılığı kardan geri olanlar, dağlarda suvari olmayı seçenler, motora kum yükleyenler, terziler,bakırcılar, nalbantlar, arzuhalciler, katırcılar, demirci

ve çilingirciler,takunyacılar,semerciler vb... bu meslek sahibi ya da kimliklerin yok olduğu düşünülürse; T Uyar bir tarihin de günlüğüdür bir bakıma.

‘Bilirim Bir Kışa Hazırlanmayı’ başlıklı şiirinde:

‘Bir korku

Semercilerin. Bakırcıların.Nalbantların.Arzuhalcilerin.

Parmakçıların ve demircilerin ve çilingirlerin

Parmakçıların dinsizlik korkusu. Takunyecilerin.

Bir odada kalanların ölüm korkusu.

Bileycilerin, bezzazların ve ölü yıkayıcıların.

Ve pazarcıların.Gökyüzü korkusu.

Bütün garipliğiyle esnaf çarşılarının

ve uygunluğuyla ve yenilmişliğiyle

bir sancı gibi dolandır içimizi.’

Yaşamdan korkan, çarşı eşrafını meslek adlarıyla bir araya getirerek; hepsinde birden dayanıksızlığı ve dirençsizliği gözler. Bu dirençsizlikte; küçük insanın aklının ermediği, algılamakta zorluk çektiği, baş edemeyeceğini düşündüğü bir cvrensel sömürü bir ekonomik baskı var.

‘Anlatı’ başlıklı şiirinde:

‘herif baştan beri vardı

suyu o tutardı, ışığı o satardı

kağıdı bir basımevinde paraya çevirince

gemileri buğdaydan petrole çevirince

sen de kimsin, diye sorardı

herifin kemerinde bir ordu vardı
soysuz bir tabanca yerine
ve tartışma uzayınca
hong kong'da,mudanya'da
elini hemen beline atardı.....'

T.Uyar'ın 'Toplandıları (1970-73 Notları)'ndan aldığım bu dizeler; tartışmaların uzadığı yerde elini beline atan bir sistemin; daha hızlı silahlarla karşımızda durduğunu bir kez daha vurguluyor. 'şimdi burada kar yağıyorsa her yerde yağıyordur ve vakit dardır

yağmura şemsiyesiz çıkanları
bakkal çıraklarını,meyhane komilerini,deniz adamlarını
izinli yürüyüşleri,sağlıksız grevleri ve aynen lokavtları
doğduğu yerin yitik anısını bulduğunu sanarak
sevenler vardır
vakit dardır....

'Vaktin Çağrısı'nda; sağlıksız eylemler ve sağlıksız karşı duruşları bu dizelerle özetler şair.

T. Uyar şiirine; 'Uyar günceleri' demek de mümkün. Sennur Sezer'le yaptığı bir söyleşide: 'İnsan güncel bir yaratıktır. Bugünkü beni ben yapan, bugünkü olaylardır. Güncel olayların şiirdeki yeri,güncelliğin genelini bulmakla bağımlıdır.Onu bulamazsam anlatamam kendimi.Güncel diyerek biraz da küçümseyerek andığımız durumlar,genelde hayatı bütünleyen mozaiklerdir.Benim anlayışında şiir güncellikten kopamaz, kopmamalıdır.Bütün sorununu becerip becerememekte.' diye açıklar.

'Oturup umutla bir şeyler unutayım' diyen şair; umudu ve direnci yeğlerken, yaşama sevinci konusunda da 'Şiir günlüğü'ünde' şunları söyler: 'Yaşama sevinci' yok benim

yazdıklarım da. Gerçekten de öyle. Doğa karşısında hiçbir zaman çocuksu coşkunluklara, sevinçlere kapılmadım, hiç kendimden geçmedim. Beni daha çok insanlarla ilişkilerim, insani ilişkiler götürdü sevince ya da sevinçten döndürdü.

Ama insanın yaşamasını anlamlı kılan bir birim elbette vardır. Kimilerinin yaşama sevinci diye övüp bir yerlere oturtamadığı duygu bende-şiiirlerimden de bunu çıkardım-hayata övgü ve ‘yaşama direncidir’ Bu direnç içinde sevincin payı, yarıdan azdır.’ der.

‘Umut yoktur
kimse yoktur umut etmemeyi önleyecek
çünkü umut kaçınılmaz gelecektir
bütün gümbürtüsüyle
umut kaçınılmaz gerçektir çünkü
biri Asya’da biterken söz gelişi, Şili’de öbürkü başlar’

İkinci Yenideki birçok şairde görüldüğü gibi T. Uyar’da da özel adlar ve konuşma dili önemli bir yer tutar. ‘Ağıtlar Toplamı’ başlıklı şiirini bölümler halinde; Cemal’e, Edip’e, Naci’ye, Tomris’e ithaf ederken, ‘İhbar’ şiiri de isim listesi- dir bir bakıma. Mustafa, Nihat, kayhan, feyyaz, Süleyman hepsi aynı şiirde yerlerini alır. E.Cansever’in ‘Tragedyalar’ı yazım biçimiyle T. Uyar’da da belirgindir. Bölümler halinde bazen şahıslar, bazen gün adları bazen de tarihler konuşur. Mekan, zaman, durum ve kişiler bellidir. Bu kişiler eşi, dostu, şiir arkadaşları olabildiği gibi, kendi kahramanları ya da kitap imzalatan bir kız da olabilir. ‘Toplandılar’ daki ‘Gazete 1-11-111’ şiiri, ‘Bakın Artık’ şiiri örnek olabilir. ‘Ben sonsuz karlardayım, iyi dururum/Beni bir yanlışlık bağlar rıhtıma/Birisi olmasa ben ne olurum’ dizelerindeki Tomris Uyar, ‘Malatya’lı Abdo İçin Konuşma’ başlıklı şiirinde de anılır.

Ve ben ruhçulara göre şaşkın
Zevcelere göre alkoliktim
Evet gerçekten hayatımda çok içtim
Ne kadar içtim, ne kadar duraklardan geçtim
Öfkenin ve sevincin özüne sığınıp’

dizeleriyle başlayan aynı şiirin başka bölümünde:

‘- Koca bıyıklarıyla indi Malatya’dan
Çarşılar ve ortahalli evler
Semaverler ve hamurtahtaları uyanmadan.
Malatya’nın Kahta kasabasından ve Kahta’nın
Uzun, silik, uzunsilik,uzun
Bir davalı mezasından.

‘Şiirde geleneksel deyimleri özellikle kullanmıyorum.(
Kendi şiirlerimi ezbere bilmem).Ama konuşma dilinden,
özel adlardan hiç vazgeçemem’ diyen şair; alkolü, sigarayı
ve şiiri de konu olarak seçer.

‘sana olmayan özlem bir şeye benzemiyor
-bilinir ben yoğun içki severim
ne kavurucu ne umursanmaz ne de bir şey
kuyruksuz uçurtma gibi....

‘Alkol kendiliğinden girer
en alımlı biçimiyle
ve hiç çıkmaz
çıkmasın varsın
Ölüm
olsa da olur olmasa da..’

diyen T.Uyar; şiir yazmadan tutun da şiir beğenisine kadar çok şeyi de şiirleştirir. 'Bilir misiniz aşk şiiri yazmaktan utanıyoruz artık/ne kadar ayıp' diyerek ironiyle bir anlayışı eleştirirken, başka dizesinde de: 'işten değil aşk şiiri yazmak/ilk sözü bir bulsam' der. 'Dün Yok mu' adlı kitabı daha çok kısa şiirlerden oluşmuş ve bu şiirlerde de; 'aslında sözcüklerin büyüü beni kandıran' dizesi gibi şiire ilişkin anımsatışların yanı sıra, 'Kayayı delen İncir' de; 'Bir Metin Nasıl yazılmalı' adlı şiir bulunmaktadır.

'Sonra bir cigara yakıp Cumhuriyet gazetesi' okuyan şair, yaz tutkunudur. Yaz akşamlarında içkisini, sigarasını bir de suyu yanından ayırmaz. Çünkü 'Su'dur en iyi deterjan/suyu bile beyazlatan' ve 'ayağımın tozuyla girdiğim mevsim yazdır/ yumuşaktır' ama:

'Kışsa/zordur yazı anlamak.',ve sigara: 'sönmüş orda duruyor işte/ -Ama ne kadar ahşap ev varsa yakar yine de'

'Ölümün ömrü bir gün
kişinin bir günlük özgürlüğü yüz lira
ceza yasalarında
sen enflasyonu hesaplayıp ikiyüz ver
böylece onurlanmış olursun bir daha
terör bitti ölüm bitti
-ölümün ömrü bir gün
galiba aşk ömür boyunca...'

İroni de şairin sıkca başvurduğu bir yöntemdir. 'Sözge-limi ben/cennetteki payımdan ödüyorum/bu akşam saatinin mutluluğunu' derken, başka dizelerinde de: 'İşte bundan ötürü/hüznü artık bir ayağa bıraktım/sevgilim sevgilim/bir ayağa/ister ormanda kullansın/ister buzdağında' der.

Aşk, cinsellik ve kadın temaları ölüm temasıyla atbaşı gider Turgut Uyar şiirinde. 'Binlerce Pazartesi geçti ömrümde' dese de bu geçirilmiş zamanlar aşklar, sevişmeler ve

kadınlarla doludur. ‘Aşklar unutulur ve bazılarını yeniden başlanır’, ve kadınlar: ‘Bilmeyiz silahı yerinde kullanmayı/ Kim bilir silahı yerinde kullanmayı/dağlı aşklardan ve kan davalarından başka?’ dizelerinden de sezileceği gibi kullanılması bilinmeyen birer silahtır. ‘Dünyanın En Güzel Arabistam’nda şair birçok kadını konuşturur, savaştırır ve aşhta uzlaştırır. Onların şiirini yazan eller; ‘Kadını ve kızı ve suyu tanımaz, dayanır’ ‘Beni’ şiirinde:

yaparsın elbet
bu işindir senin
çocuk, onbeş tane
düşük ve hüznün sayısız

al beni, bağışla, yongala
kötü yumurtana sar beni
yolum ağaçlıklı olsun yalnız
karanlık da olsa olur

kır beni...

dizeleriyle hem kadınlığın ağırlı tarafını hem de ona duyulan aşkı erotik bir söylemle duyumsatır. ‘Ben severim omuzlarımı bir gün/Savaşta, bir başka omuzun yanı başında/ Yatakta bir ince omuzun yanı başında’ dizeleriyle de yaşamda iki insanın ayrılmaz bütünlüğüne dikkati çeker. ‘Sonsuz ve Öbürü’ adlı şiirinde ise: ‘her şey öğretilip, öğrenilirken aşk ve mutluluğun ve eski hesapların aritmetiğinin bile’ bulunması şaire bırakılır. ‘Çünkü aşk bir suç lamadır/sonuna kadar yaşanmamışsa’ diyen T. Uyar; başka bir şiirde de:

‘ama baharda ya da dışarda
sonsuz göğün altında
aşkla aşkın çarpımı
nedendir bilinmez

garip bir biçimde
hep sonsuzdur
kare kökü de yoktur.' der.

Her ne kadar 'direnci' ve 'umudu' yüreğinden eksik etmese de zaman zaman hüznlendiği ölümü düşündüğü, yalnızlıktan korktuğu anlar da çoktur. 'Bir korkuyorum yalnız kalmaktan bir korkuyorum/Gündüzleri delice çalışıyorum geceleri kadınlarla yatıyorum' diyen şair; 'Kaç ozan haykırmış/sürüp giden zamanın ardından/sevmek sevmek/bende ben de' dizeleriyle de sevgiyi aşktan ayırarak başka bir şiirde de, ironik bir yaklaşımla aşkı aşk sanılandan ayırır.

'Yemin ederim aşk değil bu
dünyada, bir güneş yılının en soğuk akşamı
soğğun bu ketresinde gözlerdeki bu buğu
yemin ederim ki aşk değildir, aşk değildir
daha başka bir şeydir ki, göz yumulur.'

'Kayayı delen İncir' ve 'Dün Yok mu' adlı kitaplarında yorgunluğu, yaşlanmayı, bazen de mutsuzluğu duyumsatan T. Uyar; 'sulardan, suların çoğalttığı seslerden ürkmeye başlar ve 'ürkü'ler yorgunluk verir.', 'matrağa alışkınım aslında ama/ille kayayı delen incir/suları aşan gemi' onu usul usul bir yolculuğa hazırlar. 'bu, yalnızlığa da olabilir' der birisi, 'ama bir ağaç ölürse bir ormanda/bir uğultu/bir uğultu'

Son kitaplarında daha sade, daha arınmış ve daha kısa şiirlere yönelen şair; notlarının birinde: 'özgürlük alabildiğine özgürlük, şiirin sonu galiba. Çünkü şiir, mutluluğa değil, direnmeyedir.' der. Bir söyleşide ise: Şiirde ustalaşma' konusunda 1955 yılından itibaren korkuyla yaklaştığını, her şiire, şiire yeni başlamanın titremesiyle başladığını, şiirimi-

zin,ustalığına inanılmış nice ünlü şairin kendi kendilerinden çektikleri kopyalarla dolu olduğunu' belirtir.

Kısa günlüklerinde şiir ve yaşam hakkında düşündüklerini okuduğumuz şairin, evden çok dışarı çıkmadığını, magazin ve ilan sayfalarına kadar gazete okuduğunu öğrendiğimiz T.Uyar Tomris Uyar'ın kendisiyle yaptığı söyleşide: 'Güncel dünyayla ilişkilerimi iyi tutmak istediğimden olacak' yanıtını verir. 'Ölümlle gül kardeştir çünkü bizim şiirimizde/biri öbürüne kan verir' diyerek de genel şiirimizin acılardan, kahırlardan beslendiğinin bir bakıma altını çizer.

'yaşayamayacağım kadar büyük bu
ve ölüm yerleşti dudaklarıma'

dese de Turgut Uyar; bıraktığı şiirlerle, şiirimiz içinde yüksek bir ses,güzel bir renk, ayrı bir tad olmayı sürdürecektir...

1985 yılında aramızdan ayrılan büyük ustaya saygıyla...

Kaynaklar:

1- Büyük Saat- Toplu şiirler- Can Yay. Baskı 1984

Arz-ı Hal

Türkiyem

Dünyanın En Güzel Arabistanı

Tütünler Islak

Her Pazartesi

Divan

Toplandılar

Kayayı delen İncir

Dün Yok mu

2- Arz-ı Hal ve sonrası – Can Yay. Baskı 1993

EDİP CANSEVER

9 Ağustos 1928 'de İstanbul'da doğdu, 28 Mayıs 1986'da İstanbul'da öldü. İkinci Yeni şiir akımının öncü şairlerinden biriydi. Yüksek Ticaret Okulunu bitirdi. Yaşamını halıcılık ve antikacılıkla sürdürdü. 1944'de başlayan şiir yaşamında varoluşçuluk akımından yararlandı. Öz ve biçim açısından zenginliği şiirimiz içinde onu özgün kıldı. Türk Şiirini etkileyen, farklı bir bakış açısı kazandıran şiirlerinde gözlem öne çıkmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- İkinci Üstü 1947
- 2- Dirlik- Düzenlik 1954
- 3- Yerçekimli Karanfil 1957
- 4- Umutsuzlar Parkı 1958
- 5- Petrol 1959
- 6- Nerede Antigone 1961
- 7- Tragedyalar 1964
- 8- Çağrılmayan Yakup 1969
- 9- Kirli Ağustos 1970
- 10- Sonrası Kalır 1974

- 11- Ben Ruhi Bey Nasılım 1976
- 12- Sevdâ ve Sevgi 1977
- 13- Şairin Seyir Defteri 1980
- 14- Yeniden (Bütün Şiirleri) 1981
- 15- Bezik oynayan Kadınlar 1982
- 16- İlkyaz Şikayetçileri 1984
- 17- Oteller Kenti 1985
- 18- Gün dönüyor Avucumda 1987

MASA DA MASAYMIŞ HA

Adam yaşama sevinci içinde
Masaya anahtarlarını koydu
Bakır kâseye çiçekleri koydu
Sütünü yumurtasını koydu
Pencereden gelen ışığı koydu
Bisiklet sesini çıkırık sesini
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu
Adam masaya
Aklında olup bitenleri koydu
Ne yapmak istiyordu hayatta
İşte onu koydu
Kimi seviyordu kimi sevmiyordu
Adam masaya onları da koydu
Üç kere üç dokuz ederdi
Adam koydu masaya dokuzu
Pencere yanındaydı gökyüzü yanında
Uzandı masaya sonsuzu koydu
Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
Masaya biranın dökülüşünü koydu
Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
Tokluğunu açlığını koydu

Masa da masaymış ha
Bana mısın demedi bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
Adam ha babam koyuyordu

YERÇEKİMLİ KARANFİL

Biliyor musun az az yaşıyorsun içimde
Oysaki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıklar tıklar yanımızda
Midemdi aklımdı şu kadarcık kalıyor.

Sen o karanfile eğilimlisin, alıp sana veriyorum işte
Sen de bir başkasına veriyorsun daha güzel
O başkası yok mu bir yanındakine veriyor
Derken karanfil elden ele

Görüyorsun ya bir sevdayı büyütüyoruz seninle
Sana değiniyorum, sana ısınıyorum, bu o değil
Bak nasıl, beyaza keser gibisine yedi renk
Birleşiyoruz sessizce.

► EDİP CANSEVER

“Ve odur ki büyüklük
Şiir insanın içinden dopdolu bir hayat gibi geçerse
O zaman ölünce de şiirler yazar insan
Ölünce de yazdıklarını okutur elbet”

Şiirin ölüm ve zaman tanımayan sesinin geleceğe varışını böyle anlatıyor “Gül Kokuyorsun” adlı şiirinde Edip Cansever. Şairin: elden ele dolaşan “Yerçekimli Karanfil”ini, “Umutsuzlar Parkı”nda gezdirdiği sıkıntısını yollarda rastladığımız Ruhi Bey’ini, “Yakup”unu ve eve dönüşlerimizde üstüne acılarımızı özlem ve sevinçlerimizi koyduğumuz “Masa”sını yıllar öncesinden tanıyordum. Adam Yayınlarının iki cilt halinde özenle hazırladığı Toplu Şiirlerini yeniden okuduğumda; ellisekiz yılın içine sığmayacak kadar çok imge ve dizelerle karşılaştım.

“Dokunsam okşasam eski eski şeyleri
Arduvazdan bir damı, revaklı ahşap evleri
Sabahsa, bir uzun boyunlu haziransa kent
Kent bir uzun boyunlu haziransa
Aşklar da kayıpdaysa ne yer ne içer şimdi..

Yaşadığı günlerde her şeyi didik didik sorgulayan Cansever, kayıp aşkların ne yiyip ne içtiğini de düşünmeden edemez. Şaşırtıcı şiir adlarıyla şiire başlayıp ilk dizeden itibaren, sıradan söylemlermiş gibi şiir ağının içine çeker kişiyi. Sayfalar dolusu, bölüntüsüz –uzun dizelerle süren şiirlerinin büyüğü; renkler, kokular, görüntüler ve ilginç kimliklerle nehir gibi sürükleyip götürüyor.

İlk şiirlerinden itibaren “bakma” eyleminin şairde önemli yer edindiğine tanık oluyoruz. Nesneler, nesnelerin kokusu, duruşu, biçimi insana dair söyleyeceklerine dekor hazırlıyor.

R.Tomris “Edip Cansever, doğanın içinde insanı birim olarak almak eğiliminde. Eşyaya can katsa bile insanı eşyalaştırmaya yanaştırmıyor pek. Eşya, doğanın içinde ve insanın karşısındaki yerini alırken bir takım özellikler yükleniyor...” diyor 1966 ‘da Papirus dergisinde yazdığı yazısında.

“Belki de bir bilinci yoğunlaştırıyorum böylece
Doğarak acılarıma her an yeniden
Ve kendimi kanatan bir bıçak gibi işte.”

Şairin kendini bir bıçak gibi kanatışı çocukluk yıllarından başlar. Özgeçmişinden söz ederken; İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fatih’te oturdukları günlerde kapıcıları İsmail Efendi’yi anlatır. Kapıcılığın yanı sıra dondurmacılık da yapan İsmail Efendi’dir –Beyaz-ı Cansever’e öğreten. “Arabası bembeyazdı. Kırmızılar, morlar bile bembeyazdı” der. Dondurma arabasının görüntüsü ve dondurmacının birey olarak sıkıntıları, istekleri şairin ta o günlerde ilgisini çekmeye başlamıştır. Fatih’ deki Millet Kütüphanesine giderek sanat dergileri alır, notlar çıkartır. İstanbul Erkek Lisesi’ne gittiği yıllarda da Yunan, Latin ve Rus klasiklerine merak sarar. Marquez, Sait Faik, Çehov ve Dostoyevski onun başucu yazarlarıdır.

1947’de “Ne yazık ki bugün bile yakamı bırakmayan bir kitap” dediği “İkinci Üstü!”nü yayımlatır. “Edebiyat Dünyası” dergisinin kendisi için dönüş noktası olduğunu söyleyen şair; Asmalı mescit’deki Elit kahvesine çekinerek gidişinden, Sait Faik, Oktay Akbal ve Salah Birsal’le sohbetlerinden söz eder. “Masa da Masaymış ha” şiirinin yayımlanmasından sonra bu şiirden bıktığını Ahmet Muhip Dıranas’a anlatırken, Dıranas da ona “Ben de Fahriye Aba’ndan bıktım, ne yapalım, her şairin bıraktığı bir şiiri vardır”der. Bu yıllar şairin “Yeditepe” yıllarıdır. (Bak Kay.2)

“Biliyor musun az az yaşıyorsun içimde
Oysaki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıklar tıklar yanımızda
Midemdi aklımdı şu kadarcık kalıyor.”

1957 ye kadar yazdıklarını “Yerçekimli Karanfil” adlı kitabında toplayan Edip Cansever 11. Yeniyle ilgili şöyle diyor:” Şiiri bir akım olarak görmek, birlikte çıkış alışkanlığı sanmak kolaylığından vazgeçemeyenler, bu şairleri adlandırmakta gecikmiyorlar: 11. yeni...” (K.2)

Mustafa Öneş Cansever’in şiirlerini üç bölüme ayırır. Birinci bölümde yer yer halk şiiri söyleşine yaklaştığını, “Garip” şiirinin etkisinde, üstten alaycı, bilimsel temelden yoksun şiirler yazdığını, bir yandan da 2. Yeni’nin ilk başarılı örneklerini oluşturduğunu yazar. 11. Bölüm, şairin 2. Yeni dönemidir. Bu dönemde soyutlamalar, toplum eleştirileri ve insan görüntüleri sıkça göze çarpar. Son şiirlerinde de: Kendisi üzerine oluşturduğu bir yaşam tragedyasını yılları içeren bölümleri” gibi olduğunu belirtir: (K.:3)

“Tragedyalar” Edip Cansever’in en ilginç çalışmalarından biri olduğu kadar, üzerinde en çok konuşulan ve eleştirilen ürünlerinden biri olmuştur. Rauf Mutluay “Yeni Ufuklar” dergisinde bu kitap hakkındaki görüşünü belirtirken: Şairin en çok bağlaçları, ulaçları kullandığını, fiillerden kaçındığını, isim fiil sözcüklerden yararlandığını, bunun nedeninin ise; özne karışıklığı, zaman belirsizliğinin olduğunu yazar.” Ozanlığına hayran oluyorum, şiirine değil” der.

Tragedyalar alışılmış bir kitap değil. Koro, Episode, Korobaşı, Lusin, Stepan, Vartuhi, Armenak, Diran’larla şiir tiyatrosu. Sahnede yerini alan her kimlik zaman zaman içinden, arada başkasıyla ikili-üçlü, bazen de hepsi bir ağızdan konuşuyorlar. Her birinin ayrı ayrı acıları, isyanları, sinmiş ve sindirilmişlikleri var. Lusin’in:” Düşündüm de Stepan. Düşündüm de daha önce de/Diyorum bir geneleve gitmeli...” tarzındaki çıkış arayışına Stepan:

“Bak Lusin, Şu da var ki, genelevse gideceğin yer senin
Zaten bir genelevde yaşıyor gibisin
Her türlü çirkinliğin içinde
Her türlü düŐmanlıęın, her türlü bencilliğin
 inde anlaşıyorsun vuruŐaraktan
Ve kırılardan durmadan
Öyleyse bir kurtuluş bu mu? Bana kalırsa
 l m n  içinde taşıyan bir isyan.”

yanıtını verir.

Arada hep bir ağızdan “Ve umutlar sonsuzdur.       en büyük yaslar/En büyük ölümlerden sonra tutulur” diyen bu insanlar, Cansever’in dizelerinde “Ve kirli/Ve büyük bir sirk  adırlı gibi, uçsuz bucaksız/Bu tuhaf akşamları kim çizdi/Biz içkiler içerken.. sorusunu sorarlar. Toplumun bu sıradan insanları yaŐarlar ama yaşadıkları “yaŐamakla baędaŐmaz bazen.”

Şiirlerindeki görüntülerin “bir yokluğa açılıŐ gibi g r n d klerinin varoluşlarının sıkıntısını çektiklerinin” bir söyleşide belirtilmesi  zerine Şair:“ ncelikle varoluŐculuęa yatkın değilim, benim dünya görüŐüme ters düşer. Yalnız birey ve toplum karşısında aldığım tavır, bazı noktalarda varoluŐculukla yan yana getirir gibi olmuştur beni. Ben toplumun ya da bireyin, yaşadığı konular içinde saptanmasını ve sergilenmesini yapmaya çalıştım. Elbette varoluşun bir sancısı var. Sözgelimi umutsuz değilim ama umutsuzluk gerçeğini de görmezlikten gelemeyiz.”der. (K.:5)

Yer yer diyaloglar halinde roman-tiyatro-Şiir tadında süren bu kitaptan sonra 1966’da yayımlanan “ ağrılmayan Yakup” karşımıza çıkar. Yakup’u yaşamında çok fazla kişi  aęırmamıŐtır. Varlığı fark edilecek kadar önemli biri değildir o.  nce bir yerlere gider, birilerinin yanında duru, kurbağalara gelir, bağırdığı yerde “Tanrının ayak izleri”ni görür. “Sonra pek kimse bilmez sanırım, günlük yaşamanın ta-

nımadığımız yerleri vardır.” der. İşte o günlük yaşamın tanınmayan yerlerinden “Yakup”u Edip Cansever çıkartır.”

“Her yenilik akımından kazançla çıkıyor Cansever. Onun en yararlı yanlarını alarak şiirine uyguluyor. Bununla sanatına yeni, alışılmadık olanaklar sağlıyor. Böylece şiirlerini aralıksız tazeliyor, geliştiriyor.” diyor yazısında Asım Bezirci şair için. (K.6)

“Çağrılmayan Yakup” alışılmamış söylem biçimleri, işlenmemiş konular ve alabildiğine yoğun içeriklerle yüklü. Hazır şiir tüketiciliği için yazılmamış.

Kitapla ilgili olarak şair: “Çağrılmayan Yakup- baştan sona yabancılaşma olgusunun öne çıktığı bir kitap oldu. “kendiliğindenlik”in sınırlarını aşmadan doğal saf bir biçimde. Yakup toplum tarafından itilmiş, horlanmış, uzaklaştırılmış bir insanı sergiliyor sanırım. “Cadı Ağacı”ndaki otobüs sürücüsü de Yakup gibidir. “Dökümcü Niko ve arkadaşları” da. “Pesüs” şiiri ise doğaya yabancılaşmanın öyküsüdür, diyebilirim. Bu şiirim ilk bölümüne dikkat edilirse, düzlükle savaşma ve yenilen, ama son dizelerde gene de yenilmeyen, savaşıma hazır bir insan buluruz.” (K.:5)

“Ben

Geri çekiliyorum biraz

Güçlenip saldırmak için düzlüğe yeniden

Ama hiç bilmiyordum ki, neresinden vurulurdu bu düzlük.”

“İnsan yaşadığı yere benzer/O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer” diyen Cansever’in Yakup’u bugün de yerini ve düzlüğünü değiştirememiş insan kimliğiyle sokaklarda geziniyor. Yazgısını değiştirmeyi bilemeyen insanın çıkışı olmayan yekinişlerinin geleceği yer, yalnızlığında korkularla büyüttüğü inanışlar, söylenceler ve sığınışlardır. Kendi yörüngesinin içinde dönüp duran, o yörüngeyi denese de değiştiremeyen Yakup’lar bugün daha da artmaktadır.

“Baylar! Müdürsüz, zamansız ve bahçesiz böyle nereye?
Ben hiç de insan gibi kalkmıyorum sabahları, haberiniz
olsun
Ve şu benzin kokusu yok mu, fena halde dokunuyor
bana
Hem incekler insin, öyle değil mi
Benim aklımda posta kartları dizili bir dükkân
Ve pullar dizili
Ve gazozlar, çikolatalar
Bir dükkân duruyor, öyle değil mi
Ben belki de bir gün sevineceğim, haberiniz olsun.

“Kuru gözler kuru şeyleri hiç göremezler/Ve düş içinde
yaşayanlar düş içindekileri” diyen Edip Cansever sergile-
diği her türlü acılara karşın yine de sevinecek insanın habe-
rini iletmeye çalışır.

Uzun dizeleriyle ilgili olarak Cemal Süreyya’ya şöyle
yanıt verir:” Bugün düşünce ve yaşam iç içe, her zamankin-
den çok sokulmuştur şiire. Belki duygusallığın kişiselliğini
çözerek, onu evrenselliğe taşıyan itici gücün düşünce ol-
duğu kanıtlanmıştır da ondan. Kaldı ki çok yeni sorunlarla
karşı karşıyadır insanlık. Dünyada bir olayın ülkemize de
yansımaması, az ya da çok yaşanır olmaması hemen hemen
olanaksızdır. Genç şairler uzun şiirler yazmasın! bana ka-
lırsa sayfalar dolusu değil, kitaplar dolusu yazılmalı bugü-
nün şiiri... Uzun şiir yazarlar, kısa şiirlerdeki “büyülü
anı”da, uzun şiirlerdeki “büyülü anı” da bilirler.” der. (K:2)
Yine bir açıklamasında da: “Uzun bir şiire başlamışsam ra-
hatımdır oldukça. Çünkü her gün yapacak bir işim var de-
mektir, ki sürekli çalışırım. Ön çalışmalarım kalabalıklara
karışmak, yolculuklara çıkmak, yıllardır bitiremediğim İs-
tanbul’u adım adım dolaşmaktır. Bir de denizsiz yapamam.
Yaşamım bir kıyının yaşamı gibidir.” diye anlatır. (K:2)

Memet Fuat:"Soluklu uzun şiire eğilim duydu. Geleneksel şiirin değişmez kuralı olarak görülen –yoğunlaştırma-ya, şiiri yakalamak için sözü sıkıştırmaya yakınlık duymadı. Dize yapısına önem vermedi. Gereksiz görünen bir sürü çizgi içinden en güzel deseni çıkarıveren bir ressam gibi yöneldi şiirsel güzelliklere."derken (K:7), Doğan Hızlan da:"Cansever'in şiir kavramının belirgin bir niteliği, onda düzyazı ile şiirin bir odakta bir bileşkeye ulaşmasıdır.."diye yazar.(K:2)

Fener Bekçisi Salih'le, Kontrbas öğretmeni Rıza'yla, oltacı Eyüp'le ve hizmetçi Ferdevs'le yolculuğunuz sürerken, karnı kahırların, sıkıntıların, umut ve umutsuzlukların sesiyle dolu-ağzı kapalı –kent insanı, pencerelerden bakıldığında bugün de yollarda aynı görüntülerle karşımızda durur.

Şiirlerinde: Alkol, sıkıntı, yalnızlık, ölüm, meyhane, oda, otel, deniz, göz sözcüklerini sıkça kullanan şair toplumdaki çarpık cinselliği, acımasızlığı, çirkinlik ve açlıkları da fotoğraflastırır çoğunlukla. Ramis Dara. "Sıkıntı Avcısı Ozan" Edip Cansever'in "Kirli Ağustos"la doğaya ve dünyaya yöneldiğini yazar. (K:9) Kalabalıklarda bile peşini bırakmayan yalnızlığı sık sık onu yaşadığı günlerde eleştirilmeye götürmüştür. Şiirlerinin insanları umutsuzluğa, tekil insan konumlarına, inançlara götürdüğü, direnen başkaldıran insanların toplumsal görüntülerine yer verilmediği yazılıp, söylenmiştir. Oysa o durmadan tanımlardan, yazgılardan özellikle kaçındığını, saptayıp sergilemeyi yeğ tuttuğunu, insanın ise yalnız ama bu yalnızlığı sürekli aşmak isteyen bir yaratık olduğunu söyler ve "Bugüne dek bunaltının, umutsuzluğun şiirlerini yazmakla suçlanmadım değil. Bir yanıla doğru, bir yanıla yanlış yargılardı bunlar. Evet, yapay bir umudun telkincisi olmak istemedim, ama insanın özünde var olan umudu da yontmaktan, bilemekten geri kalmadım hiçbir zaman."der.

"Her yalnızlık bir ihtilâldir" diyen Edip Cansever "Kirli Ağustos" da yer yer kısa şiirleri seçer. "Kalbim, serseriliğim benim" deyişinde de "Biraz yaşlılıktır" dediği öğle sonları

imgesinde de hüznler, kendine yönelttiği eleştirel tutum sezilmektedir. 1970 yılında yayımladığı bu kitapda: Bu süreye kadar sergilediği tekil insan kimliklerinin siyasal ortam içindeki kısırtıları başlar.

“Çünkü onlar ki yalnız kendilerinde gömülü
Yüzlerinde dağa çıkmışların yüzleri var.”

Dizeleri gibi ya da:”Çünkü mızrak çürür er geç, kan rengini yitirir/Kaleler yıkılır bir bir bayraklar solar/vuruşmak eskir/Ama aşk/O durur, aşk her geminin su kesimidir.” tarzındaki dizelerinde de dönemin; ölümle, aşkla, isyanla ilgili izleri yansımaktadır.

“Eskişehirli bir tüccar vardı. Var mıydı
Duygular, zamanlar da bir çeşit insan mıydı yoksa
Kuş sürülerinden bir duvar
Hangi kuşu çeksem ölüyor avuçlarımda...”

Sık sık kuşların vurulduğu bu günlerde de yüksek söylemli şiirleri seçmez Edip Cansever.” Yok düş kuracak vakit bile” diyerek anlattığı 1970’li yıllarda “Bir iki ölmeye bir iki yaşamayla ancak kurtulunur.” Kentlerin sürekli üzerindedir ölümün gölgesi çünkü. “Kesit”, “Eski bir takvim için şiirler”, “Gökanlam” şiirlerinde her sabah bir acı, her akşam bir acı vardır. “Kan, her şeyin aslı kan”dır gündüzlerde biriken.

Mehmet Doğan: ”Şairin buradan sonraki şiirlerinin ilerleyişinin bu çizgide olacağını sezdirdiğini” “Canseverin Dünyası” başlıklı yazısında belirtmiştir. Bunun yalnızca gözlem olmadığını, aynı zamanda eleştirel tutumun ilk müjdecisi olan “Kül” şiirini örnek alarak “Budur şairin o külden dünyaya kattığı şey: ister umut deyin buna, ister yaratıcı insan huzursuzluğu, ister dürtü...”der. “Bir ömür boyu ateşe varılamayacağı bilinse bile bu çabalar var olacaktır. İnsanı

insan, şiiri şiir yapan bunlardır, bu direniştir.” diyerek şairin bu tutumunu onayladığını yazar. (K:10)

Cansever’in şiiri çağdaşları, şair dostları için tanıdık bir şiir olsa da kolaycı şiir okuyucuları için hiç de hemen alıp yorumlanacak türden değildir. Onların sesini duyabilmek, özüne inebilmek için: dinleri, mitoloji kahramanlarını, söylenceleri ve bunun yanında miras alınan divan ve halk şiirinin özelliklerini de tanımak gerekmektedir.

“Duyguların, düşüncelerin nesnel karşılığı” olduğunu düşünen şair: “şiirlerim küçük insandan, küçük durumsal anlardan çok, insan dramını yani bir çelişkiler, karşıtlıklar bütünlüğünü içermeye yönelik olduğundan bu dekorun nesneleri de, insanları da bir hareket haline görünüyorlar sanırım” derken Eliot’un “nesnel karşılık kuramına” da çok önem verdiğini söyler.

Edip Cansever’in yaşamı başkalarının acıları, özlem ve tutkularıyla iç içedir. “Biliyorsun, bizim her türlü yalnızlığımız/Yeni bir dil olacak yarın”da da yalnızlığın umutlu yeni biçiminden destek alır. O coşkuyla yine yoldan bisikletiyle hızla geçen çocuğa bakarak:”Özlem ki tutkunluktur bir başkasının özlemine” dizesiyle tutku halindeki özlemini dile getirir. Ufkunda “İşte” diye bir şey olmayan “Sinema biletsiz bir akşamüstü vakti” olur ara sıra. Ya da bir gül.

“ Ey zencefilin yiğidi
Suyun huysuzu
Alına satıla eskitilen düş
Irmağın toprağı delip çıkışı
Ey bir gül.”

Şairin 1974 yılında yayımladığı “Sonrası Kalır” da toplumsallık daha açık ortaya çıkmaktadır.”Duyulan değil, görülen sese döner şair Cansever, kendisinde biriktirdiği “sen”lerin kısık çağrılarından aralanarak yaşamdaki her şe-

yin, bitkinin, denizin, kilimin güzelliğinden söz eder. Yoğun acıların arasında söylemler daha açık, daha aydınlıktır sanki.

“O kadar bakmışlar ki bir narı yeni koparıp
O narın sessizliğine ve utancına
Nerden bileceklerdi dirilmek elimizdedir”

Aşklar içinde adlı şiirinde bir yandan birbirine sarılarak geçen gençlerin coşkulu anıları anlatılırken bir yandan da “Merhaba” dediğinde bir kucak balık atacak balıkçının cömertliğinden söz eder. Bu uzunca şiirinin son bölümlerinde de yurdunun insanlarını kucaklarken;

“mahpusunu kıskanan bir gardiyanı
Ve düşün sevgilim, mahpusunu kıskanan bir gardiyan düşün
Ne kadar acı bunlar
Kıskanıyorlar hepimizi ve kıskanacaklar
Güç iştir, çünkü bir tarihi insan gibi yaşamak
Bir hayatı insan gibi tamamlamak güç iştir
Birazdan akşam olacak sevgilim
Bütün heybetiyle akşam olacak

“Birbirimizden çoğalıyoruz; sonlu ve sonsuz birbirimizden” dediği yerde insanı insandan, toplumu doğadan ayırmadan her şeyi kendi görüntüsü içinde kucaklar.

“Duvar diplerinde ve sakınarak
Bir akşamüstü sırasında
Saygı anlarınıza
Saygımız ki bir kuşun yarası kadar derin.”

“Sonrası Kalır” da insanın ilk oluşumundan bu yana geçen süreç için de sorguladığı kavramların toplumcu bakışla genele ulaştığını görüyoruz. “Gövdesini aradığı yaşamın”, “dilini öğrendiği mutluluğun” ve “Rodoslu bir derebeyinin/ Kaç kadının meme uçlarını kesip de bıçakla/Sedeî işlemeli bir kutuda sakladığı”nın şiirleri daha farklı çoğul umut ve umutsuzluklara götürür Cansever’i.”Aşk/En bitirim acılarda en dayanıklı büyüyen” dir. Aşklarını ve yaşamlarını insanların daha insanca yaşayacakları koşulları gerçekleştirmek için harcayanların anılarına da “Ölü mü Denir” adlı şiiriyle seslenir.

“Ölü mü denir şimdi onlara
Durmuş kalpleri çoktan
Ölü mü denir şimdi onlara
Kımıldamıyor gözbebekleri
Ölü mü denir peki
En büyük limanlara demirlemiş
En büyük gemiler gibi
Kımıldamıyor gözbebekleri..

“Ben Ruhi Bey Nasılım” yoz burjuva ilişkilerini, onaylanmayan cinselliği yeniden uzun dizelerle, tekrarlarla anlatırken “Çağrılmayan Yakup” çıkagelir. Bir bakıma ahlak anlayışını, değer yargılarını çarpıttığı gerekçesiyle yayımlanışınca (1976) eleştiriler almış bu şiirler içeriğiyle bugün daha fazla su üstüne çıkmış görüntülerdir. Üvey oğlun üvey anneyle sevişmesinden daha şaşırtıcı haberlerle doludur gazeteler. “Ben saptayan ve sergileyenim” dediğine göre şair, kabullenilmeyen ama var olan gerçekliktir sergilediği sahneler belki de. Bu şiirlerde limonluk köşk, çiçekçiler, anılar, meyhane garsonu, genelev kadını temel imgeler olarak karşımıza çıkar.

- “Kaç türlü girilirdi anılardan içeri
1-İşte: bir zambağın özsuyunun içilişi gibi
2-Süt emer gibi bir memeden
Bütün renklerin ve bütün kokuların bir bir bilinişi
3- Dibini kazıyor alanlar: dünyanın iç çekişi”

Şiirlerinde sıkça acı, ürkütücü, şaşırtıcı tablolar çizerken göze önem verdiği halde “gözyaşı” çok fazla görünmez. Bu belki de akmayan gözyaşının gözpınarlarında kuru bekleyişidir. Ağrıdan kıvranan, karnı ağrıyan, kekeme,dilsiz insanlar gösterilirken de kederi anlatır ama kader karşısında el bağlatmaz. Resimlerini sergileyen bir ressamın tavrı vardır çoğunlukla.

“Seni günlere böldüm, seni aylara
Daha yıllara, yüzyıllara böleceğim
Ve her zaman söyleyeceğim ki beni anla
Böyle eskitilmiş de olsa bu kalbi
Minesi çatlamış bir diş gibi duracağım karşında.”

Çarşıları, meyhaneleri, bir bir bilen “bir deniz kıyısındaki otelden başka bir şey olmayan Edip Cansever uzun şiir yolculuğunun sonlarında içkiden de, anlayıp yazmaktan da yorulduğunu “Bir Ölü Dalga”da şöyle dile getirir.

“Ne çıkarmış az içsem, bütün bütün bıraksam da içkiyi
İnanmazsın hiç mi hiç sevmiyorum zaten.”

1977’de yayımladığı “Sevda İle Sevgi den: ”Aşk kırgını” olmadığını, kendi yazısını bile okuyamadığını ve kitaplardan da sıkıldığını söyler. Şiirle yatıp, şiirle kalkmış şairin yorgunluğunda, kendi üstüne doğru gelen ölümün ipuçları sezilmektedir. Ölüm imgesini bireylerin bunaltıcı, sıkkın, acılı dünyalarında sıkça kullandıktan sonra bu kez aynayı toplumun kesitlerine değil kendisine çevirmiştir. İçki tutku-

sunu kınayanlara şöyle yanıt verir:”Şöyleydi/Su içen güvercinler gibi ürkektik, bakışıklıydık/Bir de alkollere düşkündük ki, kınanırdık, niye sanki/çünkü biz bilmez miydik alkol hiçbir zaman kurtuluş değildi/ üstümüzde bir karabasandı yalnızca...”

Zaman zaman umutsuzluğa, zaman zaman umuda düşen Cansever: “Daha pek düşünmek istemiyorum ölümü/Yeter ki eksilmesin öfkem/Yeter ki aklım gücüm yerinde/Ve sonuna kadar direnmede” derken de yaşlılığa, güçsüzlüğe karşı direnmeyi yeğler. Çünkü şiir yazmanın da, okuyup düşünmenin de ereği, bu yolla “insanın karmaşıklığı”nı aşmaktır.

Bu kitabında: Yaşamı, toplumu, anılarıyla sevgi ile sevdayı sıkça sorgulayıp, sonuçlar çıkartır.

“Ey sonuç

Neyin sonucu

Alfabeye koydular ölü bir kuşun yavrusunu

-Ah neydi, gene neydi ölümün özgül uzunluğu”

Gülü, karanfili, kırmızıyı ve kahverengiyi şiirlerinde sıkça kullanan şair;kirazları, aynaları, suları ve kendisini anlatmak ister. Çevresinde ne varsa, var olanın tüm ayrıntılarını inceler ve “Bir çeşit dilsizliği, bir çeşit beraberliği”, ”Çocuk gönüllü yabancı” yı, ”Sesine rüzgar oyduğu kartallar birikimini”,”İkindinin düzlüğü”nü sergiler.

“Şairin Seyir Defteri”(1980) “Neler Almalıyım Yanıma”, ”Bir Şiir Yazılırken” ve “İçerikler” başlıklı şiirlerle sürerken; Edip Cansever’in hangi yazarları severek okuduğunu, şiirlerinin oluşum biçimlerini algılıyoruz.

“Otururken cam kenarında
Barında bir otelin akşam vakti
Kâğıt peçeteye yazmışım bunları da
Yol haziranın
Yol mayısın
(Belki böyle şiirler de yazacaktım yakında.)

“Denizsiz yapamam” diyen Cansever; Akdeniz tutkunu-
dur. Şimşir sedir, sandal ağacı, palmiye, portakal ve elma
ağaçlarının yanı sıra Rodos’lu Kares’e, Lidya kültürü kalın-
tılarına dizelerinde sıkça rastlanır. İlyaz, yaz özellikle de
Haziran, ağustos aylarının kullanılmasından şairin bu mev-
simlerden etkilendiği söylenebilir.

Sıkıntı gibi kadın imgesi de ilk şiirlerinden son şiirine
dek eşlik eder ona. Lusin, Hizmetçi Firdevs, Seniha, Bayan
Sara, Ester, Cemile, gibi ad vererek anlatılan kadınların yanı
sıra, sarışın üvey anne, bir genelev kadını, meyhanede içki
içen kadın görüntüleri yer alır şiirlerinde. Bunların tümünde
de bastırılmış cinsel açlık, ezilip-horlanmışlık ve hüznünlerin
yanı sıra gizli başkaldırıları, tanımlanmaz isyanlarının dikle-
nişi sezilenmektedir. Sözgelimi “Kürk Tamirhanesi” nde
çalışan Anjelin kocası yanında değildir, açık saçık giyinişi
konusunda uyarıldığında:”Yeni evlisin, kocan ne der “
ikazlarına “-Hiçbir şey demez!”yanıtı verilir. Çarpık ilişkilere-
rin insanda yarattığı acılardan “Limonluğu yakarak” ya da
“yıllar sonra kadının ölüsü bir bulantı gibi içinden kaldırıl-
dığı zaman” kurtulur, kurtulmaya çalışır.

“Ve/İnsansız anı yoktur, Var mıdır?” diye sorarken Be-
zik oynayan Kadınlar”(1982) “Manastırlı Hilmi Bey’e
mektuplarla karşımıza çıkar. “Yaşlı bir kelebek gibi yılların
içinde eskiyerek dokunduğu yerde kalırken” bu şiirlerinde
Edip Cansever kurumların insan özünü, aşkı, sevgiyi yok
edişini, bireyler arası iletişim kopukluğunu, suskunluklarda
çoğalan yalnızlığı duyurmaya çalışır. Cemile, Cemal ve Es-

ter’le konuşmalarda, her birinin “buldum” dediği mutlulukların mutsuzluğa dönüştüğü yerde yalnızca özlem kalır.

“Ah, aşkların çocuk bahçesi
Neden ömrüm çok kısa-
Neden buruk bir özlemdir anılar
Ve özlem olarak kalacaktır da...

“Eski gövdesini” bırakarak aynanın önünde durur, gözle-
rinden uçar Bluzunun bir iki kırıışığını düzeltir, omuzları
açık giysiler giyer. “Bir düşün öncesi gibi/Uzun bir deniz
yolculuğu sonrası/Bir yerden bir yere taşınma/Yitirilmiş
duygulara bir göz atma yaklaşımı belki” Kendisini çağırma-
dığı halde karşısına çıkan yine kendisidir. Benliğindeki yi-
tişler için “kimse kimsenin olmasın” der. Çünkü sahiplen-
me, eşyalaştırma konumunda aşk da coşkuda yitecektir. Ce-
mal’in iç konuşmalarında: “Bağırıyorum, bağırıyorum/ Be-
yaz çimenler, beyaz çimenler! Yol oluyor düş/Yol oluyor
sanrı” dizeleriyle yol boyunca insanların uzak yakınlığını,
sevgisizliğini okşayıp geçer. Annemin, teyzemin, sevilen
kadının, ikinci üçüncü erkeğin görüntüleri, düşleri, düş kı-
rıklıkları sergilenir.

“Kurtuluş’ta kar yağıyor Ne zaman yağsa-
Şöyle bir koltuğa çökerdim eskiden
Bacak bacak üstüne atardım
Hemen bir sigara yakmak gelirdi içimden
(Oysa şimdi yataktan yere değen bacaklarının buruşuk
bir etekliğe sarınıp da tozlu bir halıya basması
biçimindedir her günkü oturmam kalkmam
ve içime doğru yürüyen bir ağırı duyarım ne zaman kır-
mızı
bir elmayı soysam.....)

Her yazarın yaşattığı kimliklerde biraz da kendisinin olduğunu gösteren, “Ester’in söyledikleridir/İnsanların içinden/Kendim olup taşıyım...”dizeleri.

1984’te yayımladığı “İlkyaz Şikâyetleri” uzun şiirler halinde sürer. Bu şiirlerde tire işaretlerine, sorulara, yanıtlara, parantez arası anlatımlara sık rastlanır. Bir Söyleşide Şennur Sezer’e şöyle açıklar nedenini: 1- Durumun nesnel karşılığını güçlendirmek, 2- Anlamı genişletip zenginleştirmek, 3- Dize sayısını en aza indirmek, 4- Şiirin içeriğine uygun bir tempo ve deyiş elde etmek için” (K:5)

“Yanaştı rıhtıma bu sabah
Geri dönmemi kuşatan sürekli
-Bu sabah bu sabah-
İlkyazgillerden bir gemi
Bordasında denize değdikçe ürperen
Asyagillerden çekik gözlü bir şeydi bunlar
Ne umduğum ne de bulduğum bir şeydi bunlar
Olsa olsa –ne olabilir?-
Düşgillerden bir geçit töreni.”

İlkyaz Şikâyetleri’nin ardından “İki Düş Arasında Beklenti”nin şiirleri yayımlanır.” Ölüm/Sen en güzelsin bu saatlerde” dediği yerde aralık bir kapıdan soğuk gelmektedir şairin tam kalbinin üzerine. “-Herkesin bir adresi olmalı –” derken kendi adresinin de akşamla öğle arası, uğramadan yapamadığı deniz kıyısı olduğunu söyler. Dostlarına yazdığı birçok şiirlerinin yanı sıra, şair dostu Turgut Uyar yaşamında olduğu kadar dizelerinde önemli yer tutmaktadır. “Nereye/Turgut’a sormalı, iyi bilir o/Elinde limonlu votkası.”, “İşte/Turgut’a gidiyorum, yağmur nasılsa yağmadı.”

Edip Cansever aralık bir kapıdan bakarken de eksiği fazlalığıyla nesneleri tam olarak görür, renkleri, biçimleri, duruşlarıyla. Çünkü bakmak ve görmek en önemli eylemlerdir onun için.”(Sözgelimi bir tümsek, bir yavru karga,

yere düşen bir yaprak, ağır ağır yayılan bir duman parçası – şapkalardan birinden kopmuş bir kurdele olabilir-karşı pencerede bir ayna, bir sürahi; birbirine karışmış iki tek gözyaşı gibi) dizelerinde görüldüğü gibi görülen ve var olan herşe, usta bir fotoğrafçının objektifinden çıkmışçasına okuyucuya sunulur

“Armalar”dan sonra “Otel Otel” ardından da “Eros Otel” yayımlanır.” Otel” imgesi şairin önemli bir konaklama yeridir. İlk şiirlerinden son şiirlerine kadar: “Deniz kıyısında bir otel”dir o. Şiirin dünya yazınında ve Türk Edebiyatındaki tüm yazım şekillerini ve Türkçe yazım kurallarının tümünü sakınmadan, tereddüt etmeden şiirlerinde kullanan Cansever “Eros Otel”ndeki şiirlerde yeniden alışılmış söylem biçimlerini tekrarlarken bir yandan da şekil olarak nesir şiirlere yönelir” “Sera oteli” bu tarz çalışmaların öne çıktığı bir kitaptır. Uzun metin aralıklarında zaman zaman özdeyişleri andıran dizelere rastlanır.

“Bir ögle sonrası. Ortalık ışıklar içinde. ben hafifçe gülümsemişim, gelin de. Üç kişi daha eklenmiş bize. Evet, evet, tanıyorum üçünü de. Demek ki sahnede çektiğimiz bu fotoğrafı.

Ey geçmiş! Silindikçe, silindikçe bugünle donanırsın.

Ey şimdi! Geçmişle süslenirsin sen de.

Ey zaman aralıkları, zaman aralıkları! Bilmem ki ne isterdiniz bir gidiş – dönüş biletime.”

“Phoenix Otel” Edip Cansever’in: 11 cilt halinde hazırlanmış toplam dokuz yüz sayfalık, Adam Yayınlarının özenle hazırladığı toplu şiirlerinin özeti şeklindedir bir bakıma. Bu bölümde o süreye kadar kullanılan yazım ve söyleniş biçimleriyle birlikte, şiirlerin kahramanları sahnede yerini alır. Artık Bayan Sara, Metrotel, Hoparlördeki Ses, Tenis Öğretmeni perdesi açılmış tiyatrodaki izlenmektedir. Şiirin tiyatrolaştığı ya da tiyatronun şiirleştigi bir ortamdır. Rüya yorumları yapılır, sorular sorulur, felsefe, şiir, şiirin başka sanat dallarıyla ilişkisi konuşulur. Bayan Sara:”En az yapay olan sanat şiirdir.” derken, Tenis Öğretmeni:” Sanatların en

yücesidir, bence.” der. Bayan Sara’nın vazgeçemediği tek sanat dalı müziktir. ”Yaşamın özü” olduğunu söyler.

Yazılı ilişkiler, 1983’de Doğan Hızlan:”Edip Cansever’in şiirinin iki ünlü özelliği vardır: Yaşamının tutanağı, belgesi olması bir de şiir işçiliği. Yeni bir öz, yeni bir dize biçimi onda yalınlık düzeyine varırken, işçilik evrelerinden geçmiştir. olağanüstünü olağan göstermek için yapılan bir işçiliktir... Şiir üzerine çok düşünmüş, biçiminden içeriğine uzanan çizgide çok emek harcamış ender şairlerden biridir.”derken; Mehmet Kaplan Cansever’in “Masa da Masaymış ha” şiirinin bütünlük gösterdiğini, ancak sonraki şiirlerinde: “Orijinal olma, tuhaf görünme ve şaşırtma merakı, şairi yakaladığı gerçek bir duygudan uzaklaştırıyor” ifadesini kullanır. Ahmet Kabaklı ise: “1955’ten sonra kendisinin “Akılla oynamak yani” dediği tarzda kapalı, soyut, denge-siz, mecazlarla dolu şiir denemelerine başlıyor. 1963’ten beri ise mecazdan ve kapalı görüntülerden çözülerek maddeci, toplumcu yalın bir şiire doğru gidiyor” diye yazar. (K.2)

9 Ağustos 1928’da İstanbul’da doğan Edip Cansever yaşamı boyunca şiirin tüm yükünü üstlenmiş, şiir yazmayı yaşam biçimi olarak seçmiş, şiirle yemiş içmiş ve türk yazınının önemli taşlarından biri olmuştur. Yaşadığı süre içinde gerek yaşam biçimiyle, gerek her kitabındaki yenilikçi görüntüsüyle olumsuz eleştiriler almış olsa da; hiçbir bakış, hiçbir anlayış onun şiirini yok sayamamıştır. Şiirin her konyunu dolaşmış, her mağarasında oturmuş, her çeşmesinden su içmiş şiirle güneşlenip, onunla ıslanmış ustamızın tüm kitapları yeniden okunduğunda her seferinde farklı tatlara ulaşılabacaktır. 28 Mayıs 1986’da yitirdiğimiz şairimizin son şiirleri yine Adam Yayınları tarafından 1987 yılında “Gün Dönüyor Avcumda” adlı kitapta toplanmıştır. İlk gününden son gününe kadar şiirden binlerce gül fidesi yetiştirmiş, “Elden ele karanfil” kokusunu dağıtmış ve ölünce de şiirlerini okutan Edip Cansever’in anısına saygıyla...

Kaynaklar:

- 1- Edip Cansever (Toplu şiirler I)
Edip Cansever (Toplu şiirler II)
Adam Yayınları Beşinci basım 1995
- 2- 20. Yüzyıl türk Edebiyatı-İnkılâp Kitabevi (1940-1960 dönemi) Mahir Ünlü-Ömer Özcan
- 3- Milliyet Sanat Dergisi 6 Mayıs 1977
Mustafa Öneş'in yazısı
- 4- Yeni ufuklar dergisi Ocak 1965 Cilt:15 sayı 152
Rauf Mutluay'ın yazısı-Tragedyalar.
- 5- Yazko Edebiyat 13 Nisan 1982 sayı: 18
Şennur Sezer'in Cansever'le söyleşisi
- 6- Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi Adam Yayınları
Memet Fuat
- 7- Yazko Edebiyat 15 Ocak 1982 sayı:15
Ramis Daranın "Sıkıntı Avcısı" ozan
- 8- Yeni Dergi haziran 1970 sayı:69
Mehmet (H.) Doğan.

CEMAL SÜREYA

1931 yılında Erzincan'da doğdu, 9 Ocak 1990 yılında İstanbul'da öldü. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Maliye Bakanlığı'nda müfettişlik yaptı. Yeditepe, Şairler Yaprığı, Evrim, Pazar Postası dergilerinde yayımlanan şiir ve yazılarıyla tanındı. Papirus dergisini kurdu. Çeşitli yayınevlerinde çalıştı. Ansiklopedilerin yazı kurullarında görev aldı. Oluşum, Türkiye Yazıları ve Maliye Yazıları dergilerini yönetti. Politika, Yeni Ulus ve Aydınlık gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. Kendine özgü söyleyiş biçimi ve yeni buluşlarıyla şiirimizin kendinden sonrakileri etkileyen en önemli kaynaklarından biri oldu.

Yayımlanmış Kitapları

- 1- Üvercinka 1958
- 2- Göçebe 1965
- 3- Beni Öp Sonra Doğur Beni 1979
- 4- Güz Bitiği 1988
- 5- Sıcak Nal 1988
- 6- Sevda Sözleri (bütün şiirleri 19849)

HAMZA SÜİTİ

Sürahının en yamru yumru yerinde
Hamza'nın karısı bir, Hamza iki.
Sürahi, basbayağı sürahi, masanın üstünde
Sıfırncı katta Cihangir'deki
Şehrin altında, şarkıların altında, ayranların.
Yarım kafiyenin hatırı için
Akşam akşam yarım somun sahibi
Hamza'nın karısı bir, Hamza iki.

Leylâ'nın kaşları geldi oturdu karşıma
Hamza'nın karısı Leylâ, Hamza Leylâ.
Başladı Afrikası uzun bir gece
-Afrika dediğin bir garip kıta-
Geceler yukarda telcek-bulutcak
Böyle gecelerde yatan yatana
Sıfırncı katta Cihangir'deki
Hamza'nın karısı Leylâ, Hamza Leylâ...

ÜVERCİNKÂ

Böylece bir kere daha boynunlayız sayılı yerlerinden
En uzun boynun bu senin dayanmaya ya da umudu kes-
memeye

Lâleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız
Birden, nasıl oluyor sen yüreğimi elliyorsun,
Ama nasıl oluyor sen yüreğimi eller ellemez
Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor
Bütün kara parçalarında

Afrika dahil

Aydınca düşünmeyi iyi biliyorsun eksik olma
Yatakta yatmayı bildiğin kadar
Sayın Tanrıya kalırsa seninle yatmak günah, daha neler
Boşunaymış gibi bunca uzaması saçlarının
Ben böyle canlı saç görmedim ömrümde
Her telinin içinde ayrı bir kalp çarpıyor
Bütün kara parçaları için

Afrika dahil

Senin bir havan var beni asıl saran o
Onunla daha bir değere biniyor soluk almak
Sabahları acıktığı için haklı
Gününü kazanıp kurtardı diye güzel
Birçok çiçek adları gibi güzel
En tanınmış kırmızılarla açan
Bütün kara parçalarında

Afrika dahil

Birlikte mısralar düşürüyoruz ama iyi ama kötü
Boynun diyorum boynunu benim kadar kimse değeren-
diremez

Bir mısra daha söylesek sanki her şey düzelecek
İki adım daha atmıyoruz bizi tutuyorlar
Böylece bizi bir kere daha tutup kurşuna diziyorlar
Zaten bizi her gün sabahtan akşama kadar kurşuna dizi-
yorlar
Bütün kara parçalarında

Afrika dahil

Burda senin cesaretinden laf açmanın tam da sırası
Kalabalık caddelerde hürlüğün şarkısına katılırkenki
Padişah gibi cesaretti o, alımlı değme kadında yok
Aklıma kadeh tutuşların geliyor
Çiçek Pasajında akşamüstleri
Asıl yoksulluk ondan sonra başlıyor
Bütün kara parçalarında

Afrika hariç değil.

► CEMAL SÜREYA ŞİİRİNE TOPLU BAKIŞ

“İstanbul’da elimi kaldırdım

Biraz içkiliydim, biraz sevdalı, biraz da minareli”

Dizeleriyle adeta portresini çizen C. Süreya, yaşama ve sanata her zaman biraz içkili bakmış olsa da; ince zekası, sevecen yüreği, coşkusu ve baktığını iyi gören bir kültür adamının bilinciyle, türkçenin tüm güzelliğini şiire taşıyarak şiirimizde nefis bir tat bırakmıştır. O her zaman sevdalıdır.. Sabahlarla akşamların buluştuğu saatlere, aşıp kapanan kapılara, istasyon da havalanan kuşlara, dostlarıyla muhabbete, bir bardağı tutan ele, yaşadığı yerlere... Bir ömür sırtında sevdayı taşımak zor zanaattır. Bu zorlukları aşarken hüznü olduğu yerde umutsuzluk ve karamsarlık; yeislerden, mistik kapanışlardan uzaklaşarak yerini ironiye bırakır. Şiir aşktır ve bu aşk da kadınsız ayakta duramaz.

“Güzelsin sevgilim,

Ama çok yakından!”

dediği sevgili; çağlar boyunca yaşamış olsa da şiirimizin tüm evrelerinde ete kemiğe bürünmeden var olmuştur şaire göre. “Şapkam Dolu Çiçekle” adlı denemesinde; Divan şiirinde ki sevgilinin adeta cinsiyetsiz görüldüğünü, Sevet-i Fünun’da marazi, hececilerde aristokrat, kırk kuşağında halktan ve sınıf değiştirmiş biri, “garip”çilerde sokak hovar dalığına indirgenmek istenen, alaysamayla eski şiirde yerilen sevgili kimlikleri çoğunlukla eksiktir. Ancak 1955’lerden sonra yazılan şiirlerde aşk teması yeni yükler, yeni zenginlikler kazanmıştır”

Kendi dönemine kadar uzaktan seyredilen, aşıkane sözlerle yüceltilen ya da yerilen sevgili; 1950’lerden sonra 2. Yeni şiiriyle gerçek kimliğine kavuşur. Bu da kadındır. Erkek gibi yaşamın vazgeçilmez olanı, aşkın ve şiirin bedeni

yani...Bunu en iyi bilenlerden birisi de elbette C. Süreya'dır. Günlük hayatına onlarla başlar, onlarla insanoğlunun tarihini araştırır, onlarla erotizmin güzelliğini şiirlere yansıtır.

C. Süreya şiirinde aşk ve erotizmin yanı sıra; zaman ve ölüm, ülke tarihi, insan çıkmazları, alkol ve sigara, şiir, şair dostları, söylence ve mitler ana temalar olarak karşımıza çıkar. Gerçekçi ve eleştirel bir bakışla bu temalarda yoğunlaşan Süreya şiiri 'Ana sütüm' dediği türkçenin de tüm derinliğini ve zenginliğini dizelerinde duyumsatır.

önemlidir şair için ve de tüm canlılar için bir bitimi vardır. O bitime varmadan, ondan kaçmak için belki de 'Dört-nala sevişmek lazım' der. Gün adlarını, günün tarihini, mevsim ve ayları sıkça dizelerinde kullanırken; yaşamın anlık görüntülerini mekânlara sabitleştirip adeta çivilemek ister. Ölüm uçurgandır, ya da sonsuz bir tünel karanlığıdır dönüşü olmayan... Hayatın diyalektiğini iyi bilen C. Süreya; bildiklerinden zaman zaman irkilir yalnızlığında.

"Ey sevgili yalnızlık
Senin günübirlik sokaklarında
Dopdolu bir öğle
Bir kuş serpintisini, ölümün
Canevine götürüyor."

dediği 'Öğle Üstü' şiirinde ürpertisini sezdirirken; 'Kars' şiirinde: 'Öyle güzel ki ölürüm artık/Beyaz uykusuz uzakta/Kars çocukların da Kars'ı/Ölüleri yaşayan karda/Donmuş gözlerimin arası' dizelerinde zıt imgelerden yola çıkarak kar görüntüsünde beyazı, uykuyu, uzak ve yakın ölümleri sorgular. 'Kaçak' ta: 'Küçük kızları ve ölümü kuşatır yüzü/Önce küçük kızları sonra ölümü' dizeleriyle de; ölümün ilk uğradığı yerin küçükler olduğunu anlatmaya çalışır.

'Biliyorsun ben hangi şehirdeysem/Yalnızlığın başkenti orası' diyen şair yalnızlığında daha çok ölümle başbaşıdır. 'Yüzüm giyotine abone' dizesiyle de onun yakın tanığıdır.

C. Süreya'da doğumun, aşkın doğallığı kadar doğaldır ölüm de. Ancak bunun kılıçlarla, toprakla- tüfeklerle geliş doğallığı bozar. Öldürmek çok daha ürpertici, düşündürücü ve daha acıdır ölümden. 'Mola' şiirinde: 'Kaç tane vurmuştum mütarekede' dizesiyle, öldürmeyi erdem sayan bir general; 'Asker su ver asker' diye emrederken, 'Ben asker değilim nişanlıyım' diyen erin yanıtıyla öldüreni, ölüm emrini verenleri ironiyle betimler.

'Savaştan da kırıdan da olsa
Veremle de sıtmayla da gelse
Lacivert bir çingiraktır ölüm'

Gelişi kaçınılmaz olanın rengi koyudur ve ne şekilde gelse gelsin ses çıkartır. Ama 'özgürlüğün geldiği gün/O gün ölmek yasak' tır. Ölüm düşüncesi tanrıyı anımsatır hemen. 'Sanmasınlar inanmıyorum/Elbette inanıyorum tanrıya/Herkesin kendi tanrısı var/Sen ölünce ölüyor o da'

Şiirlerinde; kibrit, sigara, kuş, uyku, sokak, mavi, beyaz, kırmızı, ay, aslan, at, el-parmak, yüz, güvercin, gölge, su, ağız, güneş, pencere-kapı sözcüklerini sık kullanan Süreya; olayları, halleri verirken onların tarihini de gözardı etmez.

'24 Mayıs Cumartesi
Burda bu çaybahçesinde
Duvarlar kuşlarla dolu
Bilsen öyle yorgunum ki
Yalnız alnımı örtüyor uyku'

dizelerini aldığım 'Çay Bahçesi'ndeki gibi, 'Uçurumda Açan' şiirinde de '1929 buhranı bile geç gelmemiş miydi/Eksikliğe mi alışmışız mutsuzluğa mı yoksa' derken de tarih ve gün belirtir. 'Siz Saatleri'nde ise düzyazı şiir yazımıyla zaman kavramını genişletir. Aylar birbirinin içinden yürü-

yebilir. Ağustosta bile marta gönderme vardır. Yine de gönderme mevsim mantığıyla sınırlıdır.

Günlerse bambaşka. Bir günün öbürünün önüne geçmesine izin yok. Gürün gizi hem kişiselliğimizde hem de onun kendi kişiselliğinde.

Siz, saatleri yaşadınız. Henüz sözcük haline dönüşmemiş, ya da bir sözcük karşılığı oluşmamış durumlar yarattınız. Tanıgınızım.

Aylar ayları açıklıyor.

Saatler saatleri kum saatiyle açıklayabiliyor.

Açıklanmayan tek şey aşk: En büyük sayrılık ve en büyük sağlık...

‘Önceleyin’ de, ‘Roman Okudum/Seni Düşündüm’de birçok şiirde olduğu gibi; çarşambalar, cumalar, cumartesiler yaşanmışın tanığı olarak dizelerde yerini alır.

‘Kısa Türkiye Tarihi’ndeki tüm şiirler yakın geçmişin özetidir bir bakıma. ‘Üç Anayasa/Ortasında büyüdü: /Biri akasya/Biri gül/Biri zakkum’ söylemiyle yaşam evrelerini ironiyle bildirirken; III. Şiirde de: “ Türkiye’nin adı,/Soyadı yasasından beri,/Atatürk adından soyutlanamadı. diyerek başlayıp- 1930’lardan 1980’lere kadar ‘Etitürkiye, Atetürkiye, Uditürkiye, Ötetürkiye, Atatürkiye, Adıtürkiye ve Adatürkiye türetmeleriyle ikilikler halinde sürer. Askeri dönemleri ise: ‘Kahvede subay yok/Bu nasıl iştir!’dizeleriyle anımsatırken IV Şiirde de: ‘O yıllarda ülkemizde/Çeşitli hükümlerle/Yetmişiki dilden/ikisi yasaklanmıştı:/İkincisi Türkçe’ diyerek dilin ve düşüncenin baskı dönemlerini özetler.

Oturduğu semt adlarından, bindiği vapura, gezdiği şehirlere kadar birçok mekan da şiirde yerini bulur. Mardin, Kars, Ankara, İstanbul, İzmir, Afrika, Suveyş, Afyon, Çin vb. adlar bazen şiir başlığı bazen de dize aralarında verilmek istenilenin destekçisi olarak karşımıza çıkar. ‘Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir’in I.sinde ‘Şu günlerde içkiye düştüm, ondan mıdır bilmem,/Daha çok seviyorum Cansever’i, Uyar’ı, Can Yücel’i/Bir de Fethi Naci’yi, ve elbet

Mustafa Kemal'i./Ankara Ankara/Bir kent değil burası, bir acenta dizisi...' dizelerinde dostları ve Ankara'nın genel görüntüsü yansıtılır.

'Hiçbir semtte berberin olmadı,
1954-1980 arasında,
26 yılda 28 ev değiştirdin;
Leke kuşağı nasıl bilmez seni!'

dizeleriyle kendi kuşağının zor yaşamını özetleyen Süreya'da; sevdiği, beğendiği, etkilendiği şairler ve onların şiirleri de önemli yer tutar.

'Oteller hanlar hamamlar..... kitabında S. Birsell, C.Cıtkı, C. Külebi, M. Kemal, Yılmaz Gruda, Orhan Veli, Şahap Sıtkı, H. Şimşek ve M. Altıok aynı şiirde buluşup 'yer altı suları'na benzetilirken; Mübeccel İzmirli, Ceyhan Atuf, İlhan Berk, Turgut Uyar, Karacoğlan, Behcet Necatigil, Edip Cansever, Piri Reis başlıklarıyla şiirlere girerken; 'Yunus ki süt dişleriyle türkçenin başlıklı uzun şiirde de; Aşık Paşa, Emir Sultan, Balım Sultan, Urum Abdal, Kızıl Deli, Aşık Garip, Köroğlu, Pir Sultan, Gedayi, Emrah, Dadaloğlu, Karacoğlan gibi halk ozanları şiir boyunca dizilirler. 'Beni öp/Sonra Doğur Beni' yi Elif Sörgün'a ithaf eden C. Süreya, 1979-1980 yıllarında Yusufçuk'da yayımlanan 'Mezartaşı çiçekleri' adlı şiirinde en çok adı geçen, belki de en çok takılıp, sohbet ettiği İ. Berk için: '70.000 aşk ve 90.000.000 dize: /Ünlü şair İlhan Berk burda yatıyor!/N'olur yolcu, sevaptır, sakın üşenme,/Yukardaki sayıya bir sıfır da sen ekle.' derken aynı şiirde Ç. Altan'ı, Dağlarca'yı, Külebi'yi ve Fuzuli'yi anar. İlhami Bekir, Tevfik Akdağ, Ahmet Köksal, Ercüment Uçar da kısa şiirlerle sunulurken Eray Canberk için: 'Sevgili Eray/Çevirir sessizliği/Deniz lokantasında/insancaya' der. Onun şiirinde Hz. Ali söylencesi de halkın ağzından; 'deve, deveyi çeken, devenin üstündeki, Üçü de Ali' tanımıyla verilir. Başka bir şiirde: 'Kürtler yalan söylemek zorunda/Arnavutlar, doğru',

der ‘Bu hükümet’, Pir Sultana pasaport, Yunus Emre’ye basın kartı vermezken, ferman çıkartarak Karacoğlan’ın otobüse binmesini de engeller... Zaman zaman umutsuzluğa kapıldığı da olur. ‘Belli, iyi şeyler olmayacak’ diyen şair: ‘Kirlidir şiir; ve söz, atılmazsa zehirdir’ düşüncesiyle söz atmaya, sözle zehir atmaya devam eder.

‘Sevda Sözleri’ni incelemeye başlarken; uzun süre kapaktaki resme baktım. Başının üst tarafındaki saçları dökmüş, alnı açık, gözü kaşı yerinde, burnu yüzüne uygun, gözünün biri-sine ışık vurmuş, sağ tarafı gölgede. Sigarayı tutan eli bıyığının ve ağzının yarısını kapatmış.

Çenesi görünmüyor. Sigarasının külü uzamış- düştü düşecek... Sanki kahr var, hüznün var gözlerinde. Bir masaya dirseğini dayamış belki, görünmüyor. Hatta masada yeni doldurulmuş içkisi de olabilir. Bunları bilmesek bile ‘önce-leri ilk işim sigara içmektir/şimdi ise ilk işim içmemek’ diyen şairin alkolü ve sigarayı sevdiği dostları tarafından biliniyor.

‘Teşekkürler sigara dumanı/Sağolasın o adam’ dizele-riyle yalnızlığını paylaştığı insana ve sigaraya espi-riyle yaklaşıp. Yalnızlığında; ‘Belleğin yerini tutar kadchindeki’ ve Dost/Sözleri “soğan kadar şirin”dir.

‘Sıra hep son kadche geliyordu
Dudakların başkalarının masasında lale
Ben boynumdaki ipe bir düğüm daha atıyordum
Peşinden başka gidecek yer yoktu
Seni artık hiç sevmediğim halde.

‘Piyale’ şiirinde ‘enayilik’ ettiğini bile bile! Artık sevmediği içkinin ve sevgilinin peşinden gitmeye devam eder. ‘Kanto’ da; ‘Ben nerde bir çift göz gördümse/Tuttum onu güzelce sana tamamladım/Sen binlerce yaşayasın diye yaptım bunu/Bir bunun için yaptım’

- Garson bira getir

Garsonun adı Barba' dizelerinden sonra gittiği her yerde gördüğü kavgalar, zulümler, kötülükler ve 'namussuz bir çağ' yüzünden kahrılanarak garsona rakı, şarap getirmesini söyler. Durmadan içki getiren garsonun şiirin sonunda yorgun düşer, 'Garsonun hali harap' tır.

C Süreya yalnız da yudumlasa içkisini, dostlarıyla da onun kadehini doldurup boşaltan hep bir eldir. Parmakların bardaklarda bıraktığı izin peşindedir çoğu kez. Bu eller ve parmaklar da kesinlikle bir kadının, aşık olduğu sevgilinin ellere aittir.

Bazen bakar; 'çıldırmaq içten değil' söndürüp atar sigarayı öfkeyle. Yaşadığı dönemlerde yurdunun sorunları, çıkmazları büyüktür. Aşk güzel olmasına güzeldir ama yaşamda başka değerler de olmalıdır, başka güzelliklerle birlikte yaşanmalıdır aşk.

'Ama ne var eskisi gibi değil
Bir başına değil aşk başka sevilerle koşullu
Mesela barışa arada bir gökyüzüyle
Her şeyin gerçeği insanlıkla beraber
Aşk ünlü güzellik'

'Kesik' şiirinde de vurguladığı gibi; özgürlüğün- barışın- insanca yaşamının mümkün olmadığı yerde aşk, tek başına yetersizdir, anlamını yitirir. 'ün'! le anılandır yalnızca...

'Hem ayrıldık hemi de öidük
Kimimiz haritanın bir ucunda; kimimiz öbür
Kimimizin gözlerinde Jandarına mavisini
Kimimizin bayrağı naftalin içinde.
Ah! İnanmadık bir türlü inanmadık
Gökyüzü acıyım demedi bize'

Haritanın bir ucundan öteki ucuna kadar acılar yaşanır-ken; umutsuz türküler yakılır, ağlaşılır ve dayanılmayan

yerde- 'Di gel gayrı zalım ürüzger/Di gel... diyerek, beklenene sabırsızca haykırılır.

Cemal Süreya' da toplumsal eleştiri bazen küçük insan kimliğinde, bazen de genel ve tarihsel boyutuyla karşımıza çıkar. 'Dünyada/Bakışımıydı, çocuktu bedenlerimiz;/Ezilir ezilirdi aralarında/Yağmurkuşugillerden biri' dizelerinde ezilişin küçüklerden başladığını belirterek 'içlenmek zanaatında ne usta' olduğunu da sezdirir. Dostum Elif Harput Kasabı. Güzin./Günde beş vakit Harput ve hüznü/Doldur doldur Allahı seversen/Anası satılsın Burjuvazinin. Dizele-riyle başlayan 'Terazi Türküsü'nde de yine sistemi eleştirdiği yerde, sohbet edercesine yaşamın güzelliğini ve umudu dirençli tutmaya çalışır. Bu direnişte alaysama, ironi, şaka-laşma şairin dizelerini renklendirerek, söylemi sıcak kılar. Bir sigara içenlere, bir de; 'Eski bir Osmanlı paşası gibi/Feodaliteyi süpüren bıyıklarıyla/...İstanbul'a- ateş edilme-melidir.

'Minübüslerle morarmış sokaklar'da dolaşırken; 'Buğ-day parayla/para ekmekle/ekmek tütünle/tütün acıyla' de-ğiştirilir. Acı ise hiçbir şeyle değiştirilemediği için, Galata' da 'bir ağız mızıkası halinde, tükenmeyen paslanma tutku-suyla denize yedirilir. Hasan Basri arkadaşıdır ve onun ettiği -bir küfür-'paslı, yeşil, koçbaşı, kuma batmış, kirli, sar-kaçlı, nal söken...' bir kilide dönüşür. Küfür kilidin yerini alır ve kilit; 'Yer altı' şiiri boyunca durmadan derine insan-lığın ilk başladığı yere dönerek burgu gibi ilerler, her adımda zaman ve insan görüntülenirken; 'iki şey: aşk ve şiir/Mutsuzlukla beslenir biri/Biri ona dönüşür' 'Onlar İçin Minibüs Şarkısı' uzun şiirde ise: 'Öldürmektir felsefeleri bir karıncayı bile, ama yaşatmayı bilmezler.' dediği burju-vazi'nin ironiyle eleştirisi yapılır.

·Önden güleç ve edilgin yandan keskin ve firavun

Dilenciler ve genelev kadınları üstüne sayısız özdeyiş yatar kursaklarında,

İçlerindeki sevgi insanları atlayarak hayvanlara yönelmiştir

Özellikle kedilere ve köpeklere karşı iyice duygusaldırlar iki gözleri iki çeşme,'

C. Süreya şiirinde 'bir çiçek ansızın yolunu keser, sözcükler durmadan gömlek değiştirir, Gün gelir bir sürü şey/Zoruna gitmeye başlar gerçeğin' 'Anıtkabir romen rakamıyla kaç' ya da; 'Doğru söyle/Beni mi seviyorsun Atatürkümü' diye sorar. Kendisini gölgesiyle aldatan karısından işkillenir, çizdiği yüzlerin ortasına kaş yerine şemsiye takar, şemsiyenin iki yanına göz yerine iki çiçek yerleştirir. Mutlu olması için de, içlenmesi için de bol nedeni vardır. Yaşamak oldukça güzeldir, vazgeçilmezdir, hele de ona şiirle- aşkla bakılıyorsa. Bu yüzden Süreya şiiri; güler yüzlü, eğlenceli, düşündürücü, uyarıcı, muzip ve alaycıdır.

Şiirlerde görsellik ön plandadır. Temalar yalnızca duyumsatma ya da sczdirmecyle sunulmaz. Penceresinden bakıp gördüğünü aynı anda okuyucusuna da gösterir adeta. Şiir başlıkları çoğunlukla uzun ve ilginçtir.1994 Eliyle/Samanyoluna, Çıkmaz Sinir, Kışne Kirazını Ve Göç, Mevsim, Tristram, Rokoko, TK, Bun, Üvercinka, Balzamin, Hamza Süiti vb...

Fenikelileşmemek. Ben bu sözü söylüyorum

Bu sözü sana söylüyorum bir gün gerekir nasıl olsa

Scrhas'ın askerlerine gümüş zincirlerle döğdördüğü

Öbür ucuna da gittim ben bu suyun,

Buradan taa peygamberler kıyısına kadar

Büyük suları sadece karpuz soğutmada kullanıyorlar

Fatih Sultan Mehmed gemilerini karadan yürüttü ya

Deniz kaçkını bir ulusun çocuklarıyız biz o gün bu gün...

'Bir Kentin Dışardan Görünüşü' başlıklı bu şiirinde olduğu gibi uzun anlatımlarla uzun şiirleri yeğler. Konuşma

dilinden sıkça yararlanan C. Süreya bölüm aralarına tek ya da ikili üçlü dizeleri de fazla yineler. Bu tekrarlanışla uzun anlatı temanın baştan sona kopuşunu önlediği gibi, ses ve müziği de canlı kılar. Ara bölmelerin yanı sıra bazen aynı dize bölümlerin ilk ya da son dizesi olarak karşımıza çıkar.

‘Ben nice gözle nice denizle nice gazelle/ Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım’ diyen şair dizeyi bazen de heceyi böler. Eş ses ögesinden, mecazlardan yararlanır. Yarıda kalmış bir sohbete başlarcasına şiire girerken, sıcak arı bir dille o şiirin yazıldığı yer- mevsim- nesneler-renkler ve kişiler birer tablo oluşturur. Bir sonraki şiir de dünün devamı, konuşma-nın başka bir konuda devamıdır sanki. Fransız şiirinin biçim özelliklerinden etkilendiği bilinen Cemal Süreya; düzyazı şiirle başlayıp uzun anlatılardan sonra, yorgunluğunu dindirmek için susar gibi aralarda tek, sonra bir iki dizeyle sözün yoğunluğunu hafiflettikten sonra yine uzun söylemine geri döner. Klasik şiirin ses ve ritim ögelerinden uyalardan sıkça yararlanır. ‘Üçbin Yaprak Yüzbin İpekböceği’nde, ‘Ortadoğu’da, ‘Sevda Sözleri’nde, ‘Göçebe’ de destansı özellikleriyle birçok şiir yer alırken, birçok şiirde iki dizeyle şaşırtır. Anadolu’yu, onun yaşamını anlattığı şiirlerde halk şiiri söylemi görülse de; ‘Folklör şiire düşman’dır diyen C. Süreya’ bundan kaçınır.

‘Şanssızım diyemem ben kendi payıma
Oluyor böyle şeyler ara sıra
Sözelimi okul kitaplarına girmez şiirim
Bütün çocuklar anlar da’

2. Yeni şiirinin tüm kuramları çocuklara öğretilip, yazılı sorusu olur ama yine de çoğu Göçebe’den, Üvercinka’dan söz etmez hatta aşk mektuplarına yazılan dizelerin bile şairini tanımaz.

‘Neye yarar sağduyuyu aşmazsa şiir’ diyen C. Süreya; şiir içinde şiire ilişkin düşüncelerini de belirtir. C:A. Kansu’da şair ‘Kalemi işaret parmağı ve ortaparmak ara-

sında' diye tanımlanır. Bazen de; 'Bu yüzden kimi zaman zordur ayırmak/Üstünü başını yırtmış ağıtlardan şiiri' diyerek şiirin olması ya da olmaması gerektiği yerin altını çizer. Aslan heykeli görüntüsünde yaşanmış ve bitmiş aşkları hüznle anarken; 'Bir bir bütün kelimeleri' dener, 'Daha geniş bir gökyüzünde soluk aldırarak şiire' 'Yeni sözler' bulur. 'Her şeyin fazlası zararlıdır ya/Fazla şiirden öldü Edip Cansever', Nereye mi yazardı dizelerini/Kağıt peçetelere..' dizeleriyle Necatigil'i, 'Çocuk ve Allah' la F.H. Dağlarca'yı, Nazım'ı, Ahmed Arif'i ve:

Sabahattin Eyüboğlu yetiştirmen
Orhan Burian barıştırmın
Vedat Günyol biliştirmen
Adnan Benk veriştirmen
Fahir Onger geçiştirmen.....

dediği, bir bölümünü aldığım 'Adı/İlhan Berk Olan Şiir' de edebiyatımızın önde gelen birçok ünlü ismi sıfatlarla anılır. 'taşırın son damla'ya hayrandır, ona tapar. Çünkü o damla şiiri başlatır. Hayatı gözlerinin önünden geçerken; Elinde 'Uçuk mavi bir kalem', cebinde iki paket sigara' yla dolaşır. 'Kan var bütün kelimelerin altında' dizesiyle şiirin zorluğunu, acısını ve uzun yolculuğunu sezinletirken; 'Sen bir çocuktun, annen sinirden bir de sevinçten doğurdu seni/ Yırtılan ipek sesiyle' diye başladığı şiirde yırtılan ne varsa ömrümüzde, her şey anlatılır. 'Afrika' çok şeye dahildir ve aklına 'Çiçek pasajında akşamüstleri, kadeh tutuşlar' gelince yoksulluk başlar, burada da 'Afrika hariç değil'dir. Ara dizelerin sık tekrarlandığı ünlü şiirleridir bunlar.

'Söz bitince senin sesin de biter;
Oysa sözü tüketen sesler vardır;
söz tükenince de sürüp giden sesler vardır;
söz tükendikten sonra başlayan sesler vardır.

Senin sesin sözle özdeş.
Çılgılık değil, düşünce senin sesin.
Ama etin, kemiğin malı olmuş bir ses.
Ömründe bir iki kez büyük ihanete
dadanmak isteyebilir bu ses.

1973 tarihli ‘Sesin Senin’ başlıklı bu şiir C. Süreya şiiri-
nin verilerini özetler bir bakıma. ‘S’ sesinin sık tekrarla dize
başları, ortaları ve sonlarda verilişi, aynı sözcüklerin tekrarı,
dize bölme, anlam yükleyip, değiştirme vb... Bazı şiirlerde
de ‘Ş- A- Ç’ sesleri özel olarak anılır. Yakın sesli sözcükleri
bazen ardarda bazen de alt alta sıralar, ekler ve çekimlerden
yararlanılır.

Şelaleye
Düşmüştür
Zeytinin dali;
Celaliyim
Celalisin
Celali

Dizelerindeki ç, c, ş sesleri şiirdeki görselliğin yanı sıra
ritmi oluşturur, ‘Celali’ imgesiyle de farklı anlam yaratılır.
‘Türkü’ de: ‘Şimdi sen varsın gidiyoruz/Şu genç kız dizini
dayamış/Şoförün ensesine/Aslında o götürüyor bizi. Dize-
leriyle birçok şiirinde olduğu gibi, görüntüden yola çıkarak
düşsel dünyanın boyutlarını genişletir.

‘Daha bir dokunaklı gelir şarkı şarkıdan
Daha bir duygulu oluruz, ağlarız
Bulutlar geçmedeyken, beyazken gürültüsüz
Olan umudumuzla kalakalırız ortalıkta
Bizim bu insanca üzgünlüğümüz dillere destan.

1954' te yazdığı 'Şiir' deki gibi ilk yazdığı birçok şiirde klasik şiir öğelerinden, çağdaşı şairlerden etkilenmemiş görünse de dönemin şiir söylemi dizelerinde sezinlenir.

'Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum
Her nasılsa sokağa düşmüş
Kolumu kanadımı kırıyorum
Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı
Ve zumanın ucunda yepyeni bir çingene'

'Gül' başlıklı bu şiir de okuyucuya hemen 'Solgun bir gül oluyor dokununca' dizesini anımsatırken, en son dizede C. Süreya sesiyle biter.

'Kadın adına söylenmemişse' bakar ki 'aşk dizesi ayakta duramıyor.' C. Süreya şiirinin ana izleklerinden birisi ve belki de tüm şiirlerinin kurgusu aşk, cinsellik ve erotizmdir. O döneme kadar nasıl birine, kime yazıldığı belli olmayan aşk; etiyle kemiğiyle görünür. Ağzı, dudakları, bacakları, memeleri, kirpikleri- gözleriyle, elleri- parmakları, kızlık ve kadınlıklarıyla vardır. Kadın kimliği- artık şair bir erkeğin kaleminden gerçek görüntüsü, gerçek varlığıyla anlatılır. Onların bedenleri çizilirken; ruhsal durumları, korkuları, inançları, gelenekler ve toplumsal değerlerle bastırılmış duyguları, ihanetleri, yalan ve ikiyüzlülükleri de sevecen bir yaklaşımla irdelenir, ironiyle birlikte bir cinsin yaşamdaki duruşu eleştirilir.

Bak bunlar ellerin senin bunlar ayakların
Bunlar o kadar güzel ki artık o kadar olur
Bunlar da saçların işte akşamdan çözülü
Bak bu sensin çocuğum enine boyuna
Bu da yatak olduğuna göre altımızdaki
Sabahlara kadar koynumda yatmışsın

diyen şair için kadınlar kutsaldır ve onları 'meryemser' Yıllarca cinselliğini bedeninden ayrı tutmaya zorlanmış kadınlar utangaç, sıkılğan ve korkaktır. 'Kadın saçlarını getirmedi uzakta tuttu/Umutsuzlukla dolu uzakta. Kimliğinden uzakta kalanlardan bazıları da yollardadır. her yerde rastlanıp, her yerde tanınır.

“Bu da Süheyla'nınki işte aynı
Her yerde görülen herhangi bir üçgen
Bir kenarını yamuk çizmişler Üsküdar'a gidiyor
Bir kenarına istesek her akşam rastlayabiliriz”

Leyla'nın olduğu yerde kadınlara erişemeyip düş kurmakla yetinen, aç Hamzalar da vardır küçük insanların yoksulluk ve yoksunlukları kadın kadar erkeği de perişan eder. 'Leyla'nın kaşları geldi oturdu karşısına/Hamza'nın karısı Leyla, Hamza Leyla./Başladı Afrika'sı uzun bir gece/ -Afrika dediğin bir garip kıta-' dizelerinde kadın adının sonundaki erkek adının söylenişiyle de soyadı kuralını, kadının kocasının ya da babasının adıyla anıldığı gerçeğini vurgular. 'Şu da var' şiirinde 'Ne yapıp yapıp denizi görmek isterim' diyen C. Süreya: 'Bir de var sen koynumda yatıyorsun/Güzelsin güzelliğin mutlak amenna/Kızlığın masanın üstünde/Kocana saklıyorsun' diyerek; namus kavramıyla cinsellikten kaçan bu cinsin korkularını güncelleştirir.

Şair için aşkın yeri ve zamanı yoktur. 'Sayım' da sevgilisini; ayışığında, ayakta, kapı Aralığında, bahçede, yatağında, caddelerde ve başka evlerde her tarafından öper. 'Sabahlara kadar bol kirpikli' olan bu kadınlar; anadırlar, avratırlar, kızkardeş ya da kız evlattırlar. Fabrikalarda, tarlalarda, evlerde türküleri, sesleri yankılanır, yetenekli parmaklarıyla yaşamı güzelleştirerek C Süreya'nın ya içkisini doldurur ya da kibrit bilekleriyle sigarasını yakarlar.

Özgürlüğün, varlığın olmadığı yerde eksik kalır aşk ve 'Her aşkta en az on kişi vardır' şaire göre. 'Aşk anılar bes-

liyor düşler kadar/bu yüzden diyorum ki aşk eskidikçe aşk/
Sevgi eskidikçe sevgi' derken de sevgiyi aşktan ayırır.

'Kadınlarla erkeklerin dostluklarında
Kadın payı oldum bittim ağır basar
Dönmektedir yine o savunma çiçeği
Yine kumaş yine içdökü:
İnsan ilişkilerinin doruğunda

Patika erkencisi
Ve çekingen bir tılsım var,
Öğrenilse de hiçbir zaman çözülmez'

Bunca aşka, bunca sevdaya karşın o sırrı çözemeyen C.
Süreya: 'Yazmam daha aşk şiiri' dese de

En çok neresi mi ağzıydı elbet
Bütün duyarlıklara ayarlı
Öpüşlerin türlüşünden elhamra
Sınırsız denizinde çarşafların
Bir gider bir gelirdi işlek ağzı'

durmadan aşkı anlatır. Yine de aşk: 'sımsıcak, çok yakın' ve
'kirli'dir. Şiir kirini sözle, aşkı da aşkla temizler. Kendi
kendisine bazen 'İki kişinin aynı anda sevilip sevilmeyece-
ğim' sorar. Cemal Süreya'da cinsellik en doğal en gerçekçi
haliyle karşımıza çıkarken; onun aşk kavramı çoğuldur. Aşk
kavramı içinde zaman ve tarih, insanoğlunun oluşumu, ken-
dimizde olan, başkalarından çaldıklarımız, özleyip-düşünü
kurduğumuz, kavuşulan ya da yaşanıp unutulmuş nice aşk-
lar aynı adla anılır. Zamanları ayrı ama yolları aynıdır ()
yolun kesiştiği nokta da insandır- kadınla erkektir.

Çağdaş şiirimize binbir tad katan, Türkçenin tüm güzelliğini zeki bakışıyla dizelere taşıyan, aşkı, sevmeyi, umudu öne çıkartarak günümüzü şiirleriyle güneşli kılan değerli şair Cemal Süreya' ya saygıyla...

Kaynaklar:

- 1- Sevda Sözleri – Bütün yapıtları – Yapı Kredi Yayınları- 16. Basım 2001
- 2- Şapkam dolu Çiçekle- Denemeler Yön- 3. Basım- 1991

GÜLTEN AKIN

23 Ocak 1933 yılında Yozgat'ta doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Eşinin kaymakamlığı sırasında gittiği Gevaş, Alucra, Saray, Kahramanmaraş'ta vekil öğretmenlik ve avukatlık yaptı. Ankara'da Türk Dil Kurumu'nda çalıştı. Şiirleri Hisar, Türk Dili, Mülkiye ve Varlık gibi pek çok dergide yayımlandı. Şiirin yanı sıra şiir yazıları ve oyunlar yazdı. 70'li yıllardan sonraki toplumcu içerikli şiirleriyle şiirimizin özgün bir sesi oldu.

Yayımlanmış Kitapları

- 1- Rüzgar Saati 1956
- 2- Kestim Kara Saçlarımı 1960
- 3- Sığıda 1964
- 4- Kırmızı Karanfil 1971
- 5- Maraş'ın Ve Ökkeş'in Destanı 1972
- 6- Ağıtlar Ve Türküler 1976
- 7- Seyran Destanı 1979
- 8- Seyran (bütün şiirleri 1979)
- 9- İlahiler 1983
- 10- Sevda Kalıcıdır 1991
- 11- Sonra İşte Yaşlandım 1995
- 12- Toplu Şiirler (bütün şiirleri 1996)
- 13- Sessiz Arka Bahçeler 1998
- 14- Şiiri Düzde Kuşatmak

AYRINTILAR İLAHİSİ

Ben neyi kimden aldım, nerden aldım
her şeyi bir yerden aldım
yorgunum yorganım uzakta dışarıda
sabrımı bolca verdiler içerden aldım

sözler gelip geçsin diyedir, öfke sen bekle
örselendin ağrıdın oyuldun, henüz değil ölüm
ten bekle
bağırmalıyım, çığlığım kıştan ilkyaza değmeli
A yasak, hayır korkulu, evetten usandım

Mecnun masaldan atılmış -tele şov-
milyonla kopyeye bölünmüş Leyli
suretler ne gülümseyiş ne sır ne şaka
sandım ki gülümser maskeleri
suretler sandım

durur muydum bu gömütlükte neyim var
tuhaf dedi çılgınca tuhaf
ayrıntılar, paslı sürgüler, yosunlu taşlar
ya altındakiler ardındakiler
Gültene kandım

İLKYAZ

Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya

Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar
Evler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya
Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı
Bakıp kapatıyorlar
Geceye giriyor türküler ve ince şeyler

"Memelerinde biraz irin, biraz balık ve biraz gözyaşı
Bir dev oluyorsun deniz deniz deniz
sisin dere ağızlarından sokulup akşamları
Fındıklarımızı basıyor
Neyleriz kararan tomurcukları
Çocuklarımıza yalvarıyoruz: Aç durun biraz
Tecimenlere yalvarıyoruz:
Bir "Hotel" bir gizli evlenme az çiziniz
Bir banka az çiziniz bir yalvarma
Bizden size ve sizden dışarıdakilere

Karılarımızı yolluyoruz tımaklarını kesmeye ve demeye
Evet efendim -
Çocuklarımızı yolluyoruz dilenmeye
Bizler gidiyoruz yatağımız tanrıya emanet
Yazların motorlu çingeneleri

Ah, kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya

Baba evleri, ilk kez girilen ırmağa dönüş
Toprağa tutku, kendinden dolayı

Kulaklarımızı tıkıyoruz: Para para para
Kulaklarımızı açıyoruz: Kavga kavga kavga
Sorar belki biri: Kavga ama neden kavga
Komşumuza sonsuz balta, karımıza yumruklar içinde
Bilmiyoruz neden kavga.

Sonra kasabamızın cezaevinde
Silgimizi göz önüne yerleştiriyoruz
Günlerimizi iterek genişletiyoruz
yer açıyoruz karılarımızı düşünmeye
Bizsiz geçen menevşeyi düşünmeye

► SABRİN VE DİRENCİN ŞAİRİ GÜLTEN AKIN

‘Ben neyi kimden aldım, nerden aldım
her şeyi bir yerden aldım
yorgunum yorganım uzakta dışarda
sabrımı bolca verdiler içerden aldım’

1933 yılında Yozgat’ta doğan Gülten Akın; çağdaş şiirimizde farklı söylemiyle haklı bir yer edinmiş; düşünce-siyle şiirini, düşüncesiyle yaşamını, eylemini birleştirebilen, başından bugüne şiirini yaşamdan ve toplumdan koparmayan öncü şairlerimizden birisidir.

İlk şiirleri Son Haber gazetesi’nde ve Hisar dergisinde yayımlanan Gülten Akın şiirini üç bölümde incelemek doğru olur. Birinci bölümde (Rüzgar Saati, Kestim Kara Saçlarımı, Sığda) daha çok kendisiyle içsel hesaplaşması vardır. ‘ben’ ön plandadır. Bu konuda: ‘İlk dönemeç Kırmızı Karanfil, Rüzgar Saati bir ilk kitap olmanın özelliklerini taşır. Kestim Kara Saçlarımı ve onu izleyen Sığda belki daha usta işi. Ama her üçü de odağı ‘ben’ olan hayatın çeşitli görünümelerini yansıtır. Aşk, sevgi, özlem, ayrılık, yalnızlık, çeşitli acılar, sevinçler. Bu yalnızlık o günlerde sanatçı kişiliğimin bir parçasıydı’ der.

‘Kaçıp sevgilerin korkunç tuzaklarından
Kaçıp ana olmalardan eş olmalardan
Kentlerdeki yadırgı pabuçlu yalnızlığa
Dağlardaki kırmızı ışığa varıldı’

İlk ürünlerinde klasik şiirin izlerine rastlanan Gülten Akın şiirinde; dize ya da sözcük tekrarı hemen dikkat çeker. Karşılıklı ben-sen konuşmaları bir monolog, bir içeriğin yinc içeriye dökümü, dönüşümü gibidir. Yatağını oyarak aynı kıyıya çarpan dalgadır bir bakıma. Arada kesik kesik konuşmalarla, unuttuğu bir şeyi hemen anımsamışcasına söyleyerek; okuyanı derine çeker. İlk ürünlerindeki bu görünüp yitmeler; Kırmızı Ka-

ranfil kitabıyla daha fazla netleşir. Bu kitabındaki birçok şiir Gülten Akin şiirinin yeni bir evresini düşündürür.

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı, Ağıtlar ve Türküler; şairin yaşamının dışına çıkarak, topluma ulaştığı, sistemi ve o sistem içindeki insanı sorguladığı; yanlı bir bakış açısıyla şiirlerini oluşturduğu dönemdir. Şiir bu dönemde hak aramanın, daha güzel ve adaletli bir yaşam istemi nin, sosyalist bir düzen özleminin aracıdır. Yalnızca şiirleriyle mücadele etmez. Avukat ve öğretmen olan Akin, uzun yıllar demokratik kitle örgütlerinde kurucu ve yönetici olarak çalışır. Bir davası vardır ve bunun ışığında sanata bakar. 'Ben yaşadığını yazmaya çalışan bir ozanım, yaşam benim için hep büyü, giz dolu, harikulade olagelmıştır' diyen şair; 1960'lara kadar kadınlığı dolayısıyla ezilenlerin ortaklaşacağı duyarlılığını şiire getirmeye çalıştığını söyleyerek, daha sonra 1972'lere kadar Anadolu içlerinde yaşadığını, bu dönemde duyarlılığını kendi kişiliğinin ve cinsinin sorunlarından çekip, halkına yönelttiğini açıklar.

Ağıtlar ve destanlar; şairin halkın yaşamından, dilinden, söylencesinden, gelenek ve yaşam biçiminden oldukça fazla yararlandığı dönemdir. 'Ağıt mı yazıyorum türkü mü? Sorusuna: Ağıtların, türkülerin konuları beni yüreğimden vuran konular oluyor. Bir durulma döneminden sonra kişileri, olayı yine titizce inceliyorum. Duygularım beni ne denli zorlarsa zorlasın, bir kez bile ağıtın, türkünün konu kişisini ya da olayını, onu yetiştiren, oluşturan toprağıyla, tarihiyle öğrenmeden, doğrudan yazmaya geçmedim... Konumu, yaşamın doğasından çıkarıp, sanatın doğasına almaya çalışıyordum' diye açıklar.

'Benim acım acıların beyidir
Canıma bir doru kısrakla gelir
Öfkeyi sabırda eritir
Umut yer
Suyunu gözümden içer bir zaman
Dağlar of dağlar'

Şiir Irmakları

Halk dilinden, halk şiirinden yararlanan G.Akın bazen bir türkü dizesi, bazen bir ağıttan başlayarak sonrasında kendisine özgü yeni bir şiir oluşturur.

Seyran Destanı şairin sunuş yazısıyla başlar. Değişen ekonomik sistemin kurbanlarının; küçük toprak sahiplerinin, küçük işletmecilerin yaşamak için yerlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalışlarının, büyük kentlere ya da başka ülkelere göçlerin destanlarıdır bunlar. Çarpık kentleşme, kondulaşma, toprak düzeninin bozulması, kredi ve borçlanma ana temalarıdır destanların. Çorum'dan, Tokat'tan, Sivas'tan, Yozgat'tan, Kırşehir'den, Kars'tan gelirlik diye başlayan destanlarda geline yörenin yerel dili de kullanılır. Yöre adları, tarihçesi, lehçesi, göç nedenleri, dağları, ırmakları, köy ya da kasabalarının adları uzunca destanlaşır.

Bu destanlarda; insanla birlikte değişen eşyalar da verilir. 'Naylonlaşan' doğallıktan uzaklaşan yaşamda her şey metalaşır, her şeyin yerini para alır. Geçim mücadelesi, yaşam zorunlulukları bireylerin en kutsal, en dokunulmaz duygu ve düşüncelerini olumsuz yönde etkiler. Kapitalizmin çarkında ufalan kadınlar, erkekler tanınmaz duruma gelirler, hızlı bir tükeniş ve yabancılaştırmanın içinde bulurlar kendilerini. 'Temeline' adlı şiir:

'En küçüğü Telli bebek yed' aylık
Vurgun yemiş serilmiş bir köşeye
Bir ölse, diyor anası, bir ölse
Hangi bir ülkenin
Hangi bir yerinde
Hangi bir yerinde
Hangi bir ana
Bebeğini ölsüne tutuyorsa
Batmıştır o ülke
Ölüm girmiştir temeline'

ölmeden ölmüşlerin çarpıcı bir örneğidir.

İlahiler kitabında dizi ilahilere yer verir. Dereye, Ansız gelen için, Irmağa karşı, Susanlar İçin, Bir ince kara küçücük oğlana, Behçet için, Atriyo, Avcılar için ilahi başlıklarıyla sürer. ‘Ozanım düşe geldim/Dönüp uğraşa geldim/Astım işlek kalemim/Yazamam oğul’ dizelerindeki gibi yine halk şiirinden yararlanır. Bir konuşmasında; çağdaş şiirimizin daha çok batıdan etkilendiğini, Öz kimliğimizin ve kültürümüzün derinlemesine bilinmediğini, biraz da ona uzak durulduğunu söyleyen Gülten Akın şiirinin ana öğeleri en başta sabırla beslenen umut ve direnmelerdir.

‘İnanan için ilahi’de inançlar sorgulanır, eleştiriler yapılır. ‘Acıları uzağında beklet’ diyerek; yaşama direnmeye çağırır. ‘Sabır için ilahi’de ‘Günle yarışan bedenime dokunsam/Acıyor mu vurdukları yer eskisi kadar/Belki ben alıştım’ dizeleriyle; acının üstesinden gelmeyi dener. Zaman geçip giderken; insan ilişkileri de, dostluklar, arkadaşlıklar da yaralanıp, paralanır. Kırılganlıklar çoğaldıkça hüznler artar. ‘Eflatun İlahi’ de:

‘Gülten Akın acep gidişlerdesin
Acın dinlencede değil
Özlemin kanıyor
Mülkün örselenmiş
Ürünün dağılmış
Hangi yaz seni nennileyebilir’

diyerek; hem toplumsal hem de kişisel beklentilerinin gerçekleşmemesinin kırıklığını duyumsatır. Atriyo İlahi’ nin son bölümünde; düzyazı –şiiri denemesi, anlatı özelliği gösteren ‘42 Günün Şiirleri’ nin ipucunu verir.

Bu kitabında çoğunlukla kısa bir şiirle başlar, sonra aynı başlıkla onun öyküsünü anlatır. Ana tema ise; oğulları tutuklu olan anaların görüşmeye gidişleri, hırpalanışları, suskunlukları, kaygı ve korkuları, umut ve umutsuzluklarıdır. Dışardaki korku evlere siner, oğlu açlık orucunda olan ana,

evindeki yemeğe el süremez. İçerdekilerle birlikte, onlardan ayrı yaşanan acılar ışık sızdırmaz haldeyken; yine de o analardan biri olan G. Akın kendisini öfkeye ve kahırlara teslim etmez. Oğlu içerdedir, o da şiirler yazar ama, insanlara, sistemin dayattığı yaşama tepkisini o şiirleri yırtarak gösterir. Bu koşullarda hem ana, hem şair, hem de bir davanın, bir düşüncenin savunucusu olan Akın şiirden uzak durmayı dener. ‘Red’ şiiri; çevresinde binlerce olumsuz olayları yaşayan ama ilgisiz kalan, suskun ve duyarsız topluluklara isyanla bir karşı duruş, onlara bir haykırış gibidir.

‘Kendi bedenine tutkunlar ey
Kendi aydınlığını sevenler ey
Yorgan gibi bürünüp geceyi
Kendi sıcağında uyuyanlar
Bu nedir, bu nedir, bir gencecik ozan
Yazdı ama size değsin istemedi
Sizi değmez gördüğündendir
Reddetti güzelim şiirlerini
Sizi reddetti.

Bu şiirlerin çoğunda kendi duyarlılığını, başka analarla da çoğaltan şair; yoğun anlatıların sonunu bir iki dizelik aforizmalarla, deyişlerle bitirir. ‘Ayrılık sularda nilüfer/görürsün tutamazsın’ ya da ‘Aynı dille konuşuyor/Aynı dili konuşmuyoruz’ söyleyişlerindeki gibi. 42 Günün Şiirleri’ Türkiye’de binlerce insanın baskı ve darbe dönemlerinde yaşadıklarının, özellikle ana ların savaşlardan ve kıyımlardan ilk payı alışlarının belgeselidir bir bakıma.

‘Günlerce aylarca şiirden kaçtım
Gümüş tilkim mavi sincabımdı kovaladı beni
Işığı önüme düştü yansıdı balkıdı
Dokundu okşadı, ayağımı çeldi yolumu gözledi’

dizeleri; bir ömrü şiire vemiş, acıları ve sevinçleri şiirle oyalamış bir şairin; şiirden kopamayışının, onsuz olamayışının en güzel kanıtıdır.

Her şairde olduğu gibi Gülten Akın'ın da sık kullandığı, vazgeçemediği sözcükler, imgeler var. Kadın, çocuk, anne, emek, türkü, ev, oda, bahçe temaları gereği sık kullanılırken, yanı sıra; tay, avcı, yar, rüzgar, saç, ses, gece, ölüm, tanrı, serçe, umut, tomurcuk, at, şahin, karanfil yalnızlık, dost, çayır, mapushane, dağ, kavga, ayna, su, nehir, el, yağmur, ceviz, yaz, sabır, sen kent, duvar sözcükleri de şiirlerde sıkça karşımıza çıkar.

Konuşma dilinden, halk söyleminden yararlanışını: 'Şiirimin dil kaynağı, halkımızın konuşma dilidir. Şiirim, dramatik öğeleri baskın olarak barındırması nedeniyle de konuşma dilinden kaynaklanır. Halk dilinin bir bölümü genelde kullanılır. Kimi sözcükler, deyimler, dilsel yapılar yereldir. Ben gerek Türkiye'de genelde kullanılandan, gerekse yerel ağzın içinden seçmeler yapıyorum. Doğallıkla, dilsel birikimimden yararlanarak. Sözcüklere sık başvurmam. Onları herkes kadar kullanırım. Seçtiğim dil yapılanmasında yerel sıırtmaz. Anadilimdir bu çünkü' diyerek belirleyen Gülten Akın, şiirini ise: 'Şiirlerim yaşamın çarmıhındaki insanı söylerken, çarmıhın kırılma umudunu da barındırır. Nasıl mı tanımlıyorum kendimi? Korkuluksuz bir köprüde yürüyen ozan olarak.' sözleriyle açıklar.

Genellikle tüm kitaplarında kısa şiirleri yeğleyen şair, gerekmedikçe lafı uzatmaz. Şiirin iletisini arınmış, yalınlaştırılmış bir düzlemde kısaltarak tutarken yine halktan aldığı nüktedenliği, ironisi de yanındadır. Toplumun, yaşamın durumu sabırlı bir kahırla şiirlere yansıtılırken alttan alta sezilen ironik eleştiriler de duyumsanır.

‘Çocuk çek kaşlarını
Onursuz şeyler üstünden
Kirpiğini yüzüne düşürme
Bütün dünyaya gövdenle
Gülümseme öyle
Ağıdımı bozacaksın’

diyen G. Akın’ın iki ana izleği kadın ve çocuk olmuştur. Dayaklarla büyütülen çocukların, daha sonra da bu baskılara alıştığı için, sisteme başkaldıramadığını, sessiz ve pısırik kimliklerin temelinde; toplumumuzda bugün dek süregelen dayagın ve sindirmenin olduğunu ‘Öfke Ağıdı’nda: ‘Dövün çocuklarınızı suçsuz/Erken tanısınlar cezayı/Cezaların suçlardan çokolduğunu dünyada/Dövün çocuklarınızı’ dizeleleriyle anlatmaya çalışır ve şiirin sonunda ‘Dostluk yenir içilir mi/Sevgi neye yarar sevgi’ diye sorar.

Hayatı ve insanı geniş bir yüreğin sevgisiyle, bilgiyle kucaklayan G.Akın; ‘Kuşkularımızın, kaygılarımızın, acılarımızın ortasında bile elimizden alınmayan, alınamayacak olan düşgücümüz var’ diyerek şiirle, umutla direnirken, beş çocuğunu da yaşama hazırlar. Bir söyleşide analık ve şiir sorulduğunda: ‘Ben herkesi uyuttuktan sonra şiirlerimi yazdım’der. Birçok şiirinde; pencerede kocasının dönüşünü bekleyen, ona hazırlık yapan, onun sorunlarını hafifletmeye çalışan, çocuklarına bayram giysileri giydiren, ev oturmalarına giden, karlı dağlara bakarak özlem türküleri söyleyen, çocukları uyurken onlara masal, ninni söyleyen kadılar da şairden başkası değildir. Yemeklerden sonra okunan gazeteler, hastalanan çocuklar, doğanın ve paranın yarattığı güçlükler, ev içi görüntüleri şiirlere sinerken; O ürken, üşüyen, susan, ağlayan, ‘tay bacaklı, sıpa gözlü’ kadın da değişimler başlar. ‘Ellerim tutmanın elleri gözlerim bakmanın/ Benim değil ayaklarım yürümenin/solumaya bir yerlerim sevmeye başkası/ben yaşamının olmalıyım öyleyse, değilim’ diye diye kadının kimliksizleşmesinin nedenlerini arar. İlk şiirlerinde kendi kimliğinden yola çıkarak bir cinsi irde-

leyen şair; Kestim Kara Saçlarımı' kitabın adından da sezinleneceği gibi, saç imgesiyle bağlanan kadın kimliğini usulca direnişe çağırır.

'uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
yasaktı yasaydı töreydi dön
içinde dışında yanında değilim
içim ayıp dışım geçim sol yanımla sevgi
bu nasıl yaşamaydı dön'

dizeleriyle kuşatılmış bir yaşamı sergilerken; şiirin son bölümünde: 'Şimdi şaşıyorum bir toplu iğneyi/Bir yaşantı ile karşılayanlara/Gittim geldim kara saçlarımdan kurtuldum' diyerek kadınlığa dayatılan yaşamın dışında, koskoca bir dünyanın var olduğunu göstermeye çalışır.

Gülten Akın şiirinde tekrarın, yinelemenin sık geçtiğini söylemiştik. Bu şiirde de 'dön'sözcüğü kısır ve boş döngüyü, onun bunaltıcılığını ve sersemleticiliğini temaya uygun bir seçimle kullanıyor. Kesik kesik konuşma tarzı, ya da ifadeyi yarım bırakmış izlenimi verisi şairin tüm şiirlerinin genel özelliği. 'Ben yaşamamanın olmalıyım öyleyse, değilim' dizesi birçok yoruma, çağırışıma açıkken son derece ustaca, 'değilim' sözüyle kısaltılarak söylenmemişi de söyler. 'Dön' sözüyle genel bir görüntüyü verirken; şairin düşünce ve duygu devinimi de sezinlenir.

'Ne yapar çocuk yadırgandığında
Örgülerden küçük ev işlerinden
Bir kaçma kalesi bulurum'

Sanatçı kadına, şair kadına alışkın değildir yaşadığı toplum. Şiir, yazı, okuma erkeklere özgüdür. Onlar tanınır, onlar bilinir. G. Akın da o olamazların içinde tektir, ilklerden biridir. İlk kitabı Rüzgar Saati'ni 1956 da yayımlattığını, o dönemlerdeki kadının sosyo-ekonomik koşullarını düşünür-

sek; şiir dünyasında karşılaştığı güçlükler, yok sayılmalar, yadırganmalar oldukça açıktır. ‘Ölümlerle o insanca yıkıntılarla gelen/Kışı başka nasıl durdurabilirim’ diyerek; ‘Bir kaçma kalesi’ olarak bulduğu şiiri umutla, inatla sürdürürken, ‘Yaşasak ya ha deyince/Böyle neden korkuyoruz’ dizesiyle; şiirdeki cesaretini yaşamın her alanında uygulamak ister. ‘eğilip söyledim ben size, söyledim/Böyle bırakmayın kendinizi’ dizeleri yıkılacağımız yerde, yanibaşımızdan fısıltıyla seslenerek dik durmamızı öneren bir dostumuzun sesidir adeta.

İlk kitaplarında ana öge kadın olsa da genel olarak kadın- erkek ilişkilerinde kurumlar, yasalar, töreler sorgulanır. Kırmızı Karanfil ve Sığda kitaplarında: Erkek dünyasının baskısı, incelikten yoksunluğu, kadını bir eğlence aracı olarak görmesi, eskiyince atıp yerine yenisini alması, kadın kimliğinin yok sayılması, ekonomik ve geleneksel dayatmalar ve tüm bu koşullar içerisinde kadının eksilmeyen sevgisi, sabrı; çeşitli tiplerle karşımıza çıkar. Şair usulca kendisinin de yaşadığıyla beraber çevresindeki ötekileri anlatır. Şiirler daha çok dışarıya, başkalarına yönelmeye başlar. Rengini toplumdan alır. ‘Dönme Kapısı’nda: Ben yine senin beklediğin kapıdan/gelirim ya şu şeytan’ dizesindeki ‘şeytan’ sözcüğü iletinin anahtarıdır bir bakıma. Bir tarafta yaşama uyma zorunluluğunu duyan, bir taraftan da ‘uyulmanın’ yanlışlığının sezilmesi ya da daha çekici, daha gerekli oluşunun çelişkisi; şairin gerçekle-düş arasında kalışının en güzel örneğidir. Yine aynı sözcükle de bir başkaldırıyı, yaşama karşı duruşu imler.

‘Sığda’ yavaşça çözümlemeler tanımlar başlar. Sevmelerde seçicilik başlarken, dost-luklarda yanılgılar, yitimeler artar. Gençlikte her şeyi, herkesi kucaklayan yürek: ‘Yılğın savaşçılarız/sevgiler ürküttü bizi’ dizeleriyle soğuyuşları duyumsatır. ‘Küçük şeyler ormanına bir güven bir güven/Böyle yanılma hiç görmedim’ diyerek düş kırıklıklarıyla: ‘İtildikçe içe durduğu bilinen/Bazı dostları yitirmeye gidilir.’ Daha çok sorularla yürütülen bu kısa şiirlerde;

azalmaya başlayan sevgiler, yitirilen dostluklar, değişmeye başlayan hayat verilirken ölüm imgesi de görünmeye başlar. ‘Küsen At’ da kırgınlık netleşirken, yaşamın güzelliklerini yaşayamamış olmasının, yaşatılmamış olmasının hüznü ve ‘düz uzunluğun yanında güzel eğri’liklerin çekiciliği duyumsanır. ‘Duvar’da özgürlüğe alışkın olmayan bireylerin, hayatı bilinçsizce korkuları yüzünden yaşayamadıkları, coşku dolu kadınların kaba- saba kacaları yüzünden yaşama küstükleri eleştirilir. ‘Niye bu korku bu aydınlıkta/Niye bu karanı yüzümüzden taşan/Bir yan alır gider başını düşlere/Bir yan ‘olmaz mı, olmalı, olmasa’

‘İnsan sorumluluktur’ diyen G. Akın, bu sorumluluğun gereği; kadını toplumsallığın içinde ele alır, inceler ama onun cinselliğine, erotizmine, bedensel çelişkilerine fazla değinmez. Şiire başladığı yıllarda bunun söylenmesi o denli kolay değildir de zaten. Bu kimliğin bu yönünü daha çok erkek şairler dile getirirler. Ana olmanın, kaymakam eşi olmanın gereği bir de ülkenin içinde bulunduğu siyasal çalkantıların öncelikli olması, genel edebiyatta; aşkın bireysel olanın geride tutulduğu bu günlerde, kadın kimliğine ilişkin veriler azdır. Kimsenin kendisini aramaya, dinlemeye zamanı yoktur. Hem ülkesine hem de ailesine duyduğu sorumluluk; bireyselliğinden uzaklaşarak onu topluma yöneltir.

‘Hey tanrım, bu çocuklar çocuklarımız bizim
Bunca yıl hangi taşı oraya kapatsam
Unufak olur
Bunca yıl hangi kuşu
Bize hüzünlü görüşler, telörgüler
Beton gölgeler bağışlayan
Bunca yıl hangi bir kuşu
Ölür ölür ölür
Anlamıyor musun
Yok mu senin oğlun kızın’

dizeleri; binlerce ananın ağzından çıkmış cıglık gibidir. 'Artık biz/onların simgesi-yiz/şiiirimiz kente yalınayak girecektir' diyen şair; Ağıtlar ve Türküler'de: dayak yiyen çocuklardan, yalnızca tanrıdan medet uman yoksullardan, yüksek evlerde oturanlardan, insanı ve doğayı tüketen kapitalizmden, faşizmin zulmünden, aydınlara uygulanan baskılardan, örgütsüz ve cahil kitlelerin suskunluğundan, duyarsız insanlıktan söz eder.

Oluru, olmazı, olsayı sora sora topluma, tarihe. yarına ulaşan G. Akın; destanlar, ağıtlar, İlahilerden de yararlanarak daha geniş bir şiir dünyasına ulaşır. Bu dünya içinde bir düşüncenin taraftarı ve savunucusudur. Düşündüğünü, savını şiirleriyle iletir. Dönem mücadele dönemidir ve baskının zulmün ortasında, sokaklar kan gölüyken; şiirin sırça saraylarından bakamaz. 'Ne tür kaçırırsak kendimizi/Azgın avcıları kıyımızın/Pusuda şiirlere şiirlere' dizelerinde olduğu gibi; avcılar insanın da şiirinde peşindedirler ve şair yine de şiire şiire sığınır, şiirle yola çıkar. 'Güvenme karanın dostluğu yoktur/bir ucundan aydınlığa dönüşür' derken; doğanın diyalektiğini bilerek direnir.

'İlkin o bakır tası ve mendili at elinden
Ellerin gerekli çünkü yumruğunu sıkmak için
Birleş, kendine yeni bir baş edin
Sensin en çok ve en güçlü
Birleş, bir baş edin, dene gücünü
Sensin, çoğal ve yenilen
Durmadan yenilen, dünya genişliğinde
Dön, İstanbul'u al'

Şiirde slogan konusunda: 'Bir var ki şiirde slogan da kullanılır. Atasözü kullanılmıyor mu? Önemli olan bu hazır gerecin yapıya yedirilmesi, yazılanın şiir değeri taşıması. Üstelik genç Ozanın, mitinglerin 'konulduğu', sloganların 'atıldığı' bir ortamın, bir çağın yaşayıcısı olduğunu unut-

mamalıyız' diyen G. Akın: Genco'ya, Nihat'ın kızına, Yılmaz Güney'e, Cevat Çapan'a da şiirler ithaf eder, şiirlerinde sevdiği, okuduğu yazarların- şairlerin adı geçer. 'Gurbetinin ince ozanı/Nihat'ın mavi kızını/pasaport kaydından düşüren dünya/Öfkeliyim sana.' diyen şair dünyada olup bitenlere öfkeli ama bu, şiirlerinde kaba bağırtilara dönüşmez.

'Neye yarar zorba bir cücük gibi
Yetmeden delmek yumurtayı
Evecen sözcükler gibi ağız zorlamak
Ve salmak öfkeyi aklı bağlayarak.'

En öfkeli anlarında bile sabırla dizginler öfkeyi, aklı öfkeye çığnetmez. Bu susuş durumu birçok şiirinde derin bir öfkeyi duyursa da, yerinden kaldırılıp, karşıya fırlatılan bir kaya değildir. Onun duruşu ne zaman patlayacağı belli olmayan bir bombanın korkutuculuğunu da sezinletir. G. Akın şiirinde isyan ve öfke bağırın değil, susarak gözdağı veren bir durumdadır.

'Güllere su verme, güze alışsınlar' diyen G.Akın 42. Günün Şiirleri'nden sonra; şiirde yeni bir döneme başlar. Duvarlar yıkılmış, kavgalar sesini yitirmiş, insan yabancılaşmış, doğa zedelenmiş, kısaca çürümeler, yozluklar yaşama etkindir ve bu da en çok şairi etkiler. 'Sor bana bana sor/geceyi bilene sor' dizesiyle yorgunluğunu duyumsatan Akın Bir roman kadar uzun bir tümce/ - Sonra işte yaşlandım' der.

'Sevda Kalıcıdır' şairin; çok şeyi bir arada dingin bir bilinçle sorguladığı, ustası olduğu şiiri; arı- duru söylemiyle yükseltilere taşıdığı, engin şiir birikimini sergileyen şiirlerden oluşur. Siyasal söylemli şiirlerinden sonra; değişen dünyaya, değerlere daha nesnel bakabilen, çok şey yaşamış görmüş bir bilgenin şiirdeki yansımalarıdır bunlar.

'Balkon' da: yaşlılık ve yorgunlukla birlikte sık sık anılara yolculuk yapar. Yiten zamanlar ona ölümü duyumsatır, yaşamak isteyip de yaşayamadıklarının, yapmak isteyip de

yapamadıklarının hesaplaşmasını yapar. Bireyi ele geçirip, onu köleleştiren emperyalizmin güçlenişini, savaşları, dilsizleşen insan topluluklarını izlerken; bir yandan da kişisel dünyasını gözden geçirir, ‘Yorgun Seviler’i, kalıcı sevdaları, yanıtsız kalan aşkları, yaz balkonlarını, küsen dostları anımsar, anımsatır.

‘Kayboldum

Kimlere hüzüdü kimlere nostalji

Kimler tutkun idi kimler unuttu’

dizeleriyle zamana sitem ederken; ‘Orda öyle aramızda oluyor işte/ayrı ayrı uzakta, yanyana/Hangi yangın hangi deprem becerebilir’ sözleriyle de kurumların sevgiyi yok edişini, süreç içinde yabancılaştırmasını eleştirir. ‘Herkes bıçağını, dedi/bende bile di’ der kadın/‘Herkes bıçağını’ der adam/masa bıçaklarla dolar, tedirgin/yaz biter güz biter kış gelir/soluksuz kalmıştır balkon/kendine gömülür’

‘O kadın tutsaktır hayata ikilemleriyle

Paslanmaya koydu gücünü, şeytanlığını

Bir yanı gitgel, bir yanı mumya

Olmak istemedi iyi, niye diline dolardı

Ya vurdumduymaz, ya kaplumbağa

Saysa eksiği yok, var, kaldı bir şeyler

Orda, eski evde.’

Kırmızı Karanfil’den (1971) aldığım bu dizeler, yirmi yıl aradan sonra (1991) Seveda kalıcıdır da kendisine yönelttiği birçok eleştirilerle karşımıza çıkıyor.İkilem adlı şiirde:

‘Sunduğu en değerli, yaşamın bana
Çoban köpeğinin dikenli tasmaı bir kolye
Kimi kumsaldayım ölü bir deniz kabuğu
Kimi kıyı tutmayan deniz oluyorum
Onardım kendimi geri çekilmelerle
Yaşamı da seni de seviyorum’

dizeleri evlilik kurumu içinde ‘eksiğı yok’ gibi görünen bir yaşamda, olmasr gerekenin olamayışı, yani özgürlüğün kısıtlanması, bireylerin kurumun dışına çıkamayışları zaman içinde sevgiyi de aşkı da yok eden zincire dönüşümü; ‘Onarılmak’tan ziyade, onarılamamış olanı, hala kanayanı, acıyanı anarak usulca sitem etmektir.

Binlerce kadını anlata anlata bitiremeyen G.Akın şiirinde, özeline ilişkin veriler daha çok son kitaplarında bulunur. Kadın kimliğinin özlemleri, aşkları, dostluk ve arkadaşlıkları, yasakları ve düş kırıklıkları bu şiirlere yansır.

‘Resimleri yaktım, birini saklasam dedim
En çok onu yaktım onu yaktım
Kış göğünü yaktım, bir kavak büyüttüm balkonumdan
Akşam desem değil, yangın desem değil
Dışarda apansız bir kıyameti yaktım.

Mustafa Öneş’in kadın şairler hakkındaki bir sorusuna: ‘Ben işi ciddiye ilk alanım ülkemizde, bu doğru. Ama ben olmasam başkası olacaktı. Elimizin hamuruyla erkek işine karışıyoruz işte.’ İroniyle yanıt veren şair; başka bir söyleşide ise: ‘Kızların tanrı imgesi, yaşadıkça önce baba, sonra koca, sonra da oğul imgesiyle çakışır. Yüzyıllarca, kadın bir duygudaş (sempatizan) olarak kalmıştır. Erkeklerin kadın duyarlığı diye ayırıp, büyüttüğü şey, gerçekte bir duyarlılık değil bir duygudaşlık, başkasının duygusuna katışma durumudur. Bir sürekli edilgenliktir yani. Bu sürekli edilgenlik, çoğu zaman, kızların daha kadın olmadan, kültür, bilim, sa-

nat alanlarında gerilemelerine yol açar. Yaratıcılık, bir başkaldırıdır demiştik. Kadının yaratıcılığı bu yüzden kesinlikle bir başkaldırıdır. Bu başkaldırı, cinsler arasındaki gereksiz ayırım kalkıncaya dek sürecek, inanıyorum.’der.

Güze alışmalar başlarken; ‘Bir yerlerde bir ağustos kalmış olmalı’dır. Çünkü güzün soğuklaşmaya başlayan gece ve gündüzleri, yaz anılarıyla sıcak tutulacaktır. ‘Erken kalkar-yaşlıdırlar-/Günü uzatırlar/Günler uzar ayvalar sararır nar çatlar/zaman kısalır.’ diyen G. Akın ‘Ben Seni’ başlıklı şiir de: ‘Tanrım sen beni sınarken nelerce/Ben seni sınıdım’ dizeleriyle de tanrıya göndermeler yapar.

Bir yandan dünya ve yaşam değişirken; şiir de değişir. ‘Sözcüklerin yurdunu bilenler için/Bir başka dil saklarsız dilimizin içinde’ dizeleriyle dilin yurdunu gösterirken:

‘Yaşamın özünden derlememişsek
Sözcükleri söze çeviren balı
Dala bakmak suyun izini sürmek değilse
Dünya düş, yalandır ömrümüz’

dizeleriyle de şiir anlayışını, şiirin hayata değen yanını, şairin yaşadığı dünyaya sorumluluk duyması gerektiğini vurgular. Şiirini yaşadıklarından, yaşanması gerektiğini düşündüklerinden, yani gerçeklerden besleyen şair; ilk şiirlerinden son kitaplarına değin bu izlek üstünde sürdürmüştür.

‘Yok saymalıyım, karşılıksız ve cömert
İsmarlamadığım, biriktirilmiş
Çiçek izlerini
Çünkü yansız ve renksiz durayım isteniyor.’

‘Akvaryum’ şiirindeki gibi; sistem bireyleri renksizleştirmiş, robotlaştırmış, düşünmeyen, tepki göstermeyen bireyler haline getirmiştir, şairden de aynı duruşu beklemektedir. Bu durgun ve kokuşan yaşam o denli bunaltır ki şairi;

doktorların ülserini keşfedişi bile, kıpır-tısız bekleyişlerden daha yeğdir. Aynı kimliksizleşmeyi, aymazlığı şiirde de gözlemleyen Akın; şiirin yaşamdan kopukluğunu, popülist hevesleri, çabuk ünlenme istemlerini şöyle eleştirir:

‘Ölümün gölgesi düşmüş şiirlerimize

Ya gösteri nasıl başlar

-Perde

dendiğinde

Hey herkes, akıl yerine’

Sonra İşte Yaşlandım’da her şeyin hızla metalaştığını (şiir de dahil), medya aracılığıyla yapay bir yaşamın dayatıldığını, kullan- at politikalarıyla, köşe dönmeci anlayışlarla insanın tüketildiğini yer yer ironiyle vermeye çalışan G.Akın: ‘Karşı ekran/Karşı telesekreter/Karşı- Tele sır’ ifadesinde de her zamanki gibi aynı sözcüğü (karşı) yineleyerek, şiirinin uzamını artırır.Bu tekrarlar G.Akın şiirinde; ne söylediğini bilen, söylediğini ısrar ve inatla karşısındakine bildirmeye,göstermeye çalışan bir gayretin, bir çabanın göstergesi gibidir çoğunlukla.

‘Ama neydi herkesin bildiği

Onun bilmediği neydi

Düşlerini işgal etmişlerdi

Olmamıştı kendi hayatı

Bir çok başkasınınkiydi’

dizelerinde ömrünü topluma adanmış bir şairin, beklentilerinin tersyüz oluşuyla şaşırması, ters gidenin nedenlerini sorgulaması birçok şiirinde ortaya çıkar. ‘Satranç/Sevgilim/ Taşlar/Unut/Kaleleri ve filleri köpekli adamlar tutmuşlar/ Söyle ona sıraya girmekten vazgeçsin’ diyerek satranca benzettiği sistemi her şiirde eleştirmeye devam ederken: ‘Tükenmiş çareleri’nde;

‘içinden içinden çürümüş
bir dal suretinde sallanıyorlar
duldaları yok, gölgeleri yok
oturdukları satrançta çoktan
mat olduklarını biliyorlar
o yüzden
şahı elden çıkarışları
tükenmiş çareleri’

kapitalizmin diyalektik gereği sonunda kendisini yok edeceğini, bunun korkusu ve çılgınlığını yaşadığını söyleyerek, yılgınlığını hafifletmeye çalışır. ‘Radyasyon, eds, Civil Gardia, delik ozon, çürük elma/Dünya basıp gitmiş olacak’ diyerek bir yokoluşu işaret eden şair daha sonra ‘itip beni/ Balıma dadanan bu çağı sevmedim’ diyecektir.

‘Sonra İşte Yaşlandım’ diyen G.Akın, bu kitabında toplumdaki çarpık değişimi, şaşkınlık ve kızgınlığını dile getirirse de hüznün, yorgunluk, yaşlanma, eskiye özlem, yeninin bıktırıcılığı gibi daha bireysel durumları söyler. İlk şiirlerinden bu yana gözlenen sen- ben içsel konuşması bu şiirlerde de sürerken; söylemin ustalığı, dilin dinginliği, düşüncenin damıtılmışlığı doyumsuz şiirlerle karşımıza çıkar.

‘Sözler gelip geçsin diyedir, öfke sen bekle
örselendin, ağrıdın, oyuldun, henüz değil ölüm
ten bekle
bağırmalıyım, çığlığıım kıştan ilkyaza değmeli
A yasak, hayır korkulu, evetten usandım’

‘Ayrıntılar İlahisi’ şairin özeleştirisi niteliğindedir. Bu şiirde topluma uymuş, uymak zorunda kalmış Gülten’le; dilediğince, özgürce yaşamak isteyen, kuralları bozan, karşı gelen daha coşkulu, daha istekli Gülten karşıkarşıyadır. İkici kimlik her türlü asiliğine karşın birinci ‘Gültene’ kanmıştır.

Bunun en önemli nedeni de olsa olsa kendisinden çok başkaları için yaşayan bir insanın üstlendiği yüküdür.

‘Aşk kalıcıdır’ ve ‘Hızlı öpüşlerle lekelenir ten/uzun kalır usul öpüşlerin anıları’ ‘Kum ve Çöl’ başlıklı şiirlerinde eski bir aşk kendisini gösterir. ‘Bana yaşadığı kentin kumunu gönderen bir sevgilim vardı’ diyen şair; oranın rüzgarını merak ederken yıllar esip geçer, gözlerini kum doldurur.

‘Hayır söylenmedi
ne tını ne vurgu ne açıktan
hayır söylenmedi
orda kaldı ve burda kaldı
aşkın ve özleyişin sezgisi
küçülmüş büzüşmüş dertop
orda kaldı ve burda kaldı
çöl ortasında’

Bu kitabında sayfa başlarında bir iki dizelik şiirlerle; onların altında da yine çok uzun olan iki-üç bölümlük biraz daha açılımlı şiirlere yer verir. Kısa şiirler birer özdeyiş özelliğiyle konuya giriş gibidir. Melahatanım, Osman Hamdi Bey portrelerinin yanı sıra, teknolojinin dilimize taşıdığı sözcükler de şiire girer. Stalin’in ölümü, Dna testleri, Darwin teorileri, nükleer silahlar, sıradan insanların yollarda, garlarda görüntüleri ile güncel olguları gösterirken; ‘Bellek ile ölümden’ bedensel ağrılar çeken bir insanı anlatır, ‘Ak-sata’ da ise eski yalnızlığıyla yeni yalnızlığını karşılaştırır.

Gülten Akın şiirinde ‘yalnızlık’ teması ilk bakışta siliktir, görünürde değildir. Oysa, o gerilerde beklettiği ‘hele dur!’ dediği kadın; hani o çok şeyin yalnızlığını göre göre yine de onlarla yaşayan, öfkesini ve arzularını sabırla gerilerde tutan Gülten; son derece yalnızdır ve güncel hayatın incir çekirdeğini doldurmayan işlerinden de fazlasıyla sıkılır. Bu durdurulmuş kimliğin yalnızlığı yer yer isyanla, kahırla duyumsanır. Bir yandan da bu saklı insana kimseler ili-

Şiir Irmakları

şemeyeceği için özgürdür ve yalnızlığını sever. Bir bakıma 'hüznümün tüccarı' dediği yalnızlık çağrılır da:

'Ey uğruları uzun yolumun
saklı cevheri diriltmeye
yeter mi attığım safra
eski yalnızlığım geri döner mi'

'Sessiz Arka Bahçeler'de kitabın adından da sezinlendiği gibi ıssız dinleyişler, yorumlar, irdelemeler, arayış ve özelemler genel izlek olarak karşımıza çıkar.Şaka yaparcasına; sakladığı acıları 'şen elmalar' gibi ortalığa saçar.

'böyle parçalanarak dağılarak mı ölünür?
dünyaya bir bütünlük bırakmadan
oysa ölüm bile usul usul
yaşama benzer yaşama benzer.

dizeleriyle günden güne azalan insanı söylerken; 'suçlu gibi yaşamaya alıştık biz oysa/onu nereye saklamalı'dizeleri de yaşamayı suçmuş gibi gören insanın sindirilmişliğini vurgular. Çay şiirinin birinci bölümünde evlilik kurumu eleştirilir. 'Yıllarca sımsıkı kapattığı kapattığımız/ruhlarımız- ilk mi birbirine değdi/düzleşe düzleşe yitti deniz/düşteydik, teknelerin sesi balıkçılar olmasa' Gece Kuşu'nda bir bakıma kendi yaşam serüvenini anlatırken; 'Eski Nine'de 'naylon'laşmamış yaşamların doğallığını özler. Aşklarını hep saklı tutmuş kadınlar usulca bu aşkların yüzünü gösterirler.

'onu düşünmemek istiyor
onu düşünmeden edemiyor
biri ve öteki biri ve öteki
an mı saatlar mı ne önemi var
giderek dönerek durmadan
yaşıyor acıyla bölündüğünü'

Aşktan kaçış ve korkma türk kadının genel dramı. ‘o telefona çıkma, o kapıyı açma/ona dokunma/sarmıcı besleyen suyu sonsuza/sakla sende sürsün aşk’ diyen Gülten Akın’ın ‘korkak kadınlar şiiri’, ‘Evdeki kadının şiiri’ başlıklı çalışmalarındaysa; yaşayamadıklarına hayıflanış, kendisine sitem sezilir. Bu kitabında yine kadın tiplerini karşımızdadır. ‘aptal dakikalar, içine sığmama/gelgeç albeni/ uyan- dı... bitti’ dizeleriyle de aşkın geçiciliğini söyler.

‘düşünmeden konuşmadan yaşayanlar
düşünmeden konuşmadan yaşayanlarımızın
geleceğini bekliyor
aykırı bir sese yeniliyor kocaman sessizlik
gelecek gelmiyor’

diyerek düşünmeyen, duymayan, konuşmayan insanlığın geleceği kararttığını belirten Gülten Akın; gerek biçemi, gerek işlediği temaları gerek ise şiir ve dünya görüşünden ödün vermeyişle şiirimizde farklı bir renk olmayı bilmiş, bir cinsin varlığını, sanatını şiirleriyle kanıtlamıştır. Sessiz Arka Bahçeler kitabının sonunda: ‘yaşa sığınırsın hiç istemeden/bağışlanmayı umarak’ diye biten bir mektup bırakır.

Kitapları birçok dile çevrilen, birçok ödülün sahibi; anaların anası, şairlerin şairi Gülten Akın’a saygıyla...

Kaynaklar:

1- Seyran Toplu Şiirler- Adam Yay.

2- Toplu Şiirler II- YKY

3- Şiiri Düzde Kuşatmak- YKY

MELİSA GÜRPINAR

1941' de İstanbul'da doğdu. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde okuduktan sonra İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nü bitirdi. Tiyatro öğrenimini Londra'da sürdürdü.BBC Türkçe servisinde ilk tiyatro eleştiri yazılarını okudu. Sanat dergisi yöneticiliği, özel profesyonel tiyatro ve dernek kuruculuğu yaptı ve yazının birçok dallarında ürünler verdi. Sonraları daha çok şiire ağırlık verdi.

Yayımlanmış Kitaplar:

- 1- Umut Pembeleri 1962
- 2- Yeni Bir Gün Şarkısı 1975
- 3- Geceyarısı Notları 1981
- 4- Ara Beni Sevgilim Sözcüklerin İçinde 1983
- 5- Yaz Mektupları 1985
- 6- İstanbul'un gözleri Mahmur1990
- 7- Çocukluğum ve Ölümüm 1992
- 8- Yeni Zaman Eski Hayat 1993
- 9- Salkımsöğütlerin Gölgesinde 1998
- 10- Her Harf Bir Melek 1999
- 11- Ada Şiirleri 2003

HER HARF BİR MELEK

"Şiir bir yolculuktur"
Demiştım bir gün anneme.
"Hayatın düşsellığı
Ve derin gerçeğı aşkın,
Eğer beni çağırırsa,
Kaçınılmaz bir yolculuk olur hem de."
Annem gülümsemiş,
"Önce doğanın dilini öğren,
Bir harita gibi
Göstere sin sana gizli yolları,
Yazıya giden
Diyerek,
Yaşlı incir ağacının
Alçak bir dalını
Kendine doğru eğmişti.
Ağır bir ayrılık düşüncesi,
Artık gölge gibi
Vurmaktaydı yüzüne.
Elindeki kavak inciriyle
Şaşkın ve kararsız
Kalakalmıştı,
Hüzünlü bir güz ikindisinde.

Bense,
Annesinin elini bırakıp kaçan
Küçük bir çocuğun merakıyla,
Nereye varacağımı bilmeden,
Olanca gücümle
Uzaklaşmak istiyordum o gölgeli bahçeden.
Gençtim.
Bir ömür boyu koşabilirdim,
Yere düşen bir yaprağın içindeki
Saklı harflerin peşinden.

SOKAK

pamuk helvacı
camekânlı arabasını iteledi yokuş yukarı
taşıyordu şekerden yapılmış
pembe bir dünyayı
dünyanın içinde
zeytin ekmek parası
üç çocuğu hasta anası
ve güneş ışığı vardı
çerçevesi kırık bir yaz resminden
kayıp düşmekteydi sanki
boynuna bağladığı kırmızı mendille birlikte
pamuk helvacı

ardından koştum
avucumda terli bir yirmi beş kuruşla
koşarken asfalta yapıştıyordu pabuçlarım
daha dün dondurmacıyı kaçırmıştım
cezalıydım uzun bir öğle uykusuna
ah tanrım bugünse
kulaklarımdan tavana asılacaktım
teyzemin dediğine göre

şu düştün bir uyansam
tutsam annemin elini gene
sonsuzluğun adresini sora sora
yürüsek iki yanımıza bakınarak
ve sayarak çinko kaplı cumbaları
daracak bir sokakta
ne olur sanki

peşimize bir kedi yavrusu takılsa
ben onu sevsem
burnunu gıdıklasam bir pelin dalıyla
o bizi terk etse durup dururken
köşe başında

► MELİSA GÜRPINAR

‘Doğayı sezdikçe
ne konuşkan herşey
bir dilsiz oyununda sus payı
sezinlediğimiz
iyi ki’

Melisa Gürpınar’ın 1962 yılında yayımlanmış ‘Umut Pembeleri’ adlı ilk kitabından aldığım bu dizeler; onun son-raki şiirlerinin izleğini göstermesi açısından ilginç. Çünkü son dizelerinde de yine ‘konuşkan’ doğa çıkıyor karşımıza.

‘Şiir deneyimim içinde beni en çok şaşırtan şu oldu.Yıllar sonra hiç farkında olmadan,ilk şiirlerime yakla-şıyordum,.... İnatla üzerinde durduğum, tekrar tekrar dönüp geldiğim konuların başında hep, ‘doğa insan ilişkisi yer al-mış’ ‘2000 tarihli Dünya Şiir Günü bildirisinde, yakında yi-tirdiğimiz değerli usta M.Cevdet Anday bunları söylerken; Melisa Gürpınar’ın da ilk şiirlerinde hemen göze çarpan doğa öğesi, son şiirlerinde daha çarpıcı biçimde varlığını sürdürüyor. Doğa ve insan ilişkisine ek olarak; yüzüyle bir-likte tarihi de değişen İstanbul’da, her ırktan, her inanıştan ve her meslek gurubundan birçok kadın; kısıtılmış yaşam-ları, aşkları, sevdaları ve umutlarıyla zaman duraklarında yerlerini alıyor. Ağırlıklı olarak ‘kadın’ teması işlenirken; doğal olarak onların beraberindeki nişanlılar, kocalar, gizli aşklar da bazen yergi, bazen de sevgiyle anılıyor.

‘Umut Pembeleri’ adından da sezinleneceği gibi umudu, doğa ve insan sevgisini, yaşam tutkusunu; yer yer ironik söylemlerle hüznü, yoksulluğu, savaşları dile getiren kısa şiirlerin yer aldığı bir kitap.Melisa yakında yayımlanan ‘Ada Şiirleri’ adlı son kitabında ilk kitabını şu dizelerle anı-yor.

‘Küçük kara kitabı
yazdığım günden buyana,
pembe çizgileri vardı hani
kapağında,
bir boşluktan bir boşluğa
içimdeki lavları aktardığıma
inanmayacaktım asla’

‘Yeni bir gün şarkısı’ K Yayınları tarafından 1975’de yayımlanan; 1964 ile 1974 yılları arasındaki on yıllık bir sürenin ürünleri ve üç kitaptan oluşuyor. ‘Sevginin yüzü’ ‘Derin su’ ve ‘Ölü günler’

‘seninle
bir ölüyü gömdükten sonra
yenen ilk yemek gibi
sevişmeye çalıştık gece
ve kim kimi öperse
veba gibi bir hüznün bulaştı birbirine.

Bu şiirlerin yazıldığı dönemlerde ‘ölüm’ çok tanındıktır. Ekmeğe- aşaya siner kokusu, evlere, sevişmelere... Huysuz, huzursuz, korkulu günler birbiri ardına geçerken; sokaktan elini kolunu sallayarak yalnızca ölüm geçer. Bu yaşayıştan en fazla payını alanlar da şairlerdir. Bazıları o günlerin anlayışı gereği; şiiri bir ideoloji aracı olarak benimserken; bazıları da bağırımadan kendi anlayışına göre dile getirir yaşayanları. Ama tümünün de ortak noktası daha güzel bir dünya istemidir kuşkusuz.

‘Onlar ki
doğmamış bir çocuğun karanlık
dünyasından sıyrılıp
bir bir düştüler ölüme
özenle baktım denizin zamansız yitişine.

‘gece kara bir şal gibi’ sırtları yakarken; ‘Bak herkez veriyor/korkunun hakkını ölüme/ve yeni bir gün için ne gerekirse’ dizeleriyle yine de umudu çağırır şair. ‘Bazen neşeyle gelir güneş/bir mangal ateş devrilir kiremitlere.’ Bazen de; ‘dünya beni çağırır/zorla bir aşk ister/doğsun diye bir umut’

‘Sevginin Yüzü’nde yetmişli yılların kasvetli havasını, acılarını, kaygılarını yoğun bir söyleyişle dile getiren M. Gürpınar; bu kitabında kısa şiirleri yeğlerken ‘Derin Su’da tümüyle düzyazı şiirlere yönelir. Bu şiirlerin bir çoğunda ana tema kadın ve onun eviçlerindeki tutsaklığıdır. Ölüm, aşk, düş kırıklığı, erkek egemen bir toplumun edebiyatçıları, gelenekler, inançların kadına yönelik baskıları sayfalarca anlatılır. Bu anlatılıştta anadilin tüm güzelliği ortaya çıkarırken, masal öğelerinden, mitolojik ve dinsel öğelerden de yararlanır. Zaman, mekan, toplum ve o toplumda yaşarken; yer yer isyan eden, başkaldıran, durmadan sorgulayan şairin yaşamından kesitler de gözler önüne serilir.

Melisa ilk kitabından itibaren bütüncül bir şiiri yeğler. Bu uzun soluklu düzyazı şiirlerinde ise öykünün tuzaklarından şiiri uzak tutmayı başarır. Genelin içinde özel, şimdinin içinde eski gençliğin içinde yaşlılık; yani tüm çelişkiler ve ayrıntılar bir arada verilirken; isyan dizelerinde bile saldırganlaşmadan, bir bilge edasıyla söyler diyeceklerini. Ses ögesi ve şiir kaygısı ön plandadır. İyi bir gözlemci, yorum yapan bir zeka ve usuna çizdiklerini unutmayan, unutmak istemeyen bir yaşam tutkunu... Bu tutkuyu da birçok şiirinde dile getirdiği şiir ve yazı besler. Renkler ve nesneler çok önemlidir Gürpınar şiirinde. Bir anlık gördüğü bir çiçekten, bir eşyadan esinlenerek geride kalmış binlerce görüntüye yolculuklar yaparak, yeniden o güne geri gelir. Şiire başladığı yerde hep bir gerçek vardır. Şiir boyunca binlerce çağrışımlarla araya tarih olmuş yaşamlar girer ve sonunda, ya kendi gerçeği ya da günlük bir görüntüyle son bulur. Bu buluşma ve ayrışmalarda ölüm, dirim, aşk ve zaman kavramı sorgulanır, düşünceler açıklanır, ama okuyanı kabule

yönlendirmez. Bir dertleşme, sohbet havasında kendi derinliğine çeken yazı; türkçenin bütün güzelliğiyle beyinlerde nefis bir tad bırakarak sona erer.

‘Örneğin ben, ev işlerine verdim bir süre de kendimi. Bir faraşa külleri koydum, sakız dövdüm tahta havanda, lekeli çarşafı çivitledim, lambanın fitilini kestim temizledim, ah, koyun postunu, çamurlu damacanayı yıkadım, enfîye kutusunu parlattım, tozunu aldım eski resimlerin, kullanılmayan cam hokka ve divitlerin ve saksonya fincanlarının, sırça kaselerin, ve belki bütün nesnelerin tozunu aldım ve özellikle uzun beyaz bir giysinin, sonsuzluğun sonsuz tozlarını ve üreyen sürekli tozlarını derledim, topladım, kendimi ev işlerine verdim, ben yıllarca böyle yaptım, ah, hep toz aldım.’ ‘Karanlık Kadınlar’ başlıklı şiirinden aldığım bu bölümde de görüldüğü gibi; birçok nesne adını yan yana tutarak, her birinden bir başka duruma geçiriyor okuyanı. Yapılan iş kadın dünyasının çok alışık olduğu ‘toz almaktır’ ama burada tozu alınan birçok şey var, yalnızca eşyalar değil... Bir de işin ironisi. Kadınlar bir araya gelince ilk sözleri yapılan işleri saymak olur. Gürpınar da bu alışkanlığa gönderme yaparak sürdürüyor sözünü.

Ölüm imgesi sık geçer M. Gürpınar şiirinde. Doğa her zaman en iyi dostudur şairin. Yapraklarında ağustos solurmuş incir ağaçları, balkondan eksilmeyen ıhlamur koku, tenekelere ekilmiş sardunyalar, çitlenbik, söğüt, zerdali ağaçları onun konuşabildiği, her mevsimde ölümü ve dirimi onlara bakarak sorguladığı, umutsuz anlarında baharda çiçeğe durmuş eriklere bakarak direndiği, kendisini üşüten kışlardan uzaklaştığı, her defasında ondan yardım alarak, hayatın üstüne üstüne yürüdüğü en yakın dostudur doğa... Her gün ölen ve öldürülen binlerce şeye; bir de birey olarak kendi yaşadığı olumsuzluklar eklenince bu imge kaçınılmaz olur. Ama yalnız ve karanlık gecelerden sonra pençeresine vuracak bir dalın tomurcuklandığını, serin bir esintiyle geceyi yararak çatılara düşen güneşi de izlemiştir çok kez. Bir gün içinde ölüm de doğum da her an tekrarlanırken,

insan dünyasındaki karmaşa da bazen hüzne, bazen umutsuzluğa bazen de öfkeyle direnmeye dönüştürür. 'Herkes bir dönemde satar ya kendini tanrıya, ya da büyük bir çıkara, öyle bir yanılmayla. Helvalar, güllaçlar, ve safran tohumlarıyla doymuş bir insanın, düşlerinde, güneyden esen kurak bir kum fırtınasında savrulması gibi,kimse tanıyamazdı zaten, değil eski bir sevgiliyi,herkezin herkezi sattığı böyle bir dönemde, kendini görse böyle bir rastlantıda. bu ölümcül kalabalıkta ama belki yeterdi dişleri iskeletlerini göstermeye gülünce.'

'Herkesin herkesi bir şey için sattığı'nı gördükçe şiirlerinde sıkça kullandığı 'güneş' de soğur, parıltılı ama ısıtmayan kış güneşine dönüşür. Bahçeler daha bakımsız, tavanarası odalar örümcekli, kuyular kuru ve havuzlar boşalmış görünür gözüne. Ama '-Yenilenler varsa daha.../-Bu akşam direnmek şarttır.' dizeleriyle de direnci seçer.

Melisa Gürpınar şiirinde içtenlik ve sevgi her dizede, her sözcükte kendisini hemen duyumsatır. Kimliği, kişiliği, alışkanlıkları ve şiir beğenisinin yanı sıra son kitaplarında sıkça şiir kuramlarından, yazının dünden bu güne yaşamdaki öneminden söz eder. Aşk ve şiir vazgeçilmez bir olgudur yaşamında. 'Ah mavi kent. Eksiltir mi acaba ölüm, dinmeyen sularını?' dediği İstanbul'da 'bakır yüzlü dostları'nın, 'kavgalarını sinsice ve ihtiyatlı' sürdürdüklerini söyleyerek, 'alkolle birlikte' karardıklarından sözeder. Eski şarkıları dinleyip çayını içerken de: Gülünç. Aklıma gelinliğim geliyor. O posası çıkmış burjuva yaşantımız boyunca. Kendime yolladığım bir saksı gülle. İmgeci güzellik. Kanlı diriliş. Gözleri romanlı sevgilim benim. Ahşap, mcnekşe güllü bir geçmişten, alıp yücelttiğim. Tam gecikmiş bir yolcu gibiyken, beni büsbütün geciktiren... Sevgi bir aldanmadır, sevgisiz kalınca' diyerek de eskiyen aşkları, aşkın bir yanılsama, güzelliğınse imge olduğunu vurgular.

'Ölü Günler' de düzyazı şiirden ayrılrsa da yine de çok kısa olmayan şiirlere yer verir. Bu kitaptaki şiirlerde yer yer umut ve dirençle beraber; insan ilişkileri, kırılğanlık, ihanet

ve aldanış hüznüyle birlikte sezilenir. Kitabın adından başlayarak, birçok şiirin başlığı bile hüznü çağırır.(Yayıldı kan denizaşırı, Uçurum türküleri, Yıldız mezarlığından ısıdı sabah...) 'Ey çılgın ırmak/karaağaç/ezilmiş sarı toprak/sen ey her şeysin/Çağlayanlar gibi devinen aklım/öpülmemiş sular-da kendini/yeniden yeniden yaratmak' dizelerindeki gibi devingen akılla zorun üstesinden gelerek, kendisini yeniden yarattığını duyumsatır.

Yeni bir gün şarkısındaki tüm şiirlerde Gürpınar'ın binlerce duygu ve düşünceyle yoğunlaştığına tanık olurken; o güne dek kadın şiirinde çok az rastlanan bazı görüntüler şaşırtıcı oluyor. Kitabın 1975 de yayımlandığını düşünürsek; o günlerde sevilen bir erkeğin bedeni hele de bu bir kadın tarafından aşkla şiirleştiriliyorsa! alışılmış bir şey değil... Bu durumun çağdaş şiirimizde kapılar araladığı, bir cinsin hep kapalı kalmış gizli dünyasına ışık tuttuğu erkek şiirinden farklı olarak yeni ve değişik imgeleri şiirimize taşıdığı bir gerçek.

'Geceyarısı Notları' M. Gürpınar'ın 1981 yılında yayımlanmış ve geniş yankılar uyandırmış olan bir kitabı. Bir cinsin tarihçesi; şair annenin kızıyla söyleşisi şeklinde sürerken; aynı zamanda her meslek gurubundan ana ve babalar da motifler halinde şiirler boyunca gösteriliyor. Bu küçük alıntılar bir araya geldiğinde; toplumun sosyo-ekonomik yapısı, farklı insan tiplerleri ve kentin dünkü-bugünkü durumu ortaya çıkıyor. On uzun söyleşi boyunca şair;'sen bir ozan kızsın' dizesiyle kızına seslenip, bu soluklu konuşmada aynı dizeyi tekrarlayarak, hem şiirin akışını hızlandırıyor hem de ekleyeceği sözlere yeni zeminler hazırlıyor. Bir insandan başkasına, bir mekandan ötekine gidip gelirken; dilin büyüğü, yalınlığı ve içtenliği renkli bir dünyaya çekiyor okuyanı. Ana- kız ikilisinde; her sınıftan, her durumdan binlerce kadın simgeleştirilmiş...

'Ama sen ozan kızıydın
ayrıcalıklı değilsin- sakın ha yanlış anlama-
biraz başka olabilirsin
esintili bir kadının karnında dokuz ay yaşam sürdürdün
ne de olsa
bir kelebek avcısından farkınız yoktur- ananla senin-
gider gelirsiniz
gerçekle gerçek dışı güzelle çirkin
sözlerin en canlısını tutmak isteyen
bir kadının elinde elin'

'Sevmek denince öznesinden hemen ayır/tanrı gibi sonsuz tanıımı vardır- ve tümü de inandırıcıdır-. Diyen şair bir yandan yaşamdan öğrendiklerini kızına aktarırken bir yandan da şair olmanın güzel ve kötü taraflarını, toplumun şaire 'kadın şair!' bakışını ironiyle duyumsatır. 'Özgürlük yoktur hiç olmamıştır/bir imgedir insanın kafasında-hep var sayılır-'diyen Melisa; başka bir bölümde de; 'hakkın yok ki olağanlığa-sığınmağa-/deli dolu genç bir aşık da olamazsın/ gözü kara bir devrimci de/aynı anan gibi...' dizeleriyle de kendi kimliğinin ipuçlarını verir. Söyleşi boyunca kitapta yer alan bireylerin (kadın-erkek) toplumdaki durumlarına göre; alışkanlıkları, psikolojik tanımları, bedenleri de somutlaştırılır. 'çocuklar da bir sakıncadır evlilikte/bunu unutmadurmadan karnının şişmesini herkes bir oyun sansa da/eşleri akraba yapıverirler bir anda/aynı çocuğun anası ve babası olanlar/artık bağımlıdırlar birbirlerini istemedikleri anlarda bile -birbirlerine-. Dizeleriyle evlilik kurumunu ve bilinçsiz doğumları ironiyle eleştirir. Birçok şiirde hayranlık duyulan, aşık olunan, tanrısallaştırılan erkek ise 'sevmek ve sevilme' kavramında: 'Daha neleri unutamazsın/karlı kış gecelerinin içinde çıtırdayan ısıyı/sobanın üstünde yanan limon kabuğunun kokusunu/biliyorum sen hala sevgiyi ve tiksintiyi soruyorsun bana/erkekler çağlar boyu geneleve gittiklerine göre onlarda yoktur bu duygu/namumlu karıla-

rından iğrenirler pek çoğu./çağdaş ve gündelik bir dille söylemek gerekirse/çapkın erkek çapkın kadın arar eğlenmek için de/çapkın kadın saf ve mahcup erkeklerle renklendirir yaşamını nedense/yani kadın ve erkek zaman zaman bir gereksinme/zaman zaman da bir oyuncak gözüyle bakarlar birbirine' dizeleriyle alaysanır. Kadın kimliği her dönemde farklı zorlukları içermiştir. Aşağılanmalar, baskılar, doğurmalar, kısırlıklar ve de bekaret... 'Geceyarısı notları'nda o güne dek şiirde az işlenmiş bu temalar açıklıkla dile getiriliyor. Bekaretin, evliliklerden yıllarca sonra bile kocalar tarafından bir karalayış biçimi olduğu bilinen bir şey ve şair de bu yaraya parmak basmayı ihmal etmez.

'söylentilere bakılırsa
bakire bile değilmişim
-yıllarca ben bekareti ne zorluklarla koruduğum halde
insan bir çocuk doğurmakla her şeyini yitirecekse
işte bakın-
söyledikleri zaman pek üzülmедim
gerçek değişmez ki söylentilerle ne yapayım
dedikodudur dedim -iftira-

bana kalırsa herkes üçkağıtçı
herkes gebe
babam da...

Genel olarak şiirlerinde bir gerçekten hareketle yola çıkan şair; uzun düşsel yolculuklardan sonra şiirin sonunu yine bir gerçeğe bağlayarak bitirir. Bir dünyayı kızına tanıtmaya çalışırken; yaşanmış ve yaşanmakta olan birçok şeyin düşüncesi ve felsefesi bilgece aktarılır. Geçmişten taşınan acılara ve yanlışlara, gelecek özlemleri de isyanlarla eklenir bazen. 'Ben ondört yaşındaydım ilk şiirlerimi yazdığım da/ve ilk aşık olduğum da bisiklete binen bir oğlana/-ama ondört yaşında hiç aşk şiiri yazmamış olmamı/aşkı

anlamadan hiç konuşmayan bir sağduyuya mı/bağlamalı' diyerek ilk aşkını anlatan Melisa; daha sonra 'senin anan/ artık kimselere aşık olamaz/olsa da can eriği yemiş gibi olur ancak' diyerek aşka küskünlüğünü dile getirir.

'Kadınlar için yapılmış bir geneleve gider anan kapısı tam taksim'in orta yerinde biraz da görürler ama aldırınmaz
- ne de olsa gereksinme diye bir hoşgörü vardır ya Erkeklere kadınlara da tanınsın aynen diye-..

dizeleri benim de unutamadığım, bir dönem çok soruyu gündeme getirmiş olan dizeler. Şiirin sonunda kızı da yanına gelir ama insanın satılışından tiksinererek orada bacaklarının arasında bir paçavrayla/çarmıhtaki isa gibi duran vücutlara' dokunamazlar. Burada istenen öteki cinsin de aşağılanması, alınıp satılması değil; horlanmış bir cinsin erkeklerle eşit görülebilmesidir elbette. Meta durumunda olan kadının tarihsel yarasına parmak basarken; 'Genelevlerde çalışan erkeklere de bir ad takılacak... diyerek şiiri sonlandırır.

'Senin anan bir ozan/kimsenin tanımadığı bir ozan' diyerek, şiirinin geri planda durduğunu ya da durdurulduğunu duyumsatan şair; başka bir bölümde de: ' Sesini alçalt kimse duymasın/vururlar sonra bizi şiir adına/şiir olur mu/anlatı/monolog söylüyor belki bir çocuk yerli malı haftasında' dizeleriyle de şiirine yapılan eleştirileri sezinletir. 'Her ozan çağına yakışmalı ya da her masal çağma uymalı denebilir' diyen gürpınar; 'Benim bu yaptığım da bir bakıma masalcılık/milyonlarca gece anlatılabilir sana/yaşamdan aldığım milyonlarca kesit/en iyi masalcı en tatlı yerinde masalı kesendir ama' dizeleriyle; hem kendi derin ve duyarlı dünyasının genişliğini, hem yaşamın zenginliğini hem de uzun soluklu yazım biçimini yansıtmaya çalışır.

'Ara beni sevgilim sözcüklerin içinde ve yalnızlık mevsimi' adlı kitap dördüncü ürünü şairin. 1985 yılında Yazko'dan yayımlanan 163 sayfalık bu çalışmasında da yine betimlemeler, anlatılar çoğunluktadır. Doğa yine başrolde

aşkla, sevgiyle, umutla rengarenk karşımıza çıkarken yalnızlık, anılar, insan çıkmazları da onun yanında yerini alır. Yürek, 'özlem ve acıyla olgunlaşırken' Gürpınar yazarak 'yaşadığımı kendime duyurmak istedim' der Yaşadığını dizelerle hem kendisine hem de başkalarına duyururken; nesnelerden ve tiplerden sıkça yararlanır. Eskiye ve yeniye görebilen 'bin gözlü' bir kadındır. Bu yolculuklarda her şair gibi elinin altında ve her an kullanmakta sakınca görmediği, sevdiği sözcükler-imgeler vardır. Bunlar: güneş, çocuk, kadın, ev, ölüm, aşk, rüzgar, karanlık, gece, dalga, bahçe, havuz, kuyu, pencere, anne, nine, yazı, şiir... Bunların yanı sıra da binlerce çiçek ve ağaç adı (söğüt, sardunya, filbahri, hatmi, karanfil, gül, ful, yafa portakalı, sarı erik, kozalak çamı, gülbrişim), şiirlerini renklendirirken; havanda dövülen sakız, tuzruhuyla ovulan ahşap merdiven, müteahite verilmek istenmeyen bakımsız köşkler, tramvayın ardından koşan deli, görücüye giden, fal baktıran dantel-saten-kadife giysili kadınlar, mahalle pazarcıları, sütçüler, enginarcılar, el ve at arabaları, mangalda pişen kahve, sim işli kese, aynalı çeyiz sandığı... gibi birçok şeyi de anımsatır. Bu anımsatışta; 'Çağına hayranlık ve utançla bakan/bir ozanın suskusunda mayalanır zaman'

'Ben de topladım çocuklarımı
günebakanları dinmeyen imbatı
tenekelere dikilmiş sardunyalı
ve sedefli istiridye kabuklarını
yani dizdim de taşlarımı yanyana
yüzlerce gün
oynadım durdum kendimle
oyunlarımı'

Bu kitabında hüznün kapılarını aralayıp 'öyleyse dedim/kaldığı yerden şarkısına/herkes başlamalı-' diyerek 'karpısına dayanan yaşama sevinci' ni yitirmek korkusuyla 'bır köşesine bile' dokunamaz.

İroniyle birlikte tanrı ve mistisizm de yer yer belirginleşir şiirlerde. Tanrılar ve insan dünyası sorgulanırken, kurşun dökmeler, fal bakmalar, yatır görüntüleri, saten kılıfında saklı kuran, haç çıkartan, kiliseden dönen ermeni-rum kadınlar, 'ince bir yazma gibi sırtı ısıtan bahar güneşine dönerek tesbih çekip, dua eden nineler, tanrılarını farklı yerlerde arayan insanlar da şiirlerden eksik olmaz.

'Yaz Mektupları'nda; 'yeni yetme bir yaz güneşi yağmurun peşinden koşarken' şair; 'yüreğini rüzgarda kuruyan bir gömlek gibi' uçurur. Nice dönemlerden ve yoğun şiirlerden sonra bu kitapta ele-avuca sığmayan, çevresindeki her durumdan kendisine sevinç çıkartan bir kimlikle çıkar karşımıza. Şiirlerin içeriği kadar yazım biçimleri de o hafifleyişi gösterir adeta. Yine korkular, kaygılar vardır ama bunlar, hızla geçen hayatı ve onu yitirmek korkusudur.

'Gündüzler getiriyor ben istemeden
ölümün her türlüünü
iğde ağacını ateş böceğini
ve artık bulunmayan horoz seslerini
ne yapsam ayrılamıyorum ondan
kımıltısız ve soluksuz yaşıyorum
yeni doğmuş bir çocuğu uyuturcasına kollarımda
korkuyorum zamanın sarsıntısından
korkuyorum açıkça
dünyanın bir çay fincanı gibi
ellerimden düşüp kırılmasından.

1986 yılında Süreç Yayınlarından çıkan bu kitabında; hüznünle geçen süreçlerden sonra zamanın çok şeyi sürüp götürdüğünü gören Gürpınar; adeta zamanı ve içindeki her şeyi yakalayıp, yerinde tutmak ister. Her insana, her nesneye, her bitkiye tek tek sevgi duyan coşkulu bir yüreğin yaşamı savunusudur bu. 'Basık tavanlı karanlık odasında bi-

raz şiir, ekmek şarap ve tuzla, bir çocuk uykusu kadar duru
olan umutla, dolarken dünya' O:

'bilsen ne kadar yakınım sana
ıssız patikalarda
dikenler çalılar
ve bir yılan ıslığıyla kalsam da başbaşa
bir tohum kadar özlüyor gövdem
toprağa düşmeyi hızla'

Bu şiirlerde eski ve yeni yazlar zaman tünelinden geçerken yine törelere, kurumlara, kurallara hapsedilmiş insan dramları işlenir. 'Artık çocukların oynamadığı birer bez bebek' görüntüsünde; 'iki hasır iskemleyi, tenekelerdeki su felekelerini, çin güllerini, çok zamandan beri ölü bir oğul gibi seven' karı-kocalar resimleşirken; şairin alnına 'bol seçeli bir eylül ikindisi değer' ve 'göğsüne takılı haziran armasında/binlerce yıl yüreğinde oturan ıhlamur kokusu' kendisini ele verir.

'Bunca yıkım sığmaz bir destanın boyutlarına
hiçbir kent böyle değişmemiştir
hiçbir sarsıntıyla
ve hiçbir ulustan kimse
teslim etmemiştir evini
yıkıcıya böylesine gururla'

dizeleri M. Gürpınar'ın, 'İstanbul'un gözleri mahmur' undan. 1991 yılında Halil Kocagöz şiir ödülünü alan bu kitap; şairin dediği gibi gururla yıkıcıya teslim ettiğimiz İstanbul. İstanbullu bir aileden gelen şair; yok olan her şeyde kendi ömründen de çok şeyin yittiğini duyumsayarak, 'İstanbul'un evleri vardı/yongadan/kül oldu' dizeleriyle rivayetlerde kalan yaşamları yeniden bir kentin örgüsü içinde dile getirir. Her biri ayrı birer öykü olan bu şiirlerde: Feleknazincifer ve

kamelya hanımlar, Tamburi cemil bey, melekzade şair pakize hanımefendi, Nami bey, ikbal hanım, matmazel despina, veznedar tecelli bey, cemil paşa ve cemile hanım gibi bugün adları bile çocuklara konulmayan birçok kimlik masal tadında karşımıza çıkar.

‘Şimdi kullanılmış arabalar satılıyor
kimin yaktığı belli olmayan konağın bahçesinde
bir tek hurma ağacı kalmış yerli yerinde
ve rayları sökülmüş Bağdat Caddesinde
birinci mevki ve yanları açık yazlık bir tramvay
duruyor Kuşdili Çayırında bir müzede
gider gibi Fenerbahçe plajına
içinde unutulmuş İstanbul yüzleriyle’

Yok olan yalnızca köşkler konaklar, tramvaylı-faytonlu yollar da değil elbette. Komşuluklar, birlikte yaz gecelerinde mehtaba karşı söylenen şarkılar, geceleri bölen bozacı sesleri, bahçe duvarlarını- kale yamaçlarını eflatunlara boyayıp, salkım çiçekleriyle sarmaş dolaş sevişerek bir şehirden bahar uğurlayan erguvanlar, sadece yosun ve balık kokan denizler, hep köşebaşlarında açılan bakkallar, bohçacı kadınlar, saçları budanmış besleme kızlar, ince derde tutulmuş suskun müzisyenler, bakımsızlıktan harabeye dönmüş konaklarda kimin çaldığı bilinmeyen ney sesi, sobada pişirilen kestaneler, kışın zift damlatan sobalar, portakal ve eğretilti otlarının üstüne özenle dizilmiş kavunlar, hafta sonları mahallece gidilen plajlar, görücü adetleri, saç törenleri... Daha binlerce ses ve renk cümbüşüyle sürüyor şiir öyküler.

‘Kadıköy’de denize inen bir sokakta
günlük ve gülsuyu kokan
bir rum evinde doğdum’

diyen Melisa Gürpınar; 'Çocukluğum ve ölümüm' (1992 Can Yay.) adlı kitabında tümüyle çocukluğuna ve ölüm temasına yönelir.

'ardından koştum
avcumda terli bir yirmi beş kuruşla
koşarken asfalta yapışıyordu papuçlarım
daha dün dondurmacıyı kaçırmıştım
cezalıydım uzun bir öyle uykusuna
ah tanrım bugünse
kulaklarımdan tavana asılacaktım
teyzemin dediğine göre'

çocukluk ve ölüm imgesini kullanmayan şair yoktur herhalde. Bu iki olgu arasında süren yaşam, sona doğru sürerken; geride bıraktığımız cıvıltılı sevinçler, kirlenmemiş düşler, yaşanması beklenen hayaller toplamı olan çocukluk, durmadan ilk yıllara geri çeker insanoğlunu. Bu kitap da; cezalarla, ödüllerle, lunaparklara giden, dedesinin nargile içişini seyreden, pamuk helvacının camekanlı arabasının yokuş yukarı itilişini gören, peşine takılmış kedi yavrusunu okşayan, söğütten düdükler yapan, ninesinin suskunluğuna, annesinin gözyaşına bir anlam veremeyen, kalbura ip bağlayıp kuş avlayan, sevdiklerini meleğe-sevmediklerini cadılara benzetten binlerce çocuğun anılarını, yaşamını içerir.

Sade bir dille ve dingin bir gözlemlerle; 131 sayfa halinde okura sunulan bu çalışma genellikle kısa dizelerden oluşan kısa şiirler. Halkalı şekerler gibi, doğumla ölüm arasında bir sürü renk ve tat var.

'günde kim bilir kaç kez
çocukluğumla doluyor defterim şimdi
bir o kadar da ölümümle'

çocukluğunu anlatan şair: kitaptaki son şiirde okura seslenerek: 'Ey okur/beni bağışla/doğrudur/İstanbul'da/doğduğum evi bulamadığım' dizeleriyle de yok olan bir kenti ve o kentle birlikte yiten çocukluğunu duyumsatır.

'Bu kitabı yazarken, gene bir yitik kent, doğa ve geçmiş zaman izleğinin ardından yola çıkarak, hiç ulaşamayacağımı sandığım bir salkımsöğütün gölgesine vardığımda, ruhumun ve bedenimin rüzgarda eriyerek, sanki sessizliğin kaynağına doğru aktığını duyumsadım. Gerçekliğin içinde yaşanan her türlü sorgulama ve çatışmaları da unutmaksızın, öte-lerde, belki de kendi derinliklerimde ürettiğim düşsel serüvenleri, okurlarımla yüzyüzeymişcesine, içtenlikle ve çok alçak sesle, ancak konuşarak anlatabilirim diye düşündüm'

'Salkımsöğütlerin gölgesinde' (1998-Can Yay.) Melisa'nın kendi deyişiyle, okurlarıyla söyleştiği, birçok konudaki düşüncelerini paylaştığı düzyazı denemesi. Doğa betimleri, şiir hakkında düşündükleri, kendi şiirinin ipuçları, yazmak eylemi ve yazarın çıkmazları, anılar, eleştiriler kitabın içeriğini oluşturuyor. Şiirde gerçeklikten tutun da soyut somut, ünlü ünsüz kavramına kadar yaptığı açıklamalar ya da kendisiyle yaptığı söyleşiler toplamı. 'Yazabilmek, bir çocuğun uykudaki sıçramasına yetişebilmektir. Tanık olmaktır, çakmaktaşının parlayışına, suları döven bazukalara ve bir kentin üstüne atılan bombalara. Kanadı kırık bir kuşu almak gibi avucuna, sahip çıkmaktır kendi kendine yol alan sessiz ve mavi dünyamızın acılarına' diyen Gürpınar; şiirde soyutluk kavramında: 'Soyut bir ülkeyle somut bir ülke arasında, gidip gelen oyuncak bir tiren gibiyse şiir, ben yolcularımı soyuttan somuta, yokuş yukarı zorlukla taşımaktansa, somut bir iklimin sıradağları, kanlı gölleri arasından, indirivermek isterim imgesel bir gölün kıyısına' der.

Şiirde konuşma dilinin kullanışında ise: 'Konuşarak, konuşurcasına, yani konuşma diliyle şiir yazılır mı sizce? Yazılmaz elbet!.. Ama, ya konuşulanların içinde, nehrin dibindeki tortuya karışmış altın tozları gibi, şiir pırıltıları varsa? Şair gene elemek zorundadır sözcüklerini.' Açıklamasıyla

şiir işçiliğinden söz eden şair: ‘Yazılarım için yalnızca bir araçtı çünkü, aşkın nesnesi olan kişi’ ifadesiyle özne gibi görünen aşk görüntüsünün, şiire başlamak için bir imge bir nesne olduğunu belirtir. ‘Yazı, bana her zaman hayatı animsatıyor da, ne yazık ki başka bir hayat oluyor artık yazıldığında. derken de yazarın ürününe yabancılaşmasını ve gösterilmek istenilen gerçeğin yazma sürecinden sonra düşselleştiğini söyleyerek sanatın; hayatı soyutlayışını belirtir. ‘Sıcak bir yaz günü, Ada vapurunda, beni çevreleyen süryaniler arasında, gürültülü bir yolculuk yapmak kadar sevimli ve sersemletici bir durumdu yaşadığım. Ama olsun, yazı zaten, böylesi karışıklıklardan doğmuyor muydu?’...Su kayadan ve çölden nasıl fışkırırsa, yazı da birikmiş olumsuzlukların bir sonucu olarak, çıkmıyor muydu karşımıza?’ diyerek yazının çelişkilerden ve olumsuzluklardan beslendiğinin altını çizerek.

Şiirin yanı sıra yaşama dair notlar da ilştirir. ‘Genelde, eşyalar kalır sanılır geride, ama bizim ahşap evimizden, sevgiler azaldıkça, eşyalar da kaçüyordu peş peşe. Diyerek zamanın geçerken çok şeyi de beraberinde götürdüğüne dikkati çeken Melisa, aynı kitapta yaşlılık kavramına da değinmeden geçemez.

1999 yılında yazıdan söze, oradan da harflere geçerek; Varlık şiir serisinden ‘Her harf bir melek’ adlı kitabını yayımlatır. O süreye dek şiir kitaplarının yanı sıra birçok çocuk kitabı, tiyatro oyunu yazmış olan Gürpınar; artık bu büyüülü yolculukta karmaşayı yalınkata indirerek seslerin peşine düşer. Mitolojiye, inanışlara kadere ve alın yazısına da göndermeler yaparak, bu sonsuz deviniş içinde insanoğlunun anlamsız hırslarını, doyumsuz iştahını, yengisini ve yenilgisini harflerden yola çıkarak ve doğadan ve aşktan kopmadan simgeleştirir. ‘A’ hem şair in doğumu, hem de her şeyin başlangıcıdır. Bilgedir, emredicidir, bilicidir. Diğer seslerin de başka başka dillerde farklı kimlikleri, birbirleriyle ilişkileri insansı öğelerle verilir. Sıkılğan, sinsi, güler-yüzlü, isyankar, kuralcı, zalim vb... Şiirler; yukardan aşağıya

ğıya doğru okunduğu gibi aşağıdan yukarıya doğru okununca da anlam bütünlüğü, işlenen tema değişmez. Bu yüzden gerek şiirdeki işçiliği, gerekse teması gereği; şairin geniş birikimini, ustalığını gösteren bir ürün.

‘A bir ara kulağıma fısıldadı
‘Ben senin sandığın kadar
yalnız ve tek değilim
yaşlı da değilim çok.
Yaşım seninki kadardır.
Aklım senin aklın.
Sözün içinde sürüp gidiyor saltanatım’

‘Doğrusu ben ‘A’yım./Sen, M-E-L-İ-S-A /Ömrün yeter mi bilmem, kendi adına doğru/çıkacağın yolculuğa’ dizeleriye A’yla konuşmalar sürerken; ‘tanınan’ her harfin ‘başka bir ülke, başka bir ufuk olacak sana’ der ‘yazı, kendi cennetine vardı bile/içti sonsuzluk şarabını./Kutsandı,/ Sonra,/Ateşlere atıldı./Yanmadı’ dizeleriyle yazının sonsuzluğunu vurgularken;‘Eğer harfler bir melek ise,/Yazı da,/ Varoluşun ta kendisiydi./ve onun çok öncesinden beri,/ Özenle korumaktaydı geçmişi./Ya yazarlar yazıyı?/Onlar kurbandılar./Ölümsüzlük peşinde/Ölüme koşarlar,/ Alınlarında kanlı bir ışıkla’ dizeleriyle de yazı yazarların ayrıcalıklı yaratılışlarını, başka bir anlamda da yazı yazarları mistik göndermelerle kutsallaştırır. Bazen insan yüzlerinde harf arar. ‘A tüm harflerin kimliğini açıklar ve ‘İ huysuz ve inatçı. K acımasız, R kararlı, S güvenilmez,Ş çalışkan...’dır. Her bir haf farklı yüzlerle varlığını sürdürürken; her biri yalın ve ilkel birer insan gibidirler. ‘Yazının evinde benliklerini yitirdiklerinde ise uzaklaşarak benliklerinden. seslerinin içine saklanırlar’ tıpkı yaşlanmış, çok yorgun insanlar gibi...

Bir varoluşun öyküsünü, harfleri imge olarak kullanarak, dilin ve yazının girdaplarında anlamın uçurumlarında dolaştıran Melisa Gürpınar; kısa dizelerle bir evreni bu kitabında

yansıttıktan sonra; bu yıl (2003-Can Yay.) ‘Ada Şiirleri’ni yayımlatır. Doğumundan bu yana denizi gören, denizin içinde olan şair; İstanbul adalarından manzaralar alarak, kendisini ve yaşamı bazen adaya bazen de onu çevreleyen denize benzetir. Ve bu denizin gece görüntüsü ise ürperticidir. Çünkü gece ve karanlık hem yalnızlığı, hem de çalkapı geliveren anıları simgeler. Gürpınar şiirinde ışık, ses, güneş, yaz boşuna sık kullanılmamıştır. O, aydınlığı ve sıcaklığı sever.

‘Cümlelerin sonunda bir nokta gibi
bulmuşcasına yerini
çevresine bakarken tam,
örter dalgalar
o uzak adayı da bir gün.
Olduğu yerde çömelir kalır
yaşlı kadın.
Çardaklar çöker,
çingülleri kapanır gürültüyle.
Ne de olsa
fırtınanın öteki adıdır ölüm,
döne döne gelir
kırar kapılarını
göğsümüzün.

Çocukluğunu, gençliğini; mavinin yeşilin binbir tonunu olan İstanbul’da geçiren Melisa; birikimleri, ustalığı ve hiç eksilmeyen sevgisiyle dünden bugüne değişen bir kenti yok edilen doğayı gördükçe kahırlanır, anılarları onu daha fazla rahatsız eder. Yakında yaşadığımız Burgaz yangını onun canını herkesten fazla yakar, çünkü kitabın otuzdördüncü sayfasında; çam dallarının yamaçlardan denize doğru eğildiği yer Burgaz Adası’dır. Birçok yazara, şaire esinler sunmuş, onlara konu olmuş güzelliklerin yitmesi, beraberinde yitlik ve duyarsız insanı da getirmez mi?..

‘Sinsi bir yazdır bu,
yavaş yavaş sokulan
adanın arkasındaki
gölgelice koylara.
Çam dalları eğilip
ılık bir meltem yollarken
uçuruma,
yardan aşağı süzülen
çöp kokusu
ardına bakmadan gider
kayıklara doğru
kaçarcasına’

bu katliamı yıllarca izlemiş olan şair: ‘Ve ben nasıl yaşarım/ bundan sonra,/erguvan ağacını/kezzapla sulayanlarla/aynı göğün altında,/nasıl güvenirim/çocuk yüzlü bir dünyanın/ yarınına?’ diyerek umutsuzluğunun kanıtlarını gösterir. Birçok insan gibi yalnızlığını giderdiği, umudu bulduğu, sevindiği yer doğanın kendisidir. Sahilleri, suskun balıkçıları, balık sürülerinin denizi dalgalandırışını, sürüler halinde vapurla yarışan yunusları, güvenilmez olduğu söylenenada halkını, aniden lodosa çeviren rüzgarı çocukluğundan itibaren yakından izlemiş bir insanın kendisini, bu kirlenen yaşamda dalgalar ortasında ıssız ve kimsenin bilmediği bir ada gibi duyumsamasından ve her kokuda,her renkte anılarına dönmesinden daha doğal ne olabilir ki?.

Gürpınar’ın adası birçok şeyi barındırıyor. Çocukluk ve anılar, yalnızlık ve hüznün, geçtiği yeri yakıp yıkan zaman, duyarsızlaşarak sovuyan insan, yalan olan yaşamlar ve aşk...

‘Nereye gitsem
konuşurum,
bir delice ağaçla,
yabani sümbüllerle,

yaşımdan büyük
sorular sorarım onlara.
Bilmem ki neden,
durup oyalanırım
belki binlerce yıl
bir karınca yuvasının yanıbaşında.'

diyen Melisa Gürpınar; doğadan başlayarak evrendeki her şeyi kucaklayan geniş bir yüreğe, araştıran bir akla, yaşamdan bulduklarını-bulamadıklarını ise ustaca şiire dökabilen bir şair. Şiirlerinin yanı sıra yayımlanmış birçok kitabı var, ama gerek yazının boyutları gerek ise, bunun şiirle ilgili oluşu nedeniyle onlardan, onunla yapılmış söyleşilerden, karşılıklı konuşmalarımızdaki ilginç esprilerinden alıntılar yapamadım.

Bu yıl Cevdet Kudret ödülünü kazanan Melisa Gürpınar; Şiirimizde kadın duyarlığını farklı boyutlara taşıyarak; yeni bakış açıları kazandırmış olmasının yanı sıra, rahat ve kararlı söylemiyle geçmişi günümüze getirerek, binlerce şeyin 'tozunu alıp' onları ölümsüz kılmayı başarmış bir şiir ustamız. 'Ne hayat masala benzer/ ne masal hayata./gene de sözün ışıklı evreninden/Bir kolye getirip/takacaksın,/düşkün bir kadın gibi/senden hep bir şeyler bekleyen/Dünyanın boynuna. diyen sevgili Melisa; önümüzdeki günlerde yayımlanacak olan yeni kitaplarının sevincini şimdiden duyarak, 'sözün ışıklı evreninden' merhaba...

Kaynaklar:

- 1- Umut Pembeleri-1962 Seyyid Mısırlı Mat.
- 2- Yeni bir gün şarkısı-1975- K yay.
- 3- Ara beni sevgilim sözcüklerin içinde-1985-Yazko

- 4- Geceyarısı notları-1981-Ed.'81
- 5- Yaz mektupları-1986- Süreç
- 6- İstanbul'un gözleri mahmur-1994-Can Yay.
- 7- Çocukluğum ve ölümüm-1992-Can
- 8- Salkımsöğütlerin gölgesinde-1998-Can
- 9- Her harf bir melek-1999-Varlık yay. Ada şiirleri-2003-Can

ATAOL BEHRAMOĞLU

13 Nisan 1942' de Çatalca'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra Dramaturgluk ve çevirmenlik yaptı. Yeni Dergi, Papirus, Ataç, Şiir Sanatı, Yeni Gerçek dergilerindeki şiirleriyle tanındı. Halkın Dostları, Militan, Sanat Emegi dergilerinin yönetiminde bulundu. 12 Eylül'den sonra bir süre yurt dışında yaşadıkdan sonra, yurda dönerek şiir, çeviri, anı, antoloji çalışmalarını sürdürdü.

Yayımlanmış Kitapları:

- 1- Bir Ermeni General 1965
- 2- Bir Gün Mutlaka 1970
- 3- Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri 1974
- 4- Ne Yağmur Ne Şiirler 1976
- 5- Kuşatmada 1978
- 6- Mustafa Suphi Destanı 1979
- 7- Dörtlükler 1980
- 8- İyi Bir Yurttaş Aranıyor 1983
- 9- Şiirler(Seçme şiirler)1983
- 10- Türkiye Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum 1985
- 11- Eski Nisan 1987

- 12- Kızıma Mektuplar 1987
- 13- Bebeklerin Ulusu Yok 2988
- 14- Bir Gün Mutlaka (Toplu Şiirler 1. cilt) 1991
- 15- Yaşadıklarımın Öğrendiğim Bir Şey Var (11. cilt) 1991
- 16- Kızıma Mektuplar (111. Cilt)1992
- 17- Sevgilimsin 1993
- 18- Aşk İki Kişiliktir 1999
- 19- Yeni Aşka Gazel 2002

BU AŞK BURADA BİTER

Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim
Yüreğimde bir çocuk cebimde bir revolver
Bu aşk burada biter iyi günler sevgilim
Ve ben çekip giderim bir nehir akıp gider

Bir hatıradır şimdi dalgın uyuyan şehir
Solarken albümlerde çocuklar ve askerler
Yüzün bir kır çiçeği gibi usulca söner
Uyku ve unutkanlık gittikçe derinleşir

Yan yana uzanırdık ve ıslaktı çimenler
Ne kadar güzeldin sen? Nasıl eşsiz bir yazdı!
Bunu anlattılar hep, yani yiten bir aşkı
Geçerek bu dünyadan bütün ölü şairler

Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim
Yüreğimde bir çocuk cebimde bir revolver
Bu aşk burada biter iyi günler sevgilim
Ve ben çekip giderim bir nehir akıp gider

BEN ÖLÜRSEM AKŞAMÜSTÜ ÖLÜRÜM

Ben ölürsem akşamüstü ölürüm
Şehre simsiyah bir kar yağar
Yollar kalbimle örtülür
Parmaklarımın arasından
Gecenin geldiğini görürüm

Ben ölürsem akşamüstü ölürüm
Çocuklar sinemaya gider
Yüzümü bir çiçeğe gömüp
Ağlamak gibi isterim
Derinden bir tren geçer

Ben ölürsem akşamüstü ölürüm
Alıp başımı gitmek isterim
Bir akşam bir kente girerim
Kayısı ağaçları arasından
Gidip denize bakarını
Bir tiyatro seyrederim

Ben ölürsem akşamüstü ölürüm
Uzaktan bir bulut geçer
Karanlık bir çocukluk bulutu
Gerçeküstücü bir ressam
Dünyayı değiştirmeye başlar
Kuş sesleri, haykırışlar
Denizin ve kırların
Rengi birbirine karışır

Sana bir şiir getiririm
Sözler rüyamdan fışkırır
Dünya bölünlere ayrılır
Birinde bir pazar sabahı
Birinde bir gökyüzü
Birinde sararmış yapraklar
Birinde bir adam
Her şeye yeniden başlar

► AŞKIN VE HÜZNÜN ŞAİRİ ATAOL BEHRAMOĞLU

‘Aşkın ve hüznün şiiridir
Yüzümle çizdiğim karanlığa
Çılgın atlar. Savaşçılarım.
Ey benim kaçınılmaz yazgım
Bir gün dörtnala ağlamaya
Bir gün aşk geçilmelidir’

Doğumdan ölüme kadar bazen aşkın içinde, bazen de dışında kalır insan. Her zaman içinde olmak ya da tümüyle dışında kalmak olanaksızdır çoğu kez. Aşk yoldaşıysa ömrümüzün; çok ilerdeyse ona kavuşmaya, geride kalmışsa anılarla onu yanımıza getirmeye çalışırız. Bu ayrılış ve kopuşlarda ise elini kolunu sallayarak, günlüklerimizi ele geçirir hüznün... ‘Aşk geçilmelidir’ diyen Ataol’a şunu sormak gerek: Geçtikten sonra ne kalacak geriye?.. Yorgunluklar, pişmanlıklar, hesap- kitap, er yatıp geç kalkmalar, ikindi saatlerinin durgunluğu... Yok yok, sevgili şair, bilgelik güzel olsa da bırak! Aşk yaşam boyu yürüsün.. Hüzne de değer, kederini bin kez yaşamaya da... Ömrümüzü renkli kılan

‘geçtiklerimiz’ değil mi?..
Seviyorum seni ey yaşam
Bütün hücrelerimle...’

A. Behramoğlu şiirlerini incelemeye başladığımda; gerçekten de tüm hücreleriyle yaşama tutunmuş bir insanla karşılaştım. Yaşadığı her günü, her yeri adeta zamana çivilemiş. Nerede ne yaptığı, kimlerle ne zaman nerede buluştuğu, neyi ve kimleri özlediği, ne düşündüğü, bir şiire nasıl ve hangi ortamda başladığı, kendince şiirin toplumdaki yeri, hangi yayazardan neyi çevirdiği, o yazarın düşüncesine katılıp katılmadığı, sürgün ya da hapisteyken okudukları- sevdiği yazarlar-şairler mekan ve zaman bildirerek şiir serüveni

boyunca bir özyaşam öyküsü ya da Ataol günlükleri görünüşünde şiirleştirilmiş.

Toplumcu gerçekçi şiir anlayışıyla yola çıkan A. Behramoğlu şiirinin ana izleği elbette toplum ve o toplumdaki bireyin çıkmazları. Sunulan yaşam; çarpıktır, yalıntıdır, bozuktur. Ve insanın daha insanca, haklarıyla barış içinde özgürce bir hayatı yaşaması gerekir. Şair bu savla şiirlerini oluşturur, şiirini sunulan ve beğenilmeyen bir dünyayı değiştirmek düşüyle yazar. Bu uğurda hapislerde yatıp, sürgünlere yollanır. Bir dönem ülkemizi ve dünya edebiyatını yakından etkileyen gençlik hareketleri, sosyalist mücadele, hak ve adalet arayışları birçok şairi etkilerken; Behramoğlu'nu daha da bileyleyler, direncini hızlandırır.. Bu dönemde yazdıkları çoğu da kavga şiirleridir. Ölüm ve kıyımları yakından görmüş olmanın şaşkınlığı ve öfkesi onu yaşadığı ve duyumsadığı her şeyi sözle somutlamaya götürür. Ölüme, hayatı galip kılmak istemi ise; yazdığı her şiirin zaman ve mekanını belirtmeye zorlar.

Daha güzel yaşanması istenen bir dünyanın içinde; bu ideal için mücadele eden bireyin özelinde yaşadıkları da içsel çatışmaları hızlandırır. Ayrılıklar, yeni başlangıçlar, yaşamdaki farklı oluşumlar, düş kırıklıkları, yalnızlıklar son kitaplarında kendisini sıkça duyumsatır. Biçimsel olarak klasik şiirden, kırk kuşağının düşünselinden beslenen Ataol şiiri; kendi kuşağı içinde başladığı çizgiyi sürdürürken, konuşma dilinden alabildiğine yararlanır. Bazen sanki karşılıklı sohbet ediyormuşçasına, sorular sorar, yorum yapar. Deyimler, atasözleri, benzetme ve bağlaçlar bazen de şarkılardan- türkülerden dizeler girer şiire. Anlatıya yaslandığı, betimlemeye yöneldiği birçok şiirde; bir bakıma Ataol'un resmine bakar gibi olursunuz. Ya Paris'te yağmurlu bir gecede ıslanmış yürüyordur, ya da Maltepe Cezacvi'nde ranzasına uzanmış zor kımıldayan akreple yelkovana bakıyordur. Anlık, günlük gözlemlerini fazla bir şey eklemeden, yorumu zorlaştırmadan, imge ve şairanelik kaygılarından uzakta, ne varsa onu olduğu şekliyle şiire dönüştürür. Belki

de bu yalınlığı, konuşma dilinin tüm olanaklarını kullanışı, özelini; sıradan bir bireyin yaşantısıymışçasına sunuşudur şiirini okurlara sevdiren...

A. Behramoğlu şiirinde; 'Biz' değil daha çok 'ben' var. Birinci gözün gördüğü bizler, birinci dilde anlatılıyor. M. Suphi Destanı'nda bile tüm olaylar verilirken iki şiirde birdenbire karşımızda şairin kendisini buluyoruz. Ataol Behramoğlu şiiri 1. Ve 2. Yeni şiirinden temada ve söylemde ayrılırken; kırk kuşağı şiirine de o kadar yakın değil. Çıkardığı dergiler ve çevirileriyle de edebiyat dünyasında önemli bir yer edinen şair; ilk şiirlerinde daha çok klasik şiirin biçimlerinden yararlanarak üstü kapalı şiirler yazarken; 1970 sonrasında toplumcu tema larla daha zengin, daha açık söylemlere yönelir. Asya-Avrupa Yazarlar Birliği Lotus 82 ödülünü alan şaire; 2003 yılı Dünya Şiir günü'nde de T. P.E.N'i tarafından yılın onur ödülü verilmişti. Onun şiiri 1960' lardan sonra gelişen bir şiir. Bu şiirin içinde de somut olarak hayat var.Genel bir dünya- bu dünyada herkes gibi yaşayan; özlemleri, acıları olan bireyin toplumcu mücadelesi verilmek isteniyor. Alaysama ve ironi de yine bir düşünce adamının, gözlemleriyle yer alıyor.

'Bu şiiri bitirmek
Neye yarar.
Bunlar birer başlangıçtır
Anlatmak istediklerime
Birer değini.
Bütün bu yaşadıklarım
Kalbimde iz bırakan
Bütün bu şeyler.'

diyen şairin ana teması toplumsal mücadeledir ve hapislik, sürgünlük, ayrılık, anne ve çocuk, şiir, aşk ve ölüm temaları sıkça karşımıza çıkar. Bu temaları işlerken de; çocuk, yüz, rüzgar, yaz, tren, kahvehane, kız, hüzün, şiir, aşk, yağmur,

sarı, şehir, türkü, şarkı, mızıka, mandolin, bilinç sözcüklerinin yanı sıra; yakın dostları, gidip geldiği yerler, sevdiği şairlerin adları, beğendiği yazarlar, varoluş- yokoluş ve gün adları da şiirlerinde geniş bir yer tutar.

Atol Behramoğlu'nun Toplu Şiirler'inin ilk cildindeki 'Melankoli' başlıklı ilk şiir 1959 yılı tarihini taşıyor. 1942 Çatalca doğumlu olduğuna bildiğimiz şair; demekki çok erken yıllarda şiirle tanışmış. İlk şiirlerinde uyak, ölçü, şekilde ve söylemde düzenlilik gözümüze çarparken; sonraları daha rahat söyleyişlere, yazım biçimlerine ulaşıyor. Tüm şiirleri boyunca yer yer çok sevdiği, örnek aldığı evrensel ve ulusal bazı şairlerden her şair gibi etkilendiği sezinlenlense de; farklı bir şiir Ataol şiiri...

Ömrünü şiire adanmış bir şairin şiir yolculuğunda; yakınında durduğu, uzaklaştığı, çarpıştığı şiirlerin bulunması doğaldır ama onların arasından kendi biçimini bularak özgülleşebilmektir zor olan. Bu bağlamda Ataol şiirine bakınca anaförlara, imgeye, çağrışım ve sezdirmelere dayanmadan, sıradan durumların günlük dille şiirini yazıyor olması; onu alışılmışın dışında tutmaktadır. Bu rahat tutumun yadırgatıcı tarafı da yok değil. 'Gece, Dönerken... başlıklı şiirinde: 'Gece/Dönerken/Denize bakıyor/ve bireyci şeyler düşünüyordum..... Bilinçli bir fabrika işçisine benziyordu' gibi dizeler şiirde olmazmış düşüncesini getiriyor. Kıbrıs şiirlerinde Kıbrıs'ın bir bakıma tarihçesi verilirken; 'Aşk İki Kişiliktir' kitabındaki 'Attila Josef'in Şehrinde Bir Köprüden Tuna'ya Bakmak' başlıklı 1993-94 tarihleri arasında yazdığı otuz sayfalık şiirinde de; gördükleri ve düşündükleriyle birlikte yan yana tüm meydanları, sokakları birlikte dolaşıyoruz.

'Viyana Batı Gar'ından

Sabah 8.30'da kalktı Budapeşte treni

hafifçe sarsılarak

Cebimde bir günlük Macaristan vizesi

Bir tek amacım var
Atilla Josef'in şehrinde
bir köprüden Tuna'ya bakmak'

'Bir Gün Mutlaka' Ataul Behramoğlu'nun ikinci kitabı ve yayımlandığı dönemde (1970) geniş yankılar uyandırmıştı. Bu şiirlerin çoğunda o dönemin siyasal yansımaları, direnç ve coşku, gelecek günlere inanç, yurt ve dünya genelinde yaşananlar, ölümler ve baskılar işlenmiş. Bölümsüz kısa dizeli birkaç sayfalık uzun şiirlerin yanı sıra düzyazı şiirlerle de iletiyi her zaman ön planda tutmuş bu kitabında. Theodorakis, Salvador Allende, Guavera, Kafka, Gorki, Lorca gibi dünya edebiyatının ustaları şiirlerde sıkça anılıyor.

'Bugün seviştim,
yürüyüşe katıldım sonra
Yorgunum, bahar geldi,
silah kullanmayı öğrenmeliyim bu yaz
Kitaplar birikiyor,
saçlarım uzuyor,
her yerde gümbür gümbür bir telaş
Gencim daha,
dünyayı görmek istiyorum,
öpüşmek ne güzel,
düşünmek ne güzel,
bir gün mutlaka yeneceğiz!'

Şiir; var olan düzeni değiştirmek için bir araçtır ve şairlerin de toplumsal görevi vardır şaire göre. 'Strati Korakas'a Mektup' şiirinde:

'Şairler vardır
Ülkelerinin güneşi tutuşur şiirlerinde
Denizleri nefes alır...
Şairler vardır
Şiirleri bayrak gibi yükselir alanlarda
Ve halklarına

Ekmek ve su ve sevinç gibi gerekli
Ah, o şairlerden biri olabilsem ben de
Yetse sesim
Anlatmaya
Yaşadığımız bütün bu şeyleri...

diyen Behramoğlu; 'Şiir üstüne bazı düşünceler' başlıklı şiirinin sonunda şiir anlayışını şöyle özetler: 'Şiire girecektir. Her şey, yapay ve kurgusal olmayan/Gerçek bir insan yüzü, gerçek bir doğa, gerçek bir toplum/yansımalıdır anlattıklarından. 'Son günün şiiri' nde ise: 'İyi bir şair olmazsam/İntihar ederim /Diye düşünmüştüm

-İyi bir şair/Olup olmadığını/Bilmiyorum daha- /Şiirde/ Çok sözü edildi/Mayakovski heykelinin./Durdum altında.' derken; şiire tutkusunu, halkın kahramanlaştırdığı şair olma özlemini dile getirir.

Toplu Şiirlerin 1. Cildinde; 'Bu Aşk Burada Biter', 'Ben Ölüsem Akşamüstü ölürüm', 'Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar' gibi tanınmış ve bestelenmiş şiirler birer Ataol klasığı..

'Yaşadıklarımın öğrendiğim bir şey var:
Yaşadın mı büyük yaşayacaksın,
irmaklara, göğe, bütün evrene karışırçasına
Çünkü ömür dediğimiz şey,
hayata sunulmuş bir armağandır
Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana'

diyen A. Behramoğlu; bu güzel hayatın kısıtlandığı koşulları da şöyle anlatır:

'Çocuğumla demir parmaklıklar konuldu aramıza
ikibuçuk yaşındaki çocuğumla
Ulaşmak istedi bana çocuğum
Kafese çarpan bir kuş duygusuyla

Hayatı ve sevdayı kutsallaştıran şair, duvarlar arasındadır, kederli günler yaşar ve: ‘Kederli bungun günlerim benim/Gün olup geçeceksiniz siz de;/Ama ben herkes için istemekteyim/Özgürlüğü, kendim için değil sade’ dizeleriyle de güzel ve gerekli olanı herkes için ister.

‘Mustafa Suphi Destanı’; 1.Bölümü 36, 2. Bölümü 14, 3. Bölümü 22 sayfa süren: M. Suphi’nin mücadelesinin ve hayatının anlatıldığı belgesel nitelikte bir kitap. Kısa dizeli, bölümsüz uzun şiirlerden oluşuyor.

‘Karadeniz

ıssız

karanlık

bir denizdir.

-Bildiğim kıyıları hiç değilse.

Sinop’tan

Rize’ye kadar uzanan

bir bölge.--

Ve geniş göğüslü

boz renkli dalgalar

gitgide irileşerek

yaklaşıp

kayalara çarpar

sonra bir ıssızlığa çekilir gibi

çekilirler geriye....

Mustafa Suphi

Bu kıyılarda doğdu işte.

Giresun 1883.

İlkin Karadeniz’in betimlenmesiyle başlayan destan; Yer yer M. Suph’nin mektupları, onlara verilen yanıtlar, Enternasyonal hareketin yurttan ve dünyada gelişimi, o günlerdeki Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısı, Sovyetler’in kendi içindeki çalkantıları, dünya çapındaki grev ve lokavtlar, M. Suphi’nin Paris’e, Bakü’ye gidişi, ‘uyarı’ dergisini çıkarması, Sinop sürgünlüğü, tehlikeli koşullarda Sivastopol’ va-

rışı, 'Komunist Manifesto'yu türkçeye çevirerek; Anadolu'ya yakın olmak için Kırım'a taşınması, Kuvayi Milliye'ye yardım edişi, Kemal Paşanın sözleri, T.K.P'nin kuruluşu, dünya gazetelerinde çıkan haberler, M.Suphi'nin onbeş arkadaşıyla Karadeniz'de öldürülüşüyle son buluyor. Kitap boyunca verilen olayların aralarında türkü veya sloganlara rastlamak mümkün. Bazen de o coşkuya şair dışardan katılıyor. 'Şair bir an/durdurdu kalemini/uğuldayan başını/çevirdi geçmişe/ ve geleceğe.../Halk/ çok acılar çekti/ ve çekmede.../ Fakat ölüm/ hayatı yıldıramaz....

Belgeleriyle bir dönemi bu çalışmasında sunan A. Behramoğlu: 'İyi bir yurttaş aranıyor' da küçük insan dünyalarını türküleştiren (Delikanlının sevda türküsü, Sayın muhbir yurttaşın türküsü, Kuşkucu yurttaşın türküsü, Ağırbaşlı aydınının türküsü, İnsanseverin türküsü vb...), 'Kızıma Mektuplar' da (gizlilikte, yolculukta, sürgünde bölümleriyle) bazen öğüt vererek bazen de özlemlerle dünya görüşünü, nasıl bir yaşam düşlediğini çocuğuyla paylaşır. 'Sonuçta ne küçümse/insanları/derim kızım/Ne de önemse/ gereğinden çok... diyen baba: 'Bilemem/Geçemem kızım/ Dünya yıkılsa/geçemem senden' dizeleriyle de sevgisini belirtir. 'Gözümde değil sadece/Canımda tütüyorsun' dediği kızını düşündüğü yerde; tüm çocukların savaşlarda, yoksullukta kıyımları duyumsanır. 'Bebeklerin ulusu yok' da emperyalist dünya sistemi içinde bombalardan, gelişmiş silahlardan, çıkar savaşlarından; yaşam değil ölüm adına en fazla pay alanların bebeler olduğu vurgulanır. 'Savaşı kim ister?' sorusuyla savaş lanetlerken; bilim adamlarını, kaçak güreşen aydınları, neme lazımcı bireyleri kınar.

Toplu Şiirler 1,11,111' ün tüm şiirleri incelendiğinde; arada şairin özeline ilişkin şiirlere rastlansa da yurt ve dünya olayları, onların gerçekçi anlayışla sunuluşu göze çarpar. Ata- sözleri, reklamlar, gazete haberleri, türküler bazen bir şiirin başlangıcı olur. Hayatta olup biten her şey; ironik ya da dramatik konumuyla fotoğraf kareleri halinde karşımıza çıkarken; şairin yorumu da şiir sonunda okuyana sunulur.

‘Çocukların öldürüldüğü korkunç bir dünya bu
Sevinci, insanca bir yaşamı savunmanın suç olduğu
Böyle bir dünyada nedir görevi şiirin
İşte şairin öncelikle yanıtlaması gereken soru’

Dörtlüğünde şiir anlayışını özetleyen A. Behramoğlu; çocuklara ve annelerine, kendi çocukluğunu ve annesini de katarak geniş bir yer açar şiirlerinde.

‘Çocukluğum bu kadar bir şey aslında
Biraz sevinç, biraz keder
Biraz yalnızlık ve büyü’

Çocuk ve anne imgesi Ataol şiirinin temel taşlarından birisidir. Sık sık çocukluğunu anımsadığı yerde hep annesinin sesini duyar, aklına annesinin yüzü gelir, ellerini arar. Kızını andığı yerde hemen onun ‘ince salınlı annesi’ gelir aklına. Birçok şiirinde annesini yitirmenin derin acısını duyumsatan şair: ‘Sabiha’ adlı şiirinde adeta bu acıyla dalga geçer. Bu alaysama ya da ölümle dalga geçişte bile ölümün sıradan, hayat içinde çok olağan bir durum olduğu, yaşamın dolu dizgin hala sürdüğü vurgulanmak istenir.

‘Bana bir sigara verin annem öldü
Bu sabah öldü beşe doğru sanırım
Allah allah ne var şaşıracak canım
Annem öldü diyorum hepsi bu.’

Hem kardeşi hem de düşünce arkadaşı olan şair Nihat Behram’ da gerek mektuplaşmaları gerek ise sürgün yıllarındaki özlemleriyle birçok şiirde anılır.

‘Kardeşim
Aylardır hapiste
Ve yıllarca
Sürebilir bu
Çünkü o halkının omuz başına
Koydu omuzunu’

Kadınlar da sınıflara ayrılır. Bazı şiirlerde; boyalı yüzleri, görkemli giysileriyle general ya da varlıklı kocaların yanında boy gösterirken, bazen de hamile olduğu çocuğu nasıl büyüteceğini düşünen (Gebe kadının türküsü) anne adayının; gelecekte korkusu, yaşamdan hoşnutsuzluğu ile-nip, söylenmesiyle dile getirilir. Kız sözcüğünü şiirlerinde sık kullanan Ataol; kadın imgesini bir çocuk görüntüsüyle birleştirerek kadını anne olarak anımsatır. Ve bu aynılaştır-mada; biraz annesi, biraz çocuğunun annesi biraz da kızının gelecekteki kimliği kuşaklar arası süreçteki kaçınılmaz de-
vinimi belgeler

‘Eski bir tavan arasında
Buldum defterini aşkın
Yazılar okunaksız
Belli belirsiz çizgilerini
Dağınık sesler birleşip
Annemin sesi oldular
Ve gökte
Çocukluğumdan kalma yıldızlar...’

‘El ediyor bana dar bir aralıktan’ dediği yerde el eden şey; ya adıyla kendisini çağırmayı bekleyen annesinin sesi-dir, ya da hapiste- sürgündeyken ‘eteklerini ve saçlarını uçurarak gelecek...’olan kadındır.. Behramoğlu şiirindeki kadın genelde sevgili değil, zor günlerde onun yanında olan, şef-kat ve sevgisini esirgemedi sunan, roman kahramanlarına, halk kadınlarına özgü sabırla erkeğini kutsayıp, yücelterek bekleyen ana-kadın, emekçi ve bilge kadın kimliğindedir.

Özel yaşamların, aşkların, kişisel ilişkilerin yok sayıldığı bu dönemlerde; erotizmden, cinsellikten söz etmek adeta abes sayılırdı. Edebiyattaki bu belirleyici tutumu T. Uyar: 'Bilir misiniz aşk şiiri yazmaktan utanıyoruz artık/ne kadar ayıp' dizeleriyle kınar. Ataol'un bu dönemlerde anlattığı kadınlar da çoğu kez kavga ya da hayat arkadaşlarıdır. Son dönem şiirlerinde ise; erkeği denize, kadını da toprağa benzeterek, her iki cins arasındaki aşk daha belirgin ve tutkulu bir dille anlatılır.

'Bir çocuğa layık olmak' şiirinde: 'Çoğumuz yetişkin yanlışlarıdır aslında/Katı, güvensiz, kibirli/Çocuklar yaşar yanı başımızda/Gizlice koruyarak güzelim bir sevgiyi.' dizeleriyle yetişkinler dünyasını eleştirir.

'İnsan/vücudu gibi kadının/tanımalı yurdunu' diyen şair; kadını tanımayı yurdunu tanımakla eşdeğer kılar. Bir toprak tanıdıkça değerli, tanıdıkça yaşayanlarca kutsal ve o ölçüde savunulmaya, uğruna savaşılmaya değer.. 'Akdeniz Günlükleri'nde şiir akşamlarından, tedirgin uykusundan, Toros'lardan söz eden şairin dönem dönem burukluğu sezilir.

'Onunla hep
Bir uçurum kıyısında gibi seviştik
Kanatlanıp
Birbirimizin uçurumuna'

A. Behramoğlu şiirini belki şimdilik militan şiirler dönemi ve sonrası olarak değerlendirmek gerek. 'Aşk iki kişiliktir' 'Sevgilimsin', 'Yeni aşka gazel' adlı son kitapları; farklı temalarla bireyi, bireyin duygularını, ölümü- yaşamı sorguladığı ve şiir birikimini ön planda tuttuğu ilginç çalışmalar...

Yaşadığı sürede ölümün farklı görüntülerine tanık olan Behramoğlu'nun bu olguyu birçok şiirinde tema olarak seçmesi de kaçınılmazdır. 'Ölümdür yaşanan tek başına/Aşk iki kişiliktir'

‘Sonuçta bir boğuntuyu seçiyorum
sözcüklerin doyumsuz uğultusunda
ölüm gele de bilir gelmeye de
ama hazırım o sonsuz arınmaya
en derinde ya da en dipte’

‘O sonsuz arınma’ dediğine hazır olduğunu söylerken: onu kendisinden ırak tutmak için, ‘İyi yazan bir kalem bir defter’ den başka bir isteği yoktur. Direnç ve yaşam sevinci ölüm imgesinin hemen yanında kendisini gösterir. ‘Ölüme karşı el ele yürüdüğüm/Ölümsüz aşkın elleridir’ diyen şair: ‘İnsan her zaman/Bir uçuruma/Hazır olmalı diye düşünüyorum./Ölmeye. soğukta ve tek/Kalmaya.’ dizeleriyle de yine her koşulda yaşam için direnmek gerektiğini vurgular.

‘Başlarım işime sabahın aydınlık şarkısıyla
Her gün, her an hesaplaşırım ömrümün kırıyla pasıyla
Şiirimin bungun sesi dipten yüze zonklar durur
Ölür gider miyim diyeceklerimi diyemeden korkusuyla’

Evet, bu korku olsa gerek sanatçıyı durmadan üretmeye zorlayan... Diyecekleri vardır, düşündüklerini paylaşma istemi vardır ve de tüm bunları yarım bıraktıracak en amansız olgudur ölüm. ‘Ölüm düşüncesinden/Ürküntü duymazdım belki/iki tarih arasına sıkış- mak/Onurumu incitmeseydi’ Dizeleriyle de; doğumla ölüm arasındaki sürecin kendisine yetmediğini, bu iki tarih arasına sıkıştırılan ömrün haksızlık olduğunu söyler. ‘Ölümü belki her zaman gizlice Her şeyin içinde ve her şeyden önce- düşünür. Ama ‘öylesine güçlüydü ki yaşamak duygum/Bir kavramdı ölüm, onu sadece düşündüm’ diyerek ‘Ölüme Gazel’i yazar.

‘Ben ölürsem akşamüstü ölürüm
Şehre simsiyah bir kar yağar
Yollar kalbimle örtülür

Parmaklarımın arasından
Gecenin geldiğini görürüm'

dediği şiir de şairin tanınmış şiirlerindendir.

Şiir imgesi ya da teması da çok sık kullanılmıştır. Arayışları, görüşleri, beğenileri ve eleştirileri bazen bir şiir içinde bir iki dizeyle verilirken, bazen de bir şiirin ana temasını oluşturur.

'İşte yine can sıkıntısı
bana bir şiir yazdıracak
Tırnaklarım uzamış
İçimde yaralı bir aşk'

Günün her saatinde ve her yerde durmadan şiiri düşünen şair; imza günlerinden, söyleşilerden, arkadaşlarıyla gittikleri yerde okuduklarından söz ederken, yakınlarına gönderdiği şiirlerin de duvarlara asılacağını, defterlere yazılıp okunacağını bilir. Bunca iletişim aracının olmadığı dönemlerde, bir de tutukluysa sevgiliye ulaşmanın tek yoludur şiir ve bu yüzden: 'Sana seslenmek için/yeni şiirler tasarlıyorum' der. 'İşte Bir Şiir' başlıklı düz yazı şiiri: ' İşte bir şiir, şu anın, şu dakikanın, şu saniyenin şiiri/Kendimle gitgide yalnız olmaların, yalnızlıkların gitgide çoğaldıklarının şiiri' dizeleriyle başlar ve: 'Meczip bir şair sayın beni, tanık olmuş ve gördüklerini anlatıyor/sayıklamalar, boğuk, tutkulu, ağlayan seslerle/ Bu şiir nasıl biter, ya da biter mi, hayat sürüp giderken/Duygularım birbirine ulanarak, bütün, yekpare bir şiiri oluştursunlar..... dizeleriyle de devam eder. 'Kırk yaşın eşiğinde şiir', 'Her şey şiirdir' başlıklı şiirlerinin yanı sıra 'Eski Nisan'da 'Avşa Günlükleri' adlı dizi şiirlerinde sıkça şiir temasını işler. 'Ozanla şiir arasındaki ilişkiyi düşünüyorum' diye başlayan 4. Şiir: 'Şiiri bitirip bu kıpırtısız akşam denizine dalacağım birazdan/Ozanla şiiri arasındaki ilişki, doğayla insan arasındaki ilişki/Sonsuz sabırlı doğa,

küçük Sabırsız ömrüyle insan... açıklamasıyla biter. 5. Şiirde ise:

‘Şiiri bulacağım, derin kuyusunu şiirin
Kızıoğlankızlığına dokunacağım onun
Öpeceğim ıııklı gözlerinden’

dizeleriyle de şiirdeki arayışlarını sezdirir. Şairliğin zor za-
naat olduğunu vurgulayan Ataol ‘Paris Şiirleri’nde de: Bir
şiir denemesiyle ‘oraya buraya dağılan ses’ini toplamak,
kendisini ve gördüklerini anlatmak, ‘yüreğin tıkanan yolla-
rını açmak’ için şiir yazdığını söyleyerek şu dizeleri ekler:

‘Bu paris akşamı hüzünlü ve ıslak
Yalnızlığı daha daha da çoğaltan
Böylece bir şiir kazandırdı bana
Daha doğrusu bir şiir müsveddesi
Mavi mahzun gözlü bir kadın imgesi
Paris’ten, akşamdan ve ıssız yağmurdan...

Destan ya da tematik olarak dizi halinde yazdığı şiirlerin
dışında kısa dizeleri yeğleyen Ataol; dörtlükleri, ikili dize-
leri, bölümsüz uzun şiirleri, düzyazı şiiri de birçok şiirinde
denemiş. Türkü ve şarkılardan şiirlerine alıntılar yapmış.
Şiirin tüm yazım biçimlerini denerken; soyut bir imge ya da
düşsel bir duyumsamadan değil de yaşamın o an, o günkü
görüntüsünden, mevcut gerçekten hareketle şiirini oluşturu-
p, bu oluşumu düşünceye, yoruma ulaştırmış çoğu kez.
Görünenin ardında başka bir çağrışım, farklı bir felsefe, söz-
zün gerisinde ayrı bir anlam yok. Çünkü şair bir yaşam tut-
kunudur. Gördüğümüz, dokunduğumuz her şey ilginçtir,
güzeldir ve ona başka şeyler eklemek, sözle sesle süslemek
gereksizdir şaire göre. Akdeniz, Avşa, Kıbrıs günlükleri,
Maltepe Cezaevi şiirleri, Paris’teki sürgünlük şiirleri
Ataol’un yaşamının önemli bir kesitidir adeta. Kendi ifade-

siyle; şiirde kurguya, sözü eğip bükmeye, durumu zor anlaşılar hallere sokmaya yanaşmaz. Şiiri yürütürken sorulardan, tekrarlardan, bağlaçlardan, günlük konuşma dilinden sıkça yararlanırken; uyak ve ritim ögesini gözardı etmez. Uzun şiir başlıklarını yeğlerken, yer ve şahıs adlarını da çok sık kullanır. Masal öğeleri, ironi, betimleme, öyküleme; temanın işlenişine göre şiirlerde kullanılır.

‘Bir ağaç gibi olabilmek
Ciğerleri göğe açıp
Kökü yere salabilmek’

İlk hedefidir sanırım her bireyin. Ataol şiirinde direnç, umut, yaşamayı sevmek temel duygudur. Doğadaki her görüntü: (Bir bulut, kapıyı çarpan rüzgar, durgun akşam denizi, müzedeki bir heykel, alan, yol vb...) onun şiirini de hazırlar. İncelediğim birçok şairin vazgeçemediği renkleri olduğunu gördüm. A. Behramoğlu ise sarıdan vazgeçmiyor. Bazen mavi rengi kullansa da yaz ve sarı, sarışın birçok şiirinde kullandığı renk. Hayata tutku derecesinde bağlı olan; ‘ölümü yalnızca düşündüğünü’ söyleyen ve ondan alabildiğine korkan şair aşka nasıl ilgisiz kalabilir?.. Bir dönem aşk ve erotizm, toplumsal hareketlerin, ideolojik eylemlerinin, düşünce ve kavga şiirlerinin gerisinde kalsa da; ‘gece karanlığında, yağmurdan ıslanmış bir haldeyken birini bekler’ Bu birisiyle bir kahvede, birahane buluşup düşüncüklerini paylaşmak, umutlarını bölüşmek ister. ‘Beyaz ipek gibi’ yağın karın altında yürüyen, saçlarına sarı kurdeleler takan, sarışın, narin kızdır belki de birçok şiirde sözü edilen. Sarı rengin, sarışınlığın şairin dünyasında sıcakla, yazla bir ilintisi olsa gerek.

‘Bir yazdı yaşanan her saniyesi
Ve şimdi kumsaldan eserken rüzgar
Üşür bir deniz kabuğu gibi
Ve küçük bir kızı anımsar’

Yaşanan dönemler, o dönemlerin değerleri elbette aşk ve sevdâ beğenilerini de etkileyecektir. Bir dönem; erkekte ya da kadında estetikten, kişisel uyumdan çok onların düşüncesi, siyasaldaki yeri, cesaret ve bilinci nice aşklar yaratmadı mı?... Ömür gibi bitimlidir aşklar da. Onun bittiği yerde şair; şimdilerde bestelenmiş olarak da dinlediğimiz: ‘Bu aşk burada biter’ şiirini yazar.

Yan yana uzanırdık ve ıslaktı çimenler
Ne kadar güzeldin sen! Nasıl eşsiz bir yazdı!
Bunu anlattılar hep, yani yiten bir aşkı
Geçerek bu dünyadan bütün ölü şairler

Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim
Yüreğimde bir çocuk cebimde bir revolver
Bu aşk burada biter iyi günler sevgilim
Ve ben çekip giderim bir nehir akıp gider’

‘Bütün aşklar yarım kalmıştır/Şimdi sevişmenin yerini/
Bilişim almıştır’ diyen şair:

‘Aşk/Şakaya dönüşebilir/Yer değiştirmesiyle ş’nin/Ve
bir a eklemesiyle’ dizelerinde de aşktaki sanıları ve yanılsamaları ironiyle dile getirir.

‘Katar katar kirpiklerin vardı,
gözlerinin ışıltısı gün ışığı gibi süzülürdü aralarından.
Saçlarında uzak yazların kokusu
ve tozlu incirlerin içindeki uğultu.
Tozlu kokusu yağmurun kırları sardığında.
Aşk mı bu, bir sıla duygusu mu,
yüreğimi özlemle acıtan.

Evet, Aşkın birçok şeyle karıştırıldığını ya da eskimeye yüz tuttukça varlığından kuşku duyulduğu bilinir. Birisinin ‘çekip gitme’sinden önce:

‘ Bir aşkın

pırıl pırıl

edişi seni...

Boynunun ve

omuzlarının narinliği...

Dudaklarının üstündeki

ter damlası...

Kayar gibi uzanışı

kollarımda vücudunun

Beyaz bir ırmak gibi...

Yaşanmış ve yaşanacak

bütün aşkların

baygınlığını yaşamak seninle...’

dediği ‘Çocuk gibi, tiril tirilliğiyle...’ başlıklı şiirinde; onun ve aşkın güzelliğinin kanıtı olarak bu şiiri yazdığını belirtir.

Yaşanan her aşk iz bırakarak gider ve yenisi başlar. Şairlerin kitap sırasına göre şiir serüvenleri incelendiğinde: Ne zaman bir aşkın bittiği, ne zaman taze bir aşkın başladığı adeta süreçleriyle kendisini ele verir. Toplu şiirler 11’ de ‘Eski Nisan’ı eski eşi Ludmila’ya adayan A. Behramoğlu; ‘Ayrılan’ da aşktaki soğumayı duyumsatır.

‘Aşk doğuran nedir;

O yakınlığı, iki can arasında?

Ve kopuş ne zaman başlar?

Ne zaman biter bir sevda?

Bir kurt gibi içten içe

Gelişip büyür çürüme

Bir an gelir ki aynı mekandasınızdır

Ayrı duygusal zamanlarda’

1983- Büyükkada tarihini taşıyan bu şiiri daha başka aşk ve ayrılık şiirleri izler. Arada başlıklı şiirde: Güz güneşi benzeşiyor bahar güneşiyle/Biri kışa girerken biri kıştan çıkarken/biri yeni bir aşk öncesinde bir kederden sonra/Biri biten bir aşktan sonra kedere girerken' dörtlüğüyle biten aşkın burukluğunu sezdirirken; 'Seni elinden tutmuştum' da: .../Ve biz yaklaşan ayrılıkların önünde/Kış duygularına bürürünmüşüz' dizeleriyle biten aşkın üzüntüsünü dile getirir. Aynı şiirin bir benzeri de 1984' de yazdığı 'Aşk'tır. 'Yan yana gidip de bir süre/Ayrı yönlerde uzaklaşan/İki tren gibi...' dediği yerde aşktaki yabancılaşmayı vurgular. Aşklar yaşanır ve biter. Bitmeyen ise geride kalan hüzündür.

Bu hüznü atabilmek için de 'Helsinki'de bir parkta uzun uzun yürüyerek türkçe şarkılar söyler.

Doğaya ve onun sunduğu hayata delicesine bağlı olan bir şairin varoluş- yokoluş kavramları üzerine düşünmesi ve şiire dönüştürmesi de kaçınılmazdır. 'Çağrışımlar' adlı seri şiirlerde bu temada yoğunlaşan şair; bu bağlamda aşkı, doğumu, ölümü ve zamanı da sorgular.

A. Behramoğlu'nun son üç kitabı genel olarak aşk temasını işlerken; aynı zamanda tüm yaşamının, yaptıkları ve yapmayı düşündüklerinin de özetidir bir bakıma.. 'Beni bir şiire gömün/beni bir türküye gömün/Beni bir uçuruma.. dizelerindeki gibi artık yer yer çok şeyin anlamsızlaştığı, geçicilik ya da hiçliğe dönüştüğü; sıfatların günlük yaşamda yerli yerinde kullanılmadığı bir sürede yorgunluklar ve sorular daha hızlı gelişir. Şiir ve aşk da olmasa tüm yollar tıkanmıştır ve şair de bunlara tutunarak direnmeye çalışır. 'Uğur'a Övgü' de dediği gibi; insan olmanın bedeli ağırdır: 'Ya parçası olacaksın alçaklığın/ya seni parçalarlar'

'On ayrılık şiiri' başlıklı şiirlerde de ayrılık ve hüznlerle beraber biten aşklardaki yabancılaşmayı işler. 'Yiten bir aşk/yiten çocukluk gibidir/hüzün çırılçıplaktır bir yaz öğlesinde/ve gölgesizdir.'derken; Başka biri olacaksın istemesen de/dudaklarında benden sonraki bir çizgi/tanıma-

dığım bir ton gülüşünde/Ve artık beni unutmaya başlayan
gözlerin/.../ Sonra, artık başka birisin'

'Yeni Aşka Gazel' adlı son kitabında ise coşkulu, yeni
bir aşkın şiirleriyle karşılaşırız.

'Alanya Günlükleri'nde:

'Bir bereket tanrıçası gibi geldin kadınım

Sepetinde peynir ekmek ve suyla

Akdeniz gibi çırpınıyordu eteklerin

Gözlerinde tuz ve mavilikler'

dizeleriyle sevgiliyi coşkuyla anlatırken; 'eski bir başdön-
mesi'ni yeniden duyumsar. Birbiri ardına yazlar-kışlar ge-
çerken; yaşanmışların eski izleri çıkagelir. 'Yaz geçti, hü-
zünler kaldı/Dudaklarda öpüşlerden izler kaldı' dizeleriyle
'gönüllerdeki eski yazlar'ı anımsar ve başka bir ikilikte de;
ellerini babasının elleriyle aynılaştırarak, erkek cinsin se-
rüvenini kuşaklar arası süreçte birleştirir.

A. Behramoğlu birçok aşkın kahredici acısını çok kez
yaşamış olsa da yine de: 'Yeniden öğrenmek için herşeyi/
Bildiklerimi unutarak gelirim sana' diyerek aşka seslenir.
Her şairin; kendi ruhu, kendi rüzgarı, kendi kederleri' için
ayırıldığı 'Bir Arka Oda'sı mutlaka vardır. Ataol'un bu şiiri
de onun şiirini besleyen öğeleri göstermesi açısından
ilginç...

'Sözcükler içinde bir sözcük var beni bekleyen

Zamanın hem devindiği

hem durduğu bir noktada var olmak

Kederi altdip sonsuz devinimi yakalamak

Sonsuz ve durağan devinimi, hayat denilen şeyi...

Telaşsız ve duygusuz, derin ve kendisi

Belki bir volkan ağzı kadar duyarsız,

unutulmuş bir dağ gölü kadar durağan

Bir genç kızın kalbi kadar kırılgan ve onarılabılır

Çocuk kadar duyarlı ve unutkan
Kadın kadar bağışlayıcı, bilge
Şiir kadar doğurgan
Aşk kadar tanımsız
Ölüm kadar ölümsüz
Akşamüstü
(Hayatın içinde ve dışında)
Bir arka odada...

Sevgili Ataol'a: 'Arka odalarda'; aşkı ve yaşam sevincini eksik etme diyerek...

Kaynaklar:

- 1- Toplu Şiirler 1-11-111 Adam Yay.
- 2- Sevgilimsin Adam Yay. 1993
- 3- Aşk iki kişiliktir Adam Yay. 1999
- 4- Yeni aşka gazel Adam Yay. 2002

Şiir ırmakları, yıllarca süren çalışmalarımın toplamı. 'Çağdaş Şiirimiz'in ondört ustasıyla dize dize, gece gündüz aylarca birlikte yaşadım.

Şiir serüvenlerini başından sonuna incelerken: Şiirlerindeki evreleri, sevdikleri sözcük ve imgeleri, ana temalarını, şiirlerini besleyen damarlarını, dili kullanışlarını, söyleyiş özelliklerini öğrenerek, bunu başkalarıyla paylaşmak istedim.

Bu ırmakların derinliği, yatağı, yönü, sesi ve ışıltısı farklı farklı. Ama tümü Türkçe'den doğup hayata dökülüyorlar.

Arife Kalender

Arife Kalender fotoğrafı: Yılmaz Ersöz

phoenix

